ECONOMISCHE GEVOLGEN
VAN DE STATUS VAN ULTRAPERIFEER GEBIED
VOOR DE NEDERLANDSE ANTILLEN EN ARUBA

Opdrachtgever Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

SEOR, Erasmus Universiteit Rotterdam

Louis Lengrand & Associes, Versailles

Datum 2 juni 2008

ECONOMISCHE GEVOLGEN
VAN DE STATUS VAN ULTRAPERIFEER GEBIED
VOOR DE NEDERLANDSE ANTILLEN EN ARUBA

Contactpersoon	Wouter Zant
Adres	SEOR, Erasmus Universiteit Rotterdam Postbus 1738 3000 DR ROTTERDAM
Telefoon	+31-10-4081576
Fax	+31-10-4089650
E-mail	zant@few.eur.nl

VOORWOORD

De relatie van de Nederlandse Antillen en Aruba met de EU berust op regelingen die de Europese Unie opgesteld heeft voor zogenoemde Landen en Gebieden Overzee (LGO's). LGO's maken geen deel uit van de Europese Unie en het EG verdrag is niet van toepassing op LGO's, met uitzondering van deel vier. LGO's komen wel in aanmerking voor financiering uit het Europese Ontwikkelingsfonds. Een alternatief voor de LGO-status is de status van Ultraperifeer Gebied. Ultraperifere Gebieden (UPG's) zijn een geïntegreerd onderdeel van de gemeenschappelijke markt van de EU en vallen daarmee onder het EU handelsregime. Verder is in de UPG's het Acquis Communautaire van toepassing, hoewel hierop uitzonderingen mogelijk zijn. UPG's komen ook in aanmerking voor financiering uit de structuurfondsen die ter beschikking staan aan alle EU lidstaten. De staatkundige verandering die op dit moment in het Koninkrijk plaatsvindt, heeft geen invloed op de relatie van de eilanden met de EU: de eilanden – en dit geldt ook voor Bonaire, Saba en St. Eustatius, die ervoor hebben gekozen een gemeente van Nederland te worden – behouden de huidige LGO status. Voor het verkrijgen van de UPG status is een wijziging van het EU verdrag vereist.

In haar rapport uit 2006 over de staatkundige hervorming binnen het Koninkrijk concludeert de Raad van State dat het niet voor de hand ligt dat de eilanden Bonaire, Saba en St. Eustatius hun huidige LGO status voortzetten (zie Raad van State, Voorlichting overeenkomstig artikel 18, tweede lid, van de Wet op de Raad van State inzake de hervorming van de staatkundige verhoudingen van de Antilliaanse eilanden binnen het Koninkrijk van 18 september 2006, §3.3). De Raad van State adviseert in haar rapport onderzoek te laten uitvoeren naar de juridische en de economische gevolgen van het aannemen van de UPG status voor deze eilanden. Een dergelijk onderzoek wordt ook in het hierop volgende Slotakkoord van november 2006 met Bonaire, Saba en St. Eustatius aangeraden. De toenmalige minister van Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties heeft vervolgens het parlement toegezegd dit onderzoek te laten uitvoeren voor álle eilandgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba.

Het voorliggende rapport betreft het onderzoek naar de economische gevolgen van het aannemen van de UPG status door de Nederlandse Antillen en Aruba. Met dit rapport wordt dus – wat betreft het onderzoek naar de economische gevolgen – invulling gegeven aan de toezegging van de Nederlandse regering aan het parlement. De studie richt zich vooral op het in kaart brengen van de economische gevolgen van: 1. de implementatie van het EU handelsregime; 2. de invoering van de interne markt; 3. de introductie van de euro; 4. het inwerking treden van het Acquis Communautaire, met inachtneming van de mogelijke uitzonderingen (derogaties) op het Acquis; en 5. het gebruik van structuurfondsen. Het onderzoek is uitgevoerd door SEOR BV, Erasmus Universiteit Rotterdam, Nederland, in samenwerking met Louis Lengrand et Associés te Versailles, Frankrijk, met een onderzoeksteam van in totaal acht personen. Het werk van het onderzoeksteam is begeleid door een stuurgroep onder voorzitterschap van professor Job Swank en met als secretaris de heer Cees Nierop (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties). De stuurgroep bestond uit drie onafhankelijke leden (met uitzondering van de voorzitter: Professor dr. P.J.G. Kapteyn (voorzitter van het comité voor het juridische onderzoek), Alberto Romero (Directeur van de Centrale Bank van de Nederlandse Antillen)) en vertegenwoordigers van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (Hans Gerritsen), het Ministerie van Financiën (Maarten

Verwey), het Ministerie van Economische Zaken (Jeroen Sas), het Ministerie van Landbouw (Ronald Laperre), het Ministerie van Buitenlandse Zaken (Cornelis van Rey) en het Antillenhuis (Laurens Warnink, Juridische Zaken). Het onderzoeksvoorstel is op 2 oktober 2007 goedgekeurd en het onderzoek is direct na deze datum van start gegaan. In de beginfase van het onderzoek zijn er gesprekken gevoerd met een groot aantal betrokkenen en deskundigen op de verschillende ministeries in Den Haag en bij de EU in Brussel (zie ANNEX III). Van 18 november tot 1 december 2007 hebben vier leden van het team een bezoek van twee weken afgelegd aan de Nederlandse Antillen, Aruba en Guadeloupe. Op de eilanden zijn gesprekken gevoerd met een groot aantal betrokkenen (zie ANNEX III). Tijdens de tweede bijeenkomst van de stuurgroep op 18 januari 2008 is een eerste concept rapport besproken. Op 7 februari is het concept eindrapport gereed gekomen. Een herziene versie van het eindrapport is op 31 maart aan de stuurgroep voorgelegd. De volgende personen (in alfabetische volgorde) hebben hoofdstukken geschreven voor het rapport of bijdragen aan de hoofdstukken geleverd: Julie Basset (Louis Lengrand et Associés (LLA), Versailles), Louis Lengrand (LLA, Versailles), Matthijs de Jong (SEOR, Erasmus Universiteit Rotterdam), Charles van Marrewijk (Faculteit der Economische Wetenschappen, Erasmus Universiteit Rotterdam), Alman Metten (Metten EU Consulting, Overveen), Huib Poot (ECORYS, Rotterdam), Nico van der Windt (Institute for Housing and Urban Development Studies, Erasmus Universiteit Rotterdam), Hugo Thénint (LLA, Versailles), Wouter Zant (SEOR, Erasmus Universiteit Rotterdam).

SAMENVATTING

Enkele sociaal economische kenmerken

Toerisme is uitgegroeid tot de belangrijkste sector op de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba. Alleen St. Eustatius vormt hierop een uitzondering. De toeristische sector levert een belangrijke bijdrage aan het Bruto Binnenlands Product (BBP), zorgt voor veel werkgelegenheid en genereert het leeuwendeel aan buitenlandse valuta. Curaçao heeft in vergelijking met de andere eilanden een meer gediversifieerde economie, met naast toerisme financiële dienstverlening, overslag via de vrijhandelszone, een droogdokfaciliteit en een olieraffinaderij. Niettemin is toerisme ook op Curaçao de belangrijkste bron voor groei geweest in de afgelopen jaren. Op Aruba zijn de activiteiten in de olieraffinage ook omvangrijk en het eiland bezit een bescheiden vrijhandelszone. Op Saba levert de medische faculteit een belangrijke bijdrage aan de economische activiteit. Olieoverslag is de belangrijkste economische activiteit op St. Eustatius. Toerisme staat op dit eiland nog in de kinderschoenen.

De eilanden zijn om uiteenlopende redenen aantrekkelijk voor buitenlandse toeristen: Aruba vanwege de lange, uitgestrekte stranden, Curaçao en St. Maarten vanwege de aantrekkelijke stranden en baaien, Bonaire en Saba vanwege de duikmogelijkheden, Curaçao en St. Eustatius vanwege het koloniale erfgoed, St. Maarten vanwege de lage prijzen in winkels en vanwege de uitgaansgelegenheden. Alle eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba hebben een meertalige beroepsbevolking. Naast deze factoren spelen prijs- en kostenontwikkelingen een belangrijke rol in de concurrentie met andere toeristenbestemmingen in het Caribische gebied.

De groei van het toerisme en de hiermee gepaard gaande groei in de bouw heeft veel nieuwe arbeidsplaatsen gecreëerd. Vooral op Aruba en op St. Maarten, maar ook in toenemende mate op Bonaire, wordt in de extra vraag naar arbeid voorzien door buitenlandse arbeiders. Op St. Maarten bestaat meer dan 50% van de arbeidskrachten uit immigranten, op Aruba ligt dit percentage tegen de 40%. De strengere immigratieregels die de laatste jaren worden gehanteerd op Aruba hebben geleid tot hogere reële lonen als gevolg van toenemende spanning op de arbeidsmarkt. Op Aruba, St. Maarten en ook steeds meer op Curaçao, bereikt het aantal beschikbare locaties voor de ontwikkeling van nieuwe toeristencentra zijn grenzen. Voorts neemt de wens om de toestroom van buitenlandse werknemers te beperken toe. Deze factoren leggen verdere sterke groei van de sector aan banden en vormen een prikkel voor de verbetering van de kwaliteit van het product toerisme voor hogere marktsegmenten.

Het gunstige belastingregime is een ander belangrijk gemeenschappelijk kenmerk van de eilandeconomieën. De gunstige belastingfaciliteiten op de eilanden zijn noodzakelijk om economische activiteiten aan te trekken, vooral tegen de achtergrond van vergelijkbare aantrekkelijke belastingfaciliteiten op andere eilanden in de regio. In de bouw en ter bevordering van de exploitatie van hotels worden op alle eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba op grote schaal belastingvrijstellingen toegepast ter bevordering van buitenlandse investeringen. De activiteiten in de olie-industrie op Aruba (raffinage), Curaçao (raffinage), Bonaire (opslag) en St. Eustatius (opslag en bunkerstations) berusten allemaal op gunstige belastingvoorwaarden, zoals tijdelijke belastingvrijstellingen, die gewoonlijk voor meerdere jaren zijn toegekend. De medische faculteiten op Saba en St.

Eustatius maken ook gebruik van belastingconcessies. Hetzelfde geldt voor de ondernemingen in de vrijhandelszones. De financiële dienstverleningssector op Curaçao heeft veel baat gehad van het aantrekkelijke belastingregime via offshore-activiteiten. De sector is sinds het midden van de jaren tachtig in omvang afgenomen, onder andere door het beperken van de belastingvrijstellingen, de invoering van strengere regels en door strenger toezicht. De financiële dienstverlening op Curaçao is niettemin nog steeds een belangrijke sector en het toekomstperspectief voor deze sector is niet ongunstig door de aanwezigheid van gekwalificeerd personeel en financiële expertise, alsook door de nog resterende belastingvoordelen.

Een laatste belangrijke kenmerk van de eilandeconomieën is hun openheid en de US$ oriëntatie van de internationale handel. De Nederlandse Antillen zijn zeer kleine, open economieën, waar de mate van openheid – gemeten als de som van export en import van goederen en diensten in het BBP – varieert van 88% (Bonaire), 89% (Curaçao), 115% (Aruba) tot 196% (Bovenwindse Eilanden). Daarnaast zijn de eilanden zijn sterk verbonden met de economie van de Verenigde Staten en van andere landen die een munt hebben die gekoppeld is aan de US$. Gegevens over toerisme naar land van herkomst illustreren dit: een aanzienlijk deel van de overnachtingen op de eilanden (50% of meer) komt voor rekening van toeristen uit US$ landen, met Aruba en St. Maarten als uitschieters naar boven (respectievelijk 85% en 80%). De oriëntatie op de US$ regio blijkt nog overtuigender uit herkomst en bestemming van de internationale handel. Het gemiddelde aandeel van de US$ import en export in de totale import en export is verreweg het hoogst voor de economie van Aruba (92,4%), op de voet gevolgd door de Bovenwindse Eilanden (85,7%). De US$ oriëntatie is veel lager op Bonaire (67,5%) en Curaçao (70,4%), maar nog steeds aanzienlijk. In de afgelopen jaren (2000-2006) laat Bonaire een verschuiving in de handelsoriëntatie zien, met hogere groeicijfers voor in- en uitvoer van en naar de EU, terwijl in- en uitvoer van en naar de VS stagneren. Een omgekeerd patroon, met een hoge groei van de export naar de VS en een lage groei van de export naar de EU, wordt waargenomen in de cijfers voor de Bovenwindse Eilanden.

Huidige relatie met de EU

De huidige LGO-status laat in beginsel toe dat goederen uit de regio, na een kleine bewerking op de eilanden, heffingsvrij worden geëxporteerd naar de EU. Deze LGO-handelsroute heeft tijdelijk extra inkomsten gegenereerd voor Aruba en Curaçao door de verwerking van rijst en suiker uit de regio voor export naar de EU, maar heeft nauwelijks bijgedragen aan economische diversificatie. De handelsmogelijkheden die de LGO-status biedt, vormen ook een zwakke basis voor de Nederlandse Antillen en Aruba als het gaat om duurzame ontwikkeling. Zij zijn afhankelijk van de bereidheid van de EU om zulke import toe te staan. Bovendien worden de voordelen van tariefvrije invoer naar EU verder uitgehold omdat de invoerrechten van de EU over de hele linie verlaagd worden in het kader van WTO afspraken. Eén en ander wordt versterkt door de Economische Partnerschapsovereenkomst van de EU met landen van het Caribisch gebied, de regionale opvolger van de Overeenkomst van Cotonou. Deze handelsovereenkomst draagt er aan bij dat het verschil met de invoerrechten voor directe handel tussen de ACS-landen en de EU afneemt.

Invoering UPG-status

Overgang naar UPG-status brengt met zich mee dat :

- het Acquis Communautaire (Acquis) - met inachtneming van eventuele uitzonderingen - van toepassing is;
- de eilanden in aanmerking komen voor de EU structuurfondsen;
- het EU handelsregime wordt geïntroduceerd;
- de eilanden onderdeel worden van de gemeenschappelijke markt; en
- de euro wordt ingevoerd.

Een integraal onderdeel van de UPG-status is het Acquis Communautaire (Acquis): de EU richtlijnen en verordeningen die de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba onder de UPG-status zouden moeten invoeren en toepassen. De lijst met richtlijnen en verordeningen van het Acquis is niet alleen lang, maar omvat ingrijpende veranderingen. Zo vereist het Acquis een wetgeving die in lijn is met die van de EU. En hoewel de huidige wetgeving voor een deel spoort met EU vereisten zal de implementatie van de noodzakelijke veranderingen desondanks een groot beroep doen op financiële middelen en capaciteit voor invoering en toezicht. Hierbij moet worden aangetekend dat, indien de BES eilanden (BES eilanden = Bonaire + St. Eustatius + Saba) onderdeel van Nederland worden en er voor gekozen wordt de Nederlandse wetgeving in te voeren, de kosten van het invoeren van het Acquis beperkt zullen zijn. Echter wanneer het uitgangspunt wordt gehanteerd dat het Antilliaanse recht van kracht blijft, dan zijn de introductiekosten ook voor de BES eilanden substantieel.

Voor bedrijven brengt bedrijven de invoering van het Acquis kosten met zich mee als gevolg van de implementatie van de sociale en milieurichtlijnen van de EU. Lokaal gevestigde ondernemingen zullen geconfronteerd worden met hogere kosten en met de noodzaak extra te investeren om te kunnen voldoen aan de eisen van de EU met betrekking tot milieu, arbeidsomstandigheden en productkwaliteitsstandaarden. De omvang van deze aanpassingskosten kan in dit stadium nog niet vastgesteld worden. De invoering van de milieuwetgeving onder UPG-status zal waarschijnlijk leiden tot sluiting van de olieraffinaderij op Curaçao en misschien ook van die op Aruba (zie de conclusies in het parallelle onderzoek naar de invoering van het Europees recht). Sluiting van deze raffinaderijen betekent op korte termijn inkomensdaling van de werknemers van de raffinaderijen en de door de raffinaderijen ingeschakelde bedrijven, maar ook van de overheid. Over de financiering van de kosten van introductie en uitvoering van het Acquis kan gemeld worden dat de Nederlandse Antillen en Aruba geen aanspraak kunnen maken op vergoeding van toetredingskosten uit EG fondsen die beschikbaar worden gesteld *voorafgaand* aan toetreding (zogenaamde pre-accessie middelen), omdat er Europees-rechtelijk gezien geen sprake is van toetreding.

De meeste maatregelen nodig voor het invoeren van het Acquis dragen bij aan de verbetering van de levensomstandigheden op de eilanden en verhogen de aantrekkelijkheid voor toeristen. Een belangrijk voordeel van het aannemen van de UPG-status is de grotere stabiliteit en betrouwbaarheid van het ondernemingsklimaat, wat gunstig is voor het aantrekken van buitenlandse investeringen die een bijdrage leveren aan de diversificatie van de eilandeconomieën. De ervaringen van andere kleine

eilandgebieden die tot de EU zijn toegetreden, zoals Madeira en de Kanarische Eilanden, zijn wat dit betreft positief.

De wijze waarop met belastingvoordelen onder het UPG-regime wordt omgegaan is van groot belang voor de eilanden. De UPG-status vereist dat overheidssteun in de vorm van belastingvoordelen gericht op het aantrekken van investeringen geleidelijk afgebouwd wordt, tenzij de partijen het eens worden over een uitzondering (derogatie).

Het Cohesiebeleid van de EU vormt een belangrijke potentiële bron van EU middelen, vooral uit hoofde van de Concurrentie Doelstelling. Een aantal eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba voldoet echter niet aan de Convergentiecriteria en zou naast claims uit hoofde van de Concurrentie Doelstelling om speciale financiële middelen moeten verzoeken (op vergelijkbare wijze als de Kanarische Eilanden en Madeira). De karakteristieken van de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba pakken in dit verband niet gunstig uit voor de berekening van beschikbare EU middelen (bevolking, werkloosheid, enz.). Anders geformuleerd: met uitzondering van Curaçao, zouden de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba door hun relatief lage werkloosheidscijfer niet in aanmerking komen voor specifieke werkgelegenheidstoeslagen. Deze criteria houden helaas geen rekening met meer verborgen sociaal economische problemen, zoals armoede, immigratie, enz. Door het hoge inkomen per hoofd en de lage werkloosheid komen Aruba en St.Eustatius (ook) niet zonder meer in aanmerking voor bijdragen uit de structuurfondsen. Onderhandelingen met de Europese Raad lijken de meest geëigende weg om gunstige financiële voorwaarden te bedingen voor de Nederlandse Antillen en Aruba. Dit is vooral van belang in het licht van het financiële kader dat al voor de periode 2007-2013 is vastgelegd. De twee belangrijkste specifieke behandelingen en fondsen waar de Nederlandse Antillen en Aruba aanspraak op kunnen maken wanneer ze de UPG-status hebben, zijn de aanvullende toeslagen waarmee ze bovengemiddelde kosten kunnen ondervangen en een verhoging van het vergoedingspercentage tot 85% voor bijdragen uit structuurfondsen en dus een verlaging van de vereiste co-financiering. Daarbij moet worden aangetekend dat in het algemeen alle bijdragen uit structuurfondsen co-financiering van het ontvangende land vereisen. Andere specifieke instrumenten voor UPG's, zoals die voor landbouw en visserij, lijken niet relevant te zijn voor de eilanden, vanwege het ontbreken van die sectoren op de eilanden. Gezien de omvang van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) moeten landbouwfondsen echter niet over het hoofd gezien worden. Toewijzingen van het Europees Agrarisch Fonds Plattelands Ontwikkeling (ELFPO) vormen een belangrijke mogelijke bron van financiering. Eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba die UPG willen worden, doen er goed aan strategieën voor plattelandsontwikkeling te ontwikkelen om in aanmerking te kunnen komen voor deze vorm van financiering.

De overgang naar de UPG-status brengt de invoering van het gemeenschappelijke buitentarief van de EU met zich mee. De EU-invoerrechten zijn voor een aantal landbouwproducten aanzienlijk hoger dan de huidige invoerrechten van Aruba en de Nederlandse Antillen voor deze producten. De EU-invoerrechten op andere producten liggen daarentegen gemiddeld lager dan de huidige invoerrechten van Aruba en de Nederlandse Antillen voor deze producten. Naar verwachting zullen daardoor, na invoering van het EU handelsregime, de prijzen van voedsel en andere landbouwproducten op Aruba, Bonaire en Curaçao stijgen en de prijzen van overige producten dalen. De stijging van de prijzen van voedsel en andere landbouwproducten zal vooral nadelige gevolgen hebben voor mensen met een laag inkomen, omdat deze groep een groot deel van hun inkomen aan deze producten besteedt. De lagere invoerrechten op andere producten dan voedsel en landbouwproducten, zullen leiden tot een verhoging van

het welvaartsniveau. Op de, momenteel, belastingvrije Bovenwindse Eilanden zullen na invoering van het EU-handelsregime alle prijzen stijgen.

Invoerrechten zijn een belangrijke bron van inkomsten voor de eilandregeringen. De invoering van de EU-importtarieven zal tot een directe en aanzienlijke daling van de inkomsten uit invoerrechten leiden. Wanneer de afdracht uit invoerrechten aan de EU hierbij wordt opgeteld, blijft er nog maar klein gedeelte van de oorspronkelijke inkomsten uit invoerrechten onder de UPG-status over voor de eilandgebieden. De inkomsten van de Bovenwindse Eilanden zullen toenemen, omdat deze eilanden komen uit een belastingvrije beginsituatie.

Onder de Economische Partnerschapsovereenkomst (EPO) voor het Caribisch gebied – een vrijhandelsovereenkomst tussen de EU en de CARICOM-landen die in 2008 in werking treedt – zal in een periode van 25 jaar een vrijwel volledige liberalisering van de handel met de EU worden gerealiseerd. Het effect van deze overeenkomst op de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba zal zowel bij handhaving van de huidige LGO-status als bij invoering van een UPG-status beperkt zijn. Bij een LGO-status zal er meer concurrentie ontstaan tussen deze eilanden en de CARICOM-landen om te profiteren van het voordeel van de belastingvrije export naar de EU. Bij een UPG-status zal de invoer van voedsel en andere landbouwproducten uit de CARICOM-landen waarschijnlijk stijgen.

Een verschil in status tussen de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba – bijvoorbeeld een situatie waarin de BES-eilanden (BES eilanden = Bonaire + St. Eustatius + Saba) kiezen voor de UPG-status terwijl de ander eilanden hun LGO-status behouden – heeft slechts weinig gevolgen voor de individuele eilanden, omdat de huidige handelsstromen tussen de Nederlandse Antillen en Aruba relatief klein zijn.

De UPG-status brengt met zich mee dat de euro wordt ingevoerd, dat een vrijhandelszone met de EU tot stand komt en dat de gemeenschappelijke buitentarieven worden ingevoerd. Het effect van de invoering van een vrijhandelszone is positief voor zowel import uit als export naar de EU, maar minder positief voor export, omdat export op dit moment al een belastingvrije toegang tot de EU heeft en omdat diensten die sterk zijn vertegenwoordigd in de export, minder sterk reageren op de invoering van een vrijhandelszone. De introductie van de euro vermindert het wisselkoersrisico met de euro en verhoogt het wisselkoersrisico met de US$. Naar verwachting zal daardoor de handel met de EU stijgen, terwijl de handel met handelspartners uit de US$ zone zal dalen. De grootste daling van de handel zal zich voordoen op Aruba en de Bovenwindse Eilanden gezien hun sterke verbondenheid met de US$ regio. In de meeste gevallen is het effect van de invoering van de euro op de lopende rekening neutraal. De simulaties van handelsstromen wijzen erop dat het initiële effect van de introductie van de UPG-status negatief is voor de lopende rekening van de betalingsbalans.

Het gebruik van een economisch model voor het simuleren van de effecten van de institutionele veranderingen op de eilandeconomiën is met onzekerheden omgeven: de onzekerheden liggen op het vlak van de modelspecificatie, de parameters die in het model zijn gebruikt en de veronderstellingen over de exogene variabelen. Naar aanleiding van deze onzekerheden moet gesteld worden dat de gebruikte modellen ondanks de beperkte mogelijkheden voor empirische validatie een adequate beschrijving geven van de reacties op de institutionele veranderingen. Testen laten zien dat de uitkomsten van de modellen qua richting niet gevoelig zijn voor de gemaakte veronderstellingen. De omvang van de effecten is hiervan wel afhankelijk, maar minder dan de omvang van de impulsen.

De simulaties van de veranderingen die veroorzaakt worden door de introductie van de UPG-status verschillen per eiland. In het geval van Curaçao en Bonaire hebben alle onderdelen van het pakket, behalve de invoering van het EU-handelsregime, een positief effect op de groei van het BBP. Het totaal effect op het BBP is daardoor positief, maar in het pessimistische scenario niet spectaculair. Op de Bovenwindse Eilanden is het negatieve effect van de invoering van de euro op de export groter dan het positieve effect van structuurfondsen en andere geldtransfers vanuit de EU. Globaal leidt dit op korte termijn tot een negatief effect. In het pessimistische scenario zijn ook de middellange en lange termijn effecten negatief. De optimistische variant laat dan positieve effecten zien.

De overdracht van inkomsten uit invoerrechten – die leidt tot minder productiegroei en tot minder overheidsinkomsten – drukt de positieve effecten. Hier ligt een mogelijkheid voor een derogatie van het Acquis. De uitkomsten van de simulaties voor Aruba zijn vergelijkbaar met die van de Bovenwindse Eilanden. Het grootste positieve effect wordt gevormd door het gebruik van structuurfondsen. Dit betreft alleen het optimistische scenario omdat de pessimistische variant veronderstelt dat er geen structuurfondsen voor Aruba beschikbaar komen.

In de voorliggende studie zijn alle onderzoeksvragen uit de onderzoeksopdracht geanalyseerd. Eén onderdeel van de onderzoeksopdracht is echter niet aan de orde gekomen: dit betreft het vraagstuk of het voordelig is voor kleine eilanden om zich aan te sluiten bij een groter economisch blok. De hiervoor benodigde comparatieve analyse van recent tot de EU toegetreden landen en van UPG's vereist diepgaand onderzoek per land, terwijl tegelijk de vergelijkingsbasis voor de situatie van de Nederlandse Antillen en Aruba vaak zwak is (omvang landen, relatie met EU / Europa, etc.). Het beoordelen van de effecten van aansluiting bij een groter economisch blok op het investeringsvertrouwen, het ondernemersklimaat, het consumentenvertrouwen of de macro economische stabiliteit vergt voor elk afzonderlijk land uitgebreid en tijdrovend onderzoek en ruime beschikbaarheid van data en informatie, ook van de Nederlandse Antillen en Aruba. Veel van de benodigde gegevens zijn niet zonder meer voorhanden en moeten verzameld worden. Het moeilijk meetbare karakter van de bovengenoemde aspecten voegt nog toe aan de obstakels om deze vraagstukken bevredigend te beantwoorden. Op een beperkt aantal gebieden en voor een beperkt aantal landen is niettemin vergelijkend empirische materiaal gepresenteerd over de effecten van toetreding tot de EU (in deze studie in Hoofdstuk 4, over de effecten van EG fondsen op de ontwikkeling van de bestaande UPG's, en in een voorstudie van deze studie over de effecten van toetreding van Malta tot de EU). Meer en diepgaander analyse is echter binnen het kader van deze studie niet haalbaar gebleken, deels door de aard van het vraagstuk, deels door het ontbreken van informatie en deels door het ontbreken van voldoende onderzoekstijd.

INHOUD

Samenvatting **vi**

Inleiding **1**

1 Actuele economische situatie **5**
1.1 Inleiding 5
1.2 Kenmerken van de eilandeconomieën 5
1.3 Aanbod van arbeidskrachten en migratie 8
1.4 Werkgelegenheid, toegevoegde waarde per industrie, productiviteitsgroei en de toeristische sector 11
1.5 De toeristische sector en andere belangrijke sectoren nader bekeken 17
1.6 Import en export van goederen en diensten 24
1.7 Handelsregime en handelsmogelijkheden onder de LGO-status 29
1.8 Overheidsinkomsten, overheidsuitgaven en overheidsschulden 33
1.9 Welvaart van de eilandgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba in vergelijking met andere landen in de regio 36
1.10 Samenvatting en conclusie 40

2 Overgang naar het EU-handelsregime **44**
2.1 Inleiding 44
2.2 Wijziging in handelsregime: invloed van EU invoertarieven op prijzen 44
2.3 Wijziging van handelsregime: het effect op inkomsten uit invoerrechten 48
2.4 Economische Partnerschapsovereenkomst van het Caribisch gebied 49
2.5 Samenvatting en conclusie 52

3 Kosten en baten van de invoering van het Acquis Communautaire voor de Nederlandse Antillen en Aruba **54**
3.1 Inleiding 54
3.2 Beoordeling van het Acquis voor de Nederlandse Antillen en Aruba 54
3.3 Mogelijke derogaties voor de Nederlandse Antillen en Aruba 60

4 EU fondsen en speciale fondsen voor UPG's **62**
4.1 Inleiding 62
4.2 Het regionaal beleid van de EU 62
4.3 Speciale maatregelen voor de UPG's 67
4.4 Case study: structuurfondsen in de periode 2000-2006 voor UPG Guadeloupe 70
4.5 Mogelijke EU steun aan de Nederlandse Antillen & Aruba 72
4.6 Samenvatting en conclusie 76

5 Gevolgen van de UPG status voor internationale handel in goederen en diensten **78**
5.1 Inleiding 78
5.2 Bilaterale handelsgegevens van de Nederlandse Antillen en Aruba 79
5.3 Empirische specificatie van simulatie experimenten 82
5.4 Simulatie van handelsstromen onder de UPG status 83

5.5 Omzetting van de Bovenwindse Eilanden & Bonaire naar de BES Eilanden & St. Maarten 94
5.6 Samenvatting en conclusie 94

6 Gevolgen van de status van ultraperifeer gebied voor de binnenlandse economie van de eilanden 96
6.1 Inleiding 96
6.2 Onzekerheden bij de uitkomsten 97
6.3 Samenvatting van de veranderingen 103
6.4 Curaçao 106
6.5 Bonaire 108
6.6 Bovenwindse eilanden 111
6.7 Aruba 113
6.8 Vergelijking tussen de eilanden 115

Annex I: Methodology of gravity model 118
Structure of international trade 118
International trade: theories and institutional change 119
Institutional Change in the Netherlands Antilles and Aruba 121
Establishing a Free Trade Area with the EU 121
Adopting the euro in the Netherlands Antilles and Aruba 124
Empirical specification of simulations and robustness checks 125

Annex II: Structure of the macroeconomic model 130
Introduction 130
Statistics and Estimation of Parameters 130
The general structure of the model 131
Block 1: Supply side 133
Block 2: Aggregate domestic demand 134
Private consumption demand 134
Private investment 134
Government demand 135
Block 3: Foreign Trade 135
Exports of goods & services 135
Imports of goods & services 136
Block 4: Wages and Prices 137
Prices 137
Wages 138
Block 5: Labour market 139
Block 6: Government 140
Modeluitkomsten per eiland en per effect 141

Annex III: List of interviewed persons and visited institutions 173

Annex IV: Selection of directives and regulations of the acquis communataire 176
Annex 1: Customs Union 176
Annex 2: Freedom of movement for workers, Social Policy 177
Annex 3: Right of establishment and freedom to provide services 183
Annex 4: Transport – Safety requirments for ships, environment 187
Annex 5: Competition 190
Annex 6: ERDF and Cohesion Fund 192

Annex 7-1: General provisions Structural Funds, selection. Council Regulation (EC) No 1083/2006 of 11 July 2006 laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund and the Cohesion Fund and repealing Regulation (EC) No 1260/1999 195
Annex 7-2: ERDF Regulation, selection 198
Annex 8: Environment 204
Annex 9: Consumers 212
Annex 10: Education 216
Annex 11: Company law 217
Annex 12: Free movement of persons 220

Geraadpleegde literatuur **222**

INLEIDING

In het Slotakkoord met de eilanden Bonaire, Saba en St. Eustatius van november 2006 is voorgesteld een studie te laten uitvoeren naar de implicaties van het aannemen van de status van Ultra Perifeer Gebied (UPG-status) voor deze eilanden. In reactie hierop heeft de toenmalige Minister van Administratieve Vernieuwing and Koninkrijksrelaties (Atzo Nicolai) het parlement toegezegd een studie te laten uitvoeren naar de economische en juridische implicaties van de UPG-status voor alle eilandgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba. Dit document doet verslag van de resultaten van de studie naar de economische implicaties van de UPG-status voor alle eilandgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba.

De huidige relatie tussen de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba en de Europese Unie is gebaseerd op de afspraak voor Landen en Gebieden Overzee (LGO; Deel Vier van de EU Afspraken). LGO's maken geen deel uit van de Europese Gemeenschap en vallen daarom – met uitzondering van Deel Vier – buiten de werking van het EG-verdrag. De Nederlandse Antillen en Aruba kunnen in aanmerking komen voor de status van UPG. UPG's maken, in tegenstelling tot LGO's, deel uit van de Europese Unie: alle EG verdragen, overeenkomsten, regels en richtlijnen, inclusief de jurisprudentie van het Europese Hof, samen het zogenaamde *Acquis Communautaire* (in het vervolg aangeduid met Acquis), zijn van kracht binnen de UPG's. Uitzonderingen op de implementatie van het Acquis zijn mogelijk en zijn in feite gerealiseerd in bestaande UPG's. Voorwaarde is dat deze uitzonderingen niet schadelijk zijn voor de integriteit en samenhang van het Europees recht, inclusief de interne markt en gemeenschappelijke EU-beleid.

De overgang van LGO naar UPG brengt drie belangrijke veranderingen met zich mee. In de eerste plaats moet het handelsregime van de kandidaat UPG worden omgezet naar het EU handelsregime en de economie moet worden geïntegreerd in de interne markt van de EU. Deze verandering heeft implicaties voor de handelsstromen van en naar de eilanden met EU en met andere landen. Het betekent onder andere belastingvrije stromen van goederen, diensten en arbeid tussen de EU en de eilanden. Verder vervangen EU importtarieven de huidige tarieven voor derde landen, opbrengsten van invoerrechten zullen afnemen en moeten zeer waarschijnlijk afgedragen worden aan de EU, en de discretionaire autoriteit om invoerrechten op te leggen zal ophouden te bestaan. Ten slotte is de invoering van de euro een belangrijke consequentie van het aannemen van de UPG-status.

De tweede belangrijke verandering betreft het aannemen van het Acquis Communautaire. Het acquis beslaat een breed spectrum van regels, voorschriften, verordeningen, besluiten en wetgeving op het gebied van belasting, mededinging, milieu, standaardisering en kwaliteit, overheidssteun enz. Het aannemen van het Acquis brengt zowel aanloopkosten als operationele kosten met zich mee. Kosten zullen afhankelijk zijn van de lokale institutionele capaciteit, de impliciete voorwaarden om het Acquis te implementeren en van de discrepantie tussen de huidige en te introduceren wetgeving, voorschriften, verordeningen en besluiten.

De praktijk van de huidige bestaande UPG's laat zien dat uitzonderingen op de implementatie van het Acquis – de zogenaamde derogaties – zijn toegestaan op grond van

de buitengewone positie van de UPG's in de EU (grote afstand tot het vasteland van de EU, de insulaire aard, de geringe omvang van de eilandeconomieën, de uitzonderlijke klimatologische en geografische omstandigheden, de economische afhankelijkheid van een paar producten). De onderstaande tabel geeft een samenvatting van de belangrijkste derogaties voor de UPG's (bron: Strategy for the Outermost Regions: Achievements and Future Prospects, Commission Communication, COM(2007) 507).

Derogaties voor de Ultra Perifere Gebieden

Belasting en invoerrechten – Algemeen	
RAADSBESLUIT 2006/112/EC van 28 november 2006 over het algemene systeem van belasting toegevoegde waarde (artikel 6, p10-11)	De Kanarische Eilanden en de Franse overzeese gebieden (DOM) zijn uitgesloten van het gebied van de Zesde BTW aanwijzing
Gemeentebesluit van 20 juni 2002 over de AIEM belastingtoepassing binnen de Kanarische Eilanden (OJ L 179, 9.7.2002, p. 22)	"Arbitrio sobre las Importaciones y Entregas de Mercancías en las Islas Canarias" - AIEM
Gemeentebesluit van 10 februari 2004 betreffende de havencontributie in de Franse overzeese gebieden en de verlenging van de geldigheidsperiode Besluit 89/688/EEC (OJ L 52, 21.2.2004, p. 64)	Havencontributie in de Franse overzeese gebieden (DOM)
Goedkeuring staatssteun door de Europese Commissie N°376/2006 and 377/2006 d.d. 20 december 2006	Economische en belasting regelingen (REF) voor de Kanarische Eilanden en verlenging van de Staatssteun schema voor de Kanarische Eilanden Vrije zone (ZEC)
Goedkeuring staatssteun door de Europese Commissie N°522/2006 d.d. 18 juli 2007	Raamwerkwet voor overzeese gebieden - belastinghulpschema's voor investeringen
Goedkeuring staatssteun door de Europese Commissie N°421/2006 d.d. 27 juni 2007	Vrije zone Madeira
Goedkeuring staatssteun door de Europese Commissie N°360/2005 d.d. 25 augustus 2005	Verlenging van het regionale raamwerkschema voor de ontwikkeling van de Azoren
Staatssteun in de transportsector	
Publicatie N°OJ C 312 d.d. 9 december 2005	Herziening van de Gemeenschapsrichtlijnen over de financiering van vliegvelden en opstarthulp voor vliegmaatschappijen vertrekkende vanuit regionale vliegvelden
Goedkeuring staatssteun door de Europese Commissie N°25/2005 d.d. 20 april 2005	Sociale bijstandsplan, bekend als het "mobiliteitspaspoort" plan, om bepaalde categorieën passagiers over luchtdiensten die het vasteland van Frankrijk verbinden met de Franse overzeese gebieden

Bron: Europese Commissie 2007a

De derde grote verandering betreft de aanspraken op EG fondsen. Als EU-lidstaten kwalificeren UPG's voor een verscheidenheid aan fondsen: Structuurfondsen, Cohesie Fondsen, Sociale Fondsen enz. Criteria om voor deze fondsen in aanmerking te komen hebben in het verleden gunstig uitgepakt voor bestaande UPG's. Hun lage per capita BBP garandeert aanzienlijke stromen van fondsen naar deze UPG's. Naast de reguliere EG fondsen, bestaan er EG fondsen – de zgn. POSEI fondsen – die zich specifiek richten op UPG's vanwege hun buitengewone positie binnen de EU.

Deze veranderingen in ogenschouw genomen kan de analyse verdeeld worden in de volgende drie componenten:

- de implicaties van het EU handelsregime, de realisatie van de interne markt en de introductie van de euro
- de implicaties van de inwerkingtreding van het Acquis Communautaire en potentiële afwijkingen van het Acquis en,
- de implicaties van het gebruik van structuurfondsen.

Dit rapport is als volgt ingedeeld. Het begint in Hoofdstuk 1 met een beknopt overzicht van de huidige economische situatie van de eilandeconomieën van de Nederlandse Antillen en Aruba. De nadruk ligt op de onderlinge vergelijking van de economische ontwikkelingen van de afzonderlijke eilandgebieden. Dit hoofdstuk bespreekt ook de concurrentiepositie, de sterke en zwakke kanten van de eilandgebieden, productiekosten (structuur en positie ten opzichte van andere landen in de regio) en investeringen. Verder is er ingegaan op de verwachte veranderingen hierin onder de UPG-status. In Hoofdstuk 2 zijn de effecten berekend van de invoering van de EU buitentarieven op importprijzen, en inkomsten van importheffingen. In Hoofdstuk 3 zijn de relevante onderdelen van het Acquis Communautaire geïdentificeerd en zijn de potentiële kosten en opbrengsten van de invoering van het Acquis besproken. Additioneel komen in dit hoofdstuk de mogelijke gebieden van derogaties, gegeven de ervaringen van andere UPG's aan de orde. Het doel van dit hoofdstuk is om de invoering van het Acquis in de Nederlandse Antillen en Aruba in perspectief te zetten zodat de reikwijdte van de benodigde institutionele veranderingen, de omvang van de introductiekosten en lopende kosten, en de aard en omvang van de voordelen van het Acquis duidelijk worden. In Hoofdstuk 4 zijn de verschillende fondsen van de EU onderzocht in termen van grootte, criteria voor aanspraken en gebruik. Het doel van dit hoofdstuk is de potentiële claims te ramen die de eilandgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba kunnen doen op EG fondsen na het aannemen van de UPG-status. Het proces om een UPG te worden kan in twee delen worden opgesplitst: (i) de toetreding tot de EU, en (ii) de specifieke faciliteiten voor UPG's. Hoofdstuk 5 en 6 bespreken modelmatige berekeningen die tot doel hebben de economische implicaties van de adoptie van de UPG-status te kwantificeren: in Hoofdstuk 5 is een analyse op basis van een gravity equation gebruikt om de gevolgen op in- en export van goederen en diensten voor ieder eilandgebied te kwantificeren. Er is gebruik gemaakt van recente inzichten ontleend aan de economische literatuur over de empirische effecten van institutionele veranderingen op handelsstromen. De uitkomst van deze exercitie, gecombineerd met de resultaten over de implementatie van het Acquis en het gebruik van de EG fondsen verkregen in eerdere hoofdstukken, wordt gebruikt als input voor een macro-economisch model. Het model en de uitkomsten van de simulatie oefeningen met dit model worden in Hoofdstuk 6 gepresenteerd.

1 ACTUELE ECONOMISCHE SITUATIE

1.1 INLEIDING

Dit hoofdstuk geeft een beknopte beschrijving van de eilandeconomieën van de Nederlandse Antillen en Aruba. De nadruk ligt op de onderlinge vergelijking van de economische ontwikkelingen van de afzonderlijke eilandgebieden. De beschrijving van de huidige economische toestand van de eilandgebieden dient tegelijk als uitgangspunt bij de evaluatie van de effecten van een mogelijke adoptie van de status van Ultraperifeer Gebied (UPG).

Ondanks de grote hoeveelheid informatie over de eilandeconomieën bestaan er nog steeds hiaten in de beschikbaarheid van gegevens, met name wat betreft de afzonderlijke eilandgebieden. Zo ontbreekt gedetailleerde informatie over de arbeidsmarkt van alle eilanden, over de overheidssectoren van de eilanden Bonaire en St. Maarten en over meer algemeen economische indicatoren voor Saba en St. Eustatius. Bij sommige data zijn enige reserves over de betrouwbaarheid: dit geldt bijvoorbeeld voor de internationale handelsdata. Ook bestaan er onverklaarbare verschillen in de data van de belangrijkste informatiebronnen (het CBS, de Centrale Bank en de douaneautoriteit van de Nederlandse Antillen en Aruba, en Eurostat).

1.2 KENMERKEN VAN DE EILANDECONOMIEËN

De Nederlandse Antillen en Aruba bestaan uit in totaal zes eilanden. Drie van de eilanden - Aruba, Bonaire en Curaçao, ook wel de Benedenwindse Eilanden genoemd – liggen in het zuiden van het Caribisch gebied, ongeveer 100 km uit de kust van Venezuela. De drie overige eilanden – Saba, St. Maarten en St. Eustatius, ook wel de Bovenwindse Eilanden genoemd – liggen in het noordoosten van het Caribisch gebied. De afstand tussen deze twee eilandengroepen bedraagt ongeveer 870 km. Het eiland St. Maarten is verdeeld in een Frans deel (het noordelijke deel van het eiland, St. Martin, met een oppervlakte van ongeveer 53 km^2) en een Nederlands deel (het zuidelijke deel, met een oppervlakte van 34 km^2). Het Franse deel is een Franse *Collectivité d'Outre Mer* en heeft de UPG-status[1].

---

[1] St.Martin heeft pas sinds 2007 de status van C*ollectivité d'Outre Mer (COM)* verkregen. Hiervoor maakte het deel uit van Guadeloupe, dat een Département d'Outre Mer (DOM) van Frankrijk is. Met de staatkundige verandering is de UPG-status - en dus de relatie met de EU - ongewijzigd gebleven.

De aanwezigheid van een UPG op het eiland Sint Maarten / Saint Martin veroorzaakt problemen, maar creëert ook mogelijkheden. Door de aanwezigheid van twee regimes op hetzelfde eiland verschillen de economische mogelijkheden op St. Maarten fundamenteel van die op de andere eilanden. De staatkundige verandering van St. Maarten binnen het Koninkrijk creëert, evenals de staatkundige verandering van St. Martin, mogelijkheden en ruimte voor ontwikkeling.

Qua oppervlakte zijn de gebieden van de Benedenwindse Eilanden groot in vergelijking met die van de Bovenwindse Eilanden: de totale oppervlakte van de Bovenwindse Eilanden beslaat ongeveer 7% van de oppervlakte van de Benedenwindse Eilanden (zie Tabel 1). Naast het verschil in omvang tussen de Bovenwindse en de Benedenwindse Eilanden zijn er grote klimatologische en geografische verschillen. Hoewel beide eilandengroepen een tropisch zeeklimaat hebben, is het klimaat op de Benedenwindse Eilanden uitgesproken droog met weinig regenval en veel wind (passaat), overwegend vlak qua landschap met een rotsachtige, stenige bodem. De Bovenwindse Eilanden hebben daarentegen meer regenval en minder wind, zijn vulkanisch van oorsprong, hebben als gevolg daarvan een overvloedige vegetatie (Saba heeft zelfs een tropische regenwoud) en zijn bergachtig. Verder liggen de Bovenwindse Eilanden in een regio waarin regelmatig orkanen en aardbevingen voorkomen. Aruba, Bonaire en Curaçao hebben weinig oppervlakte water en in drinkwater wordt voorzien door middel van ontziltingsinstallaties. Curaçao heeft een aantal natuurlijke zeehavens, die tot de beste in het Caribische gebied worden gerekend. In Aruba en Curaçao concurreren de olieraffinaderijen, de zeehavens, de container terminals en goederenoverslag en andere internationale handelsactiviteiten voor vergelijkbare vestigingslokaties als het toerisme. Alle activiteiten zijn geconcentreerd langs de zuidelijke en zuidwestelijke kust: de andere kust, de kust die gericht is naar de oceaan (noord en noordoost) is niet geschikt als zeehaven of voor toerisme. De Benedenwindse Eilanden lijken grote nog niet ontwikkelde mogelijkheden te hebben voor zon- en windenergie[2]. Tot slot, wordt de zuidelijke kust van Bonaire ingenomen door waterbekkens voor de productie van zout. Verder worden er in de Nederlandse Antillen en Aruba geen andere delfstoffen gewonnen.

Tabel 1 Statistische gegevens over bevolking per eiland

	Aruba	**Bonaire**	**Curaçao**	**Saba**	**St. Eustatius**	**St.Maarten**
Oppervlakte in km^2	180	288	444	13	21	34
Totale bevolking * (#)	101498	11136	134396	1471	2587	37629
Bevolkingsdichtheid (# per km^2)*	564	39	303	113	123	1107
Bevolking 0-19* (%)		32,1	30,1	25,7	29,9	31,1
Bevolking 20-64* (%)		59,0	58,5	64,0	62,5	66,0
Bevolking 65+* (%)		8,9	11,4	10,3	7,6	2,9

** 1/1/2006; Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek van de Nederlandse Antillen, Centraal Bureau voor de Statistiek van Aruba.*

Qua bevolking steken Aruba en Curaçao, met respectievelijk circa 100.000 en 135.000 inwoners, de andere eilanden naar de kroon (zie Tabel 1). Met ca. 38.000 mensen is de

[2] Windenergie lijkt in het bijzonder winstgevend: een eventuele claim op lokaties voor windparken is complementair aan de claim voor lokaties uit hoofde van toerisme, omdat de lokaties op de eilanden met veel wind (het noorden) niet geschikt zijn voor toerisme of havens. Verder maakt de aanwezigheid van de harde en continue passaat wind de efficiency van moderne windturbines hoog. Door een Nederlandse energie leverancier is berekend dat windturbines 30 to 50% meer electriciteit leveren dan vergelijkbare windturbines in Nederland (perssonlijke communicatie)

bevolking van St. Maarten ook nog omvangrijk. Saba en St. Eustatius zijn zowel qua oppervlakte als qua inwoneraantal zeer kleine eilanden en Bonaire is met een bevolkingsdichtheid van 39 inwoners per vierkante kilometer zeer dun bevolkt. De totale bevolking van de BES eilanden (BES eilanden = Bonaire, Saba en St. Eustatius) is 15.194 (Bonaire: 73,3%, Saba: 9,7% en St.Eustatius: 17,0%).

Het aantal inwoners in de leeftijdsgroep 20-64 jaar ligt tussen de 59% en de 66%. Voor de Bovenwindse Eilanden ligt dit percentage iets hoger dan voor de Benedenwindse Eilanden, wat betekent dat hier een kleiner gedeelte van de bevolking afhankelijk is van anderen voor hun inkomen en sociale voorzieningen.

Tabel 2 Bruto Binnenlands Product per eiland

BBP per eiland (constante prijzen (2000=100), jaargemiddelden 2000-2005)

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Saba	St. Eustatius	St. Maarten
Reëel Bruto Binnenlands product (2000=100, in miljoenen AFL)	3.296	304	3.791	32	83	969
In % van Curaçao	86,9	8,0	100,0	0,9	2,2	25,6
Reëel Bruto Binnenlands Product, jaarlijkse toename in %	1,2	1,6	0,2	1,5	5,0	3,5

Bron: CBS Nederlandse Antillen; CBS Aruba.

Tabel 2 geeft een overzicht van het niveau van het BBP per eiland. De tabel maakt de relatieve omvang van de eilandeconomieën zichtbaar: het BBP van het eiland Saba is minder dan 1% van het BBP van Curaçao en het BBP van St. Eustatius is maar 2,2% van dat van Curaçao. Het BBP van Aruba komt het dichtst bij het BBP van Curaçao (87%) en St. Maarten en Bonaire hebben een BBP dat respectievelijk slechts een kwart en minder dan een tiende van dat van Curaçao bedraagt. Tevens is het nuttig de verdeling van het BBP per BES-eiland te vermelden: Bonaire draagt voor 72,6%, Saba voor 7,6% en St. Eustatius voor 19,8% bij aan het totale BBP van de BES-eilanden.

Figuur 1 Reëel Bruto Binnenlands Product, marktprijzen, jaarlijkse groeicijfers in %

Bron: CBS Nederlandse Antillen; CBS Aruba.

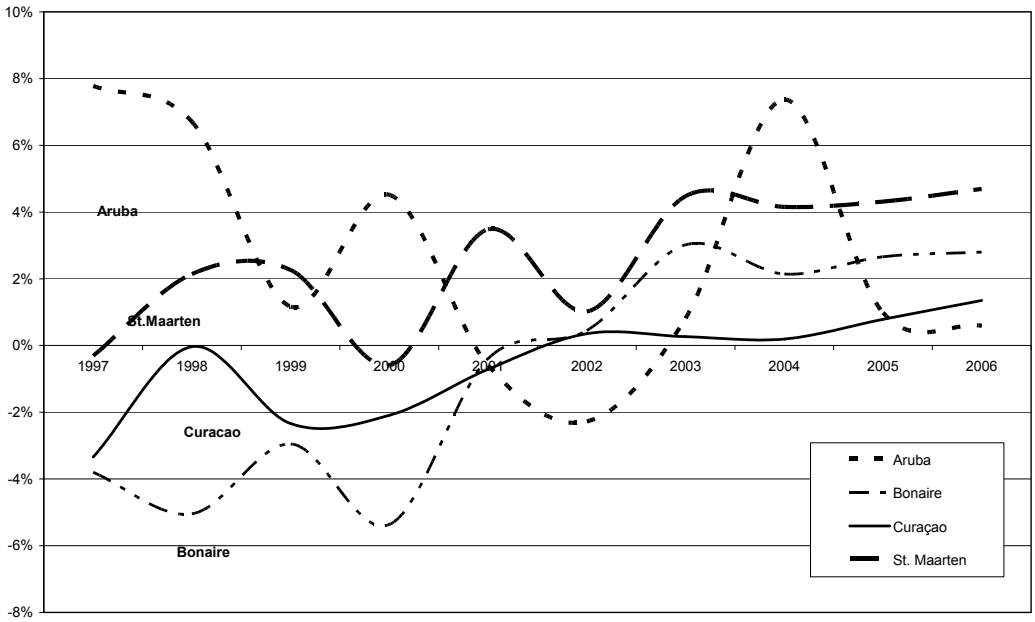

Figuur 1 toont de groei van het BBP tussen 1997 en 2006 per eiland. Uit de figuur komt naar voren dat Bonaire en Curaçao herstellen van de negatieve economische groei aan het eind van de jaren 90. St. Maarten lijkt het minst getroffen te zijn door de recessie aan het eind van de jaren 90 en kent sinds 2002 hoge groeicijfers. De fluctuaties in het BBP van de eilanden van de Nederlandse Antillen lopen grotendeels parallel. Alleen Aruba vertoont een afwijkend patroon.

1.3 AANBOD VAN ARBEIDSKRACHTEN EN MIGRATIE

Tabel 3 geeft enkele karakteristieken van de arbeidsmarkten per eilandgebied. De cijfers die vermeld zijn voor het arbeidsaanbod weerspiegelen deels de verschillen in bevolkingsomvang en samenstelling van de eilanden. De beschikbaarheid van arbeid gemeten door middel van de participatiegraad (percentage arbeidskrachten van de totale bevolking) is het hoogst op St. Maarten (bijna 60%) en het laagst op Curaçao (46%). Aruba en Bonaire laten beide gemiddelde waarden zien van rond de 50%. Het werkloosheidscijfer op Aruba is in vergelijking met de andere eilanden laag. Zowel Curaçao als St. Maarten hebben een hoog werkloosheidscijfer van circa 15% en Bonaire neemt een tussenpositie in met een werkloosheidscijfer van 10%. Het aantal afhankelijke personen per werkende ligt rond de 1 op St. Maarten, maar is meer dan 1½ op Curaçao.

*Tabel 3 Aanbod van arbeidskrachten en werkloosheid per eiland**

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Saba	St.Eust[&]	St.Maarten
Beroepsbevolking (#)	48735	5357	61326	747	1324	20339
Participatiegraad (%)	49,2	50,0	46,2	50,8	51,2	58,9
Werkloosheidsvoet (%)	4,7	9,4	15,9	2,0	n.b.	15,0
Werkenden / Totale bevolking (%)	46,9	45,4	38,8	49,8	(51,4)[&&]	50,1
Aantal afhankelijke personen per werkende (#)	1,132	1,203	1,577	1,010	(1,057)[&&]	0,996

Bron: CBS Nederlandse Antillen; CBS Aruba; Saba: Pies to the Roadmap, 2007; & alle cijfers voor St. Eustatius zijn geconstrueerd; && uitgaande van 5% werkloosheid.
** alle cijfers zijn gemiddelden voor de periode 2002-2006, met uitzondering van Saba (2006); participatiegraad = beroepsbevolking / totale bevolking; werkloosheid = werkloze inwoners / beroepsbevolking; afhankelijke personen per werkende = (werklozen + economisch inactieven + inwoners in leeftijdscategorie 0-14) / werkenden; afhankelijke personen per werkende = -1 + 1/ (werkenden / totale bevolking).*

Migratie is een belangrijk kenmerk van de arbeidsmarkten van de eilanden (zie Figuur 2)[3]: De netto migratie – de instroom van mensen door immigratie minus de uitstroom van mensen door emigratie – is tot 2001-2002 op Curaçao en Bonaire negatief en omvangrijk geweest. St. Maarten heeft daarentegen gedurende de afgelopen 10 jaar continu een positieve netto migratie gekend.

Figuur 2 Netto migratie in % van arbeidsaanbod

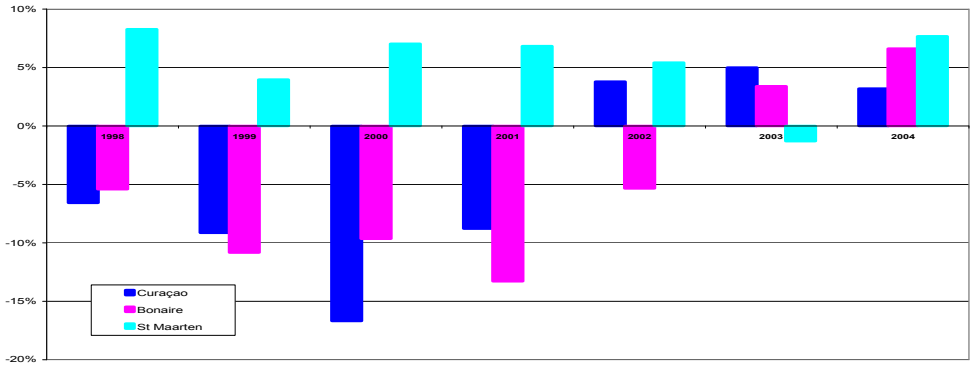

Bron: CBS Nederlandse Antillen.

[3] Gegevens over migratiestromen van en naar Aruba, Saba en St. Eustatius zijn helaas niet beschikbaar.

De migratiestromen van en naar de eilanden worden bepaald door zeer uiteenlopende factoren. De meeste landen en eilanden in het Caribisch gebied hebben een lager BBP per hoofd van de bevolking (zie ook de internationale vergelijking aan het eind van dit hoofdstuk), waardoor de Nederlandse Antillen en Aruba aantrekkelijk zijn voor arbeidskrachten vanuit elders in de regio (bijv. Jamaica, Haïti, Dominicaanse Republiek en Colombia). Deze aantrekkingskracht wordt nog eens vergroot door het perspectief dat personen, na een legaal verblijf van vijf jaar op de eilanden in aanmerking komen voor het Nederlandse staatsburgerschap. Tegelijkertijd trekt de belangrijkste werkgever van de eilanden, toerisme, grote aantallen veelal laag gekwalificeerde buitenlandse arbeidskrachten aan, bij gebrek aan voldoende binnenlands aanbod van arbeidskrachten. Op Aruba hebben deze ontwikkelingen aanleiding gegeven tot restricties in het toelatingsbeleid[4] van buitenlandse arbeidskrachten, die op gespannen voet staan met de investeringsplannen in de toeristische sector (zie Kamer van Koophandel Aruba, 2007). Ook op de eilanden van de Nederlandse Antillen is een restrictief toelatingsbeleid voor buitenlandse arbeidskrachten van kracht (zie voor St. Maarten: St. Maarten Economic Outlook 2007).

Een ander kenmerk van de arbeidsmarkt van de eilanden is de vlucht van (potentieel) hoog gekwalificeerde mensen. Veel jonge mensen verlaten de Nederlandse Antillen en Aruba voor een universitaire opleiding in het buitenland. Zij vertrekken naar Nederland, waarvoor de drempel laag is door het Nederlandse staatsburgerschap, maar ook naar andere landen, zoals de Verenigde Staten. Nadat de universitaire opleiding is afgerond, blijven veel van hen in het buitenland, omdat de carrièremogelijkheden in Europa en de Verenigde Staten beter zijn dan op de eilanden. De financiële sector en de overheid zijn de enige sectoren op de eilanden die hoog opgeleide arbeidskrachten kunnen aantrekken. Deze sectoren worden op dit moment gekenmerkt door achteruitgang.

In de afgelopen decennia is er, mede als gevolg van deze emigratie, een grote groep Antillianen ontstaan die niet op de Antillen woont. Nederland alleen al telt meer dan 130000 Antillianen, rond de 45% van de totale bevolking van de Nederlandse Antillen en Aruba (bron: CBS, Statline; CBS, Nederlandse Antillen; CBS, Aruba). Het merendeel van hen is afkomstig uit Curaçao. De beslissing om – tijdelijk dan wel permanent – terug te keren naar de Nederlandse Antillen en Aruba hangt samen met uiteenlopende factoren. Het is niet mogelijk om duidelijke uitspraken te doen over de te verwachten invloed van deze groep op het arbeidsaanbod of op de niet-actieve bevolking op de Nederlandse Antillen en Aruba. Wel staat vast dat deze groep groot is ten opzichte van de bevolking op de afzonderlijke eilanden, en kleine verschuivingen in deze groep grote gevolgen kunnen hebben voor de situatie op de eilanden.

[4] De restricties zijn opgelegd door de Nederlandse overheid teneinde de naturalisatie van buitenlanders en de resulterende potentiële toestroom van buitenlanders naar Nederland in te perken.

1.4 WERKGELEGENHEID, TOEGEVOEGDE WAARDE PER INDUSTRIE, PRODUCTIVITEITSGROEI EN DE TOERISTISCHE SECTOR

Op alle eilanden wordt het grootste deel van de werkgelegenheid gerealiseerd in de dienstensector (meer dan 90% van de totale werkgelegenheid). Iets meer dan de 50% van de totale werkgelegenheid op Aruba, bijna 60% op Bonaire, Curaçao en St. Maarten en bijna 70% op Saba betreft niet-verhandelbare diensten (de bouw, de detailhandel en de openbare dienstverlening). Het grote aandeel van niet-verhandelbare diensten op Saba wordt veroorzaakt door de relatief grote omvang van de overheidssector en het onderwijs. Verhandelbare diensten (onroerend goed, verhuur, financiële dienstverlening, transport & opslag en restaurants & hotels) dragen voor bijna 40% bij aan de werkgelegenheid op Aruba en St. Maarten en net boven 30% op Bonaire en Curaçao. De werkgelegenheid in veel sectoren is sterk afhankelijk van het toerisme: geschat wordt dat circa 50% van de detail- en groothandelsector direct afhankelijk is van toerisme (zie voor St. Maarten: St. Maarten Economic Outlook 2007). Op Curaçao is de financiële dienstverlening een belangrijke sector wat betreft werkgelegenheid. Door de afname van de offshore-activiteiten is deze sector de laatste decennia echter gekrompen. Toch is de financiële sector op Curaçao, gemeten in de bijdrage aan de werkgelegenheid en toegevoegde waarde, veel belangrijker dan die op de andere eilanden.

Productie naar sector is vergelijkbaar samengesteld als de werkgelegenheid, met een paar afwijkingen als gevolg van de relatief lage productiviteit (en beperkte ruimte voor productiviteitsgroei) in een aantal dienstverlenende sectoren. Het aandeel van productie van niet-verhandelbare diensten, maar ook van het hotel- en restaurantwezen, is hierdoor veel lager dan het aandeel van deze sectoren in de werkgelegenheid[5]. Sommige dienstensectoren (onroerend goed, verhuur, financiële bemiddeling en transport & opslag) hebben daarentegen een meer dan gemiddelde productiviteit. Op alle eilanden wordt bijna de helft van de totale toegevoegde waarde gegenereerd in de verhandelbare dienstensector.

[5] Het is aannemelijk dat prijzen in sectoren met een relatief lage productiviteitsgroei sterker stijgen dan in andere sectoren van de economie (ziekte van Baumol). Voor vergelijkingen op de lange termijn zijn daarom sectorspecifieke prijsdeflatoren nodig. Door het ontbreken van dergelijke sectorspecifieke prijsdeflatoren kunnen lange termijn vergelijkingen een vertekend beeld geven.

Tabel 4 Economische groei van de belangrijkste dienstverlenende sectoren per eiland, in %, 2001-2006

	Aruba	Bonaire	Curaçao	St.Maarten
Bouw	8,1	-7,1	6,5	7,6
Handel	-2,8	5,9	0,0	11,0
Hotel- en restaurantwezen	-1,2	5,0	1,9	-2,2
Transport, opslag en communicatie	0,0	2,6	2,8	2,3
Diensten van financiële intermediairs	-0,1	11,9	2,3	3,6
Onroerend goed, verhuur & andere handelsactiviteiten	1,8	1,6	0,0	2,1

Bron: CBS Nederlandse Antillen; CBS Aruba

Voor een aantal belangrijke sectoren[6] is in Tabel 4 en 5 de ontwikkeling in de productie en de arbeidsproductiviteit gepresenteerd. De tabellen laten een gemengd beeld zien: Aruba lijkt in alle sectoren slecht te presteren qua economische groei en de groei van de arbeidsproductiviteit. De bouwsector in Aruba vormt hierop de uitzondering. Bonaire presteert redelijk goed. Het eiland kent een hoge groei van productie en arbeidsproductiviteit, met uitzondering van de bouw, waar beide negatief zijn. St. Maarten en Curaçao bevinden zich tussen deze twee uitersten in: met uitzondering van het hotel- en restaurantwezen is de groei van de productie en de arbeidsproductiviteit op St. Maarten bescheiden, maar positief. Op St. Maarten is de productiegroei in de handel groot. Op Curaçao is, weer met uitzondering van de bouwsector, de groei in productie bescheiden en de groei van de arbeidsproductiviteit verwaarloosbaar tot negatief.

[6] Hiervoor zijn de volgende zes sectoren geselecteerd: bouw, handel, hotel- en restaurantwezen, transport, opslag & communicatie, financiële bemiddeling en onroerend goed, verhuur en andere handelsactiviteiten. Deze sectoren genereren het grootste deel van de toegevoegde waarde en de werkgelegenheid en zijn representatief voor belangrijke ontwikkelingen van de particuliere sector in de eilandeconomieën.

Tabel 5 Groei van de arbeidsproductiviteit van de belangrijkste dienstverlenende sectoren per eiland, in %, 2000-2005***

	Aruba	Bonaire	Curaçao	St.Maarten
Bouw	2,1	-3,3	1,0	2,3
Handel	-4,7	5,2	-2,2	2,8
Hotel- en restaurantwezen	-1,2	4,1	-0,6	-2,1
Transport, opslag en communicatie	-0,4	4,0	0,1	2,2
Diensten van financiële intermediairs	-1,7	2,8	-0,5	4,1
Onroerend goed, verhuur & andere handelsactiviteiten	0,1	3,8	-4,7	0,0

** berekend als de gemiddelde jaarlijkse verandering van de reële toegevoegde waarde per werkende. ** Aruba: 2000-2006, Curaçao: 2002-2005. Bron: CBS Nederlandse Antillen; CBS Aruba.*

Op de Nederlandse Antillen en Aruba is toerisme de belangrijkste motor van economische activiteit, hoewel de mate waarin per eiland verschilt. De toeristische sector draagt voor 23% tot 38% bij aan het BBP, voor 28% tot 42% aan de werkgelegenheid en genereert 20% tot 85% van de deviezeninkomsten[7] De invloed van de toeristische industrie gaat verder dan deze cijfers doen vermoeden. Met de mogelijke uitzondering van Curaçao en St. Eustatius, wordt feitelijk het gehele economische leven op de eilanden gedomineerd door toerisme. De verklaring voor het economische belang van de toeristische industrie is de aantrekkingskracht van de eilanden – een prettig klimaat, schoon en warm zeewater, weinig regenval en mooie stranden – terwijl er tegelijkertijd weinig alternatieve bronnen van bestaan zijn[8]. Voor de toekomst lijkt een verdere en intensievere ontwikkeling van de toeristische sector op de eilanden een strategie met

[7] Geschatte bijdrage aan BBP: Aruba: 33,3-35,2%, Bonaire: 31,8-33,4%, Curaçao: 23,0%-24,0%, St. Maarten 35,7-37,7%. Geschatte bijdrage aan de werkgelegenheid: Aruba: 39,7-41,8%, Bonaire: 35,1-35,9%, Curaçao: 27,5%-28,9%, St. Maarten 38,9-39,5%. Geschatte bijdrage aan de deviezenopbrengst: Aruba: 81,8-84,7%, Bonaire: 73,5-85,3%, Curaçao: 19,2-25,7%, St. Maarten 72,3-85,4% (CBS Nederlandse Antillen; CBS Aruba; periode: 2000-2006).

[8] Gezien de kenmerken van de eilanden dienen een aantal alternatieve economische activiteiten zich aan als potentieel interessant en duurzaam: goederenoverslag en internationale logistieke dienstverlening (deze sector maakt gebruik van de gunstige regionale positie van de eilanden tussen Noord- en Latijns Amerika, de intensieve banden met Europa, de natuurlijke havenfaciliteiten op Curaçao en een goed opgeleide bevolking die behalve Nederlands en Papiemento, Engels en Spaans spreekt) en financiële dienstverlening (die grotendeels bouwt op de al aanwezige expertise op Curaçao). Verder zijn er mogelijkheden voor het ontwikkelen van zon- en windenergie (vooral de Benedenwindse Eilanden hebben potentieel voor de ontwikkeling van een windenergiesector). Over het economische nut en de houdbaarheid van de bestaande olieraffinage-industrieën op Curaçao, Aruba en St. Eustatius bestaan twijfels: deze industrieën zijn niet milieu vriendelijk, zijn niet geïntegreerd in de locale economie, doordat interacties met de binnenlandse economie - zowel aan de input zijde als aan de outputzijde - verwaarloosbaar zijn, en concurreren met de toeristische industrie om lokaties, schone lucht en een aangename omgeving.

goede perspectieven voor de eilanden. De ontwikkeling van Aruba (zie de rest en de conclusie van dit hoofdstuk) laat zien dat het toerisme als motor voor groei een haalbare en duurzame ontwikkelingsstrategie is, die tot een hoog BBP per hoofd van de bevolking leidt. Gezien het brede scala aan diensten dat geleverd wordt onder de noemer toerisme[9] en welke tot uitdrukking komt in verschillende sectoren in de nationale rekeningen statistieken, en gezien de complementariteit van deze diensten, is het ook verstandig te kijken naar de ontwikkeling in het toerisme als geheel en niet naar afzonderlijke industrieën of sectoren.

In Tabel 6 is een aantal indicatoren van het niveau en de groei van toerisme opgenomen. De tabel toont per eiland de omvang en de groei van het aantal toeristen dat per vliegtuig aankomt, het aantal cruiseschippassagiers en het aantal overnachtingen. De cijfers zijn gemiddelden over de periode 1995-2006. Cruiseschippassagiers zijn dagtoeristen: cruiseschepen komen - in het algemeen - ‘s morgens aan en vertrekken op dezelfde dag ‘s avonds weer. De passagiers brengen de dag aan land door met belastingvrij winkelen, met het maken van georganiseerde excursies of met een bezoek aan de stranden gecombineerd met watersportactiviteiten. Het cruiseschiptoerisme is zeer omvangrijk op St. Maarten, met gemiddeld bijna 1 miljoen cruiseschippassagiers per jaar. De grote nadruk op het cruiseschiptoerisme op St. Maarten vormt een doelbewust beleid om de economische gevolgen van orkanen te beperken: in tegenstelling tot toerisme waarbij men op het eiland overnacht en waarvoor dus accommodatie op het eiland vereist is, heeft cruiseschiptoerisme minimaal te lijden van orkanen. Op Aruba bedraagt het aantal cruiseschippassagiers slechts de helft en op Curaçao slechts een kwart van het aantal op St. Maarten. Bonaire is een kleine speler wat betreft cruiseschiptoerisme, maar de gemiddelde jaarlijkse groei is hoog en is meer dan twee keer zo groot als de groei op Curaçao en Aruba en ongeveer twee keer zo groot als de groei op St. Maarten.

[9] Onder dienstverlening voor toeristen valt bv. luchtvervoer, scheepsvervoer, vliegveldfaciliteiten, zeehavenfaciliteiten, binnenlands vervoer, hotels, restaurants, koopflats, timesharing accommodaties, bouw, watersportfaciliteiten, winkelcentra, verkoop van sieraden & kleding, amusement, enz.

Tabel 6 Toerisme: Aantal toeristen die per vliegtuig aankomen, aantal cruiseschippassagiers en aantal overnachtingen (periode: 1995-2006)

	*	Aruba	Bonaire	Curaçao	Saba	St. Eustatius	St.Maarten
Toeristen per vliegtuig **	**Niveau**		59,6			20,3	435,1
	Groei		7,0			-4,5	1,7
Dagtoeristen	**Niveau**				14,0		
	Groei				-1,9		
Cruiseschippassagiers	**Niveau**	439,9	33,0	253,5			985,5
	Groei	7,2	19,2	6,5			9,7
Toeristen die overnachten	**Niveau**				8,5	9,4	
	Groei				-3,7	0,8	
Aantal overnachtingen	**Niveau**	5101,0	391,7	1750,2			432,8
	Groei	2,0	1,5	2,0			2,5

** niveau: jaarlijks gemiddelde, 1995-2006 (St.Maarten: 1996-2006), x 1000; groei: jaarlijks gemiddelde, 1995-2006 (St.Maarten: 1996-2006), in %; ** St. Eustatius: 2004-2006; bronnen: Aruba Tourist Authority, Tourism Corporation Bonaire, BNA, St. Eustatius Tourism Development Foundation.*

Toeristen die op het eiland overnachten, geven per dag meer geld uit dan cruiseschiptoeristen. Hierbij moeten we echter opmerken dat er aanmerkelijke verschillen zijn in de dagelijkse uitgaven tussen toeristen van verschillende nationaliteiten[10]. Ondanks deze verschillen kan met behulp van de cijfers voor het aantal overnachtingen een vergelijking worden gemaakt tussen de eilanden wat betreft de omvang van deze vorm van toerisme. Met een gemiddelde van meer dan vijf miljoen overnachtingen is deze vorm van toerisme op Aruba circa drie keer zo groot als op Curaçao. Het aantal overnachtingen van toeristen is op Bonaire en St. Maarten veel lager: Bonaire telt iets minder, en St. Maarten iets meer dan 400.000 overnachtingen. De groei van het aantal overnachtingen varieert tussen 1,5 en 2,5%. Het aantal overnachtingen op Saba en St. Eustatius is klein (minder dan 10.000) en kent een geringe, of zelfs negatieve groei.

De cijfers in Tabel 8 verhullen de jaarlijkse fluctuaties in toeristische activiteiten: deze fluctuaties zijn over het algemeen groot[11]. Het toerisme heeft op alle eilanden – hoewel in verschillende mate – te lijden gehad van de nasleep van de aanslagen op het World Trade Centre in New York van 11 september 2001: het aantal mensen dat per vliegtuig aankwam, daalde met 12% op St. Maarten en het aantal overnachtingen daalde met 10,9% op Bonaire, 6,4% op Aruba en 14,9% op St. Maarten. Het cruiseschiptoerisme lijkt daarentegen niet nadelig beïnvloed te zijn door 9/11. Een andere negatieve externe

[10] Toeristen uit Latijns Amerika geven vaak het meeste geld uit per dag. De uitgaven per dag van toeristen uit de Verenigde Staten liggen iets lager, maar nog steeds erg hoog. Toeristen uit de EU geven, vergeleken met hun collega's uit de VS en Latijns-Amerika, veel minder geld uit (gegevens vergaard tijdens gesprekken met vertegenwoordigers van de toeristische sector).

[11] Door de omvang van deze fluctuaties zijn de gemiddelde groeicijfers die berekend worden over langere perioden afhankelijk van het begin- en het eindjaar van de berekening en weerspiegelen hierdoor waarschijnlijk niet alle onderliggende ontwikkelingen.

invloed wordt gevormd door orkanen: de Bovenwindse Eilanden zijn medio jaren 90 getroffen door orkanen die een aanzienlijk deel van de hotelcapaciteit en overige toeristenaccommodaties op de eilanden hebben verwoest.

Figuur 3 Aandeel overnachtingen van toeristen uit US$ landen

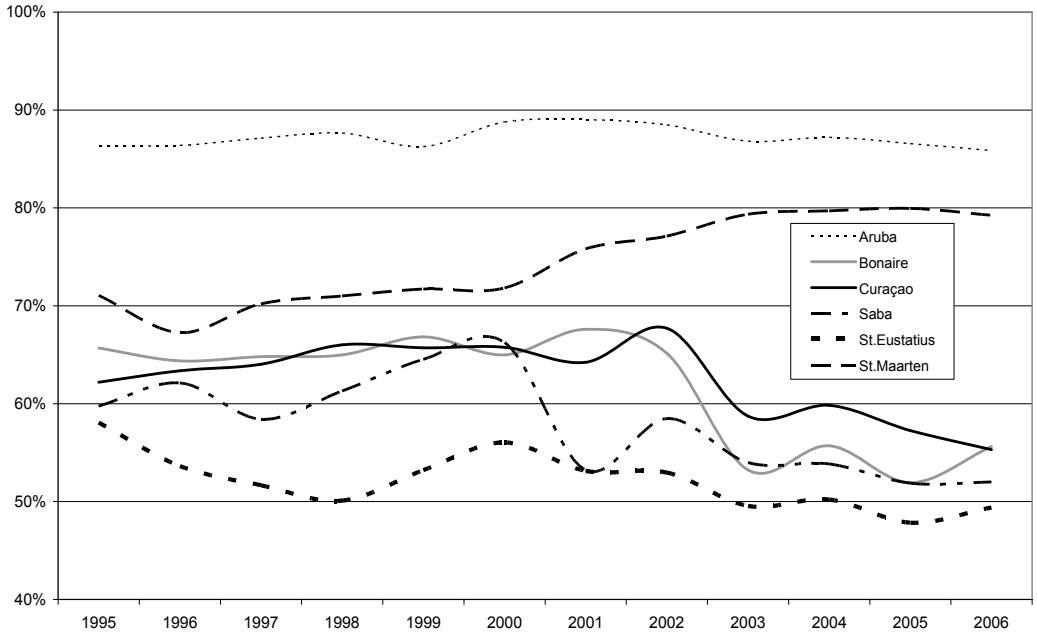

Met het oog op de mogelijke overgang op de euro, die de huidige aan de US$ gekoppelde Antilliaanse gulden en florijn zou vervangen, is het nuttig om inzicht te hebben in hoeverre de toeristische industrie steunt op toeristen uit US$ landen. Vanuit het perspectief van de internationale handel wordt in het algemeen aangenomen dat een land er verstandig aan doet de ontwikkeling van zijn valuta te koppelen aan die van zijn grootste handelspartners (zie de literatuur over optimaal valutagebied en ook hoofdstuk 7 van deze studie). Een vaste wisselkoers met de grootste handelspartner vergroot de economische stabiliteit en de internationale handel en stimuleert buitenlandse investeringen. Figuur 3 toont de ontwikkeling van het aantal overnachtingen van toeristen uit US$-landen van 1995 tot 2006[12]. Uit de figuur komt naar voren dat het aandeel van de overnachtingen van US$ toeristen op alle eilanden aanzienlijk is (50% of meer). Op Aruba en St. Maarten is dit aandeel vooral hoog: voor de periode 2003-2006 bedragen de percentages iets meer dan 85% voor Aruba en rond 80% voor St. Maarten. Voor de overige eilanden ligt dit aandeel in dezelfde periode tussen 50 en 60%. Aangezien de uitgaven van toeristen uit US$ landen per dag hoger zijn dan die van toeristen uit Europa, ligt het aandeel van de totale omzet van toeristen uit US$ landen nog hoger (zie hiervoor ook het volgende deel over internationale handelsstromen).

[12] De US$ landen zijn de VS, Canada en de landen van Latijns Amerika en het Caribisch gebied.

1.5 DE TOERISTISCHE SECTOR EN ANDERE BELANGRIJKE SECTOREN NADER BEKEKEN

De toeristische sector

Aruba

Geschat wordt dat toerisme in 2007, in totaal, voor 70,1% bijgedragen heeft aan het BBP en voor 82,4% aan de werkgelegenheid (zie World Travel and Tourism Council, 2007). Toeristische activiteiten zijn in het algemeen arbeidsintensief, zoals blijkt uit de relatief lage arbeidsproductiviteit. De toegevoegde waarde per arbeider in het hotel- en restaurantwezen is minder dan de helft van de arbeidsproductiviteit voor de economie in zijn geheel. De hotelsector bestaat uit dure hoogbouwhotels en uit minder dure laagbouw, die vooral bestaan uit timesharing accommodaties. Vooral de minder dure laagbouwfaciliteiten trekken toeristen uit de EU aan. Het eiland beschikt over een capaciteit van ongeveer 7500 kamers, waarvan er zich 4000 in timesharingappartementen bevinden. Timesharingtoerisme is minder veranderlijk en minder gevoelig voor negatieve interne of externe invloeden dan hoteltoerisme. Toeristen uit Europa verblijven, met gemiddeld 12 nachten het langst op de eilanden. Toeristen uit de VS blijven gemiddeld 7,8 nachten en toeristen uit Venezuela gemiddeld 7 nachten. Toeristen uit Europa geven met AFL 155 het minste geld uit per dag. Toeristen uit de VS geven het meest uit (AFL 288). Ze worden op de voet gevolg door toeristen uit Venezuela, die gemiddeld AFL 277 uitgeven[13].

De bouwsector speelt een belangrijke ondersteunende rol, doordat het toerisme omvangrijke activiteiten met zich mee brengt voor het bouwen en renoveren van hotels en appartementen. Op dit moment (2007) zijn er projecten voor 3000 extra kamers gestart of gepland. Dit betreft voornamelijk hoogbouw. De extra hotelkamers veroorzaken ook een toename in de vraag naar buitenlandse arbeidskrachten. Men schat dat er voor de bouw van één kamer 4,25 extra arbeiders nodig zijn (zowel directe als indirecte werkgelegenheid) met een directe vraag van 1,5 arbeiders per kamer. Mede gezien de beperkte omvang van het eiland, is er weinig ruimte voor uitbreiding van het aantal hotelkamers.

Aruba concurreert met de andere toeristische bestemmingen in de regio vooral op de kwaliteit van de faciliteiten, de mooie stranden, het weer (droog en buiten de orkanenzone), veiligheid en een meertalige beroepsbevolking. Er wordt in veel mindere mate geconcurreerd op prijs: zowel arbeidskosten als de kosten voor nutsvoorzieningen zijn op Aruba hoog vergeleken met andere bestemmingen in de regio. Anderzijds zijn de kosten niet onbelangrijk. Dit is onder meer duidelijk geworden door de toename van het aantal toeristen uit de EU sinds de AFL in waarde gedaald is ten opzichte van de euro. Om de kosten te beperken, maken hotels gebruik van buitenlandse arbeiders, die minder geld kosten. Op dit moment bestaat 40% van de totale beroepsbevolking op Aruba uit buitenlandse werknemers. De verscherping van het toelatingsbeleid voor buitenlandse arbeiders heeft het moeilijker gemaakt arbeiders te werven voor de hotel- en de bouwsector, wat heeft geleid tot een stijging van de reële lonen.

---

[13] De duur van het verblijf en de hoogte van de uitgaven zijn afgeleid uit gegevens over toeristen, overnachtingen en uitgaven voor het eerste kwartaal van 2006.

Aruba heeft onlangs zijn stelsel van belastingvoordelen gerationaliseerd. De hervormingen bestonden onder meer uit het afschaffen van tijdelijke belastingvrijstellingen en versnelde afschrijvingen, stimulansen die in het verleden gebruikt werden voor het aantrekken van investeringen in de hotelsector. De vennootschapsbelasting is verlaagd van 35 naar 28%. Het aantal schalen voor invoerrechten is tot vier teruggebracht: 0% (primaire goederen), 6%, 12% en 22%. Bepaalde belastingvoordelen voor het aantrekken van specifieke soorten investeringen blijven van kracht. Hieronder valt met name de IPC (Imputation Payment Company of imputatiebetaling vennootschap), waaronder belastingvoordelen worden geboden aan hotels die een minimale opbrengst per hotelkamer genereren. Het hoogste inkomstenbelastingtarief blijft hoog, hoewel het verlaagd is van 58 naar 45%.

Curaçao

De Nederlandse Antillen heeft een lange periode van stagnatie doorgemaakt die een groot deel van de jaren 1990 en het begin van de 21e eeuw beslaat. Teneinde na deze periode de economische groei te herstellen zijn er verschillende initiatieven genomen gericht op verbetering van de internationale concurrentiepositie. Deze initiatieven richten zich met name op Curaçao. Op het gebied van handel zijn de non-tarifaire belemmeringen opgeheven en zijn de importtarieven gereduceerd. Dit heeft geleid tot een afname van de belastingen op de internationale handel van 2,6 tot 2,1% van het BBP. Het ongewogen gemiddelde tarief is gedaald van 27,2% in 2000 naar 15,2% in 2005. Buitenlandse investeringen zijn op Curaçao van oudsher aanzienlijk. In de afgelopen jaren varieerden de directe buitenlandse netto investeringen tussen AFL 35 en 115 miljoen op jaarbasis. In het verleden trokken de olie-industrie en de internationale financiële dienstverleningsector de meeste buitenlandse investeringen aan. Momenteel ontvangt de toeristische sector de meeste buitenlandse investeringen. Er is een aantal investeringsstimulansen gecreëerd voor het aantrekken van buitenlandse investeringen. De belangrijkste hiervan zijn tijdelijke belastingvrijstellingen. Bedrijven in de vrije economische zones profiteren van een vrijstelling van invoerrechten en een lager vennootschapsbelastingtarief van 2%.

Toerisme heeft zich tot de voornaamste dienstverlenende industrie ontwikkeld op Curaçao. De sector heeft geprofiteerd van aanzienlijke investeringen in nieuwe hotels en er zijn verschillende omvangrijke projecten gestart of gepland (Renaissance, Hyatt en Westin). Er is geschat dat er in de komende jaren 3000 extra kamers worden bijgebouwd. De eilandregering van Curaçao is actief geweest in het aantrekken van deze grote investeerders door het toekennen van aanzienlijke subsidies, waaronder tijdelijke belastingvrijstellingen en, in het geval van het Hyatt hotel, een investering van US$ 25 miljoen in een golfterrein.

In 2006 overnachtten 234.250 toeristen op het eiland, die hier in totaal 2,2 miljoen nachten verbleven. Van deze toeristen is 44% afkomstig uit Europa. De resterende 56% kwam voornamelijk uit US$-landen in Noord- en Zuid-Amerika. Het aantal toeristen dat het eiland met een cruiseship bezocht, bedroeg 320.000 in 2006. Internationaal gezien concurreert Curaçao met zijn mooi verborgen liggende stranden en zijn culturele erfgoed in de vorm van historische gebouwen.

St. Maarten

In de afgelopen jaren is met behulp van Nederlandse ontwikkelingshulp aan de infrastructuur van het eiland gewerkt (nieuwe en verbeterde wegen, ondergrondse

voorzieningen, huisvestingsprojecten en vergrote en verbeterde havens). Ook heeft de Nederlandse regering geld ter beschikking gesteld voor publiciteit voor het eiland en voor meer diversificatie in het luchttransport.

Een onlangs opgesteld algemeen plan voor de toeristische sector bevat de volgende gegevens over de inkomsten die door de sector gegenereerd worden (zie ERF stuurgroep, 2005):

- geschat wordt dat in 2004 het totale bedrag dat door toeristen werd uitgegeven, minstens US$ 500 miljoen bedroeg. Dit bedrag was als volgt opgedeeld: US$ 320 miljoen (gemiddeld US$ 160 per dag x 6,6 dagen) is uitgegeven door meer dan 300.000 toeristen die op het eiland overnachtten. Bijna 60% van hen is afkomstig uit Noord-Amerika (54% uit de VS en 6% uit Canada);
- in de afgelopen jaren is US$ 140 miljoen uitgegeven door circa 1,3 miljoen cruiseshiptoeristen (gemiddeld US$ 95 per toerist);
- het personeel van de cruiseschepen spendeerde US$ 10 miljoen;
- US$ 30 miljoen werd uitgegeven door toeristen en personeel die het eiland met een plezierjacht aandeden;
- dagtoeristen spendeerden minstens US$ 1 miljoen op het eiland.

Deze cijfers bevatten niet de toegevoegde waarde van de scheepvaartindustrie voor het leveren van technische diensten, die nog eens US$ 30 miljoen zou kunnen bedragen.

In de afgelopen jaren heeft de groei van het aantal toeristen dat het eiland per cruiseship aandeed de groei van het aantal toeristen dat op het eiland verbleef, voorbijgestreefd. Het aantal zeeschepen en plezierjachten (en met name mega jachten) dat het eiland kiest als thuishaven, maakt een spectaculaire groei door. In de laatste tien jaar heeft timesharing accommodatie de overhand gekregen. Er zijn naar schatting 1800 kamers beschikbaar in 16 timesharing accommodaties en het eiland ontvangt twee keer zoveel timesharing toeristen als hoteltoeristen.

De concurrentievoordelen van de toeristische sector op St. Maarten zijn: 1. de unieke Frans-Nederlandse situatie; 2. goede bereikbaarheid via de lucht; 3. strategische locatie voor de cruiseship industrie; 4. kwaliteit en variatie van voedsel en dranken; 5. belastingvrij winkelen; 6. kosmopolitische amusementsindustrie; 7. natuurlijke schoonheid en stranden; 8. meertalige beroepsbevolking; 9. feitelijke dollareconomie. De toestroom van immigrantenarbeiders heeft ertoe bijgedragen dat de lonen relatief laag konden worden gehouden. Uit de informatie die beschikbaar is over lonen, blijkt dat de nominale lonen tussen 2000 en 2005 in de belangrijkste sectoren als de bouw, de handel en het hotel- en restaurantwezen niet zijn toegenomen. Er worden belastingvoordelen geboden aan bepaalde nieuwe investeringen in het bijzonder in de hotelsector via een vijf jaar durende belastingvrije periode, waarin 2% winstbelasting wordt geheven.

Bonaire

De afgelopen jaren hebben een flinke groei in de bouw van huizen en appartementen voor de toeristische sector laten zien. Het toeristische product van Bonaire berust grotendeels op de duikmogelijkheden. Het aantal toeristen dat het eiland met een cruiseship aandoet of dat op het eiland blijft overnachten, is in de afgelopen jaren gestegen. De groep toeristen die op het eiland blijven overnachten, bestaat uit Europese en Noord-Amerikaanse toeristen. Beide groepen nemen bijna 45% van het totale aantal toeristen

voor hun rekening. Verdere uitbreiding van het aantal hotelkamers en appartementencomplexen op het eiland is gepland. De toeristische sector op het eiland verwacht dat de recente versnelling in de groei van het aantal toeristen zich in de komende jaren voort zal zetten.

De regering kent tijdelijke belastingvrijstellingen toe om investeerders aan te trekken. In de afgelopen jaren zijn er gemiddeld 10 aanvragen per jaar ontvangen voor tijdelijke belastingvrijstellingen. Deze tijdelijke belastingvrijstellingen zijn vooral bestemd voor projecten in de toeristische sector, zoals de bouw van appartementencomplexen en hotels. Belastingvrijstellingen en –verlagingen worden tot maximaal elf jaar toegekend voor: (i) invoerrechten op materialen en goederen, (ii) grondbelasting (iii) verlaging van de winstbelasting van de gebruikelijke 34,5% tot een minimum van 2%.

St. Eustatius

Op St. Eustatius bestaat een bescheiden toeristische sector, die jaarlijks circa 10.000 toeristen verwelkomt, waarvan een kwart uit US$-landen komt en ongeveer de helft uit Europa. De toeristen worden aangetrokken door het culturele en historische erfgoed uit de koloniale periode en de goede duikmogelijkheden. Het eiland biedt ongeveer 100 kamers in hotels en pensions.

Saba

Het toerisme op Saba berust op een klein aantal activiteiten, waaronder duiken en natuurtoerisme. In 2005 werd het eiland door 11.000 toeristen bezocht, waarvan circa 40% uit de VS kwam en 60% uit Europa.

Andere belangrijke sectoren op de eilanden

Olieraffinage en aanverwante activiteiten op Aruba

De voordelen voor het eiland van de olieraffinaderij - momenteel in handen van het bedrijf Valero uit Texas - worden in twijfel getrokken. De olieraffinaderij draagt weinig bij aan de overheidsinkomsten, omdat Valero een tijdelijke belastingvrijstelling geniet die in 2011 afloopt. Men schat dat de raffinaderij goed is voor 13,5% van het BBP (zie Ministerie van Economische Zaken, 2007). Op de raffinaderij werken 745 arbeiders, die relatief hoge salarissen ontvangen. In de periode 2004-2005 produceerde de raffinaderij 275.000 vaten per dag. De raffinaderij voldoet op dit moment niet aan de internationale milieunormen en er is veel bezorgdheid over de schadelijke effecten van de raffinageactiviteiten op het milieu.

Olieraffinage en aanverwante activiteiten op Curaçao

De olieraffinage op Curaçao is in handen van Refineria di Korsou NV, een onderneming die het eigendom is van de eilandoverheid die de raffinaderij verhuurt aan Refineria ISLA SA, een dochteronderneming van de Venezolaanse onderneming PDVSA. De raffinaderij heeft ongeveer 1000 arbeiders in dienst, de zogenaamde directe werkgelegenheid. Indirect - via onderaannemingscontracten voor onderhoudswerkzaamheden en voor havenactiviteiten - zijn nog eens 500 arbeiders werkzaam voor de raffinaderij. Geschat wordt dat de raffinaderij ongeveer 200.000 vaten olieproducten per dag produceert

(brandstofolie, nafta, smeermiddelen, kerosine en asfalt) voor de Noord-Amerikaanse, Caribische en Zuid-Amerikaanse markten en een bescheiden aantal producten voor de binnenlandse markt. De totale bijdrage van de olieraffinaderij in de vorm van lonen, onderaannemingscontracten en leasecontracten wordt geschat op ANFL 350 miljoen per jaar (zie Dienst Economische Zaken, 2007). Dit bedrag is gelijk aan circa 9% van het BBP. De raffinaderij betaalt geen vennootschapsbelasting. De omvangrijke vervuiling die door de olieraffinage op Curaçao wordt veroorzaakt is een grote zorg. Er worden veel discussies gevoerd over het al dan niet sluiten van de olieraffinaderij. Er wordt verder onderzoek gedaan naar de kosten en baten van de raffinaderij om een beslissing over de toekomst van de raffinaderij te kunnen nemen.

Olieraffinage en aanverwante activiteiten op Bonaire

Bonaire heeft een olieopslagterminal die ook het eigendom is van het Venezolaanse overheidsbedrijf PDVSA. De terminal opereert buiten het belastingsstelsel om.

Olieraffinage en aanverwante activiteiten op St. Eustatius

De economie van St. Eustatius drijft feitelijk op één grote onderneming, de Statia Oil Terminal, die op dit moment onder de naam Nustar opereert. De terminal is ook eigendom van het bedrijf Valero uit Texas. De terminal wordt gebruikt om schepen van brandstof te voorzien en de omliggende eilanden van olie. Na de overheid is de olieterminal de grootste werkgever op het eiland. De olieterminal handelt onder speciale belastingafspraken met de overheid van het eiland (de overeenkomst voor maritieme en belastingvoorrechten uit 2005), die op 22 februari 2006 door Valero LP, in samenspraak met de overheden van St. Eustatius en de Nederlandse Antillen, herzien zijn. Deze overeenkomst is van kracht sinds 1 januari 2005 en loopt af op 31 december 2014. Valero heeft in het kader van deze overeenkomst toegezegd om een eenmalig bedrag van NAF 5.000.000 en jaarlijks een bedrag aan winstbelasting aan St. Eustatius te betalen van minimaal NAF 1.000.000. Volgens een rapport bedragen de jaarlijkse betalingen NAF 1,5 miljoen (zie van de Raadt, 2007). Men schat dat de olieterminal ook indirecte belastingsinkomsten genereert van NAF 2,5 tot 3 miljoen per jaar, waarmee de terminal goed is voor het grootste deel van de NAF 7,5 miljoen belastinginkomsten die de eilandregering van St Eustatius ontvangt.

Vrijhandelszones op Aruba

Aruba heeft een bescheiden vrijhandelszone. Op dit moment komt het grootste deel van de handelsgoederen die in deze vrijhandelszone opgeslagen worden uit Europa: dit aandeel neemt toe van 48% in 2000 tot 75% in 2006. Overslagactiviteiten via deze vrijhandelszone zijn sinds het einde van de jaren 90 afgenomen van meer dan AFL 500 miljoen tot minder dan AFL 150 miljoen in 2006. Deze afname is grotendeels te wijten aan strengere herkomstregels voor het verwerken van producten die in ACS-landen in de regio geproduceerd zijn, waaronder rijst, suiker en cacaobereidingen, die belastingvrij naar de EU geëxporteerd konden worden dankzij de LGO-status van het eiland. De import van rijst uit Aruba door de EU is tussen 2000 en 2006 afgenomen van 117.744 ton naar 28.370 ton, de import van suiker van 281.750 naar 93.947 ton en de import van cacaobereidingen van 303.000 naar 143.000 ton.

Vrijhandelszones op Curaçao

Curaçao heeft twee vrijhandelszones, de Koningsplein zone in de haven en de Hato zone op het vliegveld. Deze zones, die door CURINDE geëxploiteerd worden, worden voornamelijk als distributiecentra gebruikt voor goederen uit de VS, Europa en Azië naar het Caribisch gebied en Latijns Amerika. Via de vrijhandelszones worden voornamelijk kleding, textielproducten, cosmetica, schoenen en andere consumptieproducten verkocht. Circa 1000 personen zijn direct werkzaam in de zone en nog eens 1000 personen indirect. In de Koningsplein zone zijn 90 bedrijven gevestigd en in de Hato zone nog eens 40. Doordat er begin 2007 vijf branden zijn geweest is er geen beschikbarre ruimte meer in de vrije zone van Koningsplein. Ondernemingen die in vrijhandelszones gevestigd zijn, maken gebruik van belastingvrijstellingen en betalen slechts 2% winstbelasting. De toekomst van deze vrijhandelszones is vrij onzeker. De internationale concurrentiekracht van de zones wordt nadelig beïnvloed door hoge exploitatiekosten (nutsvoorzieningen, salarissen, enz.) en een terughoudende overheid, waardoor vestigingsprocedures in de zones veel tijd in beslag nemen.

Vrijhandelszones op de Bovenwindse Eilanden

Het eiland St. Maarten heeft een vrijhandelsstatus. Er worden geen invoerrechten geheven en er is geen douane autoriteit. De belastingsinkomsten van de overheid bestaan voornamelijk uit directe belastingen waaronder een inkomstenbelasting voor bedrijven van 34,5% en een progressieve inkomstenbelasting met een maximum van 45%. Evenals St. Maarten hebben Saba en St. Eustatius een vrijhandelsstatus en worden er hier geen invoerrechten geheven op importproducten. Op St. Eustatius trekken de hieruit voortvloeiende relatief lage prijzen veel kopers aan uit het nabij gelegen St Kitts.

Financiële dienstverlening op Curaçao

De offshore financiële dienstverlening op Curaçao is sinds het midden van de jaren 80 ingekrompen, toen de voordelen van het ontwikkelen van activiteiten vanuit een belastingvrijhaven stelselmatig zijn afgebouwd. In 2001 hebben de Nederlandse Antillen hun offshore belastingregime opgeheven. Er zijn betere toezichthoudende maatregelen ingevoerd en er zijn toezeggingen gedaan aan de OESO om de transparantie en de informatie-uitwisseling voor belastingdoeleinden te verbeteren. Onderdeel van de hervormingen was de invoering van een strenger toezicht op financiële activiteiten om het witwassen van geld tegen te gaan. Ook zijn er maatregelen genomen om de belastingwetgeving op één lijn te brengen met internationaal erkende standaards. Met betrekking tot winstbelastingen worden er inspanningen gedaan om te voldoen aan de vereisten van de gedragscode van de EU (code van 1 december 1997, bron: Publicatieblad van de Europese Unie, 1998, C2/1). Er is een nieuw fiscaal stelsel (New Fiscal Regime of NFR) ingevoerd, dat gebaseerd is op OESO-criteria. Dit betreft een belastingsstelsel dat overeenkomt met het Nederlandse belastingsstelsel. Bovendien is er een speciale belastingovereenkomst gesloten tussen Nederland en de Nederlandse Antillen en Aruba, de zogenaamde BRK of Belastingregeling voor het Koninkrijk. Dankzij deze overeenkomst wordt de belasting beperkt die door Nederland geheven wordt op bedrijven die op de Nederlandse Antillen zijn gevestigd, en worden ontvangen belastingen op dividend teruggeven aan de Nederlandse Antillen. Ook is er op 17 april 2002 een overeenkomst gesloten over de uitwisseling van belastinggegevens tussen de Nederlandse Antillen en de Verenigde Staten. Deze maatregelen hebben de economische achteruitgang van de sector weten af te remmen. Een effectieve werking van het NFR

vereist het aangaan van belastingovereenkomsten met andere landen. Op dit moment bestaat er slechts één zo'n overeenkomst met Noorwegen. Onderhandelingen over dergelijke overeenkomsten worden al sinds 2000 gevoerd, maar tot nu toe zijn er nog geen verdragen gesloten. De belastingverdragen die door Nederland worden gesloten, gelden niet voor de Nederlandse Antillen. Bovendien gelden de EU richtlijnen voor moeder- en dochtermaatschappijen, rente en royalty's nog niet voor de Nederlandse Antillen. Dit heeft tot resultaat gehad dat op de Nederlandse Antillen geregistreerde ondernemingen vertrokken zijn naar landen in de EU met lagere belastingentarieven (Malta, Cyprus, Isle of Man, Luxemburg, Hongarije, Nederland, enz.). De beschikbare gegevens tonen aan dat het aantal nieuwe inschrijvingen van ondernemingen teruggelopen is van circa 1400 per jaar aan het eind van de jaren 90 naar circa 600 per jaar in de periode 2002 – 2006. Ook de belastingopbrengsten van internationale bedrijven zijn teruggelopen.

De financiële sector op Curaçao is van mening dat de UPG-status een institutioneel en wettelijk kader schept dat internationale bedrijven meer vertrouwen in de Nederlandse Antillen zal geven (zie Vereniging van Antilliaanse Belastingadviseurs, 2005). Zoals het onderzoek naar de juridische gevolgen echter aantoont, is het belastingregime dat van toepassing is op de financiële dienstverleningssector op Curaçao nog steeds niet volledig compatibel met dat van de EU. Deze bestaande verschillen zouden aangepakt moeten worden wanneer de UPG-status aangenomen wordt. Curaçao kan nog steeds profijt trekken van een aantal comparatieve voordelen op het gebied van financiële dienstverlening, waaronder de aanwezigheid van gekwalificeerde arbeidskrachten (advocaten, accountants, financieel deskundigen, notarissen, enz.) en een goede communicatie infrastructuur.

Medische faculteiten op Saba en St. Eustatius

De medische faculteit van St. Eustatius draagt aanzienlijk bij aan de lokale economie door de uitgaven van het personeel en de circa 100 studenten die aan de faculteit ingeschreven staan. Het relatieve belang van de medische faculteit van Saba is nog groter. Saba heeft een bevolking van circa 1500 inwoners. Bijna 400 hiervan zijn immigranten, van wie de meeste studenten zijn. De medische faculteit van Saba vormt daarmee een aanzienlijke bron van inkomsten voor het eiland. De belastingwetgeving voor de medische faculteit op Saba bevat een speciale regeling voor het aftrekken van investeringskosten: men kan gedurende twee achtereenvolgende jaren een bepaalde hoeveelheid winst uit investeringsuitgaven aftrekken. Bovendien kunnen fiscale verliezen overgedragen worden naar volgende jaren. Ten slotte staat de overheid van Saba de medische faculteit toe om 50% van zijn inkomstenbelastingverplichtingen af te schrijven (zie SESNA (2007)).

1.6 IMPORT EN EXPORT VAN GOEDEREN EN DIENSTEN

De economische activiteit in kleine, open economieën wordt over het algemeen bepaald door de ontwikkeling in de wereldeconomie en dit geldt nog sterker voor zeer kleine open economieën zoals de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba[14]. Ondanks het belang van de toeristische industrie en de interessante gegevens over deze sectoren in het voorgaande deel, is voor de beoordeling van de externe economische relaties van de eilandeconomieën een breder aanpak nodig die rekening houdt met alle sectoren, en zowel met import als export. Voor dit doel gebruiken we bilaterale handelsgegevens op eilandniveau, per productgroep en dienstencategorie en per land van herkomst en bestemming[15].

*Tabel 7 Import van goederen en diensten per type, aandeel en groei in %, gemiddelde 2000-2006**

	Aruba		Bonaire		Curaçao		Bovenwindse eilanden	
Totale import van goederen	**63,8**	**(7,0)**	**79,0**	**(5,7)**	**68,0**	**(3,9)**	**69,5**	**(5,1)**
Basisproducten, levensmiddelen enz. (1)	17,5	(5,9)	26,3	(5,0)	19,0	(1,9)		
overige goederen enz. (2)	17,5	(7,2)	9,5	(7,8)	16,7	(2,5)		
metalen, machines enz. (3)	28,8	(7,5)	43,1	(5,7)	32,2	(5,8)		
Totale import van diensten	**36,2**	**(7,7)**	**21,0**	**(-2,9)**	**32,0**	**(2,7)**	**30,5**	**(5,9)**

*(1) basisproducten, levensmiddelen, dranken en tabak + textiel, kleding en leerproducten (ISTC: 0, 1, 2 en 6); (2) overige goederen, behalve metaalproducten, machines en apparatuur (ISTC: 3, 4 en 5); (3) metalen, machines en apparatuur (ISTC: 7, 8 en 9); * % groeipercentages tussen haakjes achter het % aandeel in de totale handel in goederen en diensten; Aruba: 2003-2006; Bron: Centrale Bank, Nederlandse Antillen; CBS, Aruba; Centrale Bank, Aruba.*

[14] De mate van openheid – gemeten als de som van uitvoer en invoer van goederen en diensten in BBP – is voor alle eilanden groot, maar varieert sterke: Aruba 115%, Bonaire 88%, Curaçao 89% en de Bovenwindse Eilanden 196%. Vooral de Bovenwindse Eilanden blijken zeer open te zijn: dit maakt deze eilanden kwetsbaarder voor externe schokken.

[15] Gegevens voor de afzonderlijke Bovenwindse Eilanden ontbreken en ook de opsplitsing van de goederenhandel per type product was niet beschikbaar voor deze groep eilanden. Er is een eenvoudige verklaring voor dit gebrek aan gegevens: gegevens over de handel worden doorgaans verkregen van douaneautoriteiten en op basis van invoerrechten, maar de Bovenwindse Eilanden hebben geen douaneautoriteiten.

*Tabel 8 Export van goederen en diensten per type, aandeel en groei in %, gemiddelde 2000-2006**

	Aruba		Bonaire		Curaçao		Bovenwindse Eilanden	
Totale export van goederen	**1,8**	**(8,9)**	**10,7**	**(-6,6)**	**22,4**	**(-8.7)**	**8,6**	**(2,9)**
Totale export van diensten	**98,2**	**(6,4)**	**89,3**	**(4,8)**	**77,6**	**(1,1)**	**91,4**	**(4,7)**
Bouw	0,0	(-)	0,5	(-6,6)	2,9	(-5,2)	1,3	(2,3)
Reizen	83,4	(7,7)	77,4	(6,3)	29,4	(5,0)	80,5	(2,3)
Computer- en informatie	0,0	(-)	0,0	(-)	0,2	(9,0)	0,0	(-)
Telecommunicatie	4,8	(11,4)	1,3	(-7,7)	1,4	(-11,1)	0,4	(-2,1)
Financiële en andere zakelijke diensten	9,9	(-6,4)	10,0	(-5,3)	43,7	(-1,0)	9,2	9,2

** % groeipercentages tussen haakjes achter het % aandeel in de totale handel in goederen en diensten; Aruba: 2003-2006; Bron: Centrale Bank, Nederlandse Antillen; CBS, Aruba; Centrale Bank, Aruba.*

Handelstransacties vanuit de vrije zones op de eilanden en handelstransacties van olie en olieproducten zijn niet opgenomen in de cijfers in de tabellen. Handel vanuit de vrije zone betreft overslag: import en export in volume zijn dientengevolge bijna gelijk en er zijn maar weinig koppelingen met de productie van goederen en diensten in de binnenlandse economie, behalve dan via het handelskanaal (handel, transport, communicatie, huur van opslagfaciliteiten enz.). Een soortgelijke redenering geldt voor olie en olieproducten die worden gegenereerd door de olieraffinaderijen op Aruba en Curaçao[16]. Deze olieraffinaderijen zijn niet geïntegreerd in de lokale economie: de ruwe olie voor de raffinaderij wordt volledig geïmporteerd, de raffinageproducten worden volledig geëxporteerd[17], en de banden met de binnenlandse economie zijn te verwaarlozen. Er wordt enige werkgelegenheid gegenereerd (op Curaçao minder dan 2% van het totale arbeidsaanbod). Als de internationale handelsstromen van de olie-industrie en de vrijhandelszone worden meegenomen in de bilaterale handels gegevens, dan zal dit - zeker ook door de relatieve omvang van de internationale handel in olie en olieproducten - een vertekend beeld geven van de dynamiek van de economieën van de eilanden en de dynamiek van internationale handelsstromen in het bijzonder.

De structuur en groei van import en export, per productgroep en dienstencategorie, per land van herkomst en bestemming en per eilandgebied, is weergegeven in Tabel 7 tot en met 10. Het algemene handelspatroon voor import en export per productgroep en dienstencategorie (Tabel 7 en 8) laat zien dat de eilanden voornamelijk diensten exporteren en voornamelijk goederen importeren. De import van goederen varieert van 64% tot 79% van de totale import van goederen en diensten. Het aandeel van de import

[16] Bonaire en St. Eustatius hebben olieterminals, voor de opslag en het bunkeren van olie. De economische positie van de olieterminal op Bonaire is vergelijkbaar met die van de olieraffinaderijen op Aruba en Curaçao. Echter, de economische betekenis van de olieterminal op St.Eustatius is door de geringe omvang van het eiland veel groter.

[17] Op Curaçao blijken de activiteiten van de ISLA raffinaderij niet te worden geregistreerd als import en export, omdat er geen wijziging van eigendom is (communicatie met CBS, Nederlandse Antillen).

van voedsel – van belang omdat onder de UPG-status de invoertarieven voor voedsel omhoog gaan – varieert van 18% tot 26%. Het aandeel van goederenexport in de totale export is op alle eilanden laag (maximaal rond 10% of minder), behalve op het eiland Curaçao (gemiddeld aandeel van 22%). Het enorm grote aandeel van reisdiensten aan de exportkant (77-83% op Aruba, Bonaire en de Bovenwindse Eilanden, 29% op Curaçao) is kenmerkend en onderstreept het belang van de toeristische industrie nog eens extra. De groeipercentages in de reisdiensten zijn voor alle eilanden positief en, met uitzondering van de Bovenwindse Eilanden, hoog.

*Tabel 9 Import van goederen en diensten per land van herkomst, aandeel en groei in %, gemiddelde 2000-2006**

	Aruba		Bonaire		Curaçao		Bovenwindse Eilanden	
Nederlandse Antillen en Aruba	8,8	(3,9)	1,7	(17,0)	4,0	(27,9)	2,6	(-23,6)
Caribisch gebied	1,1	(15,9)	1,2	(-9,6)	1,0	(25,6)	2,8	(43,1)
Midden- en Zuid-Amerika	7,6	(5,8)	5,1	(11,2)	12,0	(11,1)	1,0	(8,7)
Noord-Amerika	64,8	(3,7)	58,9	(-0,5)	48,1	(0,3)	87,9	(5,8)
EU	13,3	(2,2)	28,1	(10,4)	27,4	(0,2)	3,2	(31,7)
Rest van de wereld	4,4	(7,2)	5,0	(-4,8)	7,6	(6,0)	2,5	(-24,8)
TOTAAL	100	(4,0)	100	(4,0)	100	(3,6)	100	(5,8)

** % groeipercentages tussen haakjes achter het % aandeel in de totale handel in goederen en diensten; Aruba: 2003-2006; Bron: Centrale Bank, Nederlandse Antillen; CBS, Aruba; Centrale Bank, Aruba.*

*Tabel 10 Export van goederen en diensten per land van bestemming, aandeel en groei in %, gemiddelde 2000-2006**

	Aruba		Bonaire		Curaçao		Bovenwindse Eilanden	
Nederlandse Antillen en Aruba	8,4	(6,1)	3,2	(3,5)	12,8	(4,1)	0,9	(-5,2)
Caribisch gebied	0,1	(-26,7)	0,7	(2,3)	5,9	(2,4)	2,8	(18,2)
Midden- en Zuid-Amerika	0,3	(13,3)	7,6	(-10,7)	13,7	(-6,9)	1,5	(-23,9)
Noord-Amerika	89,2	(2,9)	49,4	(-0,4)	30,4	(-0,7)	63,0	(5,7)
EU	1,9	(1,5)	36,9	(13,0)	34,0	(-1,9)	25,5	(-1,1)
Rest van de wereld	0,1	(6,0)	2,2	(27,2)	3,2	(7,8)	6,3	(0,9)
TOTAAL	100	(3,2)	100	(3,9)	100	(-1,3)	100	(4,5)

** % groeipercentages tussen haakjes achter het % aandeel in de totale handel in goederen en diensten; Aruba: 2003-2006; Bron: Centrale Bank, Nederlandse Antillen; CBS, Aruba; Centrale Bank, Aruba.*

Tabel 9 en 10 tonen de import en export per land van herkomst en bestemming. De tabellen laten zien dat alle eilandeconomieën sterk zijn verweven met US$ landen. Als de US$ oriëntatie (of, bij benadering equivalent, de niet-euro oriëntatie) wordt uitgedrukt als het gemiddelde van import- en exportaandelen met US$-handelspartners[18], is Aruba het

[18] Omgekeerd is de euro oriëntatie van internationale handel equivalent aan 1 min de US$ oriëntatie.

meest verweven met de US$ landen (92,4%), op de voet gevolgd door de Bovenwindse Eilanden (85,7%). De US$ oriëntatie is het laagst – maar nog steeds hoog – voor Bonaire (67,5%) en Curaçao (70,4%). Verder laten de groeipercentages zien dat de import uit en de export naar de EU van Bonaire sterk is gegroeid, terwijl de import uit en de export naar de VS stagneert (zie Tabel 9 en 10): in de laatste jaren heeft zich een verschuiving voorgedaan naar een groter aandeel van de euro in de internationale handel. Een omgekeerd patroon van hoge groeipercentages van de export naar de VS en lage groeipercentages van export naar de EU is te zien in de cijfers voor de Bovenwindse Eilanden (zie Tabel 10).

Tabel 11 Handel tussen eilanden (gemiddelde 2003-2006)

Export (rapporteur in eerste kolom)

	Aruba	Bonaire	Curaçao	St. Maarten	Nederlandse Antillen
Aruba					8,4%
Bonaire	3,0%		0,2%	0,0%	
Curaçao	10,7%	0,1%	0,5%	1,4%	0,0%
Bovenwindse Eilanden	0,5%				0,4%

Export van eiland in % aandeel van de totale export van het eiland.

Import (rapporteur in eerste kolom)

	Aruba	Bonaire	Curaçao	St. Maarten	Nederlandse Antillen
Aruba					8,8%
Bonaire	0,9%	0,3%	0,2%	0,3%	
Curaçao	2,3%	0,1%	1,3%	0,9%	
Bovenwindse Eilanden	0,4%				0,5%

Import van eiland in % aandeel van de totale import van het eiland.

De handel tussen de eilanden wordt weergegeven in Tabel 11. Het bovenste deel van de tabel toont de gemiddelde aandelen over vier jaar van export van een rapporterend eiland (eerste kolom) naar andere eilanden van het Koninkrijk als een percentage van de totale export van dat eiland. Op analoge wijze toont het onderste deel de vier jaar gemiddelde aandelen van import van een rapporterend eiland (eerste kolom) naar andere eilanden van het Koninkrijk als een percentage van de totale import van dat eiland. De tabel geeft aan dat import en export van Aruba naar de Nederlandse Antillen vanuit het perspectief van Aruba en export van Curaçao naar Aruba vanuit het perspectief van Curaçao niet verwaarloosbaar zijn. De resterende handelsstromen zijn uitzonderlijk klein in verhouding tot de totale import of totale export van het rapporterende land. Een voorbehoud met betrekking tot de interpretatie van deze gegevens is - om verschillende redenen - op zijn plaats: de indruk bestaat dat de werkelijke handelsstromen tussen de eilanden niet goed in kaart gebracht kunnen worden (zie de opmerkingen in de volgende paragraaf naar aanleiding van het saldo op lopende rekening van de verschillende eilanden).

Met de bilaterale handelsgegevens van de afzonderlijke eilanden kan het saldo op de lopende rekening per eiland worden berekend, de totale export van goederen en diensten minus de totale import van goederen en diensten. Het saldo op de lopende rekening, uitgedrukt als een percentage van het BBP is gepresenteerd in Figuur 4. In deze figuur zien we dat Curaçao grote en voortdurende tekorten heeft, die variëren van 15% tot 33%. Met een tekort op de lopende rekening in drie van de vier jaar (meer bilaterale handelsdata zijn niet beschikbaar), is het beeld voor Aruba minder ongunstig, maar lijkt nog steeds op dat van Curaçao. Gegevens over langere tijd van het saldo van de lopende rekening van goederen en diensten van Aruba (1989-2006, ook hier zonder de transacties in de oliesector en de vrije zone; bron: Centrale Bank van Aruba) laten vrijwel continu tekorten zien (2000 en 2001 zijn een uitzondering) die variëren van -7,4% tot +3,1% met een gemiddelde van -2,2%. In tegenstelling tot Curaçao en Aruba, laten de eilanden Bonaire en St. Maarten continue grote overschotten zien.

Om dezelfde redenen als bij de handel tussen de eilanden moet een voorbehoud gemaakt worden met betrekking tot de interpretatie van deze gegevens: Ten eerste is het voor alle eilandeconomieën waarschijnlijk dat niet alle internationale transacties worden geregistreerd. Het is bekend dat veel informele import plaatsheeft van levensmiddelen, maar er zijn mogelijk ook andere stromen van importen en exporten die niet worden geregistreerd. Ten tweede kunnen de import en export van de eilanden Bonaire (en St. Maarten) het land van de Nederlandse Antillen binnenkomen of verlaten via Curaçao. Een derde mogelijkheid is dat invoer van goederen vindt plaats via moedermaatschappijen gevestigd op Curaçao (of Aruba): dit wordt als import geregistreerd. Vervolgens worden de goederen via de moeder zelf vervoerd of verplaatst naar de ‘branches’ op de andere eilanden. Het is duidelijk dat de officiële gegevens in deze gevallen niet de werkelijke in- en uitvoer van de afzonderlijke eilanden weerspiegelen. Er is geen informatie beschikbaar om na te gaan in welke mate de data van in- en uitvoer een vertekend beeld geven.

*Figuur 4 Huidig saldo (goederen en diensten) in % van BBP**

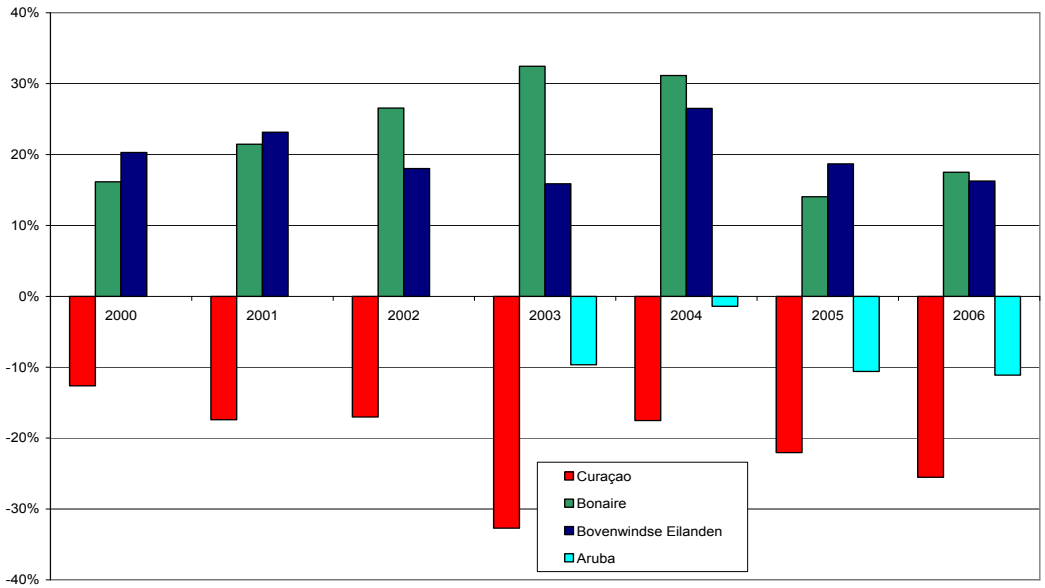

*Bron: Centrale Bank, Nederlandse Antillen; CBS, Aruba; Centrale Bank, Aruba (Aruba alleen van 2003 tot en met 2006). * met uitzondering van de handel in olie en olieproducten en de handel van de vrije zone.*

1.7 HANDELSREGIME EN HANDELSMOGELIJKHEDEN ONDER DE LGO-STATUS

De relatie van de Nederlandse Antillen en Aruba met de EU is gebaseerd op de regelingen voor zogeheten Landen en Gebieden Overzee van de Europese Unie (Deel Vier van het EU-Verdrag)[19]. De belangrijkste regelingen voor de associatie van de Landen en Gebieden Overzee (LGO) zijn vastgelegd in artikel 181 tot en met 188 van het EG-Verdrag. De strekking van deze artikelen is als volgt:

– EU-leden behandelen LGO's bij handelskwesties als EU leden;
– LGO's behandelen verschillende EU leden gelijk bij handelskwesties;
– EU leden stellen investeringsfondsen beschikbaar voor de ontwikkeling van de LGO economieën;
– de EU heft geen invoerrechten op goederen van LGO's; LGO's mogen geen invoerrechten heffen op goederen van EU lidstaten. Invoerrechten zijn echter

[19] De EU maakt onderscheid tussen de volgende handels- en samenwerkingsrelaties (in afnemende mate van handelsprivileges): 1. EU lidstaten en Ultraperifere Gebieden (UPG); 2. Landen en Gebieden Overzee (LGO); 3. landen in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan (ACS-landen); 5. overige landen (niet-EU, niet-UPG, niet-LGO en niet-ACS).

toegestaan indien de invoerrechten zijn bedoeld om economische groei van het LGO te bewerkstellingen of indien invoerrechten een grote bron van overheidsinkomsten zijn.

Formele regelingen van de handelsrelaties van LGO's met de EU worden verder uitgewerkt in periodieke LGO besluiten van de Raad, die worden goedgekeurd door de Raad van Ministers en die gelden voor een specifieke periode: het huidige Besluit van de Raad is operationeel van 2 december 2001 tot en met 31 december 2011 (Besluit van de Raad 2001/822/EG, Publicatieblad L314, 27/11/2001). De Besluiten van de Raad hebben vooral betrekking op twee onderwerpen: economische handelsregelingen & economische samenwerking, en samenwerking op het gebied van ontwikkelingsfinanciering. In de rest van deze paragraaf worden de consequenties van de LGO handelsregeling verder besproken.

Omdat goederen uit LGO's zonder invoerrechten de EU mogen binnenkomen, werd en wordt er veel energie gestoken in het vinden van handelsmogelijkheden die onder dit belastingvrije handelsregime vallen. Een belangrijk onderdeel van deze handelsregeling betreft de criteria voor het verkrijgen van de aanduiding "LGO-herkomst". De LGO besluiten van de Raad bevatten uitgebreide en gedetailleerde richtlijnen over deze criteria en over cumulatieregels (specificatie van het toegestane gebruik van inputs uit derde landen in LGO productie om in aanmerking te komen voor de LGO herkomstaanduiding). Alle geplande transacties die gebruik maken van de LGO route worden uiteindelijk door de EU beoordeeld: de EU heeft altijd de bevoegdheid om de belastingvrije import van goederen die uit LGO's worden geïmporteerd en die van LGO herkomst zijn, te reguleren indien de implementatie van het LGO besluit leidt tot een ernstige verstoring van een EU industrie of een industrie van een van haar lidstaten.

Van deze bevoegdheid is bij verschillende gelegenheden gebruikt. Vanwege de bloeiende handel in een aantal producten, in het bijzonder rijst en suiker, zijn de achtereenvolgende Raadsbesluiten om deze handelsstromen te verminderen steeds restrictiever geworden (zie SEOR, 2004; NEI, 1997): in 1997 heeft de EU de totale belastingvrije import van rijst beperkt tot 160.000 MT (LGO's en ACS landen). Dit omvatte een effectieve limiet voor rijstinvoer uit LGO's van 35.000 MT. Deze beperking is overgenomen in het Besluit van de Raad van 2001, met iets andere details die de mogelijkheden voor de rijsthandel voor de Nederlandse Antillen en Aruba nog verder beperkten. In 1999/2000 werd er een minimumprijs opgelegd voor de suikerinvoer uit LGO's. Deze minimumprijs werd later omgezet in invoerquota en deze quota zijn overgenomen in het Besluit van de Raad van 2001. De empirische gegevens tonen pieken in de rijst- en suikerexport vanuit de Nederlandse Antillen en Aruba in de jaren van 1993 tot 1996 (rijst) en 2000 (suiker, zie ook Figuur 5).

Figuur 5 Import van rijst en suiker in de EU vanuit de Nederlandse Antillen gebruik makend van de LGO herkomstregel

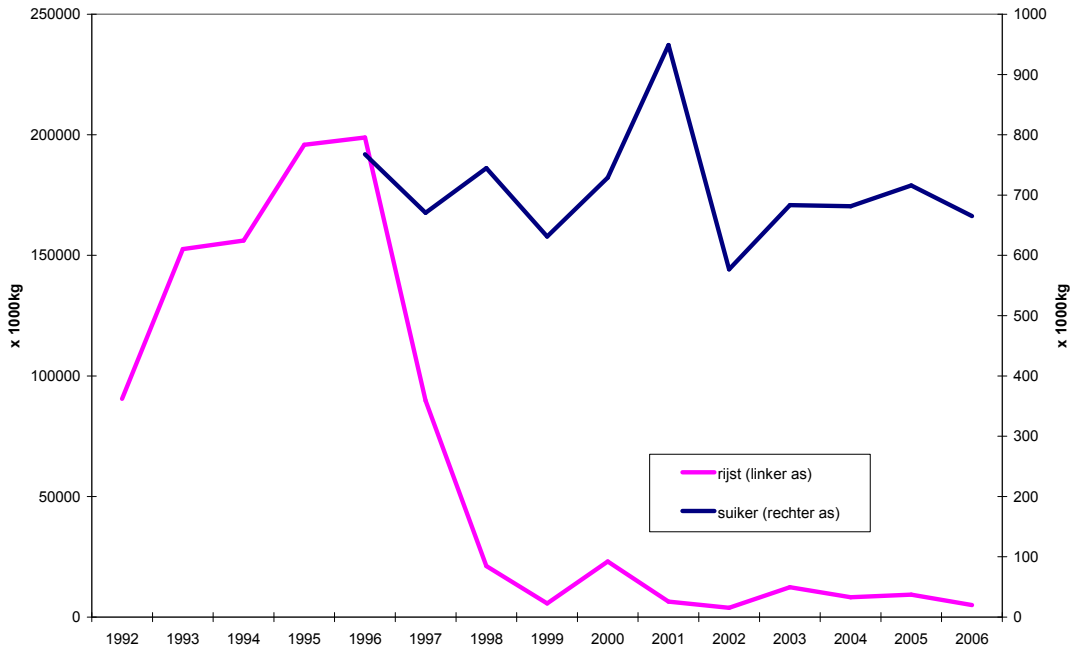

Bron: Eurostat.

Het is niet bekend hoe de voordelen van deze handelsmogelijkheden zijn verdeeld over de eilanden van de Nederlandse Antillen – gezien de betere logistieke faciliteiten op Curaçao lijkt het waarschijnlijk dat het merendeel van deze handelsinitiatieven afkomstig is van dit eiland – en ook is niet bekend in welke mate de handelssector op het eiland Aruba voordeel gehad heeft van het LGO-handelsregime. De EU-import van rijst, cacao en suiker uit de Nederlandse Antillen ligt – gemiddeld – rond 7% van de totale EU-import van goederen (bron: Eurostat)[20].

[20] In termen van import van zowel goederen als diensten vanuit de Nederlandse Antillen, is dit aandeel dus veel kleiner (de import van diensten is niet beschikbaar in het deel van Eurostat over import en export van goederen en diensten). Import- en exportgegevens verschillen aanzienlijk, afhankelijk van de rapporteur en deze verschillen zijn moeilijk te verklaren: de douaneautoriteit van de Nederlandse Antillen stelt dat cacao en cacaoproducten de belangrijkste goederen zijn die naar de EU worden geëxporteerd krachtens de LGO herkomstregeling. Maar ook hiervan is het aandeel in de totale export van de Nederlandse Antillen klein.

Figuur 6 Gemiddelde en maximale EU-invoertarieven per productgroep, 2007

Bron: EU: www.stat.wto.org/TariffProfile

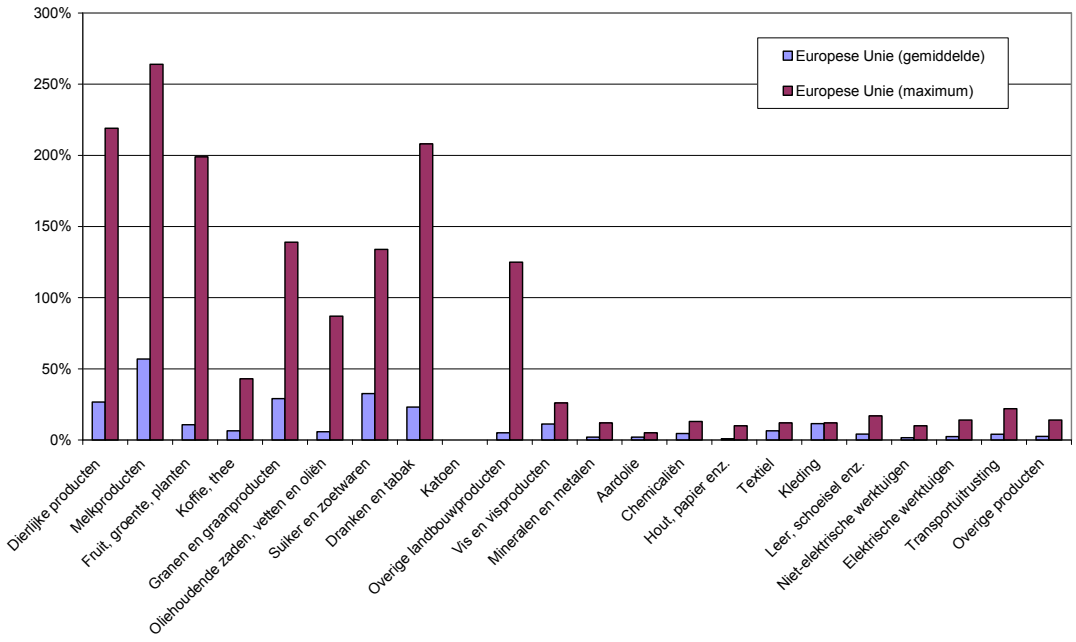

De ervaringen met dit type handel laten zien dat handelsmogelijkheden onzeker zijn en afhangen van de bereidheid van de EU die import toe te staan. De aantrekkelijkheid van deze handelsmogelijkheden, d.w.z. de aantrekkelijkheid van het vermijden van hoge EU invoertarieven, houdt namelijk direct verband met de hoogte van deze tarieven. Dit beperkt het aantal mogelijkheden: hoge EU invoertarieven zijn er vooral voor landbouwproducten (zie Figuur 6). Tegelijkertijd worden deze tarieven in het bijzonder ingevoerd om binnenlandse EU industrieën te beschermen. Als gevolg daarvan houden de EU en haar lidstaten zorgvuldig toezicht op vrijstellingen van deze tarieven. Als aangevraagde invoervergunningen op enig moment een potentiële bedreiging vormen voor de interne EU markt of de markten van haar lidstaten, worden die aanvragen geweigerd. Bovendien zal de aantrekkelijkheid van handel via de LGO route in de loop van de jaren afnemen, omdat de EU invoerrechten worden verminderd uit hoofde van WTO verplichtingen. In de afgelopen jaren, en in het bijzonder in de periode van 1997-2002, zijn de EU invoertarieven voor een selectie van landbouwproducten (HS: 1 t/m 4, 6 t/m 11, 16 t/m 19) afgenomen met een gemiddelde van 24% (ongewogen). Tot slot zijn de EU en ACS landen bezig met de ontwikkeling van een nieuwe handelsovereenkomst, de opvolger van de Cotonou overeenkomst die eind 2007 afloopt. De voorgestelde regionale regelingen, de zogeheten Economische Partnerschapsovereenkomst, verminderen het verschil in invoertarief van directe handel tussen de ACS landen en de EU verder en verminderen daardoor de aantrekkelijkheid van de LGO route. Er moet vastgesteld worden dat de handelsmogelijkheden uit hoofde van de LGO handelsroute een zwakke basis vormen voor duurzame handel van de Nederlandse Antillen en Aruba met de EU en voor ontwikkeling en economische groei van de Nederlandse Antillen en Aruba.

1.8 OVERHEIDSINKOMSTEN, OVERHEIDSUITGAVEN EN OVERHEIDSSCHULDEN

De overheidssector is van belang voor alle eilanden vanwege zijn rol in het economische beleid en het bestuur van het eiland en vanwege de substantiële bijdrage aan het BBP (Aruba: 12-13%, Bonaire: 8,5-10%, Curaçao: 9-12,5%, Saba: 26-33%, St. Eustatius 15-17%, St. Maarten: 6-7,5%) en de werkgelegenheid (Aruba: 15-17%, Bonaire: 12,5-13,5%, Curaçao: 8,5-9,5%, Saba, St. Eustatius, St. Maarten: 6-7,5%)[21]. Daarnaast is er inzicht nodig in de structuur van de overheidsinkomsten, omdat de overgang naar de UPG-status van invloed is op belastingheffing, in het bijzonder de invoerrechten en de belasting toegevoegde waarde. Inzicht in de structuur van overheidsuitgaven is tot slot nodig, omdat dit de efficiëntie en financiële gezondheid van overheidsactiviteiten weergeeft.

Een vergelijking tussen de overheidsinkomsten van de centrale overheid van de Nederlandse Antillen en van het eilandgebied Curaçao maakt het grote verschil in financiering tussen deze twee entiteiten duidelijk: de centrale overheid wordt vooral gefinancierd met indirecte belastingen (bijna 80%), en voor een klein deel met andere niet-belastinggerelateerde inkomsten en hulp uit het buitenland (beide circa 10%), terwijl de overheid van het eilandgebied vooral wordt gefinancierd met directe belastingen (bijna 70%) en overdrachten (meer dan 20%). Een vergelijking tussen de overheidsinkomsten van Aruba en het totaal van de overheidsinkomsten van de Nederlandse Antillen laat zien dat de inkomsten uit belastingen op import op Aruba vrij hoog zijn (24,3%), tegenover 8,2% op de Nederlandse Antillen. Aruba ontvangt geen hulp uit het buitenland, terwijl deze inkomsten gemiddeld 16,6% bijdragen aan de inkomsten van de overheid van de Nederlandse Antillen. Aan de uitgavenkant nemen de personeelskosten een groot deel voor hun rekening (Nederlandse Antillen 31,4%, Aruba: 43,5%). Het aandeel van rentebetalingen over uitstaande schulden is hoog en vooral kritiek voor de Nederlandse Antillen (6% van de totale overheidsuitgaven op Aruba en 15% op de Nederlandse Antillen). Overdrachten tussen de eilanden zijn omvangrijk op de Nederlandse Antillen (van Curaçao naar de andere eilanden, en vice versa) en uiteraard nihil op Aruba.

[21] De cijfers hebben betrekking op het beperkte concept van 'openbaar bestuur en sociale zekerheid'. Alle cijfers gelden voor de periode 2000-2006, of delen van deze periode indien niet de gegevens van alle jaren beschikbaar waren.

Figuur 7 Geschatte overheidsschuld per eiland (in % van BBP)

Bron: Centrale Bank, Nederlandse Antillen; Centrale Bank, Aruba en eigen berekeningen.

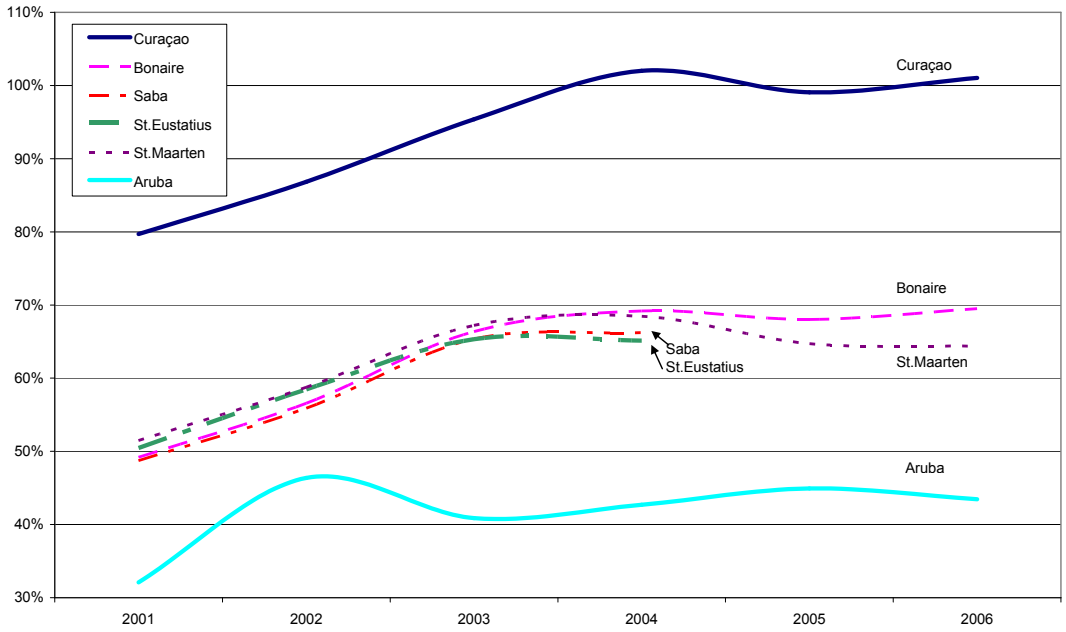

Het saldo van de begroting van de Nederlandse Antillen laat een vrijwel continu, trendmatig toenemend tekort zien met een gemiddelde grootte van 3% van het BBP en pieken van boven de 6% (1996-2006). Het overheidstekort van Aruba toont af en toe een overschot (1996-2006), maar sinds 2002 continu tekorten, met een gemiddelde grootte van meer dan 2%. De slechte en verslechterende begrotingsprestatie van de Nederlandse Antillen en Aruba en de onhoudbaarheid van de overheidsbegroting op de lange termijn zijn al vaker en uitvoerig aan de orde geweest in eerdere studies (zie IMF, 2005 & 2006; SEOR, 2004; Werkgroep Bestuurlijke en Financiële Verhoudingen Nederlandse Antillen, 2004). De empirische gegevens wijzen er op dat – zowel voor de Nederlandse Antillen als Aruba – een adequaat mechanisme voor een solide beheer van de overheidsfinanciën nog steeds ontbreekt. Voortdurende tekorten op de overheidsbegroting brengen een toenemende staatsschuld met zich mee. De Nederlandse Antillen en Aruba hebben hoge en oplopende overheidsschulden, met waarden van meer dan 80% voor de Nederlandse Antillen (2004-2006) en meer dan 40% voor Aruba (2004-2006). Ook hierbij geven de ontwikkelingen over de jaren niet de indruk dat er adequate mechanismen zijn ontwikkeld om de hoge overheidsschuld te beteugelen.

De verdeling van de schuld van de Nederlandse Antillen over afzonderlijke eilanden (zie Figuur 7) is deels geconstrueerd en deels gebaseerd op directe waarnemingen van de Centrale Bank van de Nederlandse Antillen[22]. De verdeling van de schuld over de

[22] De Centrale Bank van de Nederlandse Antillen verstrekt gegevens over de schuld van de Centrale overheid, Curaçao en 'de andere eilanden'. De verdeling van de schuld van de Centrale overheid en van 'de andere eilanden' over alle afzonderlijke eilanden wordt

eilanden laat zien dat Curaçao de grootste last van de schuld draagt met een niveau van circa 100% van het eiland BBP, terwijl de andere eilanden onder de 70% blijven. De verschillen in schuldpositie van deze, over het geheel genomen, toch vrij identieke eilanden vragen om een verklaring. Enigszins speculatief kunnen een aantal verklaringen worden aangevoerd. De autonome status van Aruba heeft mogelijk bijgedragen aan een betere beheersing van de schuld, doordat de autonome status een sterker ontwikkeld verantwoordelijkheidsgevoel met zich mee heeft gebracht en door het ontbreken van moral hazard (die wel een rol speelt tussen de eilanden van de Nederlandse Antillen). De aanstaande constitutionele wijziging, waarbij Curaçao en St. Maarten er per referendum voor hebben gekozen om een autonoom land binnen het Koninkrijk te worden, heeft dus mogelijk ook een positieve invloed op de institutionele capaciteit om de schuldpositie te beheersen, nog afgezien van bewuste pogingen om dit te bereiken (zie vervolg). Daarnaast hebben (op de Nederlandse Antillen) alleen het eiland Curaçao en het land de Nederlandse Antillen de bevoegdheid om (in het buitenland) te lenen. De andere eilanden van de Nederlandse Antillen kunnen alleen een schuld creëren door achterstallige betalingen en het niet betalen van sociale verzekeringspremies. De andere eilanden hebben vooral schulden bij de centrale overheid van de Nederlandse Antillen. Op basis van de omvang van de overheidsschulden van de eilanden kan gesteld worden dat formele restricties op lenen door de overheid gunstig zijn voor het realiseren van een lagere schuldpositie.

De onhoudbaarheid van de overheidsschuld is eerder onderzocht in verschillende andere studies (zie SEOR, 2004; Werkgroep Bestuurlijke en Financiële Verhoudingen Nederlandse Antillen, 2004; IMF, 2005). De Nederlandse Antillen hebben een lange traditie van omvangrijke schulden en vergeefse pogingen om deze schulden te saneren. In dit opzicht moet worden vermeld dat de overheid van Nederland reeds in 2005 heeft aangekondigd (Hoofdlijnenakkoord, 2005) om het grootste deel van de overheidsschuld over te nemen en om goede begrotingsprocedures en begrotingsregels in te voeren als geïntegreerd deel van de geplande constitutionele wijzigingen van de eilanden binnen het Koninkrijk[23].

De in dit kader gemaakte afspraken hebben belangrijke consequenties voor de rente waartegen de overheid kan lenen. Inmiddels (2008) is op de BES eilanden financieel toezicht van toepassing, vastgelegd in een Algemene Maatregel van Rijksbestuur (AMvRB). Daarin is opgenomen dat de eilanden alleen nog (beperkt) mogen lenen bij de toezichthouder, die hen een tarief in rekening brengt gelijk aan de Euro Overnight Index Average (zie AMvRB). Met het Land, Curaçao en Sint Maarten is het financiële toezicht nog niet ingesteld, maar is al wel een akkoord bereikt over hoe het er uit zal komen te zien. Daarin geldt een iets andere regel ten aanzien van lenen. Curaçao en Sint Maarten mogen (maar zijn dus niet verplicht) lenen bij Nederland, tegen een percentage dat gelijk is aan het actuele percentage van Nederlandse staatsleningen.

---

geïmplementeerd op basis van de gemiddelde BBP aandelen van een eiland in het totale BBP van de Nederlandse Antillen. Verdeling op basis van BBP of op basis van bevolking genereert resultaten die weinig van elkaar afwijken (zie ook Werkgroep Bestuurlijke en Financiële Verhoudingen Nederlandse Antillen, 2004).

[23] Zie het Overgangsakkoord van 12 februari 2007 en de toetreding van Curaçao tot het Overgangsakkoord van 28 augustus 2007 voor informatie over de geplande regelingen.

1.9 WELVAART VAN DE EILANDGEBIEDEN VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN EN ARUBA IN VERGELIJKING MET ANDERE LANDEN IN DE REGIO

Figuur 8 en Tabel 12 geven de beschikbare informatie weer over het BBP per hoofd van de bevolking. Figuur 8 laat zien dat het BBP per hoofd van de bevolking van Aruba en St. Eustatius het hoogst is[24]. Saba heeft het laagste BBP per hoofd van de bevolking. Als we het BBP per hoofd van de bevolking van Curaçao als referentiepunt nemen (naar analogie van Tabel 2), ligt het gemiddelde BBP per hoofd van de bevolking van Aruba en St. Eustatius 20% hoger dan het BBP per hoofd van de bevolking van Curaçao, ligt Saba daar 20% onder, ligt Bonaire daar iets onder (-2,3%) en ligt St. Maarten daar iets boven (+4,5%). Voor wat betreft economische groei tonen – met uitzondering van Aruba - de eilandeconomieën een bescheiden toename van de welvaart met lage gemiddelde jaarlijkse groeipercentages van het BBP per hoofd van de bevolking in de periode 2000-2006. Bonaire en St. Eustatius laten de hoogste groeicijfers zien met een gemiddeld jaarlijks groeipercentage van BBP per hoofd van de bevolking van respectievelijk 3,7% en 2,3%.

Tabel 12 Bruto Binnenlands Product per hoofd van de bevolking per eiland

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Saba	St. Eustatius	St. Maarten
Reëel Bruto Binnenlands Product						
Per hoofd van de bevolking, in euro, gemiddelde 2000-2004 (2004=100)*	22323	16629	17267	13953	21310	18242
in % van Curaçao	129,3	96,3	100,0	80,8	123,4	105,6
Bruto Binnenlands Product						
per hoofd van de bevolking, in euro, van het laatste jaar waarvoor gegevens beschikbaar zijn*	17497 (2004)	13650 (2006)	13128 (2006)	11489 (2004)	17618 (2004)	13778 (2006)
reëel Bruto Binnenlands Product						
per hoofd van de bevolking, constante US$, gemiddelde jaarlijkse groei 2000-2006 in % **	-1,2	3,7	1,1	0,9	2,3	0,7

Bron: CBS, Nederlandse Antillen; CBS, Aruba.

** 75% van het EU15 gemiddelde 2004: € 19.337 (idem EU25: 17021 euro); 85% van het EU15 gemiddelde 2004: € 21.915 (idem EU25: € 19.290).*

*** Aruba, Saba en St. Eustatius: 2000-2004.*

[24] Er bestaan twijfels over de reeks voor St. Eustatius: de statistische gegevens voor kleinere economische entiteiten zijn doorgaans minder betrouwbaar. De gebruikte gegevens zijn niettemin geverifieerd bij het CBS.

Figuur 8 BBP per hoofd van de bevolking in US$, constante prijzen (2000=100)

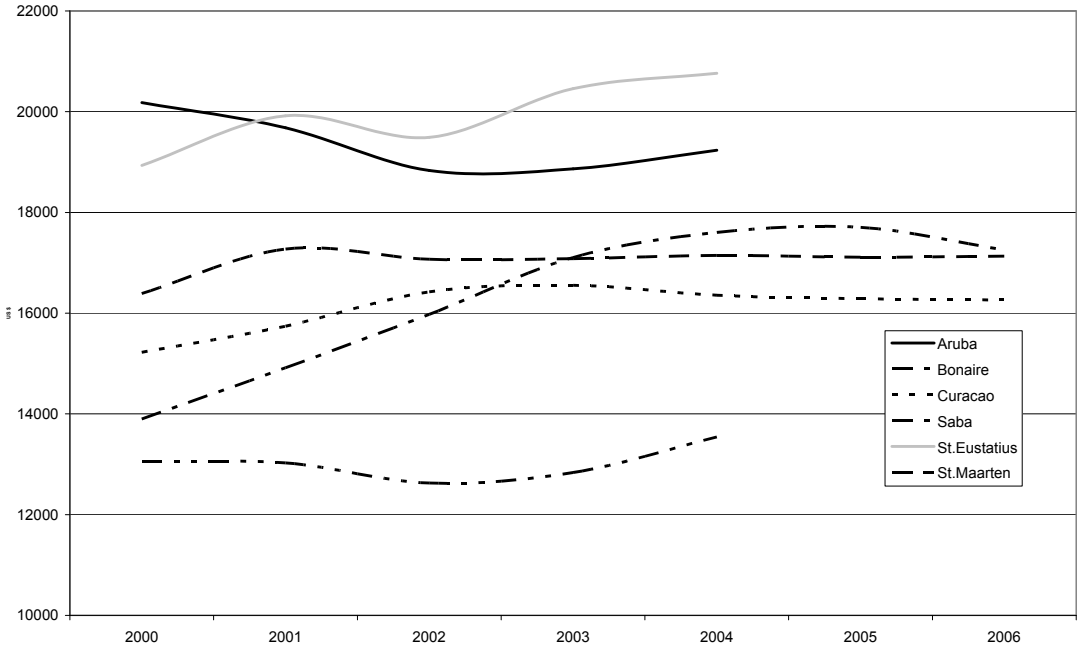

Bron: CBS, Nederlandse Antillen; CBS, Aruba; IFS/IMF.

In Figuur 9, 10 en 11 is de welvaart van de individuele eilandgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba vergeleken met de welvaart van andere landen in de regio. In Figuur 9 is het BBP per hoofd van de bevolking van de Nederlandse Antillen en Aruba vergeleken met dat van de huidige UPG's, in Figuur 10 met de andere LGO's en in Figuur 11 met andere landen en eilanden in het Caribisch gebied (waarvan er veel lid zijn van CARICOM). De figuren tonen tevens het 75%-niveau van het EU25 en EU15 gemiddelde: deze EU gemiddelden spelen een belangrijke rol bij het vaststellen of landen in aanmerking komen voor bijdragen uit de Regionale fondsen en Structuurfondsen van de EU (zie Hoofdstuk 4 van deze studie voor meer details). Figuur 9 laat zien dat het BBP per hoofd van de bevolking van Aruba en St. Eustatius boven de 75% van het EU gemiddelde ligt.

Figuur 9 BBP per hoofd van de bevolking: Nederlandse Antillen en Aruba ten opzichte van UPG's

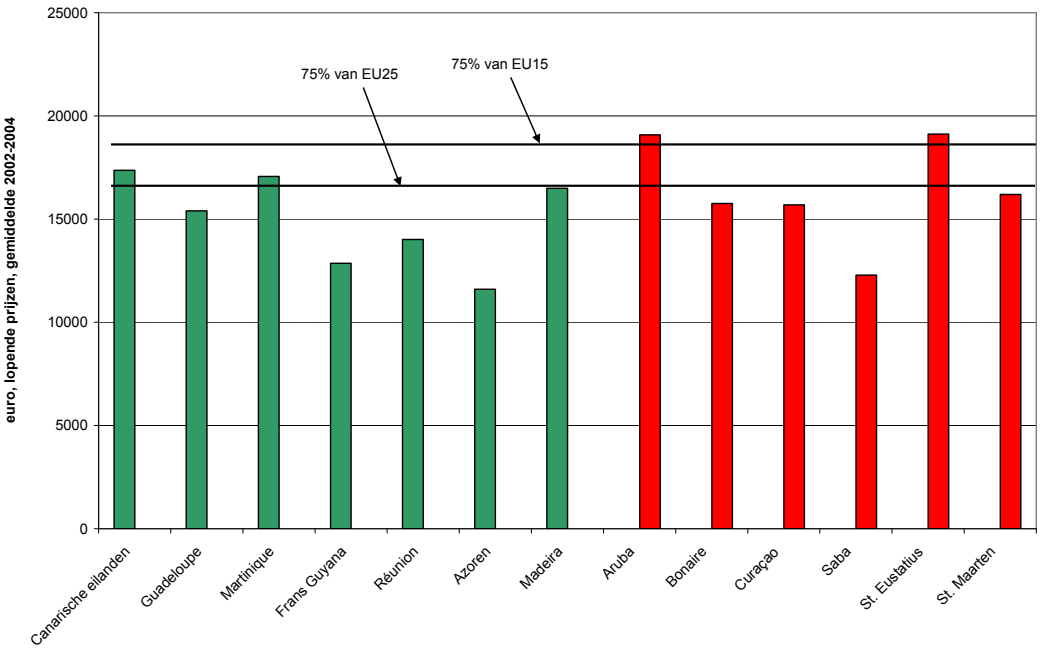

Bron: CBS, Nederlandse Antillen; CBS, Aruba; Eurostat; EU, 2007.

Onder de UPG's (Figuur 9) hebben de Azoren, Frans Guyana en Réunion het laagste BBP per hoofd van de bevolking dat varieert van € 11.000 tot € 14.000, van dezelfde orde van grootte als het BBP per hoofd van Saba. De Kanarische eilanden en Martinique hebben het hoogste BBP per hoofd van de bevolking van iets meer dan € 17.000, iets hoger dan het BBP per hoofd van de bevolking van Curaçao, Bonaire en St. Maarten, maar nog altijd ruim onder het BBP per hoofd van de bevolking van Aruba en St. Eustatius.

Figuur 10 BBP per hoofd van de bevolking: Nederlandse Antillen en Aruba ten opzichte van Landen en Gebieden Overzee in het Caribisch gebied

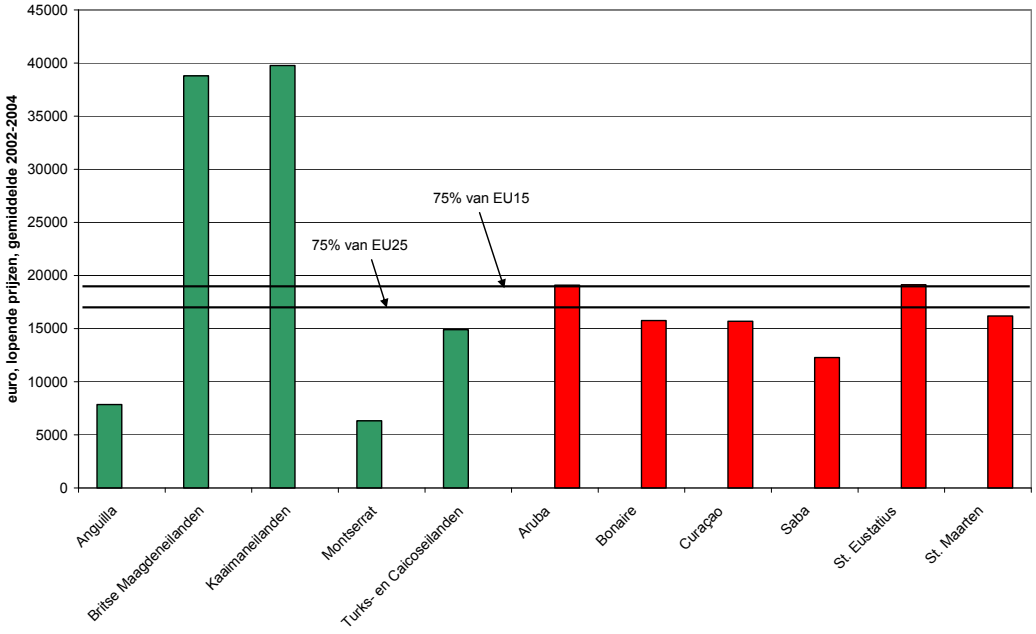

Bron: CBS, Nederlandse Antillen; CBS, Aruba; Eurostat; EU, 2007.

De vergelijking van het BBP per hoofd van de bevolking van LGO's (zie Figuur 10) laat een aantal LGO's zien met een BBP niveau per hoofd van de bevolking dat circa twee keer zo hoog is als het EU gemiddelde. Dit geldt voor de Britse Maagdeneilanden en de Kaaimaneilanden. Het hoge inkomen per hoofd van de bevolking van deze eilanden wordt veroorzaakt door hun offshore financiële dienstverlening. Montserrat en Anguilla hebben het laagste BBP per hoofd van de bevolking dat varieert van € 6.000 tot € 8.000. In het geval van Montserrat komt dit door een reeks vulkaanuitbarstingen die hebben geleid tot de instorting van de gehele economie. De Turks- en Caicoseilanden hebben een BBP per hoofd van de bevolking dat dicht bij dat van Curaçao, Bonaire en St. Maarten ligt.

Figuur 11 BBP per hoofd van de bevolking: Nederlandse Antillen en Aruba ten opzichte van landen en eilanden en in het Caribisch gebied

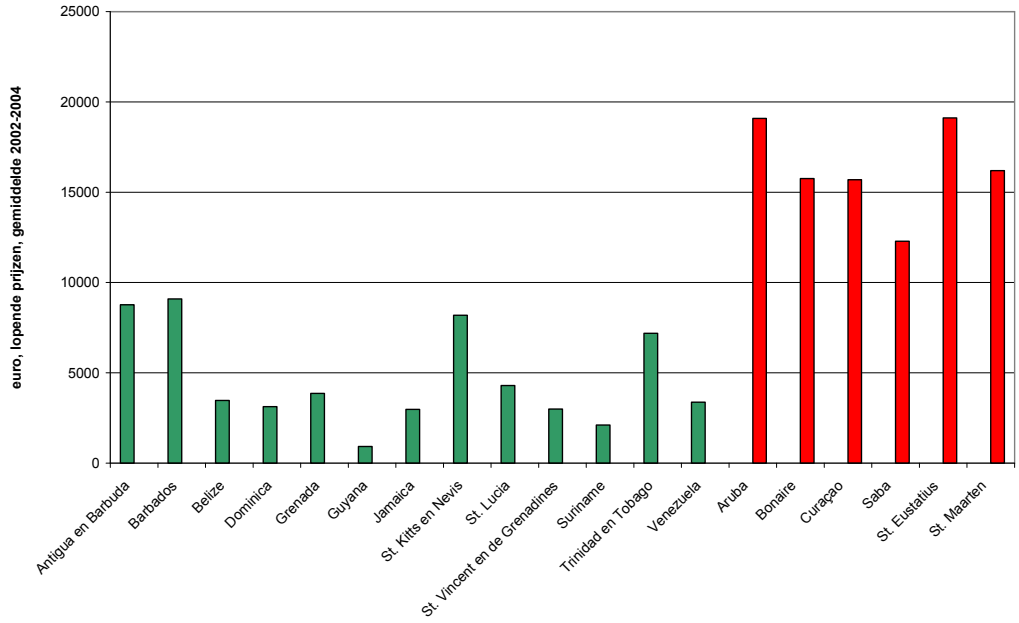

Bron: CBS, Nederlandse Antillen; CBS, Aruba; Eurostat; EU, 2007.

De vergelijking met andere landen en eilanden in het Caribisch gebied (vooral CARICOM-landen, zie Figuur 11) maakt duidelijk dat er een grote kloof is in de ontwikkeling van deze landen enerzijds en de UPG's en LGO's anderzijds. Het BBP per hoofd van de bevolking van de meest welvarende landen in deze groep (Antigua en Barbuda, Barbados, St. Kitts en Nevis en Trinidad en Tobago) is nog altijd slechts 50 tot 60% van het BBP per hoofd van de bevolking van Curaçao. Alle andere landen in deze groep liggen (ver) onder de 30% van het BBP per hoofd van de bevolking van Curaçao.

1.10 SAMENVATTING EN CONCLUSIE

Op alle eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba, behalve St. Eustatius, is toerisme uitgegroeid tot de voornaamste sector van de economie. De toerisme industrie is goed voor een groot deel van het BBP, draagt in belangrijke mate bij aan de werkgelegenheid en genereert het merendeel van de inkomsten in buitenlandse valuta. Op Aruba, Bonaire, St. Maarten en Saba domineert de toeristische sector de economie volledig, terwijl Curaçao een meer gediversifieerde economie heeft. Op Saba vormt, naast toerisme, de medische faculteit een belangrijke economische activiteit en op St. Eustatius is de olieterminal de belangrijkste economische activiteit, terwijl het toerisme daar nog in de kinderschoenen staat.

Op alle eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba hangen economische activiteiten af van de aangeboden fiscale faciliteiten. Dit geldt voor vrijwel alle sectoren van de economie, maar in het bijzonder voor de toeristische industrie, de olie-industrie, medische faculteiten en goederenoverslag (vrije zones). Het is blijkbaar moeilijk om buitenlandse investeringen en commerciële activiteiten aan te trekken zonder duidelijke fiscale voordelen aan te bieden, onder andere als gevolg van het veelvuldig gebruik van soortgelijke fiscale vrijstellingen op andere eilanden in de regio.

Een ander belangrijk kenmerk betreft de openheid van de eilanden en de US$ oriëntatie in de internationale handel. De Nederlandse Antillen kunnen worden gekenmerkt als zeer kleine, open economieën, waar de mate van openheid – gemeten als de som van export en import van goederen en diensten in het BBP – varieert van 88% (Bonaire), 89% (Curaçao), 115% (Aruba) tot 196% (Bovenwindse Eilanden). Daarnaast zijn alle eilandeconomieën sterk verweven met de economie van de Verenigde Staten en andere landen met een aan de US$ gekoppelde wisselkoers. Gemeten aan de hand van het gemiddelde van import- en exportaandelen met US$-handelspartners, is Aruba verreweg het meest verweven met de US$ handelspartners (92,4%), op de voet gevolgd door de Bovenwindse Eilanden (85,7%). De US$ oriëntatie is veel kleiner – maar nog steeds hoog – voor Bonaire (67,5%) en Curaçao (70,4%). De handelsoriëntatie van Bonaire op US$ landen is afgenomen in de afgelopen jaren en het omgekeerde is zichtbaar in de cijfers voor de Bovenwindse Eilanden.

De huidige LGO status heeft slechts tijdelijke handelsmogelijkheden geboden voor twee van de eilanden, Aruba en Curaçao, bij de verwerking van rijst, suiker en cacao producten, geïmporteerd uit de regio, voor export naar de EU. Deze zogenaamde LGO handelsroute heeft geen blijvende voordelen opgeleverd in de vorm van diversificatie van de binnenlandse productie. De vooruitzichten om deze handelsmogelijkheid verder te benutten zijn gering. De LGO handelsroute is alleen interessant voor een beperkt aantal landbouwproducten waarvoor hoge EU importtarieven voor gelden. Winstgevende export naar de EU via de LGO handelsroute is onzeker en hangt af van de bereidheid van de EU om deze import naar de EU toe te staan. Verder wordt de aantrekkelijkheid ervan verminderd door steeds verder afnemende EU importtarieven als gevolg van WTO verplichtingen en de effecten van de EPO voor het Caribisch gebied.

De economische prestatie van de eilanden in de laatste jaren vertoont grote verschillen. Curaçao presteert slecht: de economische activiteit lijkt te stagneren, de overheidsschuld is bijzonder hoog en neemt toe, de overheidstekorten zijn groot en houden aan, de handelsbalans vertoont een groot en voortdurend tekort, er is veel werkloosheid en de arbeidsparticipatie is laag. De toeristische industrie op Curaçao laat echter veelbelovende ontwikkelingen zien met een sterke toename van het aantal overnachtingen, meer investeringen in hotelcapaciteit en een hoge bezettingsgraad van hotels. Bonaire doet het veel beter, met sinds 2002 een positieve economische groei, een substantiële groei van de productie en de arbeidsproductiviteit in de meeste sectoren, een grote maar veel lagere overheidsschuld, een arbeidsmarkt met weliswaar substantiële werkloosheid, maar lager dan op Curaçao, en ook met een hogere arbeidsparticipatie dan op Curaçao. De prestatie van St. Maarten in de afgelopen periode is weer beter dan die van Bonaire: St. Maarten heeft sinds 2003 hoge BBP groeipercentages gekend. De toeristische industrie herstelt zich tot het activiteitenniveau van vóór de orkanen uit 1995. De werkloosheidscijfers zijn desondanks van dezelfde orde van grootte als op Curaçao, hetgeen waarschijnlijk veroorzaakt wordt door de hoge participatiegraad en de grote migratie. Op Saba lijken de toeristische activiteiten en inschrijving bij de medische faculteit toe te nemen en dit heeft een positieve invloed op de economische activiteiten. Op Aruba is sprake van volledige

werkgelegenheid. Het land heeft een vrij hoog inkomen per hoofd van de bevolking. De prestatie van de overheidssector is echter iets minder indrukwekkend: de overheidsschuld is groot en overheidstekorten zijn eerder regel dan uitzondering. De vooruitzichten voor verdere toekomstige economische groei op Aruba zijn ook minder gunstig. In de afgelopen jaren (2000-2006) is de groei in arbeidsproductiviteit afgenomen. Verdere investeringen in de toeristische industrie worden geconfronteerd met restrictief toelatingsbeleid voor buitenlandse werknemers op de arbeidsmarkt. Deze ontwikkelingen onderstrepen de beperkingen van het ontwikkelingsmodel waarin toerisme de motor voor de economische groei is (toerisme geleide groei). Pogingen om de economie van Aruba te diversifiëren naar activiteiten buiten de toeristische sector (of om te diversifiëren binnen de toeristische sector zelf) hebben tot nu toe nog geen resultaat gehad.

2 OVERGANG NAAR HET EU-HANDELSREGIME

2.1 INLEIDING

Als de Nederlandse Antillen en Aruba de UPG status krijgen, vallen zij onder het EU handelsregime. Het EU handelsregime betekent belastingvrij verkeer van goederen, diensten en arbeid tussen de EU en de eilanden en de introductie van de EU invoertarieven. Onder de huidige LGO status kunnen Aruba en de Nederlandse Antillen al belastingvrij exporteren naar de EU.

In dit hoofdstuk is nader ingegaan op de hoogte en samenstelling van de bestaande invoertarieven van de Nederlandse Antillen en Aruba in vergelijking met een situatie met EU invoertarieven. Voorts is gekeken naar de invloed van de EU importtarieven op de binnenlandse prijzen onder het EU handelsregime. Invoerrechten vormen een belangrijke bron van inkomsten voor de overheden van de Nederlandse Antillen en Aruba. Daarom is ook de omvang en ontwikkeling van inkomsten uit invoerrechten en de wijziging hierin onder het EU handelsregime onderzocht. Voor begrotingsneutraliteit moet het verlies aan overheidsinkomsten uit invoerrechten worden gecompenseerd door een toename in belastingen elders: de effecten van deze belastingverschuiving zijn gesimuleerd in Hoofdstuk 6. Wijzigingen in invoertarieven hebben tevens gevolgen voor de handelsstromen van en naar de eilanden met de EU en met derde landen. De invloed van een wijziging van invoertarieven op (het volume van) handelsstromen komt elders in deze studie aan de orde (zie Hoofdstuk 5). Tot slot is gekeken naar de verwachte invloed van de Economische Partnerschapsovereenkomst voor het Caribisch gebied, zowel bij handhaving van de huidige LGO status, als bij een overgang naar de UPG status.

2.2 WIJZIGING IN HANDELSREGIME: INVLOED VAN EU INVOERTARIEVEN OP PRIJZEN

Het EU handelsregime betekent vrij verkeer van goederen en diensten tussen de eilanden en de EU landen en de invoering van de externe EU invoertarieven voor invoer uit derde landen (niet ACS, niet EU landen)[25]. De meeste hoge EU invoertarieven hebben betrekking op landbouwproducten. Nu speelt de landbouw en visserij op de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba geen rol van betekenis. Ook wordt ontwikkeling van de landbouw niet gezien als een levensvatbare strategie, zelfs niet met behulp van hoge uitvoertarieven. Door de bodemgesteldheid en klimatologische en geografische omstandigheden zijn de eilanden niet geschikt voor landbouw. Verder wordt de bescherming van de Europese landbouw en visserij met hoge invoertarieven vooral gestuurd door economische belangen op het Europese vasteland, waardoor zo'n

[25] Uitzonderingen of derogaties van EU-invoertarieven zijn echter mogelijk (zoals bijvoorbeeld op de Canarische Eilanden, zie ook Hoofdstuk 3 van deze studie).

bescherming een wankele basis is voor de ontwikkeling van de economische activiteiten op de eilanden.

De huidige invoertarieven van de Nederlandse Antillen en Aruba worden vastgesteld door de centrale overheden van de Nederlandse Antillen en Aruba. De Bovenwindse Eilanden heffen geen invoerbelastingen. Deze eilanden functioneren in feite als belastingvrije gebieden. Bij een overgang naar het EU handelsregime, wordt daarom op deze eilanden een veel grotere invloed op binnenlandse prijzen verwacht dan op de Benedenwindse eilanden. Zowel de Nederlandse Antillen als Aruba hanteren een aantal verschillende tarieven. In het geval van de Nederlandse Antillen zijn de hoogste invoertarieven 62% (tabak) en geldt voor de meeste goederen – ongeveer 75% – een tarief van 10,5%[26]. In het geval van Aruba zijn de hoogste invoertarieven 57% (tabak) en geldt voor de meeste goederen een tarief van 6% en 12%. Voor sommige producten worden op hoeveelheid gebaseerde invoerrechten opgelegd in plaats van, of in aanvulling op ad valorem rechten (bijv. plantaardige olie, vruchtensappen en gedistilleerd in de Nederlandse Antillen).

Figuur 1 Invoertarieven per productgroep: Aruba, de Nederlandse Antillen en de EU

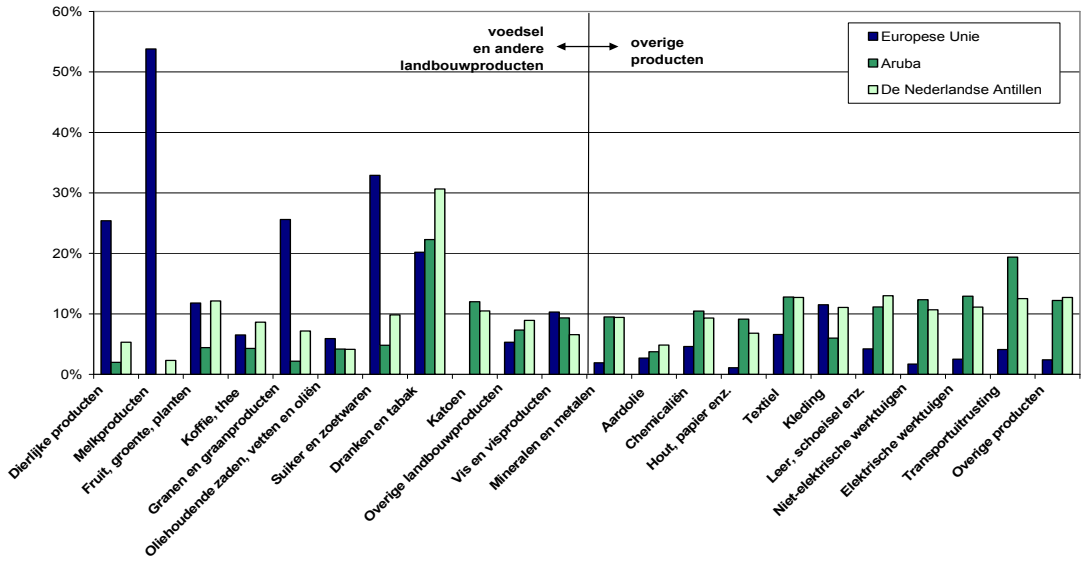

Bron: EU: www.stat.wto.org/TariffProfile; Aruba: Inspectie der Invoerrechten en Accijnzen, Aruba; Douane Nederlandse Antillen, Willemstad, Curaçao.

[26] Invoertarieven voor de Nederlandse Antillen zijn: 0, 5, 5,5, 10,5, 12, 13, 17, 22, 27 en 62%; invoertarieven voor Aruba zijn: 0, 3, 6, 12, 22, 32 en 57% (bron: Aruba: Inspectie der Invoerrechten en Accijnzen, Aruba; Douane Nederlandse Antillen, Willemstad, Curaçao).

De gemiddelde invoertarieven per productgroep[27] van de Nederlandse Antillen en Aruba, in vergelijking met de EU tarieven per productgroep worden getoond in Figuur 1. Uit de figuur maken we op dat vier EU tarieven, namelijk de tarieven voor dierlijke producten (26,7%), melkproducten (56,9%), granen en graanproducten (29,1%) en suiker en zoetwaren (32,6%), extreem hoog zijn en aanzienlijk boven de huidige invoertarieven van Aruba en de Nederlandse Antillen liggen. Omgekeerd zijn de EU tarieven voor andere producten dan voedsel en landbouwproducten over het algemeen laag (met een maximum van 10%, maar met een gemiddelde van minder dan 5%). Deze tarieven liggen doorgaans onder de invoertarieven van Aruba en de Nederlandse Antillen. Tarieven voor dranken en tabak zijn hoog in zowel de EU (23,2%), als Aruba (22,3%) en de Nederlandse Antillen (31,3%).

De wijziging in invoertarieven onder de UPG status is van invloed op de prijs van geïmporteerde goederen (de directe invloed), maar feitelijk op de prijzen van alle goederen op de eilanden (indirecte invloed). Aangezien de landbouw op de eilanden verwaarloosbaar is en er dus ook geen ruimte voor importsubstitutie bestaat, zal een verhoging van de invoerprijzen van voedsel volledig doorwerken in de binnenlandse voedselprijzen, met effecten op de welvaartsverdeling. De invoering van het gemeenschappelijk buitentarief zal voor personen met een laag inkomen die een omvangrijk deel van hun inkomen uitgeven aan voedsel, de welvaart negatief beïnvloeden. Het aandeel van voedsel in de totale goederenimport bedraagt gemiddeld 18 tot 22%[28]. De overige invoer bestaat uit andere consumptiegoederen (geen voedsel), halffabrikaten en kapitaalgoederen.

Op basis van de product- en de landensamenstelling van de import kan voor Aruba, Bonaire en Curaçao het directe effect van de overgang naar het EU handelsregime op binnenlandse prijzen worden berekend. Van de import van de Bovenwindse Eilanden is helaas de productsamenstelling niet bekend: omdat er op de Bovenwindse Eilanden geen invoerrechten bestaan, is er ook geen douaneautoriteit om de goederen die het land binnenkomen te registeren en de douaneautoriteit is doorgaans de primaire informatiebron voor importgegevens. Bij gebrek aan gegevens over de productsamenstelling van de import van de Bovenwindse Eilanden is verondersteld dat deze overeenkomt met de productsamenstelling van Aruba: de beschrijving in het vorige hoofdstuk heeft laten zien dat deze eilanden vergelijkbaar zijn voor wat betreft de samenstelling van de import naar land van herkomst[29].

---

[27] De invoertarieven zijn gespecificeerd per product (6-8 digit Harmonised System). We hebben ongewogen gemiddelden berekend op het 2 digit productniveau. Het is een empirisch vraag of de toepassing van gelijke gewichten voor elk tarief bij benadering correct is. Maar de vergelijking van gemiddelden met medianen toont slechts zeer kleine verschillen.

[28] Het merendeel van de totale import van goederen en diensten bestaat uit de import van goederen: de import van diensten bedraagt 21% tot 36% van het totaal (zie Hoofdstuk 1). Het aandeel van de import van voedsel in de import van goederen en diensten samen is dus minder dan 18% tot 22%.

[29] We hebben ook de prijsstijging voor de Bovenwindse Eilanden berekend ervan uitgaand dat de importsamenstelling gelijk is aan de import die van Bonaire of Curaçao. Dit genereerde een prijsverhoging van de voedselimport die circa 3%-punten lager is dan weergegeven in de tabel. Uitgaande van deze veronderstellingen is de prijsverhoging van andere producten dan voedsel van dezelfde orde van grootte, circa 3%.

Tabel 1 Invoering van het EU handelsregime: directe effect op invoerprijzen in %

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Bovenwindse Eilanden
Voedsel	9,3 (0,2)	5,9 (3,8)	5,5 (1,3)	16,8 (0,2)
Overige producten	-7,6 (0,1)	-8,2 (0,3)	-7,6 (0,3)	2,7 (0,1)
Totaal	-4,0 (0,2)	-4,6 (1,3)	-4,5 (0,6)	5,8 (0,2)

De tabel toont de gemiddelde verandering in %, met tussen haakjes de standaardafwijking, en is gebaseerd op importgegevens per product en land voor de invoertarieven in de periode 2000-2006 en 2007. De handel in olie en olieproducten en de handel in de vrije zone zijn niet meegenomen in de bilaterale handelsgegevens.

Bron: EU: www.stat.wto.org/TariffProfile; Aruba: Inspectie der Invoerrechten en Accijnzen, Aruba; Douane Nederlandse Antillen, Willemstad, Curaçao; CBS, Aruba; Centrale Bank van de Nederlandse Antillen.

Tabel 1 toont het directe effect van de invoering van het EU handelsregime op de prijzen van voedsel, de prijzen van andere producten en de totale importprijzen. De cijfers in de tabel zijn met importaandelen gewogen gemiddelden. De tabel laat zien dat de prijzen van voedsel op Bonaire en Curaçao gemiddeld stijgen met circa 6% en op Aruba met 9%. De prijzen voor niet voedsel producten nemen op Aruba, Bonaire en Curaçao af met circa 8%. De algemene importprijzen nemen op Aruba, Bonaire en Curaçao af met 4,0% tot 4,5%. Omdat er op de Bovenwindse Eilanden geen importbelasting wordt geheven, leidt de invoering van het EU handelsregime tot een resultaat dat sterk afwijkt van dat van de andere eilanden: in tegenstelling tot de andere eilanden nemen de prijzen van alle goederen toe en de prijzen van voedsel stijgen veel sterker dan op de andere eilanden. De prijzen van voedsel op de Bovenwindse Eilanden nemen met maar liefst 17% toe en die van andere goederen met 2,7%. Uit Figuur 1 blijkt dat invoertarieven en daarmee binnenlandse prijzen voor sommige goederen drastisch stijgen (bijvoorbeeld melkproducten, suiker, vlees, granen): de berekening van gemiddelden voor alle levensmiddelen samen onttrekt dit aan de waarneming.

De berekening houdt geen rekening met gedragsreacties. Het is waarschijnlijk dat een groter deel van de levensmiddelen zal worden geïmporteerd uit EU landen, andere UPG's en LGO's, omdat op import uit deze landen geen invoerrechten worden geheven. Deze gedragsinvloeden op handelsstromen worden nader bekeken in Hoofdstuk 5 en 6. De toename van import uit EU landen zal de berekende prijsverhoging afzwakken. De omvang van dit effect is echter niet gekwantificeerd.

Ondanks deze verzachtende indirecte gevolgen zijn de prijsstijgingen voor voedsel groot en hebben een, waarschijnlijk disproportioneel negatieve invloed op de welvaart van de lage inkomensgroepen. Het lijkt redelijk compenserende maatregelen te ontwikkelen of om overgangsregelingen (of derogaties) te vragen, zodat een geleidelijke aanpassing aan het nieuwe handelsregime mogelijk wordt. De importprijzen van andere producten dan voedsel zullen lager worden, met als gevolg een toename van de welvaart, maar mogelijk ook grotere concurrentie op de binnenlandse markt. Het bedrijfsleven op de eilanden, vooral op Aruba en Curaçao, verwacht dat een grotere concurrentie door EU import en door EU bedrijven kan leiden tot een gedwongen sluiting van bepaalde lokale bedrijven.

2.3 WIJZIGING VAN HANDELSREGIME: HET EFFECT OP INKOMSTEN UIT INVOERRECHTEN

De wijziging in inkomsten uit invoerrechten als gevolg van de invoering van het EU handelsregime bestaat uit drie delen. Allereerst is er sprake van minder inkomsten, omdat alle invoer uit EU landen, uit andere UPG's en uit LGO's de eilanden belastingvrij binnenkomt. In de tweede plaats is er sprake van minder inkomsten uit invoerrechten vanwege de verlaging van bijna alle invoertarieven behalve die van voedsel en andere landbouwproducten. De verlaging van deze invoertarieven is meestal niet groot, maar betreft wel het grootste deel van de import. Ten derde is er sprake van meer inkomsten uit invoerrechten vanwege hogere invoertarieven voor voedsel en landbouwproducten. Maar, omgekeerd, gaat het in dit geval slechts om een klein deel van de import. Bij de onderstaande berekening is afgezien van door het nieuwe handelsregime geïnduceerde veranderingen in de regionale oriëntatie van de handelsstromen (zie Hoofdstuk 6).

Tabel 2 Invoering van het EU handelsregime: het effect op inkomsten uit invoerrechten in %

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Bovenwindse Eilanden
Totaal	-43,0 (2,2)	-50,9 (13,4)	-50,1 (5,2)	+*

*De tabel geeft de gemiddelde wijziging in % weer over de periode 2000-2006, gevolgd door de standaardafwijking tussen haakjes. * De Bovenwindse Eilanden zijn belastingvrij: de invoering van het EU handelsregime zal de inkomsten vanaf nul doen stijgen: om deze reden kunnen we de wijziging in % niet berekenen. Bron: EU: www.stat.wto.org/TariffProfile; Aruba: Inspectie der Invoerrechten en Accijnzen, Aruba; Douane Nederlandse Antillen, Willemstad, Curaçao; CBS, Aruba; Centrale Bank van de Nederlandse Antillen.*

Invoerrechten beslaan circa 24% van de overheidsinkomsten op Aruba en 8% van de overheidsinkomsten op de Nederlandse Antillen (zie Hoofdstuk 1)[30]. Tabel 2 geeft het effect weer van de invoering van het EU handelsregime op de inkomsten uit invoerrechten. De afname van inkomsten varieert van 43% voor Aruba tot 51% voor Bonaire. Ander studies laten een afname van 34% zien voor de Benedenwindse Eilanden, 27% voor de Nederlandse Antillen als geheel (zie SEOR, 2004), en 66,6% voor Aruba en voor de Nederlandse Antillen samen (zie Banden met Brussel, 2004). In de modelsimulaties van Hoofdstuk 6 wordt de afname van overheidsinkomsten gecompenseerd door hogere inkomsten uit andere bronnen van indirecte belastingen (belasting toegevoegde waarde). Aangezien de Bovenwindse Eilanden belastingvrij zijn, zal de invoering van het EU handelsregime de inkomsten uit importheffingen doen stijgen.

De EU krijgt een deel van haar inkomen uit belastingafdrachten van lidstaten. Krachtens de EU regelgeving moeten lidstaten 75% van hun invoerrechten en 0,5% van de BTW afdragen[31]. Tabel 3 toont het effect van het EU handelsregime op inkomsten uit invoerrechten die uiteindelijk beschikbaar zijn voor de eilandgebieden onder een UPG

[30] Dit aandeel is waarschijnlijk groter voor de afzonderlijke eilanden van de Nederlandse Antillen, maar dit hebben wij niet kunnen berekenen.

[31] Het resterende deel wordt verkregen uit bijdragen van lidstaten in evenredigheid met hun BNP.

status. Van de oorspronkelijke inkomsten uit invoerrechten onder de LGO status, blijft onder de UPG status 12% tot 15% over voor de eilandgebieden.

De Bovenwindse Eilanden vormen een duidelijke uitzondering op deze daling: gezien het huidige belastingvrije regime op deze eilanden, zal de invoering van belastingen altijd tot een verhoging van de belastinginkomsten leiden. Daartegenover staan de kosten gemoeid met de invoering van invoerrechten (het opzetten van een douaneautoriteit) en de negatieve indirecte gevolgen, zoals het verlies van de status van belastingvrij eiland en de daaruit voortvloeiende negatieve invloed op het (cruise)toerisme.

Tabel 3 Inkomsten uit indirecte belastingen bij de UPG status

	Aruba	**Bonaire**	**Curaçao**	**Bovenwindse Eilanden***
Huidige totale invoerrechten (2006 /07)	76,5	3,3	64,5	0
Toepassing van EU invoerrechten	43,6	1,6	32,2	23,7
75% afdracht aan EU	32,7	1,2	24,1	17,7
Beschikbaar voor eilandgebieden	10,9	0,4	8,0	6,0

*Alle cijfers in de tabel zijn in miljoen euro en zijn gebaseerd op gegevens uit 2006 (Aruba) of 2007 (Nederlandse Antillen); Bron: Douane Nederlandse Antillen, Willemstad, Curaçao; CBS, Aruba; * zonder een specificatie van import per goederencategorie heeft deze raming grotere foutmarges..*

2.4 ECONOMISCHE PARTNERSCHAPSOVEREENKOMST VAN HET CARIBISCH GEBIED

Aan het eind van 2007 is een Economische PartnerschapsOvereenkomst (EPO) voor het Caribisch gebied - een vrijhandelsovereenkomst tussen de EU en de CARICOM landen – tot stand gekomen en deze overeenkomst is vanaf 2008 van kracht. De internationale handelsstromen van de Nederlandse Antillen en Aruba zullen worden beïnvloed door deze EPO en in het kader van deze studie is het interessant te weten wat de effecten zijn van deze handelsovereenkomst onder de LGO status en wat de effecten zijn onder UPG status. In deze paragraaf komen eerst de achtergrond en de karakteristieken van de EPO aan de orde en vervolgens de implicaties van deze handelsovereenkomst onder LGO status en onder UPG status.

De Economische PartnerschapsOvereenkomsten (EPO's) zijn vrijhandelsovereenkomsten tussen de EU en ACS landen die het vervolg zijn op de Cotonou overeenkomst (23 juni 2000 en herzien op 25 juni 2005), die eind 2007 afloopt. In tegenstelling tot de Cotonou overeenkomst, zullen de EPO's worden opgezet op regionale basis, waarbij zes regio's worden onderscheiden: het Caribisch gebied, Afrika (Oost, Midden, West en Zuid) en de Stille Oceaan. De EPO omvat afspraken over hulp, economische samenwerking en handel en is gericht op de versterking van de maatschappelijke, culturele en economische ontwikkeling van de ACS landen (Milennium Development Goals) en de verbetering van de regionale integratie en de integratie in de wereldeconomie. Het is de bedoeling dat de

handelsafspraken die gemaakt worden onder de paraplu van een EPO, voldoen aan WTO regels.

Bij de EPO van het Caribisch gebied zijn de Caribbean Community (CARICOM), de Caribbean Single Market and Economy (CARIFORUM) en de vrijhandelsovereenkomst tussen CARICOM en de Dominicaanse Republiek de contractpartner in de overeenkomst met de EU. De volgende Caribische landen nemen deel aan de EPO voor het Caribisch gebied: Antigua en Barbuda, de Bahamas, Barbados, Belize, Dominica, de Dominicaanse Republiek, Grenada, Guyana, Haïti, Jamaica, Saint Kitts en Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent en de Grenadines, Suriname, Trinidad en Tobago.

Met de afspraken van de EPO voor het Caribisch gebied is een proces in gang gezet voor de geleidelijke vermindering van importtarieven, die uiteindelijk moet leiden tot de totstandkoming van een vrijhandelszone tussen de EU en de CARICOM landen. De tarieven in 2007 voor import in de CARICOM landen variëren van 5% tot 40%[32]. In de overeenkomst zijn afspraken gemaakt voor maar liefst 5225 tarieflijnen op het niveau van het 6 digits Geharmoniseerd Systeem. Voor een beperkt aantal items is per direct een nultarief overeengekomen (157 items, 3%). Voor het merendeel van de items is een stapsgewijze overgang naar het uiteindelijke nultarief overeengekomen, waarbij de tarieven in de loop van de tijd geleidelijk afnemen, gedurende periodes die variëren van 5 tot 25 jaar. De tijdslijnen van dit overgangsproces en de overeenkomstige verlaging van tarieven zijn volledig gespecificeerd. Voor verreweg het grootste aantal items geldt een overgangsperiode van 10 jaar (3414 items, 46%). De gemiddelde (ongewogen) overgangstijd is 11,2 jaar. Een aantal items is van de overeenkomst uitgesloten (490 items, 9,4%).

De goederen die worden geliberaliseerd krachtens de EPO van de CARIFORUM landen beslaan 61,1% van de waarde van de import uit EU landen in 10 jaar, 82,7% in 15 jaar (85,1% van de tariefgroepen) en 86,9% in 25 jaar (90,7% van de tariefgroepen). De belangrijkste uitzonderingen zijn landbouwproducten en bewerkte landbouwproducten, een aantal chemicaliën, meubels en andere industriële producten. De overeenkomst omvat alle bepalingen die nodig zijn voor een Vrijhandelszone, zoals bepalingen over invoer- en uitvoerrechten en -kosten, niet-tariefgerelateerde maatregelen, instrumenten ter bescherming van de handel (antidumping en compenserende maatregelen, multilaterale en bilaterale bescherming), speciale bepalingen over administratieve samenwerking op het gebied van douanezaken en een protocol betreffende herkomstregels. De EPO regeling met de CARIFORUM landen bevat tevens hoofdstukken over diensten (over diensten, investeringen en E-commerce) en de bijbehorende overzichten van verplichtingen, in lijn met GATS artikel V. De dekking is groot met meer dan 80% voor de Dominicaanse Republiek en tussen 50 en 62% van dienstensectoren voor alle andere landen behalve Haïti en de Bahamas. Deze laatste twee landen zullen zich 6 maanden na de startdatum van de overeenkomst aansluiten bij het deel van de overeenkomst over diensten en investeringen. Naast markttoegang omvat de EPO overeenkomst belangrijke regelgevende richtlijnen voor een aantal sectoren, in het bijzonder - op verzoek van

---

[32] De CARICOM landen kennen op het 6 digit niveau van het Geharmoniseerd Systeem de volgende aantallen items per tarieflijn: 5%: 3164 (69,5% van het totale aantal items met tarieven die niet nul zijn), 10%: 151 (3,3%), 15%: 174 (3,8%), 20%: 418 (9,2%), 25%: 436 (9,6%), 30%: 44 (1,0%), 40%: 168 (3,7%). Het empirische belang van invoertarieven hangt natuurlijk af van de potentiële importstromen per tarieflijn, maar het ligt buiten het bereik van dit onderzoek om dit uit te zoeken.

CARIFORUM – voor de toeristische industrie, om hen te helpen concurrerende dienstensectoren te ontwikkelen en de voordelen voor de regio en de burgers veilig te stellen.

Implicaties van de EPO van het Caribisch gebied onder LGO status

Het opzetten van een vrijhandelsregime tussen de CARICOM landen en de EU lidstaten betekent dat goederen uit de CARICOM landen belastingvrij EU lidstaten kunnen binnenkomen. Als gevolg hiervan is het voor de Nederlandse Antillen en Aruba niet langer aantrekkelijk goederen uit deze landen te importeren en, na een geringe bewerking te exporteren naar EU lidstaten om te profiteren van de heffingsvrije toegang van goederen uit de Nederlandse Antillen en Aruba naar de EU lidstaten. In Hoofdstuk 1 zijn de handelsmogelijkheden die voortvloeien uit deze zogeheten LGO handelsroute reeds besproken. Er werd geconcludeerd dat de mogelijkheden gebruik te maken van de LGO handelsroute afnemen, vooral omdat de EU tegenmaatregelen neemt als dergelijke handel op vrij grote schaal plaatsvindt. De EPO voor het Caribisch gebied beperkt deze handelsmogelijkheden verder, mede omdat goederen die verhandeld worden via de LGO handelsroute vaak afkomstig zijn uit de landen die zijn aangesloten bij de EPO. Goederen die niet afkomstig zijn van de landen die zijn aangesloten bij de EPO, blijven interessant om via de LGO handelsroute naar de EU te exporteren. Voor deze goederen geldt echter dat de Nederlandse Antillen en Aruba te maken zullen krijgen met meer concurrentie vanuit de landen die zijn aangesloten bij de EPO, omdat zij dezelfde mogelijkheden van de LGO handelsroute bieden.

Implicaties van de EPO van het Caribisch gebied onder UPG status

De prijsstijgingen van voedsel in de Nederlandse Antillen en Aruba, die het gevolg zijn van de invoering van het EU handelsregime, kunnen door de EPO met het Caribische gebied afgezwakt worden. Onder de UPG status van de Nederlandse Antillen en Aruba, zal de invoer van voedsel uit de EPO landen in het Caribisch gebied waarschijnlijk toenemen, vanwege de lage transportkosten (deze landen liggen immers in dezelfde regio en hebben dus een comparatief voordeel ten opzichte van de EU) en vanwege het wegvallen van invoerrechten (de EPO landen hebben dus een comparatief voordeel ten opzichte van andere ACS landen in de regio). Echter, het aandeel van voedsel en landbouwproducten afkomstig uit Caribische EPO landen in de totale voedselimport van de eilandeconomieën is momenteel zeer klein (voedselimport uit Caribische EPO landen is gemiddeld 1,3% van de totale voedselimport op Aruba, 2,9% op Bonaire en 1,3% op Curaçao). Als gevolg van het marginale belang van de import uit EPO landen is de dempende invloed op importprijzen minder dan -0,2%-punten (en ruim binnen de foutenmarge van de berekeningen). Dit sluit overigens niet uit dat de nieuwe situatie tot veranderingen in oorsprong en bestemming van in- en uitvoer leidt. Verdere berekeningen laten echter zien vanwege het kleine aandeel van voedselimport uit de EPO landen de invloed van veranderingen in handelsstromen gering is (zie ook Hoofdstuk 5).

Vanwege de EPO voor het Caribisch gebied en onder de UPG status van de eilandgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba, zal export uit de Nederlandse Antillen en Aruba naar de CARICOM landen de CARICOM landen belastingvrij binnenkomen. In de meeste gevallen is de export van de Nederlandse Antillen en Aruba

naar CARICOM landen echter te verwaarlozen (zie ook Hoofdstuk 1). Export van Curaçao vormt hierop een uitzondering: de uitvoer van Curaçao naar de CARICOM landen bedraagt gemiddeld bijna 5% van de totale export van goederen en diensten. Verdere groei van deze exportstromen vanwege de invoering van de vrijhandelszone is waarschijnlijk en de EPO regeling zal mogelijk de regionale integratie via dit kanaal bevorderen.

2.5 SAMENVATTING EN CONCLUSIE

In dit hoofdstuk zijn de directe gevolgen van de invoering van het EU handelsregime voor de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba aan de orde gekomen. Het EU handelsregime betekent een gemeenschappelijk extern invoertarief. De EU tarieven voor een aantal landbouwproducten liggen ver boven de invoertarieven van Aruba en de Nederlandse Antillen voor deze producten. De EU invoertarieven voor andere producten zijn daarentegen over het algemeen laag en liggen onder de invoertarieven van Aruba en de Nederlandse Antillen. De invoering van het EU handelsregime leidt tot een stijging van de voedselprijzen op Aruba, Bonaire en Curaçao van 6 tot 9%, terwijl prijzen voor overige producten zullen dalen met circa 8%. De totale importprijzen zullen dalen met 4,0 tot 4,5%. De prijsstijging voor voedsel is nadelig voor lage inkomensgroepen, omdat zij een relatief groot deel van hun inkomen aan voedsel besteden. Lagere importprijzen voor andere producten dan voedsel betekenen een directe toename van de welvaart, maar ook grotere concurrentie met binnenlandse producenten. De momenteel belastingvrije Bovenwindse Eilanden krijgen - na invoering van het EU handelsregime - te maken met een stijging van alle prijzen en een veel sterker stijging van de voedselprijzen dan op de ander eilanden.

Invoertarieven zijn een belangrijke bron van inkomsten voor de overheden van de eilandeconomieën, die variëren van 8% voor de Nederlandse Antillen tot 24% voor Aruba. De invoering van de EU invoertarieven leidt tot een directe afname van inkomsten uit invoerheffingen ter grootte van 50% voor Curaçao, 43% voor Aruba tot 51% voor Bonaire. Rekeninghoudend met de afdracht van de inkomsten uit invoerheffingen aan de EU blijft slechts 12% tot 15% van de oorspronkelijke inkomsten uit invoerrechten voor de eilandgebieden over. De inkomsten voor de Bovenwindse Eilanden zullen toenemen, omdat deze eilanden beginnen vanuit een belastingvrije situatie.

Door de Economische Partnerschapsovereenkomst (EPO) voor het Caribisch gebied, een vrijhandelsovereenkomst tussen de EU en de CARICOM landen die vanaf 2008 van kracht is, wordt 61,1% van de importwaarde uit EU lidstaten in 10 jaar, 82,7% in 15 jaar (85,1% van de tariefgroepen) en 86,9% in 25 jaar (90,7% van de tariefgroepen) volledig geliberaliseerd. Zowel in geval van de huidige LGO status als in het geval van de UPG status, is de invloed van deze EPO op de eilandgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba klein. Onder de LGO status zal er meer concurrentie ontstaan tussen deze eilanden en de CARICOM landen om te profiteren van de belastingvrije export naar de EU. Onder de UPG status kan de voedselimport uit de CARICOM eilanden toenemen, door het verdwijnen van het hoge externe EU tarief op deze importen. Tot slot kan de export van Curaçao naar CARICOM landen toenemen. Over het geheel genomen zijn de huidige handelsstromen tussen de Nederlandse Antillen en Aruba enerzijds en de EPO landen anderzijds klein.

3 KOSTEN EN BATEN VAN DE INVOERING VAN HET ACQUIS COMMUNAUTAIRE VOOR DE NEDERLANDSE ANTILLEN EN ARUBA

3.1 INLEIDING

De UPG status vereist introductie van het Acquis Communautaire (acquis). Voor het ramen van de kosten hiervan is een gedetailleerd inzicht vereist in de regels die momenteel al van kracht zijn en in de economische activiteiten die worden ondernomen op de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba. Helaas is deze informatie niet volledig beschikbaar. Op basis van het, noodzakelijkerwijs incomplete, beeld van de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba is een selectie gemaakt uit het acquis met als selectiecriterium of de regels relevant zijn voor deze eilanden. Het acquis bevat meer dan 14.000 rechtsbesluiten, die meer dan 100.000 bladzijden beslaan. Er is een Quick Scan uitgevoerd in de EUR-lex database van de Europese Unie die de volledige wetgeving (Acquis) van de Europese Unie bevat (zie http://eur-lex.europa.eu/en/repert/index.htm). Het aantal onderdelen is teruggebracht door alleen de belangrijke wetgevingsbesluiten te selecteren. Hiervoor zijn alleen Richtlijnen en Verordeningen geselecteerd, en dus niet Beschikkingen (omdat beschikkingen een beperkte toepassing hebben) en ook niet Niet-Bindende Resoluties. De Quick Scan heeft 244 verordeningen en richtlijnen opgeleverd die in 12 bijlagen zijn opgenomen met hun EUR-Lex verwijzingen (zie Annex IV). In de volgende paragraaf worden deze verordeningen en richtlijnen samengevat en verder op hun consequenties besproken.

3.2 BEOORDELING VAN HET ACQUIS VOOR DE NEDERLANDSE ANTILLEN EN ARUBA

Overzicht van hoofdstukken van het Acquis en het belang daarvan voor de Nederlandse Antillen en Aruba

Algemene, financiële en institutionele vraagstukken

De statistische vereisten voor vrijwel alle hoofdstukken van het Acquis zijn omvangrijk. Dit kan vooral een hindernis vormen voor de BES eilanden. In het bijzonder de invoering van het communautair douanewetboek en van het Europese systeem van nationale en regionale rekeningen vereisen een toename van de statistische capaciteiten, hetgeen extra kosten met zich meebrengt (zie Annex IV, Bijlage 1).

Douane unie en vrij verkeer van goederen

Voor de invoering en implementatie van de tarieven van de douane unie zal extra mankracht nodig zijn, vooral op de Bovenwindse Eilanden die op het moment geen invoerrechten heffen.

Landbouw

Dit hoofdstuk is niet bekeken, omdat beschikbare statistieken laten zien dat op geen enkel eiland de landbouw meer dan 1% van het BBP vertegenwoordigt, terwijl er ook geen informatie beschikbaar is over wat de weinige landbouwers precies produceren. Aan de andere kant is het Europees recht op het gebied van de landbouw zeer gedetailleerd en wordt hierbij veel gebruik gemaakt van een zwaarder wetgevingsinstrument, namelijk Verordeningen, waarvan echter geen enkele economisch gezien van betekenis is voor de Nederlandse Antillen en Aruba.

Visserij

Bij visserij ligt de situatie iets anders. Hoewel visserij alleen op St. Maarten van enige (hetzij geringe) betekenis is, kunnen regels betreffende de beperking van de vangst van belang worden. Tegelijkertijd zullen er regels van kracht worden voor niet-EU schepen die vissen binnen de 12-mijlzone. Voor EU schepen bestaat er vrijheid om binnen de 12-mijlzone te vissen. Op deze regels zijn wel derogaties mogelijk. Tot slot is er een verplichting tot toezicht door de overheden van de Nederlandse Antillen en Aruba. Dit vereist extra toezicht en zal extra kosten met zich meebrengen.

Vrij verkeer van werknemers en sociaal beleid

Op dit gebied kunnen de volgende drie effecten worden onderscheiden:

1. Voor alle werknemers zullen de gemeenschappelijke regels gaan gelden inzake gelijke behandeling;

2. Regels inzake gezondheid en veiligheid op het werk zullen grote gevolgen hebben voor risicovol werk, zoals werk in de haven, op bouwterreinen en op de olieraffinaderijen;

3. Regels inzake de bescherming van sociale rechten, zoals werktijden, informatie en raadpleging, ouderschapsverlof en sociale zekerheid zullen van kracht worden (zie Annex IV, Bijlage 2).

Invoering van al deze regels zal de kwaliteit van de arbeidsomstandigheden verbeteren en ongevallen en beroepsziekten verminderen. Invoering zal uiteraard ook meer kosten met zich meebrengen.

Recht van vestiging en vrijheid om diensten aan te bieden

De regels van de EU op dit gebied beslaan een breed spectrum (zie Annex IV, Bijlage 3). Hoewel er in conceptueel opzicht veel overeenkomsten bestaan met de EU bankregels, moeten er wel enkele aanpassingen doorgevoerd worden die, volgens een interne notitie van de Nederlandsche Bank, veel inspanning zullen vergen.

Hoewel de drempel voor toepassing van de regels inzake overheidscontracten vrij hoog is voor kleine economieën zoals de Nederlandse Antillen en Aruba, kunnen overheidscontracten van meer dan € 162.000 al binnen het toepassingsgebied van de betreffende wetgeving vallen. Het verwachte economische effect is positief: meer concurrentie met lagere kosten voor overheidsdiensten.

Vervoersbeleid

Verschillende EU richtlijnen leggen verantwoordelijkheden bij de overheidsdiensten van de lidstaten waar schepen binnenlopen (havenstaatcontrole). De belangrijkste aspecten zijn: zorg voor het (zee)milieu, de veiligheid van schepen en de kwaliteitsvereisten voor zeevarenden. Bij overheidsdiensten moet capaciteit worden gecreëerd om deze richtlijnen te implementeren. Dat zal extra kosten met zich mee brengen. De naleving van EU normen zou een positief effect kunnen hebben op het imago van de toeristische sector (zie Annex IV, Bijlage 4).

Mededingingsbeleid

De relaties tussen de overheid en particuliere ondernemingen moeten transparant zijn. Operationele ondersteuning is verboden (maar zie mogelijkheden voor derogaties voor UPG's). Deze situatie is nog geen regel op de Nederlandse Antillen en Aruba, zoals blijkt uit de ISLA raffinaderij. Strikte naleving van de EU mededingingsregels zou overheidsgeld kunnen besparen (zie Annex IV, Bijlage 5). Nederlandse mededingingsautoriteiten zullen een belangrijke rol spelen bij het toezicht hierop.

Fiscale zaken

Volgens het parallelle juridische onderzoek (zie Rijksuniversiteit Groningen, 2008, blz. 18) sluit de juridische situatie op de Nederlandse Antillen en Aruba op verschillende gebieden van directe belastingen niet aan op het EU recht. Er moeten wijzigingen worden aangebracht in de inkomsten-, dividend- en winstbelasting en het formele recht van de Nederlandse Antillen en Aruba moet op één lijn worden gebracht met het Europees recht. De concrete gevolgen van deze noodzakelijke veranderingen lijken echter niet drastisch te zijn, omdat de regelgeving op de Nederlandse Antillen en Aruba al in grote mate is aangepast aan EU regelgeving voor gevoelige kwesties zoals belasting op spaargeld en de gedragscode inzake de belastingregelgeving voor ondernemingen.

Op het gebied van indirecte belastingen moet BTW worden geïntroduceerd en moeten accijnzen qua tarief en structuur worden geharmoniseerd met die welke gelden in de EU. Voor de BTW zouden de huidige Nederlandse tarieven van kracht worden (tenzij een derogatie wordt toegestaan) en nemen de overheidsinkomsten toe, terwijl het prijsniveau eveneens omhoog gaat. Omdat voor de meeste primaire behoeften het lagere tarief geldt (6%), zijn prijsstijgingen voor eerste levensbehoeften als gevolg hiervan niet vanzelfsprekend. Goederen van een meer luxe aard en hotel- en restaurantdiensten zullen in prijs stijgen. Dit kan negatieve invloed hebben op de toeristische sector. Met een derogatie zou het beeld anders worden.

Economisch en monetair beleid en vrij kapitaalverkeer

De vereisten van deze paragraaf over het economische beleid hebben betrekking op de lidstaten. Monetair beleid is zelfs een kwestie op Europees niveau. Omdat Nederland de euro als munteenheid heeft, moeten aan Nederland gelieerde regio's (waaronder UPG's)

de euro invoeren (er zijn geen precedenten voor een derogatie). Met betrekking tot vrij kapitaalverkeer zijn er al belangrijke richtlijnen geïmplementeerd op de Nederlandse Antillen en Aruba, zoals de richtlijnen betreffende de belasting op spaargeld en ter bestrijding van het witwassen van geld.

Buitenlandse betrekkingen

Dit hoofdstuk omvat handelsovereenkomsten met veel landen en regio's in de wereld die van toepassing worden op de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba bij hun overgang naar UPG.

Energie

Richtlijnen met economische consequenties voor de Nederlandse Antillen en Aruba zijn de richtlijnen inzake energie efficiëntie voor gebouwen en inzake de interne markt voor elektriciteit. De eerste richtlijn zal van invloed zijn op bouwkosten (die zullen omhoog gaan) en energieverbruik (dat zal omlaag gaan), de tweede richt zich op concurrentie en lagere prijzen voor elektriciteit.

Industriepolitiek en interne markt

Het belangrijkste deel van de wetgeving van de interne markt in dit hoofdstuk betreft normen en standaarden voor veel industriële producten. Omdat er niet veel industriële productie is op de Nederlandse Antillen en Aruba, zijn deze vooral van belang voor importeurs. Voorbeelden zijn normen voor (voedsel)additieven, etikettering, straling, hygiëne, geneesmiddelen, cosmetica en gevaarlijke stoffen. Naast het creëren van een eerlijk speelveld voor aanbieders van goederen, zijn deze normen en standaarden vooral bedoeld om consumenten op de EU markt te beschermen. Om deze wetgeving uit te voeren kan extra handhavingscapaciteit nodig zijn. Hoewel hiervoor moet worden geïnvesteerd, kan dit wel leiden tot een groter vertrouwen van toeristen in de kwaliteit van verkochte producten. Er kan mogelijk een beroep gedaan worden op de fondsen van het Trans-Europese Netwerk voor de verbetering van de infrastructuur tussen de Nederlandse Antillen en Aruba en andere delen van de EU.

Regionaal beleid en coördinatie van structurele middelen

Het nieuwe Europese Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) reserveert € 35 per inwoner per jaar voor de UPG's en laat bij uitzondering toe dat extra operationele kosten die voortvloeien uit de specifieke omstandigheden van UPG's worden gecompenseerd met steun. Deze operationele steun moet echter evenredig zijn met de extra gemaakte kosten. De cijfers aan het einde van het volgende hoofdstuk laten zien dat een ondersteuningsniveau van € 23 miljoen tot € 48 miljoen per jaar mogelijk is voor de Nederlandse Antillen en Aruba als geheel (zie Annex IV, Bijlage 6 en 7).

Milieuzaken, consumentenbelangen en bescherming van de gezondheid

Uitvoering van de EU milieuregels hebben grote gevolgen hebben voor de Nederlandse Antillen en Aruba, zowel op het gebied van wetgeving als op het gebied van implementatie en toezicht. De regelgeving op dit gebied omvat de beoordeling op milieueffecten van projecten, milieuaansprakelijkheid, gevaarlijke stoffen, kwaliteitsvereisten voor drinkwater en zwemwater, bescherming van grondwater, afvalverwerking, sancties op het storten van afval van schepen, vereisten inzake

luchtkwaliteit, grenswaarden voor gevaarlijke stoffen in de lucht, uitstootlimieten voor grote verbrandingsinstallaties, beperking van broeikasgasuitstoot, vereisten op het gebied van energie efficiëntie, transport van gevaarlijke goederen en autorisatie en beperking van chemische stoffen (REACH). Maatregelen die gericht zijn op natuurbehoud omvatten het behoud van wilde vogels en de natuurlijke habitat.

Veel van de maatregelen die moeten worden genomen om de milieuwetgeving na te leven, komen in aanmerking voor steun uit de structuurfondsen[33]. Het moet aangetekend worden dat voor steun uit de structuurfondsen co-financiering van de lidstaten is vereist. Het belangrijkste gevolg van de invoering en implementatie van EU wetgeving op dit gebied is een schoner en gezonder milieu en natuurbehoud. Dit kan een belangrijk argument worden bij het aantrekken van veeleisende toeristen. De ontwikkeling van infrastructuur kan echter worden beperkt of vertraagd door EU milieuregels en de gevolgen voor olieraffinaderijen en openbare nutsbedrijven voor energie en water kunnen verstrekkend zijn (zie Annex IV, Bijlage 8).

Veel regels voor de gemeenschappelijke markt (zie de paragraaf over industriepolitiek en interne markt) zijn bedoeld om de gezondheid en veiligheid van consumenten beter te beschermen en waarborgen te creëren voor goede informatievoorziening aan consumenten. Voorbeelden zijn regels inzake etikettering, gevaarlijke stoffen en voedsel additieven. Andere regels beschermen de economische belangen van consumenten. Voorbeelden zijn de vrijwaring van goederen met gebreken, pakketreizen, consumenten-krediet, verkoop op afstand, oneerlijke voorwaarden in consumentencontracten, verkoop op afstand van financiële producten aan consumenten, compensatie bij weigering om aan boord te worden toegelaten en misleidende reclame. De meeste kosten die hiermee gemoeid zijn, hebben betrekking op het toezicht van de naleving. Het belangrijkste voordeel is meer vertrouwen van consumenten (en toeristen) in de kwaliteit van goederen en diensten (zie Annex IV, Bijlage 9).

Veel van de regels die zijn opgesteld voor de gemeenschappelijke markt of voor bescherming van het milieu zijn tevens bedoeld om de gezondheid van burgers te beschermen (zoals regels inzake lucht en waterkwaliteit). Extra regels hebben betrekking op geneesmiddelen en grondstoffen voor geneesmiddelen. De extra kosten die uitvoering van deze regelgeving met zich meebrengt betreffen ook hier de verbetering van de handhavingsinfrastructuur.

Wetenschap, informatie, onderwijs en cultuur

Een richtlijn inzake de voorwaarden voor toelating van ingezetenen uit derde landen voor studiedoeleinden (zie Annex IV, Bijlage 10) kan een belemmering vormen voor de instroom van studenten en dit is mogelijk van belang voor Saba en St. Eustatius vanwege de medische faculteiten op deze elanden.

---

[33] Het is van belang om aan te geven dat het hier om claims op de reguliere EG fondsen gaat, die pas beschikbaar zijn na de overgang van LGO tot UPG. Het is niet aannemelijk dat de Nederlandse Antillen en Aruba aanspraak kunnen maken op financiering van toetredingskosten via fondsen die beschikbaar worden gesteld *voorafgaand* aan toetreding (zogenaamde pre-accessie middelen).

Ondernemingsrecht

Volgens het parallelle juridische onderzoek zou de invoering van EU richtlijnen en EU verordeningen op het gebied van ondernemingsrecht grote gevolgen hebben. Er is sprake van onvolkomenheden in jaarrekeningen, openbaarmaking, vertegenwoordiging, kapitaalbescherming en, vooral voor Aruba, fusies en splitsing. Ook op het gebied van verzekeringenrecht en intellectueel eigendom zijn er onvolkomenheden (zie Rijksuniversiteit Groningen, 2008, blz. 19/20; zie Annex IV, Bijlage 11).

Gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid

Dit is een kwestie voor de lidstaten en heeft geen directe gevolgen voor de Nederlandse Antillen en Aruba.

Ruimte van vrijheid, veiligheid en justitie

Onder dit hoofdstuk valt het vrije verkeer van personen. Het hoofdstuk omvat regels die dit vrije verkeer in de praktijk mogelijk maken voor EU burgers, het Schengen Acquis, regelgeving inzake wapens, grensverkeer, visa, de overdracht van passagiersgegevens, de status van duurzaam gevestigde ingezetenen uit derde landen en inzake de voorwaarden voor ingezetenen van derde landen voor studiedoeleinden (zie Annex IV, Bijlage 12). Uitvoering hiervan vereist ook een grotere handhavingscapaciteit.

Implementatie van het Acquis op de Nederlandse Antillen en Aruba

De lijst met richtlijnen en verordeningen die eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba die een UPG status aanvragen, moeten invoeren is niet alleen lang, maar ook substantieel. Er zijn belangrijke wetgevende activiteiten nodig. Dat is naar alle waarschijnlijkheid de minst gecompliceerde kwestie zijn, omdat er veel modellen beschikbaar zijn van zowel Nederland als recent toegetreden landen. Voor de implementatie van de benodigde veranderingen zullen veel middelen nodig zijn. Verder moet er capaciteit voor toezicht worden opgezet of de bestaande capaciteit moet worden uitgebreid. De implementatie van een aantal onderdelen van het acquis heeft ingrijpende economische gevolgen. Het is bijvoorbeeld niet duidelijk hoe de olieraffinaderij op Curaçao in haar huidige staat zou kunnen overleven onder EU regelgeving (zie Rijksuniversiteit Groningen, 2008, blz. 20). Regels inzake milieu en inzake gezondheid en veiligheid voor consumenten, kunnen een hoge prijs hebben. Aan de andere kant zou de overgang naar UPG status leiden tot een toename in financiële steun van de EU waarmee een deel van deze kosten kunnen worden gefinancierd. Veel van de genoemde kosten kwalificeren voor financiering uit de structuurfondsen[34]. Tot slot zullen veel, zo

[34] Zie ook eerdere voetnoot: het gaat hier om claims op de reguliere EG fondsen gaat, die pas beschikbaar zijn na de overgang van LGO tot UPG. Het is niet aannemelijk dat de Nederlandse Antillen en Aruba aanspraak kunnen maken op financiering van (toetredings)kosten via fondsen die beschikbaar worden gesteld *voorafgaand* aan de overgang naar de UPG-status. De vergelijking met landen die in het recente verleden zijn toegetreden tot de EU gaat niet op, want bij een overgang naar de UPG-status is geen sprake van toetreding tot de EU. Daarom ligt

niet alle maatregelen de leefomstandigheden op de eilanden verbeteren wat hun aantrekkelijkheid voor toeristen vergroot. Daarbij moet worden aangetekend dat de meeste maatregelen vroeger of later waarschijnlijk toch wel moeten worden genomen ('no-regretbeleid').

3.3 MOGELIJKE DEROGATIES VOOR DE NEDERLANDSE ANTILLEN EN ARUBA

Uitzonderingen op de implementatie van het Acquis, de zogenaamde derogaties, kunnen veel uitmaken voor de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba als zij de UPG status willen verkrijgen. Het kan zelfs het verschil betekenen tussen het wel of niet kiezen voor de UPG status. Over derogaties moet worden onderhandeld en de uitkomst van het onderhandelingsproces kan pas in een laat stadium bekend worden. In deze paragraaf wordt gekeken naar de belangrijkste derogaties waar Nederland (die de onderhandelingen voert) naar moet streven, de precedenten van zulke derogaties in bestaande UPG's en de financiële consequenties. Hoewel het de moeite waard kan zijn om te streven naar alle derogaties die nu operationeel zijn in bestaande UPG's, lijkt vooral een derogatie voor de invoering van een BTW stelsel aantrekkelijk gezien de waarschijnlijk grote en nadelige economische gevolgen daarvan.

Invoering van het Gemeenschappelijke douanetarief (GDT)

De belangrijkste gevolgen van de invoering van het gemeenschappelijke douanetarief zouden zijn: prijsverhogingen voor voedselimport voor alle eilanden, een prijsstijging voor andere producten dan voedsel voor de Bovenwindse eilanden en een prijsverlaging voor andere producten dan voedsel voor Aruba, Bonaire en Curaçao (zie ook Hoofdstuk 2). Op basis van bestaande precedenten lijken twee derogaties haalbaar. De eerste is een geleidelijke invoering van het GDT verspreid over een periode van 10 jaar, waarvoor de Kanarische Eilanden het precedent bieden (zie Kochenov, 2008, blz. 42). De tweede is een vrijstelling van douanerechten voor landbouwproducten waarbij de invoer vanuit de Gemeenschap steun krijgt die gelijk is aan de voordelen die voortvloeien uit deze vrijstelling. Het precedent hiervoor bestaat uit de POSEI programma's (zie Kochenov, 2008, blz. 44).

Afdracht van 75% van de geïnde douanerechten aan de EG

Bij de UPG status moet 75% van de geïnde douanerechten worden afgedragen aan de EU. Dit betekent een verlies van belastinginkomsten (zie Hoofdstuk 2). Het behoud van het huidige stelsel van douanerechten zonder afdracht aan de EU zou een mogelijke derogatie kunnen zijn, waarvoor er precedenten zijn in de DOM (octroi de mer, zie Kochenov, 2008, blz. 47) en op de Kanarische eilanden (AIEM, zie Kochenov, 2008, blz. 47).

---

het niet voor de hand dat de Nederlandse Antillen en Aruba in aanmerking komen voor financiering van de toetredingskosten door de EU.

Invoering van BTW, Nederlandse tarieven

De invoering van de Nederlandse BTW tarieven zou leiden tot een algemene prijsverhoging, samen met een toename in inkomsten. Dit zou tevens leiden tot de afdracht van 0,5% van de ontvangsten aan de EU (€ 17 miljoen per jaar voor de NA, € 13 miljoen per jaar voor Aruba, zie Commissie van Beuge, 2004, blz. 24). Op basis van bestaande precedenten lijken twee derogaties mogelijk. De eerste is de invoering van het BTW stelsel, maar met lagere tarieven (en lagere ontvangsten). Voor deze constructie vormt de derogatie op Madeira en de Azoren het precedent (zie boven). De tweede is buiten het BTW stelsel blijven en soortgelijke belasting stelsels toe te passen met lagere tarieven, zoals nu gehanteerd worden in de DOMs en op de Kanarische eilanden (arbitrio insular-tarifa especial, zie Kochenov, 2008, blz. 42).

Implementatie van het Acquis in directe belastingen

De integrale overname van de Nederlandse wetgeving op het gebied van directe belastingen zou zowel positieve als negatieve gevolgen hebben voor de aantrekkelijkheid van de Nederlandse Antillen als vestigingslocatie. De inkomsten zouden door bepaalde aanpassingen dalen, maar zouden door andere weer stijgen. Het belangrijkste is echter het verlies aan inkomsten als gevolg van de moeder-dochterrichtlijn (€ 20 miljoen per jaar, zie Commissie van Beuge, 2004, blz. 25). Door middel van een derogatie zouden de Nederlandse Antillen en Aruba kunnen proberen om zo veel mogelijk hun eigen stelsel te behouden. De derogaties op dit terrein toegekend aan de Kanarische Eilanden en Madeira bieden in zekere mate een precedent voor het toekennen van een dergelijke derogatie aan de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba (zie Wierda en Burgers, 2007, blz. 2)[35].

Invoering van het Acquis op het gebied van milieu

Voor de invoering van het milieu Acquis zou een grote eerste investering nodig zijn (tot 3% BBP per jaar gedurende 15 jaar), terwijl (positieve) economische gevolgen van minder energie- en grondstoffenverbruik pas na enige tijd merkbaar zijn. Onder het Acquis wordt de ISLA raffinaderij waarschijnlijk gesloten. Precedenten in de vorm van bestaande derogaties bestaan niet. Alleen een uitgestelde of gefaseerde invoering van het milieu Acquis is mogelijk als derogatie te bedingen.

[35] Op de Canarische Eilanden en Madeira bestaat weliswaar een eigen systeem, maar dit systeem is sterk gebaseerd op de systemen van moederlanden Spanje en Portugal. Het precedent is dus beperkt.

4 EU FONDSEN EN SPECIALE FONDSEN VOOR UPG'S

4.1 INLEIDING

Als de Nederlandse Antillen en Aruba zich bij de Europese Unie aansluiten, maken ze aanspraak op verschillende EU fondsen en EU instrumenten ter bevordering van de sociaal economische ontwikkeling. Als UPG kunnen de eilanden bovendien aanspraak maken op aanvullende middelen en speciale behandelingen. In dit hoofdstuk worden aard en omvang onderzocht van de aanspraken die de Nederlandse Antillen en Aruba dan kunnen maken op de EU fondsen. Na een korte beschrijving van deze EU fondsen richt het hoofdstuk zich in hoofdzaak op vier aspecten:

1. een algemeen overzicht van de mogelijke effecten van het EU cohesiebeleid;

2. de specifieke maatregelen die van toepassing zijn op UPG's;

3. de structuurfondsen in de periode 2000-2006 voor de UPG Guadeloupe;

4. een schatting van het bedrag aan EU steun waarop elk van de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba voor de periode 2007-2013 aanspraak zou kunnen maken onder de UPG status.

4.2 HET REGIONAAL BELEID VAN DE EU

Algemeen kader

Het regionaal beleid van de EU heeft tot doel de verschillen in economische welvaart tussen de regio's te verkleinen en de gezamenlijke belangen die de Europese Unie tot een stabiele samenleving verbinden te versterken. Door middel van verschillende instrumenten van regionaal beleid, de structuurfondsen en het Cohesiefonds, wordt steun gegeven aan investeringen in fysieke infrastructuur zoals wegen, gebouwen en telecommunicatie, maar ook aan investeringen in mensen, zoals beroepsopleidingen. De juridische basis voor de periode 2007-2013, bestaat uit een pakket van vijf verordeningen die in juli 2006 door de Raad en het Europese Parlement zijn aangenomen. Dit zijn: 1) een algemene verordening; 2) de verordening over het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO); 3) het Europees Sociaal Fonds (ESF); 4) het Cohesiefonds; en 5) een nieuwe verordening waarin een Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking[36] (EGTS) wordt geïntroduceerd. Voor de periode 2007-2013 zijn wat betreft het EFRO, het ESF en het Cohesiefonds de volgende drie doelstellingen vastgesteld:

1. de convergentiedoelstelling is erop gericht economische groei te bevorderen zodat de minst ontwikkelde lidstaten en regio's hun achterstand inlopen. In de EU-27

[36] Doel van dit nieuwe wettelijke instrument is de grensoverschrijdende, transnationale en/of interregionale samenwerking tussen regionale en plaatselijke overheden te bevorderen.

heeft deze doelstelling betrekking op 84 regio's – in 17 lidstaten – met samen 154 miljoen inwoners, die een BBP per hoofd van de bevolking hebben van minder dan 75% van het EU gemiddelde. Daarbij komen nog – op "uitfaseringsbasis" – 16 andere regio's met in totaal 16,4 miljoen inwoners, die een BBP hebben dat door het statistische effect van de grotere EU maar net boven de drempel ligt;

2. de doelstelling "regionaal concurrentievermogen en werkgelegenheid" is gericht op versterking van het concurrentievermogen en de werkgelegenheid in regio's door een tweeledige aanpak: de bevordering van de kennismaatschappij en de investering in menselijk kapitaal. In de EU-27 komen hiervoor in totaal 168 regio's in aanmerking, met 314 miljoen inwoners. Dertien van deze regio's, met in totaal 19 miljoen inwoners, hebben een zogeheten "infaseringsstatus" en komen voor speciale financiële steun in aanmerking vanwege hun eerdere status als "doelstelling 1" regio;

3. de doelstelling "Europese territoriale samenwerking" komt in de plaats van de vroegere INTERREG programma's. Doel is versterking van de grensoverschrijdende samenwerking door gezamenlijke initiatieven op lokaal en regionaal niveau, meer transnationale samenwerking om een geïntegreerde territoriale ontwikkeling, een betere interregionale samenwerking en uitwisseling van ervaring tot stand te brengen. De bevolking in grensoverschrijdende gebieden telt 181,7 miljoen mensen (37,5% van de totale EU bevolking), terwijl alle regio's en burgers van de EU onder een van de bestaande 13 transnationale samenwerkingsgebieden vallen. Tabel 1 geeft een overzicht van het budget voor 2007-2013 uit hoofde van de verschillende doelstellingen.

*Tabel 1 Cohesiebeleid 2007-2013: indicatieve toewijzingen**

	Convergentie doelstelling			Regionaal Concurrentie-vermogen & werkgelegenheid		Europese Territoriale Samen-werking	Totaal
	Cohesie fonds	Conver-gentie	Statistische uitfasering	In-fasering	Reg. concurr. vermogen & werkgel.		
België			579		1 268	173	2 019
Tsjechië	7 830	15 149			373	346	23 697
Denemarken					453	92	545
Duitsland		10 553	3 771		8 370	756	23 450
Estland	1 019	1 992				47	3 058
Griekenland	3 289	8 379	5 779	584		186	18 217
Spanje	3 250	18 727	1 434	4 495	3 133	497	31 536
Frankrijk		2 838			9 123	775	12 736
Ierland				420	261	134	815
Italië		18 867	388	879	4761	752	25 647
Cyprus	194			363		25	581
Letland	1 363	2 647				80	4 090
Litouwen	2 034	3 965				97	6 097
Luxemburg					45	13	58
Hongarije	7 589	12 654		1 865		344	22 452
Malta	252	495				14	761
Nederland					1 477	220	1 696
Oostenrijk			159		914	228	1 301
Polen	19 562	39 486				650	59 698
Portugal	2 722	15 240	254	407	436	88	19 147
Slovenië	1 239	2 407				93	3 739
Slowakije	3 433	6 231			399	202	10 264
Finland				491	935	107	1 532
Zweden					1 446	236	1 682
Verenigd Koninkrijk		2 436	158	883	5 349	642	9 468
Bulgarije	2 015	3 873				159	6 047
Roemenië	5 769	11 143				404	17 317
Niet toegewezen						392	392
TOTAAL	**61 558**	**177 083**	**12 521**	**10 385**	**38 742**	**7 750**	**308 041**

Alle bedragen in miljoen euro, prijsniveau 2004. Bron: Europese Commissie (2006)

Zoals in de bovenstaande tabel te zien is, zijn er momenteel geen Nederlandse regio's die profiteren van EU fondsen op grond van de convergentiedoelstelling. Voor de periode 2007 – 2013 is nog € 392 miljoen niet toegewezen. Aangezien het EU budget vastligt en

wordt beperkt door ontvangsten, kan dit nog openstaande bedrag worden beschouwd als een voorziening voor onverwachte uitgaven, en een deel daarvan zou kunnen worden bestemd voor de Nederlandse Antillen en Aruba[37].

Welke lessen kunnen worden getrokken uit de effectiviteit van de structuurfondsen?

De rechtvaardiging van regionaal beleid is het tegengaan van de mogelijk toenemende ongelijkheden tussen regio's als gevolg van de handelsintegratie. Meer ongelijkheid tussen de regio's wordt om politieke redenen als onaanvaardbaar beschouwd. De hernieuwde belangstelling voor regionaal beleid op Europees niveau in de jaren 80 ontstond in feite op een moment waarop regionaal beleid op nationaal niveau niet toereikend en kostbaar was. Dit gegeven weerhield nationale overheden en de Europese Commissie er niet van een ambitieus regionaal beleidsprogramma op Europees niveau op te zetten. Sommige critici zijn van mening dat het regionaal beleid van de EU eenvoudig als een overdracht moet worden beschouwd in een situatie waarin geen gemeenschappelijk begrotingsbeleid op EU niveau kan worden uitgevoerd (Martin, 1998). De redenering is dat het moeilijk is substantiële hefboom- en multiplier effecten van de EFRO en ESF uitgaven aan te wijzen.

Een van de modellen die door de Commissie worden gebruikt om het macro-economische effect van het Europese cohesiebeleid te meten, is HERMIN. Hoewel de validiteit van dit model door verschillende economen ter discussie is gesteld, ligt het positieve effect van het cohesiebeleid in de periode 2000-2006 volgens dit model tussen de 1,1% (in de Italiaanse Mezzogiorno) en 2,8% (in Griekenland) van het nationale BBP. Wat werkgelegenheid betreft, zijn er in de EU-15 in de periode 2000-2006 410.000 banen gecreëerd (Vierde cohesierapport, 2007).

Het is ook belangrijk op te merken dat regeringen deze fondsen ondanks het additionaliteitsbeginsel[38] vaak hebben gebruikt ter vervanging van nationale uitgaven (Bache, 1999). Onder die omstandigheden is het belangrijkste effect van de EU fondsen geweest dat de overheidsschuld en overheidstekorten aanzienlijk konden worden verlaagd, zoals in Ierland.

Over het geheel genomen zijn de verschillen tussen de regio's in de EU sinds 1995 afgenomen. Daarbij zijn de verschillen tussen landen sterker gedaald dan die tussen regio's, terwijl de interne regionale verschillen in sommige lidstaten juist toenamen. Het is moeilijk het effect op de economische ontwikkeling te meten vanwege de tekortkomingen van de econometrische modellen en vanwege het gebrek aan statistische gegevens. De evaluaties van het effect van EU fondsen door de Europese Commissie zijn zowel bekritiseerd als ondersteund door economen. Er lijkt consensus te zijn onder

---

[37] Zie ook het antwoord van Commissaris Hübner aan Europarlementariër Lambert van Nistelrooij: "…Wat ik nu kan zeggen is dat de drie eilanden waarover we spreken een zeer kleine bevolking hebben – net 30.000. Dus in termen van extra lasten die dit voor de fondsen zou meebrengen, is dat niet veel. Maar we weten allemaal dat het budgettaire kader voor de jaren tot 2013 al vastligt, dus over eventuele extra middelen zou moeten worden onderhandeld en besloten door met name de Raad…".

[38] Additionaliteit betekent dat de financiële steun van de Europese Gemeenschap niet in plaats van, maar als aanvulling op de nationale middelen voor regionaal beleid bedoeld is.

economen dat de EU steun een min of meer positief effect heeft afhankelijk van de oorspronkelijke middelen en strategieën waarmee de landen of regio's begonnen.

In dit verband kunnen twee belangrijke opmerkingen worden gemaakt.

1. Als men kijkt naar het economische effect van de structuurfondsen, kunnen grote verschillen worden waargenomen tussen enerzijds Ierland of Portugal, die als de beste voorbeelden worden beschouwd, en anderzijds de Mezzogiorno die ondanks de forse EU steun al jaren stagneert. De algemene stelling is dat de effectiviteit van structuurfondsen voor een groot deel afhangt van de macro-economische stabiliteit, de institutionele betrouwbaarheid en de mate van concurrentie en openheid van de economie. In dit verband is de ontwikkeling van de UPG's interessant, aangezien de EU middelen op de Kanarische Eilanden en Madeira efficiënt zijn gebruikt in een pro-actieve politieke en economische omgeving, terwijl in het geval van de Franse UPG's de steun meer als sociale overdracht en compensatie voor afhankelijkheid van het Europese continent werd beschouwd. Wat strategieën betreft, kan een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen de Spaanse UPG's, die een "naar buiten gericht" type ontwikkelingstraject hebben gekozen, gebaseerd op export en toerisme, en hun Franse tegenhangers, die zich meer bezighouden met een "naar binnen gericht" traject door in te spelen op de lokale vraag, importsubstitutie, enz. (Gaillard, 2007).

2. De EU steun kan sterk uiteenlopende effecten op nationaal en regionaal niveau hebben, vooral als deze fondsen worden gebruikt om transportnetwerken te ontwikkelen en de gevolgen van de geïsoleerde locatie van sommige regio's te verminderen. Spanje is een perfect voorbeeld van het gelijktijdig optreden van nationale convergentie en regionale divergentie, deels als gevolg van het Europese cohesiebeleid. De economische geografie verklaart dit door de toegenomen concurrentie die voortkomt uit de verlaging van de transportkosten (Martin, 2006). In deze theorie kunnen de voorheen geïsoleerde regio's, die nog niet over efficiënte productiecapaciteit beschikken, niet concurreren met grotere regionale economieën die al profiteren van de toenemende rendementen van schaal- en netwerkeffecten. Daarom wordt nu gesteld dat arme en afgelegen regio's zouden moeten beginnen met het verbeteren van hun economische capaciteit (programma's voor ondernemerschap, menselijk kapitaal, kennisoverdracht enz.) alvorens hun transportbarrières op te heffen.

Terugkijkend op de ontwikkelingsprioriteiten voor de periode 2000-2006 kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

1. landbouwondersteuning en plattelandshervorming: Er is een direct effect op de economische groei maar het rendement op lange termijn is negatief. Op lange termijn ligt de nadruk op inkomensoverdracht en sociaal beleid;

2. bedrijfsleven en toerisme**:** Er is weinig effect op middellange termijn en effecten zijn sterk afhankelijk van de institutionele en economische omgeving in de regio (vergelijk Italië en de Cassa del Mezzogiorno met Ierland);

3. infrastructuur**:** Op grond van economisch-geografische theorieën is het moeilijk een specifiek effect te verwachten:

regio's worden meer blootgesteld aan concurrentie;

schaalvoordelen leiden tot een concentratie op de grootste markt;

er is polarisatie rond transportknooppunten.

Italië en vooral Spanje zijn voorbeelden van landen waar de infrastructuur verbeteringen de totale economische groei hebben verhoogd, maar niet in de perifere regio's;

4. investering in opleiding en bij- en omscholing: Er is een positief rendement op korte en middellange termijn (bijvoorbeeld Ierland). EU steun heeft significant effect op de locatie van R&D intensieve activiteiten.

4.3 SPECIALE MAATREGELEN VOOR DE UPG'S

Sinds de invoering van de specifieke maatregelen voor afgelegen en insulaire gebieden in 1989 (POSEI), hebben de UPG's steeds meer kunnen profiteren van speciale EU behandelingen via gerichte aanvullende Fondsen en instrumenten. De Europese Commissie heeft voor de periode 2007-2013 een actieplan voor sociaal-economische ontwikkeling voor UPG's voorgesteld. In deze "Strategie voor de ultraperifere regio's: resultaten en toekomstperspectieven" (Europese Commissie, 2006), is rekening gehouden met de Mededeling van de EC uit 2004 over een versterkt partnerschap voor de UPG's. Doel van de strategie die in dit rapport is uiteengezet zijn verbetering van de toegankelijkheid, vermindering van de effecten van de andere beperkingen van UPG's, versterking van hun concurrentievermogen en verbetering van hun regionale integratie.

Als het merendeel van de oude instrumenten worden gehandhaafd in de periode 2007-2013, dan lijkt de Europese Commissie bereid haar steun in toenemende mate aan te passen ten einde de economische ontwikkeling van deze gebieden te bevorderen.

Cohesiebeleid

In het kader van het Europese cohesiebeleid worden verschillende speciale maatregelen en een compensatieprogramma uitgevoerd. Ten eerste is het belangrijk op te merken dat de Kanarische Eilanden en Madeira nog steeds extra steun zullen ontvangen, hoewel hun BBP per hoofd van de bevolking hoger is dan 75% van het gemeenschapsgemiddelde. Ze behouden hun status van infaseringsregio, waarbij Madeira aanspraak kan blijven maken op financiële overgangsregelingen en er voor de Kanarische Eilanden in de periode 2007 tot 2013 een aanvullende enveloppe van € 100 miljoen beschikbaar is.

Daarnaast zal de hoogte van de ondersteuning uit de structuurfondsen (EFRO en ESF) voor alle UPG's worden verhoogd naar 85%, ongeacht de classificatie voor de convergentie- of concurrentiedoelstellingen. Dit is hetzelfde percentage als wordt toegepast voor de armere lidstaten waarvan het gemiddelde BBP per hoofd in de periode 2001 tot 2003 lager was dan 85% van het EU gemiddelde.

Er is een aanvullende voorziening geïntroduceerd ter compensatie van de handicaps en beperkingen van de UPG's die tot een extra verhoging van de productiekosten leidt (zoals transport, opslag, onderhoud enz.). Deze aanvullende voorziening bedraagt € 35 per inwoner per jaar, en komt bovenop alle andere steunmaatregelen waarvoor deze regio's in aanmerking komen. Het totaalbedrag van dit compensatiefonds zal niet hoger zijn dan € 979 miljoen (waarvan € 482 miljoen voor de Franse UPG's). Dit specifieke instrument biedt ondersteuning op de volgende gebieden:

– investeringskosten om de handicaps van de UPG's te beperken, met een maximum van 50% van het totale pakket. De basis voor de subsidiabele uitgaven wordt gevormd door de totale kosten van de subsidiabele investering;
– operationele kosten van publieke of private ondernemingen bestemd om de extra kosten te verminderen. De basis voor de subsidiabele uitgaven zijn de extra kosten, en de steun moet in verhouding staan tot de te compenseren handicap;
– uitgaven samenhangend met de uitvoering van overheidscontracten en openbare dienstverplichtingen. De basis voor de subsidiabele uitgaven zijn de extra kosten en de steun moet in verhouding staan tot de te compenseren handicap.

Wat betreft de doelstelling Territoriale Samenwerking zullen de UPG's worden uitgenodigd door te gaan met de initiatieven die zijn gestart in het kader van de voormalige INTERREG III B en C-programma's. De regionale samenwerking, vooral met de ACS landen, is echter nog steeds onvoldoende in relatie tot het belang van de kwesties die aan de orde zijn, vooral in het Caribisch gebied. In dit opzicht moet de coördinatie tussen het Europees Ontwikkelingsfonds en het EFRO in de toekomst verbeterd worden door middel van "gezamenlijke" programmering.

Landbouw en visserij

Op het gebied van landbouw en visserij zijn voor de UPG's de volgende speciale instrumenten of behandelingen van toepassing:

– voortzetting van het compensatiefonds (visserij POSEI) voor de extra kosten die moeten worden gemaakt voor de verkoop van bepaalde visserijproducten uit de Azoren, Madeira, de Kanarische Eilanden en de Franse departementen Guyana en Réunion, waarbij het financieringsniveau gelijk blijft en meer flexibiliteit bij de uitvoering mogelijk wordt. Daarnaast gelden voor de UPG's speciale afwijkende tarieven voor de steun uit het Europese Visserijfonds;
– een voortgezette steun voor de landbouwactiviteiten van de UPG's via de hervormde POSEI regelingen (het wetsvoorstel werd op 30 januari 2006 aangenomen door de Raad). De hervorming van deze regelingen houdt in dat er een verschuiving plaatsvindt van het microbeheer van de maatregelen door de Commissie naar meer regionale participatie, decentralisatie en flexibiliteit in de besluitvorming, op basis van programma's die door de lidstaten ter goedkeuring aan de Commissie zijn voorgelegd. De programma's zullen worden gefinancierd uit nationale enveloppen die zijn vastgelegd in de Verordening van de Raad over de hervorming van POSEI. Net als in het verleden worden de maatregelen voor 100% gefinancierd door de EU;
– de speciale behandeling van de UPG's onder het Europese Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) bestaat vooral uit speciale ondersteuningspercentages (85% voor alle UPG's, ook als ze niet in aanmerking komen voor de convergentiedoelstelling);
– het communautaire kader voor de suikersector biedt de UPG's compensatie voor het verlies van inkomen als gevolg van de daling van de referentieprijs voor suiker (60% van de prijsdaling) alsmede handhaving van de financiële steun van de EU voor de verkoop van ruwe suiker in de EU (€15 miljoen), inclusief de mogelijkheid om modulatie en ontkoppeling van de steun uit te sluiten.

Uiteraard zijn deze derogaties voor landbouw (vooral suiker) en visserij minder relevant als het om de Nederlandse Antillen en Aruba gaat. Een sterkere regionale participatie, zowel op het gebied van besluitvorming als op het gebeid van beheer, zou de autoriteiten van de Nederlandse Antillen en Aruba in staat kunnen stellen gerichte specifieke plattelandsactiviteiten te financieren.

Zoals in de vorige paragraaf reeds is gesteld (regionaal beleid van de EU), is het economische effect van deze EU fondsen en EU instrumenten afhankelijk van de economische en politieke omgeving. Verschillende strategieën van de UPG's hebben tot verschillende uitkomsten in het gebruik van EU fondsen geleid. Zo zijn specifieke EU middelen voor UPG's op de Kanarische Eilanden of Madeira intensief gebruikt om de agro-food industrie, de aquacultuur en het ecotoerisme te ontwikkelen. Op de Franse Antillen daarentegen werden de EU gelden vooral gebruikt om het verlies van het concurrentievermogen in traditionele sectoren te compenseren.

Tabel 2 Totale EU steun aan UPG's (2007-2013, in euro)

	bevolking	EFRO	EFRO-UPG	ESF	EFRO-samenwerking	ELFPO
	x 1000	x € 1000	x € 1000	x € 1000	x € 1000	x € 1000
Martinique	394	274 956	95 176	86 828	16 223	100 100
Guadeloupe	441	374 787	106 739	164 302	18 158	138 100
Guyana	196	227 888	42 871	88 780	8 070	74 400
Réunion	767	717 333	182 623	458 623	31 426	319 100
Madeira	244	254 224	66 325	125 000	-[39]	175 000
Azoren	241	900 748	65 601	190 000	-	274 458
Kanarische Eilanden	1 887	529 605	489 693	335 000	61 000	153 285

Bron: Nationale Strategische Referentiekaders.

Toegang tot andere EU programma's

Naast specifieke instrumenten in het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) en het Cohesiebeleid, zijn de UPG's uitgenodigd deel te nemen aan andere EU programma's. Toegang tot de volgende EU initiatieven, die in het bijzonder relevant zijn voor deze regio's, moet worden vergemakkelijkt:

– erkenning van de speciale aard van de UPG's in migratiebeleid en –programma's (FRONTEX, ARGO, enz.);
– Trans-Europese transport- en energienetwerken[40];

[39] De verdeling van de financiële enveloppe op grond van de doelstelling territoriale samenwerking wordt in het NSRF van Portugal niet uitgewerkt.

[40] Op grond van de algemene beginselen is het waarschijnlijk dat de LGO's in aanmerking komen voor deze netwerken en voor Marco Polo II, hoewel dit niet expliciet wordt vermeld in de lijst van programma's in de bijlage bij het LGO-besluit.

– Marco Polo II.

4.4 CASE STUDY: STRUCTUURFONDSEN IN DE PERIODE 2000-2006 VOOR UPG GUADELOUPE

Verleende subsidies en doelstellingen

Guadeloupe heeft tussen 2000 en 2006 gebruik gemaakt van de cohesiebeleidsinstrumenten op basis van het "Gezamenlijk Programmadocument". In dit document, dat door de regionale autoriteiten en de Commissie gezamenlijk was opgesteld, is de benodigde hulp beoordeeld en gerangschikt langs 10 "assen" (doelstellingen). Er is een beroep gedaan op vier fondsen om de maatregelen op deze verschillende gebieden te ondersteunen: 1. het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO), 2. het Europees Sociaal Fonds (ESF), 3. Het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds (EOGF) en 4. het Financieringsinstrument voor de Oriëntatie van de Visserij (FIOV).

Tabel 3 Bronnen van EU steun voor Guadeloupe (2000-2006, in euro)

		Toegekend (€)	% van totaal
Fondsen	EFRO	522 254 480	63%
	ESF	166 855 920	20%
	FIOV	4 397 756	1%
	EOGF	140 175 197	17%
EU totaal		833 683 353	100%

Bron: Préfecture de Guadeloupe, cellule Europe

De middelen uit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling vormen in deze periode veruit de grootste bijdrage aan het cohesiebeleid in Guadeloupe, met 63% van het totale bedrag dat door de Europese Unie is toegekend (zie Tabel 3). Het aanvankelijk toegekende bedrag bedroeg € 1.988,8 miljoen. Dit werd in maart 2007 herzien en het uiteindelijke toegekende bedrag zal uitkomen op € 2.032 miljoen, waarvan:

– € 833,7 miljoen afkomstig van de Europese Unie;
– € 335,7 miljoen afkomstig van de regio;
– € 155,9 miljoen afkomstig van de Staat;
– € 126,6 miljoen afkomstig van het "département".

Dit bedrag blijft tot eind 2008 voor de regio beschikbaar, zodat de ingezette beleidsmaatregelen kunnen worden voltooid. Eind november 2006 vertegenwoordigden de totale gereserveerde bedragen 95,3% van het totale herziene toegewezen bedrag.

Tabel 4 Oorspronkelijke en herziene toegewezen steun

As	Fonds	Oorspr. toegewezen bedrag (miljoen €)	Herzien toegewezen bedrag (miljoen €)	% herzien totaal toegewezen bedrag	Gereserv. (eind nov. 2006) (miljoen €)
A. Bedrijfsleven en technologie	EFRO	205,2	195,3	9,6%	196,9
B. Toerisme	EFRO	105,0	142,3	7,0%	139,2
C. Landbouw	EOGF + EFRO	309,5	308,3	15,2%	272,1
D. Visserij en aquacultuur	FIOV	14,1	9,6	0,5%	10,2
E. Menselijk kapitaal	ESF + EFRO	261,7	451,8	22,2%	454,9
F. Sociale samenhang	ESF + EFRO	356,7	252,9	12,4%	249,5
G. Milieu en leefomstandigheden	EFRO	343,8	255,8	12,6%	196,0
H. Transport en handel	EFRO	316,7	350,7	17,2%	319,2
I. Ontwikkeling eilanden en plattelandsgebieden	EFRO + EOGF	45,4	41,2	2,0%	41,2
J. Regionale samenwerking	EFRO	14,3	9,3	0,5%	3,4
K. Technische ondersteuning	EFRO + ESF + EOGF + FIOV	16,4	15,9	0,8%	13,5
TOTAAL		**1 888,8**	**2 033,1**	**100%**	**1 896,1**

Bron: Préfecture de Guadeloupe, cellule Europe.

De herziening van het financiële plan in maart 2007 (zie Tabel 4) heeft geleid tot een netto daling van de bedragen bestemd voor onder meer regionale samenwerking (-76,2%), milieu (-43%) en sociale samenhang (-30%). Dit geld kwam voornamelijk ten goede aan de assen menselijk kapitaal en toerisme. De vijf assen landbouw, milieu en transport enerzijds, en menselijk kapitaal en sociale samenhang anderzijds, vertegenwoordigen 79,6% van het toegewezen bedrag.

Geschat effect op de economie

Er zijn maar enkele betrouwbare indicatoren waarmee het specifieke effect van het regionaal beleid op de economie van Guadeloupe vastgesteld kan worden. Volgens een onderzoek van het Franse Nationale Bureau voor de Statistiek (INSEE) zou de steun die krachtens het gemeenschappelijk programmadocument in de periode 2000-2006 aan Guadeloupe werd toegewezen, tot een stijging van het BBP van 1,6% hebben geleid. Volgens de eindevaluatie van het gezamenlijke programmadocument beantwoordde het effect van de ondersteunde maatregelen op het vlak van werkgelegenheid niet aan het oorspronkelijke doel van 1285 nieuwe banen elk jaar. Tussen 2000 en 2004 zouden 2200 tot 2800 banen zijn geschapen, wat overeenkomt met ongeveer 2% van de actieve beroepsbevolking in Guadeloupe. Naar wordt aangenomen is slechts 1 van de 3 banen die in het kader van deze maatregelen zijn gecreëerd, in stand gebleven. Geschat wordt echter dat de maatregelen die krachtens het gezamenlijke programmadocument 2000-2006 zijn genomen, tussen 2000 en 2004 tot een daling van het werkeloosheidscijfer met 1%-punt

tot 25% van de beroepsbevolking hebben geleid. In de eindevaluatie wordt benadrukt dat nog niet alle geplande maatregelen zijn doorgevoerd, zodat de arbeidsmarkt op het moment dat het rapport werd gepubliceerd wellicht nog niet ten volle op deze maatregelen heeft gereageerd.

4.5 MOGELIJKE EU STEUN AAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN & ARUBA

Met gebruik van de methode uit de EG Verordening

Van de Nederlandse Antillen en Aruba zouden slechts vier eilandgebieden in aanmerking komen voor de convergentiedoelstelling omdat hun BBP per hoofd in 2004 minder dan 75% van het EU25 gemiddelde bedroeg, dus onder de grens van € 17.100 lag. Aruba en St. Eustatius[41] zouden waarschijnlijk geen aanspraak op convergentiefondsen kunnen maken omdat hun BBP per hoofd hoger is dan 75% van het EU gemiddelde. In deze paragraaf wordt onderzocht op hoeveel financiële steun elk van de vier eilanden op grond van de convergentiedoelstelling[42] aanspraak zou kunnen maken, als gebruik wordt gemaakt van de methode die in bijlage II van de Verordening (EG) nr. 1083/2006 van de Raad (11 juli 2006) is beschreven. In deze methode wordt de som van de regionale schattingen gebruikt om voor elke lidstaat een nationale allocatie te bepalen. Het totale toegewezen bedrag bestaat uit twee delen:

- de regionale enveloppe volgens de regels van de convergentiedoelstelling;
- een extra werkeloosheidspremie.

Daarnaast is er een speciale bepaling voor de UPG's die een aanvullend bedrag toekent ter compensatie van de extra kosten (€ 35 per hoofd van de bevolking per jaar). Deze methode kan een idee geven van de mogelijke toewijzing van EU fondsen aan de eilandgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba. Hierbij moeten echter de volgende opmerkingen in acht moeten worden genomen:

- de in Verordening (EG) nr. 1083/2006 beschreven berekeningsmethode is indicatief omdat het EU budget afhangt van de verwachte inkomsten voor 2007-2013 en de verdeling daarvan wordt door de Europese Raad bepaald;
- de onderhandelingen over de nationale enveloppen voor de doelstellingen convergentie en concurrentievermogen worden op EU niveau gevoerd, maar het is aan de nationale regeringen om hun nationale enveloppe onder te verdelen in EFRO en ESF fondsen alvorens ze te verdelen onder de regio's die zij besturen. In dit opzicht kunnen nationale regeringen verschillende berekeningsmethoden hanteren, hoewel hun plannen door de Commissie moeten worden bekrachtigd (Nationaal Strategische Referentiekaders).

---

[41] Wij wijzen erop dat de statistische gegevens niet wegnemen dat St Eustatius sociaal-economische problemen kent waarmee rekening moet worden gehouden.

[42] De berekeningsmethode voor de doelstelling concurrentievermogen en werkgelegenheid wordt in de EG-Verordening niet volledig uiteengezet.

Tabel 5 Bepaling van de financiële enveloppe Convergentie

	(a) Totale bevolk. (x1000)	BBP (ml ANG)	BBP ph (x1000 ANG)	(b) BBP ph (x1000 €)*	(c) 2004 BBP ph EU25 (x1000 €)	(d =c-b)	Absoluut bedrag (x 1000 €) (e = a x d)	Financ. envelop (f = e x 2,67%) (x1000 €)
Bonaire	10 492	326,8	31,1	14,1	*22, 8*	8 681	91 079	2 432
Curaçao	131 228	4 024,5	30,7	13,9	*22,8*	8 898	1 167 693	31 177
Saba	1 403	35,9	25,6	11,6	*22,8*	11 201	15 715	420
St Maarten	32 807	1 225,2	37,3	16,9	*22,8*	5 871	193 616	5 143
TOTAAL								**39 172**

** Gemiddelde wisselkoers ANG-EUR in 2004: 1 ANG = 0,4533 EUR*

Overige opmerkingen over de gebruikte gegevens:
- *2004 was het referentiejaar voor de berekening van de enveloppes voor het cohesiebeleid over de periode 2007-2013*

Omdat er geen BBP-gegevens uitgedrukt in koopkrachtpariteit in € beschikbaar waren, hebben we voor de 4 eilanden en voor de EU-25 het BBP in marktprijzen gebruikt.

-

Tabel 6 Bepaling van de allocatie uit hoofden van werkeloosheid (convergentie regio's)

	Actieve bevolking	Werkloos-heidscijfer	(g) Werkloze bevolking	(h) Gemiddelde werkloosh. in EU25 convergentie gebieden	Gemiddeld percentage conv. geb. toegepast op de eilanden (i = gxh)	(j = g-i)	Werkgelegenheids-premie (k = j x 700)
Bonaire	5 117	8,9%	456	14,9%	n.v.t.	n.v.t..	0
Curaçao	61 335	16,1%	9 861	14,9%	9 139	722	505 460
Saba	770	1,9%	-	14,9%	-	-	0
St. Maarten	20 871	13,4%	2 798	14,9%	n.v.t.	n.v.t.	0
TOTAAL							505 460

"-": Niet beschikbaar

N.B.: Voor Saba en St. Eustatius waren geen arbeidsmarktgegevens beschikbaar. Die voor St. Maarten dateren van oktober 2005.

Tabel 7 Bepaling van de aanvullende steun voor UPG's

	(a) Totale bevolking	UPG extra steun (I = a x 35 x 7)
Bonaire	10 492	2 570 540
Curaçao	131 228	32 150 860
Saba	1 406	344 470
St Maarten	32 807	8 037 715
		43 102 850

Tabel 8 Totaal geschatte EU steun aan de eilanden van de NA&A (convergentie regio's)

	Financiële enveloppe	Werkgelegen-heidspremie	Aanvullende steun UPG's	Totale toewijzing o.g.v. convergentie	Totale jaarlijkse toewijzing
Bonaire	2 431 814	0	2 570 540	5 002 354	714 622
Curaçao	31 177 391	505 460	32 150 860	63 833 711	9 119 102
Saba	419 589	0	344 470	764 059	109 151
St Maarten	5 142 859	0	8 037 715	13 180 574	1 882 939
TOTAAL	**39 171 653**	**505 460**	**43 102 850**	**82 780 698**	**11 825 814**

Om een nauwkeuriger beeld te krijgen van de potentiële aanspraken op EU fondsen zouden deze resultaten moeten worden aangevuld met de EFRO toewijzing voor territoriale samenwerking en de ELFPO toewijzing (zie volgende paragraaf).

Raming op basis van het parallellisme principe

Bij raming op basis van het parallellisme principe worden de potentiële aanspraken op EU fondsen voor elk van de Nederlandse Antillen en Aruba geschat door de hoogte van de EU steun per hoofd zoals reeds toegekend aan een bestaand Ultraperifeer Gebied toe te passen op deze eilanden. Martinique is gekozen als referentie voor de convergentiedoelstelling, de Kanarische Eilanden voor de doelstellingen concurrentievermogen en werkgelegenheid (voor de Kanarische Eilanden gelden ook financiële overgangsregelingen).

Tabel 9 Steun geschat m.b.v. parallellieprincipe

	BBP ph 2004 X1000	Bev. 2004 X1000	Werk-loosh. cijfer 2004	EFRO X1000	EFRO-UPG X1000	ESF X1000	EFRO-Samenw X1000	ELFPO X1000	TOTAAL X1000	TOTAAL / per jaar X1000
Martinique	16,4	394,0	21,5	274956	95176	86828	16223	100100	573283	81898
Bonaire	14,1	10,5	8,90	7322	2534	2312	432	2666	15266	2181
Curaçao	13,9	131,2	16,1	91578	31700	28919	5403	33340	190940	27277
Saba	11,6	1,4	1,9	979	339	309	58	356	2041	292
St. Maarten	16,9	32,8	13,4	22895	7925	7230	1351	8335	47736	6819
Kanarische Eilanden	18,1	1 887,0	12,0	529605	489693	335000	61000	153285	1568583	224083
Aruba	17,7	104,8	7,3	29425	27207	18600	3388	8517	87137	12448
St. Eust.	18,3	2,4	5,0	671	620	426	78	194	1989	284
Totaal NA&A				152870	70325	57796	10710	53408	345109	49301

Bij deze schattingen moeten de volgende kanttekeningen worden gemaakt:

- De schatting voor Bonaire, Curaçao en St. Maarten is vrijwel zeker te hoog omdat de referentie (Martinique) een hoger werkeloosheidscijfer heeft (een deel van de EFRO steun is afhankelijk van dit criterium, zie vorige raming op basis van de EG verordening) en ook omdat de landbouw essentieel is voor de economie van Martinique, hetgeen de achtergrond is van de grote ELFPO toewijzing is.
- Vanwege het lagere BBP per hoofd en een zeer kleine bevolking is de schatting voor Saba waarschijnlijk te laag. Dit eiland zal waarschijnlijk aanspraak kunnen maken op een hogere steun per hoofd.
- De zeer kleine bevolking op St. Eustatius kan eveneens tot een te lage schatting leiden.

Gezegd kan worden dat de methode volgens de EG regels (die alleen op convergentiegebieden van toepassing is) het meest pessimistische scenario oplevert, en de parallellisme methode het meest optimistische (behalve voor Saba, zie Tabel 9). In Tabel 10 zijn de twee scenario's voor de Nederlandse Antillen onder de convergentie doelstelling samengevat.

Tabel 10 Scenario's: alle doelstellingen samen

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Saba	St. Eustatius	St. Maarten
Totaal EU fondsen per jaar in 1000 euro Optimistisch scenario (parallellisme methode)	12 448	2 181	27 277	292	284	6 819
Totaal EU fondsen per jaar in 1000 euro Pessimistisch scenario (EG regels methode[43])		1 157	14 654	168		3 267

4.6 SAMENVATTING EN CONCLUSIE

Het cohesiebeleid vormt een belangrijke potentiële bron van EU fondsen, vooral vanuit de doelstelling concurrentievermogen. Sommige eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba zouden echter niet voldoen aan de convergentiecriteria en zouden een beroep moeten doen op speciale financiële regelingen in aanvulling op hun enveloppe concurrentievermogen (vergelijkbaar met de Kanarische Eilanden en Madeira). De statistische kenmerken van de Nederlandse Antillen en Aruba (bevolking, werkeloosheid enz.) pakken ongunstig uit voor de berekening van de financiële enveloppes van de EU. Met name het lage werkeloosheidscijfer maakt dat de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba, met uitzondering van Curaçao, geen aanspraak kunnen maken op specifieke werkgelegenheidspremies. Helaas gaan deze criteria voorbij aan de meer verborgen sociaal-economische problemen zoals armoede onder werknemers, immigratie enz. Het is belangrijk op te merken dat onderhandelingen in de EU Raad de meest geëigende manier zijn om gunstige financiële allocaties te verkrijgen, omdat het financiële kader voor 2007-2013 al is vastgesteld. De twee belangrijkste specifieke behandelingen en fondsen uit hoofde van de UPG status voor de Nederlandse Antillen en Aruba zijn de aanvullende steun ter compensatie van de extra kosten en het speciale ondersteuningspercentage dat voor alle UPG's is verhoogd naar 85%. Andere specifieke UPG instrumenten, zoals die voor landbouw en visserij, lijken minder relevant gezien de geringe betekenis van deze sectoren op de eilanden. Gezien het belang van het Gemeenschappelijk Landbouw Beleid is het toch niet verstandig de landbouwfondsen te negeren. Zoals in de voorgaande paragraaf is aangetoond, zijn de ELFPO subsidies een belangrijke financieringsbron. De eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba zouden, onder de UPG status, strategieën voor plattelandsontwikkeling kunnen opzetten om aanspraak te maken op bijdragen uit deze fondsen.

[43] EFRO-samenwerking en ELFPO-schattingen moesten worden toegevoegd aan de convergentietoewijzing (berekend op basis van de EG-regel) om vergelijking mogelijk te maken.

5 GEVOLGEN VAN DE UPG STATUS VOOR INTERNATIONALE HANDEL IN GOEDEREN EN DIENSTEN

5.1 INLEIDING

Het doel van dit hoofdstuk is te onderzoeken wat het effect is van de overgang naar de UPG status op internationale handelsstromen. Daarbij is in het bijzonder gekeken naar het effect van de introductie van een vrijhandelszone met de EU, de invoering van het gemeenschappelijke EU buitentarief en de invoering van de euro. In paragraaf 2 is de huidige structuur van de internationale handel naar soorten goederen en diensten, en naar land van herkomst en bestemming gekarakteriseerd. Deze gegevens worden als startwaarden voor de simulaties gebruikt. Voor de analyse van de effecten op de handelsstromen en de daarop volgende simulaties is gebruik gemaakt van de zogeheten gravitatievergelijking. De empirische implementatie van de simulaties op basis van deze gravitatievergelijking is toegelicht in paragraaf 3 en de details van de gravitatie vergelijking zijn uitgelegd in Annex I. In paragraaf 4 zijn de resultaten van de simulaties gepresenteerd en besproken.

Voor het onderzoeken van de effecten van de institutionele wijzigingen zijn, naast de zes eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba, twee andere landengroepen van belang, namelijk de landen van de Europese Unie (EU) en alle andere landen in de wereld. Om de interpretatie van de empirische simulaties te vergemakkelijken onderscheiden we binnen deze laatste groep het Caribisch gebied, Midden- en Zuid-Amerika, Noord-Amerika en de rest van de wereld (RW).

De overgang van de LGO status naar de UPG status van de Nederlandse Antillen en Aruba zou belangrijke gevolgen kunnen hebben voor de economische interacties tussen deze eilanden enerzijds en de EU landen en de andere landenblokken anderzijds. Deze veranderingen zullen op hun beurt gevolgen hebben voor de economische structuur van de Nederlandse Antillen en Aruba zelf. In dit hoofdstuk wordt speciale aandacht besteed aan de veranderingen in de drie voornaamste interacties, te weten de interacties tussen de Nederlandse Antillen en Aruba en 1) de EU landen, 2) de andere landen in de wereld (Caribisch gebied, Midden- & Zuid-Amerika, Noord-Amerika en de rest van de wereld (RW)), en 3) onderling. De veranderende interacties zullen op hun beurt gevolgen hebben voor de economische structuur en groeimogelijkheden van de Nederlandse Antillen en Aruba. Hierop wordt in het volgende hoofdstuk teruggekomen. Gezien de geringe omvang van de economie van de Nederlandse Antillen en Aruba ten opzichte van zowel de EU als de andere blokken worden de effecten van de veranderingen op de EU en de andere landenblokken buiten beschouwing worden gelaten.

5.2 BILATERALE HANDELSGEGEVENS VAN DE NEDERLANDSE ANTILLEN EN ARUBA

Voor de empirische implementatie van de gravitatieanalyse zijn bilaterale handelsgegevens nodig per product- en dienstencategorie, per land van herkomst en bestemming, en per eilandgebied van de Nederlandse Antillen en Aruba. Deze gegevens zijn ter beschikking gesteld door de Centrale Bank van de Nederlandse Antillen, de Centrale Bank van Aruba en het Centraal Bureau voor de Statistiek van Aruba. De gegevens voor St. Maarten zijn alleen beschikbaar in combinatie met die van Saba en St. Eustatius, samen de Bovenwindse Eilanden: gegevens voor de afzonderlijke Bovenwindse Eilanden ontbreken, en ook een uitsplitsing naar soorten goederen is voor deze eilandengroep niet beschikbaar[44]. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk is een procedure voorgesteld om de simulatieresultaten voor Bonaire en de Bovenwindse Eilanden om te zetten naar de BES eilanden en St. Maarten.

Alle gebruikte gegevens van internationale handelsstromen zijn exclusief de handelsstromen van de vrije zones op de eilanden en de handelsstromen van olie en olieproducten. De handel in de vrije zone betreft overslag en draagt slechts marginaal bij aan de binnenlandse economie[45]. Dit geldt ook voor de olie en olieproducten die door de olieraffinaderijen op Aruba, Bonaire, Curaçao en St. Eustatius worden geproduceerd. De raffinage op de Nederlandse Antillen en Aruba is maar in geringe mate geïntegreerd in de lokale economie. De grondstoffen voor de raffinaderij worden volledig ingevoerd, en de raffinageproducten worden nagenoeg volledig uitgevoerd[46]. Er wordt wel enige werkgelegenheid gegenereerd, maar die is gering (op Curaçao minder dan 2% van de totale beroepsbevolking). Het opnemen van de internationale handelsstromen van de olie-industrie en de vrijhandelszone in de bilaterale handels gegevens zou - vooral door de relatieve omvang van de internationale handel in olie en olieproducten - de werkelijke dynamiek van de eilandeconomieën en de internationale handelsstromen aan het oog onttrekken. Een uitzondering hierop vormt St. Eustatius: op dit eiland is de rol van de olie activiteiten niet fundamenteel anders dan op de andere eilanden, maar louter vanwege de geringe omvang van het eiland en de geringe omvang van de bevolking worden productie en werkgelegenheid van het eiland vrijwel geheel beheerst door de Statia Oil Terminal.

Een laatste opmerking betreft de combinatie van handelsgegevens over goederen en diensten in het geval van Aruba: anders dan de gegevens voor de eilanden van de Nederlandse Antillen die zowel voor goederen als diensten zijn verstrekt door de Centrale Bank van de Nederlandse Antillen, was het nodig voor Aruba de handelsgegevens over goederen, afkomstig van het Centraal Bureau voor de Statistiek, te combineren met de gegevens over diensten afkomstig van de Centrale Bank van Aruba. Deze instellingen

---

[44] De achtergrond hiervan is eenvoudig: aangezien de Bovenwindse Eilanden geen invoerrechten kennen, worden de importen (en exporten) niet geregistreerd door een douaneautoriteit, en dit is doorgaans de belangrijkste bron van informatie over handelsstromen.

[45] Wel wordt enige toegevoegde waarde en werkgelegenheid gegenereerd op het gebied van handel, transport, communicatie, verhuur van opslagfaciliteiten enz.

[46] Op Curaçao worden de activiteiten van de ISLA-raffinaderij niet als import en export geregistreerd, omdat er geen verandering van eigendom is (informatie van CBS, Nederlandse Antillen)

krijgen hun informatie uit verschillende bronnen: het Centraal Bureau voor de Statistiek ontleent zijn gegevens aan de douaneautoriteit en andere fiscale bronnen, terwijl de Centrale Bank gebruik maakt van de gegevens van commerciële banken. Daarom zijn de gegevens over goederen van het Arubaanse CBS op transactiebasis, terwijl de gegevens over diensten op kasbasis zijn. Strikt genomen is het niet correct dergelijke gegevens te combineren. Maar aangezien de gegevens uit beide bronnen over een reeks jaren de structuur en onderliggende ontwikkelingen in de in- en uitvoerstromen adequaat zouden moeten weergeven (we hebben driejaarsgemiddelden van de handelsstromen berekend en als basiswaarde gebruikt om incidentele schommelingen in de stromen te vermijden), kan worden aangenomen dat de fout van deze benadering verwaarloosbaar is.

*Tabel 1 Import van goederen en diensten naar soort, aandeel & groei in %, gemiddeld 2000-2006**

	Aruba		Bonaire		Curaçao		Bovenwindse Eilanden	
Totale import van goederen	**63,8**	**(1,8)**	**78,8**	**(5,7)**	**68,0**	**(3,9)**	**69,7**	**(5,1)**
Voedsel	13,3	(1,4)	17,8	(5,4)	16,1	(1,7)	13,9	(5,1)
Overige producten	50,5	(2,0)	61,2	(5,8)	51,9	(4,6)	55,6	(5,1)
Totale import van diensten	**36,2**	**(2,2)**	**21,2**	**(-2,9)**	**32,0**	**(2,7)**	**30,3**	**(5,9)**
Reizen	15,5	(1,9)	6,1	(7,7)	16,4	(4,9)	17,6	(-3,3)
Financieel & zakelijk	14,2	(2,4)	13,5	(-21,4)	13,7	(1,3)	9,6	(19,6)
Andere diensten	6,5	(2,2)	1,4	(-)	1,9	(-2,0)	3,2	(12,5)

** De tabel geeft het % aandeel in de totale handel in goederen en diensten, met tussen haakjes de jaarlijkse groei in % ; Aruba: 2003-2006; Bron: Centrale Bank, Nederlandse Antillen; CBS, Aruba; Centrale Bank, Aruba.*

*Tabel 2 Export van goederen en diensten naar soort, aandeel & groei in %, gemiddeld 2000-2006**

	Aruba		Bonaire		Curaçao		Bovenwindse eilanden	
Totale export van goederen	**1,8**	**(2,9)**	**10,8**	**(-6,6)**	**22,4**	**(-8,7)**	**8,6**	**(2,9)**
Voedsel	0,2	(-5,5)	1,9	(-)	6,4	(-11,5)	4,3	(2,9)
Overige producten	1,6	(4,0)	8,8	(-4,3)	16,0	(-7,3)	4,3	(2,9)
Totale export van diensten	**98,2**	**(1,6)**	**89,2**	**(4,8)**	**77,6**	**(1,1)**	**91,4**	**(4,7)**
Reizen	83,4	(2,2)	77,4	(6,3)	29,4	(5,0)	80,5	(2,3)
Financieel & zakelijk	9,9	(-4,7)	10,0	(-5,3)	43,7	(-1,0)	9,2	(-)
Andere diensten	4,9	(4,4)	1,9	(-6,0)	4,5	(-6,1)	1,7	1,7

** De tabel geeft het % aandeel in de totale handel in goederen en diensten, met tussen haakjes de jaarlijkse groei in % ; Aruba: 2003-2006; Bron: Centrale Bank, Nederlandse Antillen; CBS, Aruba; Centrale Bank, Aruba.*

De tabellen 1 en 2 geven een overzicht van de structuur en groei van in- en uitvoer per goederen- en dienstencategorie voor elk eilandgebied afzonderlijk. Het algemene patroon is dat de invoer vooral uit goederen bestaat, terwijl diensten de uitvoer overheersen. De

import van goederen bedraagt 64% tot 79% van de totale import van goederen en diensten. Het aandeel van de voedselimporten – belangrijk omdat onder de UPG status de voedselprijzen zullen stijgen vanwege het EU buitentarief – varieert van 13% tot 18%. De goederenexport van de eilanden is van ondergeschikt belang: met een aandeel van 1,8% op Aruba, rond 10% op de Bonaire en de Bovenwindse Eilanden, en 22% op Curaçao. Aan de exportzijde valt het grote aandeel van reisdiensten op (77-83% voor Aruba, Bonaire en de Bovenwindse Eilanden, 29% voor Curaçao). De groeicijfers voor de diensten op reisgebied zijn positief voor alle eilanden en voor Curaçao en Bonaire zelfs hoog.

*Tabel 3 Import van goederen en diensten per land van herkomst, aandeel en groei in %, gemiddelde 2000-2006**

	Aruba		Bonaire		Curaçao		Bovenwindse Eilanden	
Nederlandse Antillen en Aruba	8,8	(3,9)	1,7	(17,0)	4,0	(27,9)	2,6	(-23,6)
Caribisch gebied	1,1	(15,9)	1,2	(-9,6)	1,0	(25,6)	2,8	(43,1)
Midden- en Zuid-Amerika	7,6	(5,8)	5,1	(11,2)	12,0	(11,1)	1,0	(8,7)
Noord-Amerika	64,8	(3,7)	58,9	(-0,5)	48,1	(0,3)	87,9	(5,8)
EU	13,3	(2,2)	28,1	(10,4)	27,4	(0,2)	3,2	(31,7)
Rest van de wereld	4,4	(7,2)	5,0	(-4,8)	7,6	(6,0)	2,5	(-24,8)
TOTAAL	100	(4,0)	100	(4,0)	100	(3,6)	100	(5,8)

** % groeipercentages tussen haakjes achter het % aandeel in de totale handel in goederen en diensten; Aruba: 2003-2006; Bron: Centrale Bank, Nederlandse Antillen; CBS, Aruba; Centrale Bank, Aruba.*

*Tabel 4 Export van goederen en diensten per land van bestemming, aandeel en groei in %, gemiddelde 2000-2006**

	Aruba		Bonaire		Curaçao		Bovenwindse Eilanden	
Nederlandse Antillen en Aruba	8,4	(6,1)	3,2	(3,5)	12,8	(4,1)	0,9	(-5,2)
Caribisch gebied	0,1	(-26,7)	0,7	(2,3)	5,9	(2,4)	2,8	(18,2)
Midden- en Zuid-Amerika	0,3	(13,3)	7,6	(-10,7)	13,7	(-6,9)	1,5	(-23,9)
Noord-Amerika	89,2	(2,9)	49,4	(-0,4)	30,4	(-0,7)	63,0	(5,7)
EU	1,9	(1,5)	36,9	(13,0)	34,0	(-1,9)	25,5	(-1,1)
Rest van de wereld	0,1	(6,0)	2,2	(27,2)	3,2	(7,8)	6,3	(0,9)
TOTAAL	100	(3,2)	100	(3,9)	100	(-1,3)	100	(4,5)

** % groeipercentages tussen haakjes achter het % aandeel in de totale handel in goederen en diensten; Aruba: 2003-2006; Bron: Centrale Bank, Nederlandse Antillen; CBS, Aruba; Centrale Bank, Aruba.*

In de tabellen 3 en 4 zijn in- en uitvoer naar land van herkomst en bestemming weergegeven. Uit deze tabellen blijkt dat de handelsstromen met US$ landen[47] relatief groot zijn. We kunnen de US$ oriëntatie van de handel karakteriseren als het gemiddelde van het import- en exportaandeel met US$ handelspartners. Het aandeel van de US$ landen in de totale internationale handel is in Aruba veruit het hoogst (92,4%), op de voet gevolgd door de Bovenwindse Eilanden (85,7%). De US$ oriëntatie is het laagst – maar nog steeds hoog – voor Bonaire (67,5%) en Curaçao (70,4%). Bonaire laat een verschuiving in de handelsoriëntatie zien, met hogere groeicijfers voor de invoer uit en de uitvoer naar de EU, terwijl in- en uitvoer van en naar de VS stagneren (zie Tabel 3 en 4). Een omgekeerd patroon, met een hoge groei van de export naar de VS en een lage groei van de export naar de EU, wordt waargenomen in de cijfers voor de Bovenwindse Eilanden (zie Tabel 4).

5.3 EMPIRISCHE SPECIFICATIE VAN SIMULATIE EXPERIMENTEN

De in de vorige paragraaf gepresenteerde bilaterale gegevens zijn gebruikt als startwaarden voor het simuleren van handelsstromen onder de UPG status. Omdat we uitgaan van twee soorten goederen (voeding en overige producten), drie diensten (reizen, financieel zakelijk en andere diensten) en zes landengroepen (Nederlandse Antillen en Aruba, Caribische landen, Midden- en Zuid-Amerika, Noord-Amerika, Europese Unie, Rest van de Wereld), worden (5x6=) 30 importstromen en 30 exportstromen voor elk van de economieën van Aruba, Bonaire, Curaçao en de Bovenwindse Eilanden onderscheiden. De verwachte waarde voor elke stroom wordt berekend door gebruik te maken van het geschatte effect dat uit empirische onderzoeken is verkregen, gevonden in de literatuur (zie Annex I). Een voorbeeld: uit de literatuur weten we dat het effect van wisselkoersvolatiliteit (of de elasticiteit van de wisselkoersvolatiliteit ten opzichte van handelsstromen) -0,5 is (zie Annex I). Anders geformuleerd: een stijging van de wisselkoersvolatiliteit van 10% leidt tot een daling van de handelsstromen met 5%. De verandering ten opzichte van de handelswaarde in de basisperiode is berekend als de verandering in volatiliteit vermenigvuldigd met de elasticiteit. Invoering van de euro betekent dat de wisselkoersvolatiliteit van de handelsstromen in euro's daalt en de wisselkoersvolatiliteit van US$ handelsstromen stijgt, beide in gelijke mate. Hoewel zoveel mogelijk schattingen van elasticiteiten zijn gebruikt, ontleend aan de empirische literatuur (zie Annex I), is het in een aantal gevallen nodig geweest de omvang van de elasticiteit vast te stellen zonder nadere empirische ondersteuning.

Afgezien van de samenvattende tabel aan het einde van dit hoofdstuk, waarin alle gesimuleerde effecten zijn gecombineerd, zijn de effecten voor iedere specifieke institutionele verandering afzonderlijk berekend en gepresenteerd. Bovenop de weergegeven effecten, maar geheel los daarvan, zijn er schommelingen in de internationale handelsstromen als gevolg van binnenlandse ontwikkelingen, internationale cyclische bewegingen of een wereldwijde stijging van olieprijzen of andere

[47] De meeste landen in het Caribische gebied, Midden-Amerika en Zuid-Amerika hebben een munt die gekoppeld is aan de Amerikaanse US$. De aanname dat alle handel van de Nederlandse Antillen en Aruba met de landen in deze regio's in US$ plaats vindt is een goede benadering.

grondstoffenprijzen. Deze veranderingen zijn niet meegenomen omdat zij zowel onder de huidige LGO status als onder de UPG status plaatsvinden. Het is overigens heel goed denkbaar dat het effect van deze veranderingen groter is dan de gesimuleerde veranderingen die het gevolg zijn van de overgang naar de UPG status. Tot slot is verondersteld dat de institutionele wijzigingen – de introductie van een vrijhandelszone (VHZ) met de EU, de invoering van de EU importtarieven en de introductie van de euro – op het ene eiland, geen invloed hebben op de handelsstromen van de andere eilanden. De relatief beperkte omvang van de handelsstromen tussen de eilanden (vergeleken met de handelsstromen met andere landen, zie hoofdstuk 1 van deze studie) maken dit een aanvaardbare aanname.

Omdat de effecten van de onderzochte institutionele veranderingen verschillend zijn voor in- en uitvoer, per land of landengroep, voor goederen en diensten, en voor specifieke goederen en specifieke diensten, biedt de gravitatieanalyse met de bilaterale handelsgegevens veel flexibiliteit in de simulaties.

5.4 SIMULATIE VAN HANDELSSTROMEN ONDER DE UPG STATUS

Simulaties op basis van de gravitatievergelijking ten opzichte van simulaties op basis van het macro-economische model

In deze paragraaf presenteren we de simulatieresultaten van de effecten op in- en uitvoerstromen van goederen en diensten van de afzonderlijke eilanden van een drietal institutionele wijzigingen, op basis van de gravitatievergelijking: het in werking treden van een vrijhandelszone (VHZ) met de EU, de invoering van het gemeenschappelijke EU buitentarief en de invoering van de euro. Verder wordt enige aandacht besteed aan de effecten van de introductie van BTW.

Voordat we de simulaties bespreken willen we kort ingaan op de interpretatie van de simulaties met de gravitatievergelijking in vergelijking met die uitgevoerd met het macro-economische model in het volgende hoofdstuk. De gravitatievergelijking die gebruikt is voor de simulaties in dit hoofdstuk, is een relatie die de bilaterale handelsstromen tussen landen beschrijft op basis van het BBP van het ene land, het BBP van het andere land, de afstand tussen de landen en een aantal institutionele en culturele karakteristieken, die in beide landen voorkomen of juist niet. Doordat de gravitatievergelijking louter de import en export van een land beschrijft is deze vergelijking bij uitstek geschikt voor de analyse van kleine open economieën zoals de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba, waar bijna alle economische activiteit gedomineerd wordt door het buitenland. De gravitatievergelijking is in de afgelopen decennia met succes empirisch geschat en vormt een robuuste empirische wetmatigheid, die veel wordt toegepast voor de analyse van institutionele wijzigingen (zie Annex I). De gravitatievergelijking is niet een relatie die een duidelijke handelstheoretische onderbouwing heeft of afgeleid is uit fundamentele hypotheses van agenten. Wel is recent aangetoond dat de gravitatievergelijking verenigbaar is met uiteenlopende handelstheorieën. Het huidige onderzoek op het gebied van de gravitatievergelijking richt zich op het verhelpen van de endogeniteit in de relatie en het corrigeren voor gedragreacties. Niettemin blijft de gravitatievergelijking een statische relatie, waarin geen evenwichtsherstellende mechanismen zijn geformaliseerd.

In het macro-economische model, dat gebruikt is voor de simulaties in het volgende hoofdstuk, zijn gedragsreacties van gezinnen, bedrijven en overheid endogeen gemaakt. De vergelijkingen in het model zijn afgeleid uit hypotheses over het gedrag van consumenten en producenten en hebben in dat opzicht een duidelijke en transparante economisch theoretische onderbouwing. Het model gedraagt zich als een dynamisch algemeen evenwichtsmodel. Op korte termijn kunnen fluctuaties optreden, maar op lange termijn passen prijzen en hoeveelheden in goederen- en arbeidsmarkt zich aan als vraag en aanbod van elkaar afwijken. Dat brengt dus bijvoorbeeld met zich mee dat tekorten op de lopende rekening op de lange termijn niet kunnen blijven voortbestaan. Wel zijn afwijkingen hierop mogelijk, bijvoorbeeld als de institutionele wijzigingen langdurige netto kapitaalstromen naar de eilanden aantrekkelijk maken of indien de EU via consistente eenzijdige overdrachten anderszins de tekorten op de lopende rekening financiert. Deze mogelijkheden zijn afhankelijk van de bereidwilligheid van investeerders (zoals bekend wisselvallig en aan schommelingen onderhevig), dan wel de bereidheid van de EU tot het verstrekken van steun aan de eilanden voor een langere periode en derhalve minder geschikt als basis voor modelexercities.

De uitkomsten van de gravitatieanalyse worden gebruikt als input voor de modelsimulaties in het volgende hoofdstuk. De door middel van de gravitatiebenadering berekende veranderingen in de uitvoer van de afzonderlijke eilanden zijn daarbij gebruikt als initiële effecten. Achtergrond is dat de uitvoer zoals gespecificeerd in het macro-economische model met uitzondering van een relatief prijseffect wordt bepaald door voor de afzonderlijke eilanden exogene buitenlandse vraag. Anders dan de partiële gravitatiebenadering worden in het macro-economische model wel de reacties van de verschillende economische actoren op de veranderingen meegenomen. Dit leidt tot reacties op (potentiële) onevenwichtigheden via aanpassingen van prijzen en hoeveelheden. Het model veronderstelt dat deze reacties op de lange termijn evenwicht genereren.

Doordat de simulaties met de gravitatievergelijking statisch zijn, en doordat er geen, of slechts in beperkte mate mechanismen zijn die markten weer in evenwicht brengen, benadrukken deze simulaties de initiële effecten van veranderingen en daarmee het bestaan van onevenwichtigheden. Omgekeerd, doordat de simulaties met het macro-economische model dynamisch zijn en er evenwichtsherstellende mechanismen in het model werkzaam zijn, benadrukken deze simulaties dat de economie zal reageren op onevenwichtige situaties door prijs- en hoeveelheidsaanpassingen te induceren die de onevenwichtigheid weer te niet doen. Dit verklaart in belangrijke mate de verschillen in de uitkomsten van de simulaties op basis van de gravitatievergelijking enerzijds en op basis van het macro-economische model anderzijds.

De vraag voor het beleid die resteert is natuurlijk: welk model moeten we geloven? En deze vraag is belangrijker naarmate de resultaten van de simulaties sterker van elkaar afwijken. Het antwoord op deze vraag ligt besloten in de inschatting in welke mate de aanpassingsmechanismen die in het macro-economische model verondersteld zijn een goede weerspiegeling zijn van de economische realiteit van de eilandeconomieën (zie het volgende hoofdstuk voor een bespreking van de performance van het macro-economische model). Tegen de achtergrond van de onzekerheid van de simulatie uitkomsten is het redelijk om er vanuit te gaan dat de werkelijke effecten ergens tussen de statische simulaties op basis van de gravitatievergelijking en de dynamische simulaties op basis van het macro-economische model inzitten.

Vrijhandelszone met de EU

Over het effect van het in werking treden van een vrijhandelszone (VHZ) is bekend uit de literatuur dat de totale toename van de handelsstromen als gevolg van het in werking treden van een VHZ na ongeveer 10 jaar 114% bedraagt (zie ANNEX I). Het VHZ effect verschilt voor import en export. Omdat de export van de Nederlandse Antillen en Aruba naar de EU in het verleden al heeft geprofiteerd van een vrijwel volledige VHZ overeenkomst zal de extra toename van de export naar de EU beperkt zijn, hoogstens 25% van het totale lange termijn effect. Hoewel er duidelijke aanwijzingen zijn dat aan de exportzijde positieve effecten te verwachten zijn van een vrijhandelszone - met name als gevolg van de wijziging in de institutionele voorwaarden waaronder internationale handel plaatsvindt waaronder de vermindering van regels en procedures en een stabiel en betrouwbaar handelsklimaat - is desondanks een variant doorgerekend waarin de vrijhandelszone geen enkele invloed heeft op de export. De invoer van de Nederlandse Antillen en Aruba heeft, ook recentelijk, meer bescherming genoten, zodat de ruimte voor extra handelsgroei daar groter is en is vastgesteld op 75%.

Verder moet rekening gehouden worden met het effect van endogene prijsreacties. Op basis van empirisch onderzoek van de handel van de NAFTA landen (USA, Canada en Mexico), schatten Baier en Bergstrand (2007b) dat dit effect leidt tot een vermindering van het VHZ effect van 20 tot 40%. De omvang van de vermindering van het VHZ effect als gevolg van endogene prijsreacties hangt af van de grootte van het land: hoe kleiner het land des te groter het prijseffect en des te groter de vermindering van het VHZ effect. In hun analyse zijn Canada en Mexico klein ten opzichte van de Verenigde Staten. In deze studie is de omvang van de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba ten opzichte van de EU van belang: de zeer geringe relatieve omvang van de eilanden rechtvaardigt een sterke vermindering van het verwachte effect van de invoering van de vrijhandelszone op de in- en uitvoer met de EU. We veronderstellen een vermindering van het VHZ effect van 65 tot 80% (zie Annex I voor een bespreking van de empirische literatuur over het effect van een vrijhandelszone)[48].

In de gravitatievergelijking nemen de kosten van internationale handel toe met afstand, waarbij afstand betrekking heeft op enerzijds de fysieke afstand en anderzijds de politieke, culturele en sociale afstand. Het totstandkomen van invoer- en uitvoertransacties vereist (ook) dat tijd en inspanning nodig is voor het overbruggen van politieke, culturele en sociale verschillen, het tweede type afstand. Bij de overgang naar UPG status – en in het bijzonder bij de invoering van de vrijhandelszone met de EU – verminderen deze verschillen, en dus het tweede type afstand: de fysieke afstand blijft natuurlijk gelijk maar de toegenomen betrouwbaarheid van de eilanden van de Nederlandse Antillen en Aruba en hun sterkere verankering in het Europees recht en de regels van de EU veroorzaken dat dit type kosten daalt ten opzichte van alle landen in de wereld. Naast het bovengenoemde VHZ effect zal de institutionele verandering voor de Nederlandse Antillen en Aruba naar verwachting ook tot een daling van de afstandgerelateerde kosten van 10% leiden. Op basis van schattingen in de literatuur is aangenomen is dat het afstandseffect voor diensten veel kleiner is dan voor goederen: voor alle diensten is de elasticiteit -0,11 en voor de goederen bedraagt deze doorgaans

[48] Met andere woorden als gevolg van prijsreacties wordt het volledige effect van de vrijhandelszone gereduceerd tot 20%.

ongeveer -0,90 (zie Annex I voor een bespreking van de empirische literatuur over het effect van een vrijhandelszone).

Van een aantal parameters in de VHZ simulatie is de waarde niet of maar beperkt bekend uit de literatuur. Om die reden is een aantal varianten gepresenteerd met alternatieve extreme waarden, zodat zichtbaar wordt binnen welke grenzen de effecten bewegen. Het gaat in het bijzonder om de extra toename van de export naar de EU (25%, 0%), de daling van de afstandgerelateerde kosten (10%, 5%) en de demping door endogene prijsbepaling (80%, 65%; met tussen haakje de waarde in de uitgangssituatie en in de variant).

Tabel 5a Simulatie van vrijhandelsovereenkomst met de EU

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Bovenwindse eilanden
Export, totaal	**0.1%**	**2.2%**	**2.3%**	**0.7%**
Goederen	2.7%	3.3%	3.9%	1.1%
Diensten	0.1%	2.1%	1.9%	0.7%
Import, totaal	**2.7%**	**6.8%**	**5.2%**	**0.9%**
Goederen	3.7%	7.3%	6.1%	1.1%
Diensten	0.9%	4.4%	3.2%	0.4%
Saldo lopende rekening *				
(goederen & diensten)	**-3.0%**	**-3.8%**	**-6.5%**	**0.0%**

Veronderstellingen: extra toename van de export naar de EU: 25% van het lange termijn effect, daling van de afstandgerelateerde kosten: 10%, demping door endogene prijsbepaling: 80%.

*De tabel geeft de op lange termijn (10 jaar) verwachte verandering in % ten opzichte van een 0 groei referentiepad; * in % van de 0 groei referentie export; bron: eigen berekeningen.*

Tabel 5b Simulatie van vrijhandelsovereenkomst met de EU

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Bovenwindse eilanden
Export, totaal	**0.1%**	**0.7%**	**0.9%**	**0.2%**
Goederen	1.8%	2.2%	2.7%	0.8%
Diensten	0.0%	0.6%	0.5%	0.2%
Import, totaal	**2.7%**	**6.8%**	**5.2%**	**0.5%**
Goederen	3.7%	7.3%	6.1%	0.7%
Diensten	0.9%	4.4%	3.2%	0.1%
Saldo lopende rekening *				
(goederen & diensten)	**-3.0%**	**-5.3%**	**-7.9%**	**-0.2%**

*Veronderstellingen: **extra toename van de export naar de EU: 0% van het lange termijn effect**, daling van de afstandgerelateerde kosten: 10%, demping door endogene prijsbepaling: 80%.*

*De tabel geeft de op lange termijn (10 jaar) verwachte verandering in % ten opzichte van een 0 groei referentiepad; * in % van de 0 groei referentie export; bron: eigen berekeningen.*

Tabel 5c Simulatie van vrijhandelsovereenkomst met de EU

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Bovenwindse eilanden
Export, totaal	**0.1%**	**1.8%**	**1.8%**	**0.6%**
Goederen	1.7%	2.1%	2.5%	0.7%
Diensten	0.1%	1.8%	1.7%	0.6%
Import, totaal	**2.1%**	**5.3%**	**4.2%**	**0.6%**
Goederen	2.8%	5.5%	4.6%	0.7%
Diensten	0.9%	4.2%	3.1%	0.4%
Saldo lopende rekening *				
(goederen & diensten)	**-2.3%**	**-2.9%**	**-5.2%**	**0.1%**

*Veronderstellingen: extra toename van de export naar de EU: 25% van het lange termijn effect, **daling van de afstandgerelateerde kosten: 5%,** demping door endogene prijsbepaling: 80%.*

*De tabel geeft de op lange termijn (10 jaar) verwachte verandering in % ten opzichte van een 0 groei referentiepad; * in % van de 0 groei referentie export; Bron: eigen berekeningen.*

Tabel 5d Simulatie van vrijhandelsovereenkomst met de EU

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Bovenwindse eilanden
Export, totaal	**0.2%**	**3.4%**	**3.4%**	**1.1%**
Goederen	3.3%	4.0%	4.9%	1.4%
Diensten	0.1%	3.3%	3.1%	1.1%
Import, totaal	**4.1%**	**10.3%**	**8.0%**	**1.1%**
Goederen	5.5%	10.8%	9.0%	1.3%
Diensten	1.6%	7.8%	5.7%	0.7%
Saldo lopende rekening *				
(goederen & diensten)	**-4.5%**	**-5.8%**	**-10.1%**	**0.1%**

*Veronderstellingen: extra toename van de export naar de EU: 25% van het lange termijn effect, daling van de afstandgerelateerde kosten: 10%, **demping door endogene prijsbepaling: 65%.***

*De tabel geeft de op lange termijn (10 jaar) verwachte verandering in % ten opzichte van een 0 groei referentiepad; * in % van de 0 groei referentie export; Bron: eigen berekeningen.*

De resultaten van de simulatie van de handelsstromen bij de invoering van een vrijhandelszone met de EU zijn samengevat in Tabel 5a t/m d. Het algemene beeld dat uit de cijfers naar voren komt, is dat zowel de export- als de importstromen toenemen, maar dat de importstromen het meest zullen stijgen. Dit komt doordat goederen en diensten uit de Nederlandse Antillen en Aruba nu al vrije toegang tot de EU hebben, zodat er op dit punt slechts weinig groei is, terwijl EU goederen en diensten wel vrije toegang krijgen tot de eilanden, wat tot een aanzienlijke groei van de invoer zal leiden. Het gevolg hiervan is dat de lopende rekening in de loop der jaren zal verslechteren, zij het niet overal in dezelfde mate. De voornaamste uitzondering hierop zijn de Bovenwindse Eilanden: het effect van de vrijhandelszone met de EU op import, export en lopende rekening is voor de Bovenwindse Eilanden klein omdat hun handel voornamelijk op de Verenigde Staten

gericht is. Op alle andere eilanden zal een verslechtering van de lopende rekening voor goederen en diensten optreden. De invoering van de vrijhandelszone met de EU genereert het grootste effect op de handelsstromen van (Bonaire en) Curaçao. Een tekort op de lopende rekening zal – bij variabele wisselkoersen – tot een neerwaartse druk op de wisselkoers leiden. De wisselkoers wordt echter slechts marginaal beïnvloed door de tekorten van de Nederlandse Antillen en Aruba: deze wordt vooral bepaald door de grote EU landen. Daarom is het waarschijnlijk dat aanpassing aan deze verslechtering van de lopende rekening zal leiden tot binnenlandse prijsaanpassingen. De binnenlandse prijzen komen onder druk waardoor het concurrentievermogen kan worden hersteld.

Alle varianten laten het hierboven uiteengezette patroon zien waarbij de omvang van de effecten natuurlijk uiteenloopt. Een vermindering van de demping door endogene prijsbepaling van 80% tot 65% versterkt de verslechtering op de lopende rekening het meest en een vermindering van de daling van de afstandgerelateerde kosten van 10% naar 5% vermindert de verslechtering van de lopende rekening het meest. De uitkomsten voor de Bovenwindse Eilanden zijn ongevoelig voor de andere veronderstellingen in de varianten. De veronderstelling dat het VHZ effect volledig is uitgewerkt heeft alleen enige betekenis voor Bonaire en Curaçao, waar de verslechtering van de lopende rekening iets sterker is.

Gemeenschappelijke buitentarief van de EU[49]

De overgang naar de UPG status betekent dat het gemeenschappelijke buitentarief van de EU wordt ingevoerd. Uiteraard heeft dit gemeenschappelijke buitentarief van de EU alleen invloed op de invoer uit landen die geen lid van de EU zijn, en bovendien alleen op de import van goederen en niet op de import van diensten (ter vergelijking: de invoering van de vrijhandelszone met de EU is alleen van invloed op de internationale handel met de EU). In een eerder hoofdstuk hebben we laten zien dat invoering van de EU invoertarieven voor voedsel (en landbouwproducten) tot een andere uitkomst leidt dan voor niet-voedsel: de prijzen van voedsel zullen stijgen, die van andere producten zullen dalen. In de simulatie hebben we dit doorgevoerd door een negatief effect op de voedselimporten en een positief effect op de niet-voedselimporten toe te passen. We konden in de literatuur geen schattingen vinden van de omvang van het effect dat veranderingen in tarieflijnen op handelsstromen hebben[50]. Aangezien een verlaging van importtarieven tot nul voor een deel gelijkstaat aan het vestigen van een vrijhandelszone, is de omvang van het effect gemodelleerd op soortgelijke wijze als voor het VHZ effect. Verder lijkt het redelijk te veronderstellen dat het gebruik van de VHZ coëfficiënt een overschatting geeft van het effect op handelsstromen. Om deze reden is een variant gebruikt waarin het lange termijn effect op de handelsstromen 75% en 50% bedraagt van het gemiddelde lange termijn effect (Average Treatment Effect (ATE)) van de invoering van een vrijhandelszone. Verder is er - net als bij de VHZ simulatie - sprake van prijsdemping en, naar analogie, zijn er twee niveaus van prijsdemping verondersteld.

---

[49] Opgemerkt moet worden dat deze simulatie alleen het initiële effect van de verandering van het gemeenschappelijk buitentarief geeft. Het effect dat vervolgens optreedt op de productiekosten (en dus ook de export) is niet gemodelleerd. In het model dat in het volgende hoofdstuk wordt gebruikt, is dit effect wel opgenomen.

[50] Beschikbare import (of export) elasticiteiten lopen in waarde zo uiteen dat ze weinig houvast bieden.

Tabel 6a Simulatie van invoering van het gemeenschappelijke buitentarief van de EU

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Bovenwindse Eilanden
Export, totaal	**0.0%**	**0.0%**	**0.0%**	**0.0%**
Goederen	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Diensten	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Import, totaal	**4.0%**	**4.8%**	**3.6%**	**-7.7%**
Goederen	6.3%	5.7%	5.0%	-10.8%
Diensten	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Saldo lopende rekening *				
(goederen & diensten)	**-4.6%**	**-4.2%**	**-6.0%**	**6.5%**

Veronderstellingen: gemiddelde lange termijn effect: + / - 0.57, demping door endogene prijsbepaling: 80%.

*De tabel geeft de op lange termijn (10 jaar) verwachte verandering in % ten opzichte van een 0-groei referentiepad; * in % van 0-groei referentie-export; bron: eigen berekeningen.*

Tabel 6b Simulatie van invoering van het gemeenschappelijke buitentarief van de EU

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Bovenwindse Eilanden
Export, totaal	**0.0%**	**0.0%**	**0.0%**	**0.0%**
Goederen	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Diensten	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Import, totaal	**2.6%**	**3.1%**	**2.3%**	**-5.2%**
Goederen	4.1%	3.7%	3.2%	-7.3%
Diensten	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Saldo lopende rekening *				
(goederen & diensten)	**-3.0%**	**-2.8%**	**-3.8%**	**4.4%**

*Veronderstellingen: **gemiddelde lange termijn effect: + / - 0.38**, demping door endogene prijsbepaling: 80%.*

*De tabel geeft de op lange termijn (10 jaar) verwachte verandering in % ten opzichte van een 0-groei referentiepad; * in % van 0-groei referentie-export; bron: eigen berekeningen.*

Tabel 6c Simulatie van invoering van het gemeenschappelijke buitentarief van de EU

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Bovenwindse Eilanden
Export, totaal	**0.0%**	**0.0%**	**0.0%**	**0.0%**
Goederen	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Diensten	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Import, totaal	**7.6%**	**8.9%**	**6.7%**	**-12.9%**
Goederen	11.9%	10.7%	9.5%	-18.1%
Diensten	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Saldo lopende rekening *				
(goederen & diensten)	**-8.7%**	**-7.9%**	**-11.2%**	**10.8%**

Veronderstellingen: gemiddelde lange termijn effect: + / - 0.57, ***demping door endogene prijsbepaling: 65%.***

*De tabel geeft de op lange termijn (10 jaar) verwachte verandering in % ten opzichte van een 0-groei referentiepad; * in % van 0-groei referentie-export; bron: eigen berekeningen.*

De resultaten van de simulatie van handelsstromen bij invoering van het gemeenschappelijke buitentarief van de EU zijn samengevat in Tabel 6a t/m 6c. Voor Aruba, Bonaire en Curaçao wordt het negatieve effect op de voedselimporten gecompenseerd door het positieve effect op niet-voedselimporten, met als resultaat dat de goederen import stijgt. Dit is een gevolg van het bescheiden aandeel van de voedselimport in de totale import van goederen en diensten. Verder brengt het met zich mee dat door de invoering van het gemeenschappelijke buitentarief van de EU de lopende rekening van Aruba, Bonaire en Curaçao verslechtert. Deze verslechtering is het sterkst voor Curaçao. Omdat de EU tarieven voor voedsel en landbouwproducten op den duur waarschijnlijk zullen dalen, mag worden aangenomen dat de verslechtering van de lopende rekening in de toekomst sterker zal zijn. Het effect van de invoering van het gemeenschappelijke buitentarief van de EU op de Bovenwindse Eilanden wijkt af van de andere eilanden: door de huidige belastingvrije status van deze eilanden zullen door de introductie van het gemeenschappelijke buitentarief de prijzen van alle import (dus zowel voedsel als andere goederen) omhoog gaan. Dit betekent dat de import daalt en de lopende rekening verbetert.

De omvang van het totale effect van de invoering van het gemeenschappelijke buitentarief is afhankelijk van de mate van prijsdemping. Het is niet gemakkelijk een uitspraak te doen over de te verwachten mate van prijsdemping: waarschijnlijk zal de prijsdemping sterker zijn voor voedsel dan voor andere goederen (maar anderzijds is de prijsstijging voor voedsel sterker dan de prijsdaling voor de andere goederen). Op welk niveau de prijsdemping plaatsvindt is niet te zeggen. Als we de uitgangswaarde handhaven (80%) dan zijn de effecten van de invoering van het gemeenschappelijke buitentarief beperkt. Dat wordt veroorzaakt doordat het gemeenschappelijke buitentarief alleen voor invoer van goederen, en alleen voor invoer uit niet-EU landen geldt en omdat de verslechtering van de lopende rekening die het gevolg is van de stijging van niet-voedselimporten gedeeltelijk wordt gecompenseerd door een verbetering van de lopende rekening dankzij een daling van de voedselimporten.

Euro

De resultaten van de simulatie van de handelsstromen na invoering van de euro zijn samengevat in Tabel 7a en 7b. Als de Nederlandse Antillen en Aruba de euro invoeren, zal het wisselkoersrisico met in euro handelende partners geheel verdwijnen, en het US$/euro wisselkoersrisico verlegd worden van de handelsstromen met EU landen naar de handel met US$-zone landen. Als gevolg hiervan zal de handel met de EU toenemen en die met de handelspartners in de US$-zone dalen. Op basis van empirisch onderzoek naar de effecten van wisselkoers stabiliteit op handelsstromen van de G7 landen (zie Chowdurry (1993)) is verondersteld dat de lange termijn elasticiteit van de volatiliteit van de wisselkoers gelijk is aan -0.518.

De invoering van de euro zal daarnaast ook invoerings- en aanpassingskosten met zich meebrengen. Bij aanpassingskosten valt bijvoorbeeld te denken aan de marketinginfrastructuur in het toerisme, die moet worden verlegd naar eurolanden. Een volledige beoordeling van deze kosten valt buiten het bestek van deze studie. Het is echter waarschijnlijk dat deze kosten verder zullen bijdragen aan het toch al negatieve effect van de invoering van de euro op de handelsstromen. In de simulaties is een variant opgenomen met een bescheiden negatief effect op de handelsstromen als gevolg van de extra kosten door invoering van de euro (gemiddelde lange termijn effect van kosten invoering euro: -0.025).

Tabel 7a Simulatie van vervanging van de US$ door de euro

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Bovenwindse Eilanden
Export, totaal	**-3,2**	**-0,8**	**-0.9%**	**-2,5**
Goederen	-2,0	-1,7	-1.4%	-2,8
Diensten	-3,2	-0,7	-0.8%	-2,4
Import, totaal	**-2,4**	**-1,1**	**-1.6%**	**-2,9**
Goederen	-2,2	-1,2	-1.5%	-2,8
Diensten	-2,8	-1,1	-1.7%	-3,2
Saldo lopende rekening *				
(goederen & diensten)	**-0,4**	**0,2**	**1.7%**	**0,0**

Veronderstellingen: gemiddelde lange termijn effect van kosten invoering euro: 0.0.

*De tabel geeft de op lange termijn (10 jaar) verwachte verandering in % ten opzichte van een 0 groei referentiepad; * in % van 0 groei referentie export; bron: eigen berekeningen.*

Tabel 7b Simulatie van vervanging van de US$ door de euro

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Bovenwindse Eilanden
Export, totaal	**-3.2%**	**-1.7%**	**-1.8%**	**-3.0%**
Goederen	-2.5%	-2.3%	-2.1%	-3.3%
Diensten	-3.3%	-1.7%	-1.7%	-3.0%
Import, totaal	**-2.8%**	**-2.0%**	**-2.2%**	**-3.3%**
Goederen	-2.6%	-2.0%	-2.2%	-3.3%
Diensten	-3.0%	-1.9%	-2.3%	-3.5%
Saldo lopende rekening *				
(goederen & diensten)	**-0.1%**	**0.0%**	**1.9%**	**-0.2%**

Veronderstellingen: gemiddelde lange termijn effect van kosten invoering euro: -0.025.

*De tabel geeft de op lange termijn (10 jaar) verwachte verandering in % ten opzichte van een 0 groei referentiepad; * in % van 0 groei referentie export; bron: eigen berekeningen.*

Het netto resultaat van de twee tegengestelde effecten - het positieve effect op de handelsstromen in euro en een negatief effect op de handelsstromen in US$ - is negatief voor import- en de exportstromen, en van bescheiden omvang in vergelijking met bijvoorbeeld de VHZ effecten. Hoe sterk de daling is, hangt af van het aandeel van de handelsstromen in euro ten opzichte van de handelsstromen in US$. Dit verklaart waarom de sterkste daling wordt gerealiseerd op Aruba en de Bovenwindse Eilanden: die eilanden hebben relatief weinig handel met de EU. Het negatieve effect op de import en export wordt sterker als invoering van de euro kosten met zich meebrengt die import en export naar de EU remmen. Het saldo op de lopende rekening verbetert alleen in beperkte mate in het geval van Curaçao. Voor de andere eilanden is het effect van de invoering van de euro op de lopende rekening verwaarloosbaar. Dit wijst erop dat de toename van het wisselkoersrisico aan import- en exportzijde min of meer gelijk is.

Het is niet ondenkbaar dat het (absolute) effect van wisselkoers(in)stabiliteit aan de exportzijde en aan de importzijde verschillend uitwerkt, en ook dat het effect verschillend is voor US$ handel en voor euro handel. Dat zou bijvoorbeeld kunnen worden veroorzaakt doordat de mogelijkheden om wisselkoersrisico's af te dekken uiteenlopen voor import en voor export, en voor euro en voor US$. Zo'n asymmetrische reactie zou minder neutrale gevolgen hebben voor de lopende rekening (of het een verbetering of verslechtering wordt hangt af van de aard van de asymmetrische reactie). Helaas zijn er (bij de auteurs van deze studie) geen empirische onderzoeken bekend die een dergelijke asymmetrie ondersteunen.

Introductie van BTW

De introductie van BTW zal de productiekosten op de eilanden doen toenemen. Er is geen onderzoek bekend waarin de effecten op (in- en) uitvoer worden geschat van de introductie van BTW op basis van een gravitatievergelijking. Het lijkt aannemelijk dat in ieder geval het initiële effect op de export negatief is en - omdat het van invloed is op alle exporten, dus zowel op uitvoer van goederen als op uitvoer van diensten - is het ook

aannemelijk dat het effect groot is. De verslechtering van de lopende rekening zal van dezelfde orde van grootte zijn. Door het ontbreken van geschatte coëfficiënten en door de gevoeligheid van de simulatie voor de gekozen coëfficiënten, is de presentatie van deze resultaten in dit hoofdstuk achterwege gelaten.

Alle veranderingen gecombineerd

De resultaten van de simulatie van de internationale handelsstromen bij invoering van een vrijhandelszone met de EU gecombineerd met de invoering van het gemeenschappelijke buitentarief van de EU en de invoering van de euro zijn samengevat in Tabel 10. De uitkomsten in deze tabel zijn een simpele optelling van de simulatieresultaten uit de eerdere tabellen[51]. Twee van de drie effecten verslechteren de lopende rekening (VHZ, gemeenschappelijk buitentarief), terwijl het effect van invoering van de euro op de lopende rekening neutraal is. De simulaties wijzen erop dat bij overgang naar de UPG status de import sterker zal stijgen dan de export of de export zelfs zal dalen (Aruba en Bovenwindse Eilanden) en de lopende rekening zal verslechteren. De groei van de import is het sterkst voor Bonaire en Curaçao. De verslechtering van de lopende rekening is voor Aruba, Bonaire en Curaçao groot en ongeveer van gelijke omvang. De kosten van de invoering van de euro en de mogelijke aanpassingskosten in de toeristische sector zullen het negatieve effect op de lopende rekening van Aruba, Bonaire en Curaçao nog verder versterken. De Bovenwindse eilanden wijken af doordat de importen sterk dalen, vooral als gevolg van de introductie van de EU buitentarieven, terwijl de andere veranderingen neutraal uitwerken op de lopende rekening. Als gevolg hiervan en in tegenstelling tot de andere eilanden zal de lopende rekening van de Bovenwindse Eilanden verbeteren.

Tabel 8 VHZ, gemeenschappelijk buitentarief en euro gecombineerd

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Bovenwindse Eilanden
Export, totaal	**-3.1%**	**1.4%**	**1.4%**	**-1.8%**
Goederen	0.7%	1.8%	2.5%	-1.7%
Diensten	-3.1%	1.4%	1.1%	-1.8%
Import, totaal	**4.3%**	**10.4%**	**7.2%**	**-9.7%**
Goederen	7.8%	11.9%	9.6%	-12.5%
Diensten	-1.9%	3.0%	1.6%	-2.7%
Saldo goederen & diensten	**-8.0%**	**-7.8%**	**-10.7%**	**6.4%**

*De tabel geeft de op lange termijn (10 jaar) verwachte verandering in % ten opzichte van een 0 groei referentiepad; * in % van 0 groei referentie export; bron: eigen berekeningen.*

[51] Uit de multiplicatieve specificatie van de gravitatievergelijking (zie Annex I) volgt dat relatieve veranderingen gewoon opgeteld kunnen worden: transformatie in eerste verschillen van natuurlijke logaritmes levert een vergelijking op waarin het totale effect de som is van de effecten van de verschillende (institutionele) wijzigingen.

5.5 OMZETTING VAN DE BOVENWINDSE EILANDEN & BONAIRE NAAR DE BES EILANDEN & ST. MAARTEN

In deze paragraaf is een eenvoudige en transparante procedure gebruikt om de simulatieresultaten voor de Bovenwindse Eilanden en Bonaire die in de vorige paragraaf zijn verkregen, om te zetten naar de BES eilanden en St. Maarten. Dit is gedaan door gebruik te maken van de bevolkingsomvang (2007) of het BBP (2004). In de praktijk betekent dit dat 90,3% (89,2%) van de Bovenwindse Eilanden is toegeschreven aan St. Maarten en 9,7% (10,8%) aan de BES Eilanden, waarbij het eerste cijfer het bevolkingsgewicht en het tweede (tussen haakjes) het BBP-gewicht vertegenwoordigt. Wij zijn met name geïnteresseerd in het effect dat deze omzetting heeft op de veranderingen voor de BES eilanden vergeleken met de resultaten voor Bonaire[52]. De groei van de export van de BES eilanden is veel hoger is dan de (geringe) groei van de export van Bonaire. Anderzijds is de groei van de import van de BES eilanden veel lager dan de (hoge) groei van de import van Bonaire. Het omvangrijke negatieve effect op de lopende rekening van Bonaire wordt door deze effecten bijna volledig teniet gedaan.

Tabel 9 Omzetting simulatieresultaten naar de BES eilanden

	Bonaire	BES eilanden
Export, totaal	**1.4%**	**3.1%**
Goederen	1.8%	3.0%
Diensten	1.4%	3.1%
Import, totaal	**10.4%**	**5.2%**
Goederen	11.9%	5.5%
Diensten	3.0%	3.9%
Saldo goederen & diensten	**-7.8%**	**-1.4%**

*De tabel geeft de op lange termijn (10 jaar) verwachte verandering in % ten opzichte van een 0 groei referentiepad; * in % van 0 groei referentie export; Bron: eigen berekeningen.*

5.6 SAMENVATTING EN CONCLUSIE

In dit hoofdstuk hebben we simulaties uitgevoerd op basis van gravitatievergelijkingen, met als doel het effect te berekenen dat de invoering van de UPG status op de internationale handelsstromen zal hebben. Uit de simulaties blijkt dat instelling van een vrijhandelszone (VHZ) alle handelsstromen doet toenemen. Maar omdat goederen en diensten uit de Nederlandse Antillen al vrije toegang tot de EU hebben, is het VHZ effect aan de exportzijde kleiner dan aan de importzijde. Ook is het effect van de VHZ groter

[52] De bevolking van Saba & St-Eustatius (2007) is 27% van die van de BES-eilanden, terwijl het BBP van Saba & St. Eustatius (2004) 29% van dat van de BES-eilanden bedraagt. Bij omzetting van de resultaten voor de Bovenwindse Eilanden naar St. Maarten blijven de veranderingen ten opzichte van het basisjaar hetzelfde, omdat alle handelsstromen naar evenredigheid veranderen.

voor goederen dan voor diensten, en aangezien de import van de Nederlandse Antillen en Aruba overwegend goederen betreft en de export overwegend uit diensten bestaat, is de relatieve stijging van de import nog groter. Doordat de import meer stijgt dan de export, verslechtert het saldo van de lopende rekening. Deze achteruitgang leidt - gezien de vaste wisselkoers van de euro - tot druk op de binnenlandse prijzen.

Op Aruba, Bonaire en Curaçao heeft de invoering van het gemeenschappelijke buitentarief heeft een negatief effect op de invoer van voedsel / landbouwproducten en een positief effect op de import van andere producten, doordat de prijzen van de eerste zullen toenemen en van de tweede zullen afnemen. Het negatieve effect op de voedselimporten wordt ruimschoots gecompenseerd door het positieve effect op andere importen. De stijging van de import zorgt voor een verslechtering van de lopende rekening. Deze is het sterkst voor Curaçao. Omdat de tarieven voor voedsel en landbouwproducten op den duur waarschijnlijk zullen dalen, mag worden aangenomen dat de verslechtering van de lopende rekening nog sterker zal worden. De effecten voor de Bovenwindse Eilanden wijken hiervan af: door het huidige belastingvrije regime zullen de prijzen van alle geïmporteerde goederen stijgen, met als gevolg dat de import van alle goederen daalt. Hierdoor verbetert het saldo op de lopende rekening.

De invoering van de euro verkleint het wisselkoersrisico met de euro en verhoogt het wisselkoersrisico met de US$, als gevolg waarvan de handel met de EU toeneemt en die met handelspartners in de US$-zone afneemt. Het netto effect hiervan is negatief voor zowel import- als exportstromen, waarbij de omvang van de daling afhankelijk is van het aandeel van de eurostromen ten opzichte van de US$ stromen. Het is niet verrassend dat de sterkste daling wordt gerealiseerd op Aruba en de Bovenwindse Eilanden (die de sterkste handelsoriëntatie naar de US$ landen hebben). Het effect van de invoering van de euro op de lopende rekening is niet positief of negatief, behalve voor Curaçao waar een klein positief effect wordt gerealiseerd.

In de gecombineerde resultaten wijzen de simulaties uit dat bij de overgang naar de UPG status op Aruba, Bonaire en Curaçao de import sterker stijgt dan de export of de export zelfs afneemt en er een verslechtering van de lopende rekening optreedt. De kosten van de invoering van de euro en de mogelijke aanpassingskosten in de toeristenindustrie zullen dit negatieve effect op de lopende rekening nog verder versterken. De Bovenwindse eilanden wijken af doordat het saldo van de lopende rekening van de Bovenwindse Eilanden zal verbeteren, doordat de invoering van de EU buitentarieven een sterke negatieve invloed heeft op de import.

6 GEVOLGEN VAN DE STATUS VAN ULTRAPERIFEER GEBIED VOOR DE BINNENLANDSE ECONOMIE VAN DE EILANDEN

6.1 INLEIDING

De vorige hoofdstukken hebben laten zien dat er kosten en baten verbonden zijn aan de invoering van de UPG status. De introductie van EU regelgeving gaat gepaard met kosten; invoertarieven veranderen en als gevolg invoerprijzen; en de invoering van een ander belastingregime heeft effecten op de overheidsbegroting. De mogelijke baten bestaan vooral uit de extra fondsen die door Europa aan de eilanden ter beschikking komen als ze de status van UPG aannemen. In hoofdstuk 5 zijn de effecten van de overgang inclusief de introductie van de euro geschat op de omvang en richting van in- en uitvoerstromen. Deze berekeningen concentreren zich vooral op de directe effecten. Mogelijke reacties op deze veranderingen van gezinnen, bedrijven en overheid zijn daarbij niet meegenomen. In dit hoofdstuk worden de totale effecten op de economieën van deze eilanden doorgerekend dus inclusief de door de veranderingen geïnduceerde reacties van de binnenlandse actoren. Voor dit doel zijn macro-economische modellen ontwikkeld voor respectievelijk Aruba, Curaçao, Bonaire, en de Bovenwindse Eilanden gezamenlijk (St. Maarten, Saba, en Sint Eustatius). De belangrijkste karakteristieken van de modellen, waarvan een beschrijving elders is opgenomen[53], zijn dat zij vraag en aanbod beschrijven op goederen- en arbeidsmarkt en dat zij zich op lange termijn gedragen als algemeen evenwichtsmodellen. Dit laatste impliceert dat op korte termijn weliswaar fluctuaties kunnen optreden, maar dat de modellen op lange termijn een evenwichtige groeivoet genereren.

In het onderstaande worden de totale effecten per eiland(-groep) zoals berekend met deze modellen gepresenteerd als het verschil ten opzichte van een projectie op basis van ongewijzigd beleid voor de korte, middellange, en lange termijn. Het effect op BBP en consumptieprijs wordt gepresenteerd als het procentuele verschil ten opzichte van ongewijzigd beleid; de effecten op het werkloosheidspercentage, en op de lopende rekening en overheidstekort als percentage van het BBP worden gepresenteerd in absolute verschillen ten opzichte van de projectie met ongewijzigd beleid. “korte termijn” staat hieronder voor het gemiddelde effect over de eerste vier jaar na invoering van de nieuwe status; “middellange termijn” beschrijft het gemiddelde van de daarop volgende zeven jaar, en de “lange termijn” geeft de evenwichtsoplossing van het model.

Voordat de uitkomsten van de modelberekeningen worden gepresenteerd gaat paragraaf 2 in op enkele onzekerheden inherent aan berekeningen met deze modellen en bespreken we in hoeverre deze van invloed zijn op de gepresenteerde uitkomsten.

In paragraaf 3 wordt ingegaan op het verschil tussen pessimistische en optimistische scenario’s. Pessimistisch betekent hier dat het Acquis Communautaire naar de letter

[53] Zie “Macro-economic models of the Netherlands Antilles and Aruba”, werkdocument SEOR, Rotterdam, januari 2008

wordt ingevoerd. Het optimistische scenario gaat er vanuit dat voor de eilanden uitzonderingen op de EU regelgeving worden bedongen die gunstig zijn voor de eilanden. De uitkomsten van de berekeningen worden gepresenteerd voor de eilanden afzonderlijk, met uitzondering van de Bovenwindse Eilanden die in hun totaliteit worden weergegeven. Paragraaf vier van dit hoofdstuk geeft de resultaten voor Curaçao; de daaropvolgende paragrafen voor respectievelijk Bonaire, de Bovenwindse eilanden en Aruba. De laatste paragraaf van dit hoofdstuk bespreekt de verschillen tussen de eilanden.

6.2 ONZEKERHEDEN BIJ DE UITKOMSTEN

De berekeningen zijn onderhevig aan verschillende onzekerheden. Ten eerste zijn dit onzekerheden met betrekking tot het gebruikte instrumentarium, het model[54]. De tweede soort onzekerheden betreft de omvang van de impulsen, in andere woorden hoe groot zijn bijvoorbeeld de structuurfondsen waarop de eilanden recht hebben, of in welke mate worden ze verplicht de opbrengsten uit tarieven af te dragen aan de EU. Een derde onzekerheid is hoe de buitenwereld reageert op de veranderingen. Hieronder wordt ingegaan op deze onzekerheden en in hoeverre zij invloed hebben op de berekende effecten.

Onzekerheden met betrekking tot het gebruikte model

De onzekerheden met betrekking tot het gebruikte model kunnen in de volgende drie categorieën worden opgedeeld:

- Onzekerheid gerelateerd aan de modelspecificatie. In andere woorden op welke impliciete en expliciete veronderstellingen is het samenstel van vergelijkingen gebaseerd en geeft dit een adequaat beeld van de eilandeconomieën;
- Onzekerheid gerelateerd aan de parameters die in het model zijn gebruikt;
- Onzekerheid gerelateerd aan veronderstellingen over exogene variabelen in het model. Deze betreffen vooral variabelen die de buitenwereld van de Nederlandse Antillen en Aruba beschrijven, en die betrekking hebben op het gedrag van de overheid.

(i) Modelspecificatie

Voor de lange termijn volgen de modellen de neoklassieke tradities. Vraag- en aanbodoverschotten induceren prijsveranderingen die op hun beurt leiden tot hoeveelheidsaanpassingen. Internationale handel in goederen en diensten speelt in de evenwichtsherstellende mechanismen een belangrijke rol, evenals de arbeidsmarkt. Naast internationale vraag wat betreft de uitvoer en binnenlandse vraag wat betreft invoer is de verhouding binnenlandse kosten per eenheid product en buitenlandse prijzen belangrijk voor het verloop van in- en uitvoer. De binnenlandse kosten zijn opgebouwd uit kapitaalkosten, waarin rente, loonkosten en kosten van invoer een rol spelen. Maatregelen

[54] Omdat de modellen voor de verschillende eilanden (eilandgebieden) qua theoretische opzet gelijk zijn wordt in het vervolg vaak gesproken van het model waar het de modellen voor de eilanden betreft.

die leiden tot kostenverlaging verbeteren de concurrentiepositie ten opzichte van het buitenland wat leidt tot extra uitvoer en minder invoer waarbij de uitvoer sterker reageert dan de invoer. Spanning op de arbeidsmarkt leidt tot opwaartse druk op de lonen en daardoor tot stijging van de kosten per eenheid product. Op lange termijn genereert het model een evenwichtige groeivoet die voor de eilanden uitkomt op tussen 2% en 3% per jaar.

De veronderstellingen met betrekking tot het gedrag van de overheid zijn ook belangrijk voor de lange termijn oplossing van het model. In geval de overheidsschuld als percentage van het BBP uitkomt boven 30%, verhoogt de overheid in het model de indirecte belastingen, waardoor de binnenlandse vraag wordt afgeremd. Dit percentage sluit aan bij de slotverklaring bestuurlijk overleg Nederlandse Antillen, Curaçao en Sint Maarten, waarin afgesproken is dat de overheidsbegrotingen moeten voldoen aan de zogenaamde rentelastnorm (zie Besluit tijdelijk financieel toezicht BES. Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden, 2007, 474). Algemeen wordt aangenomen dat de afgesproken rentelastnorm impliceert dat de overheidsschuld niet meer dan 30% van het BBP mag bedragen. Hoewel er een relatie is opgenomen waarin de binnenlandse rente reageert op oplopende schulden van de overheid, ontbreekt in de modellen een volledige monetaire sector waarmee dit effect "geëndogeniseerd" zou kunnen worden. Het loslaten van de veronderstelling met betrekking tot de overheidsschuld en aangenomen dat de uitgaven net zo snel stijgen als het BBP laten zien dat de schuld op termijn op kan lopen tot een schuldquote die ver uit gaat boven de veronderstelde 30%[55]. Hoewel dit vooral tot uiting komt in de projectie met ongewijzigd beleid heeft het ook invloed op de uitkomsten van de simulaties. Ter illustratie: de overgang naar UPG brengt kosten met zich mee die in een model zonder een restrictie op overheidsschuld ongestraft door middel van extra schuld gefinancierd kunnen worden. De wijze waarop de modellen zijn gespecificeerd laat dit niet toe. Extra kosten vragen onder de gekozen veronderstellingen om financiering binnen de overheidsbegroting. In het model is ervoor gekozen dat dit leidt tot extra indirecte belastingen en daarmee tot een afremming van de binnenlandse vraag. De keuze voor indirecte belastingen is arbitrair. Even goed had gekozen kunnen worden voor verhoging van directe belastingen, voor verlaging van de uitgaven, of voor een combinatie. Alternatieve dekking van de kosten, bijvoorbeeld via verhoging van de directe belastingen of vermindering van de uitgaven van de overheid laten echter vergelijkbare uitkomsten zien. Daarbij moet worden aangetekend dat verlaging van investeringsuitgaven in dit kader grotere schade heeft dan verlaging van consumptieve uitgaven. Tot slot wordt in het algemeen aangenomen dat indirecte belastingen minder (negatieve) reacties uitlokken op de inzet van arbeid en kapitaal.

Bij de constructie van de modellen is ervoor gekozen dat ze integraal aansluiten bij de nationale rekeningen ter voorkoming van 'open einden'. Dat wil zeggen dat als er ergens in het systeem een verandering optreedt dit gevolgen heeft voor variabelen elders in het systeem. De geconstrueerde modellen zijn dan ook zoveel mogelijk gebaseerd op de nationale rekeningen van de verschillende eilanden zoals deze zijn opgesteld door respectievelijk het Centraal Bureau van de Statistiek van de Nederlandse Antillen en van Aruba. De complete set van deze rekeningen is voor Bonaire, Curaçao, en de Bovenwindse Eilanden beschikbaar in lopende prijzen voor de periode 1997 – 2004. De voor Aruba beschikbare Nationale Rekeningen zijn minder gedetailleerd maar betreffen een langere periode: 1995-2006. Voor meer recente data en voor een aantal variabelen,

[55] De mate waarin verschilt per eiland(gebied)

waaronder prijsindexcijfers, arbeidsmarktstatistieken en betalingsbalansgegevens zijn ook andere bronnen gebruikt, zoals onder andere van de Centrale Banken van de Nederlandse Antillen en Aruba, en rapporten van het IMF. Gezien de in de tijd beperkte, en in een aantal gevallen inconsistente en incomplete, informatie was het onmogelijk de modellen econometrisch te schatten. Om dezelfde redenen was het niet mogelijk de modellen over een langere historische periode te testen op hun accuratesse met betrekking tot de beschrijving van het historisch verloop van de belangrijkste economische indicatoren. Bij de constructie van de modellen ontstond daardoor een afweging tussen - aan de ene kant - de ambitie modellen te construeren die op een intern consistente wijze de gedragingen van de verschillende economische subjecten beschrijven en die geen open einden kennen en - aan de andere kant - de ambitie om een accurate historische econometrische beschrijving te geven van slechts een beperkt aantal economische variabelen. Hierbij is de voorkeur gegeven aan een zo compleet mogelijk model, hoewel pogingen zijn ondernomen de modellen zo te construeren dat zij voor wat betreft de belangrijkste variabelen het recente verleden zo goed mogelijk beschrijven. Bij de keuze voor een zo compleet mogelijk model heeft ook het argument een rol gespeeld dat op historische ontwikkelingen econometrisch geschatte parameters kunnen veranderen als gevolg van institutionele wijzigingen de zogenaamde Lucas kritiek (zie Lucas (1976)). Om deze reden wordt bij exercities zoals deze veelal gewerkt met een (algemeen evenwichts-) model waarbij theoretische overwegingen bij de vaststelling van de parameters meer gewicht krijgen dan econometrische schattingen die zuiver op basis van historische reeksen zijn vastgesteld.

Voor de jaren waarvoor een vergelijking van de modeluitkomsten met de werkelijke waarden mogelijk was geeft het model een acceptabele, maar verre van perfecte beschrijving van belangrijke variabelen, zoals het BBP, consumptieprijzen, uitvoer en invoer. Voor enkele andere variabelen zijn de verschillen tussen modeluitkomsten en de statistieken zelfs groot. Zo is het model niet in staat de aanzienlijke afname in de investeringen van Curaçao in 2003 te beschrijven of de sterke toename in de loonvoet in dat jaar. In geval van de Bovenwindse eilanden onderschat het model de sterke toename van de uitvoer in 2003, terwijl het een grotere consumptiestijging en prijsreactie voorspelt dan in werkelijkheid hebben plaatsgevonden. Het model beschrijft afgaande op de korte periode waarvoor een test mogelijk was Bonaire het minst accuraat. Dit geldt vooral het jaar 2001. Deze fouten werken door in de daarop volgende jaren. Onderstaande figuren illustreren de ex post modelvoorspellingen voor het BBP en de consumptieprijsindex in vergelijking met het historisch verloop voor de vier eilandgebieden. Ze laten zien dat het model de omslagpunten in het verloop van deze variabelen voorspelt maar veelal de omvang van de verandering onderschat. De periode na 2004 is voor het model een ex ante voorspelling. Bij gebrek aan een complete dataset en rekeninghoudend met de in het model opgenomen vertragingen was een modelbeschrijving van de periode voor 2001 niet mogelijk.

De ex post voorspelling onderschrijft de stelling dat een economisch model zoals hier gebruikt minder accuraat wordt naarmate de economie die wordt beschreven kleiner is. Eén enkele relatief grote investering (zoals de bouw van een hotel op Bonaire) is moeilijk met dit model te voorspellen, terwijl het wel een grote invloed heeft op ander economische grootheden[56].

[56] Om deze reden schoonden het Nederlandse Centraal Planbureau in het verleden de investeringen voor investeringen in vliegtuigen en schepen.

Tegen de achtergrond van deze exercitie is de vraag gerechtvaardigd wat de bijdrage van deze modellen kan zijn aan de discussie over de voor- en nadelen van de UPG status. Ten eerste gaat het gezien de gebruikte methodiek bij de hieronder door het model berekende effecten meer om de richting ervan dan om de exacte omvang. Voorts gaat het daarbij meer om de lange termijn structurele veranderingen dan om de korte termijn fluctuaties.

Figuur 1, BBP en Consumptieprijsindex, ex post simulatie en realisatie

Aruba, BBP in constante prijzen

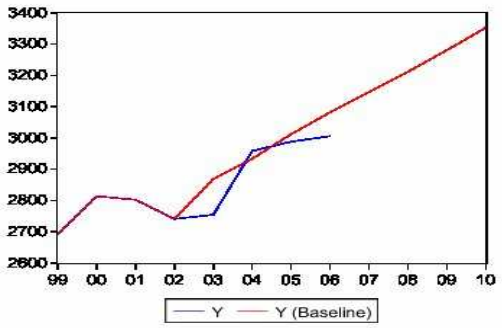

Aruba, Consumptieprijsindex

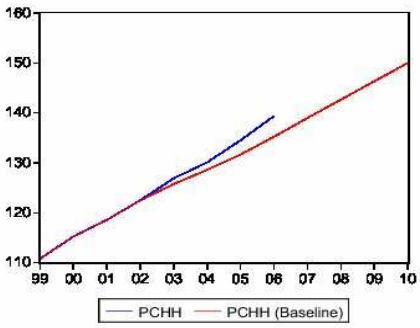

Bonaire, BBP in constante prijzen

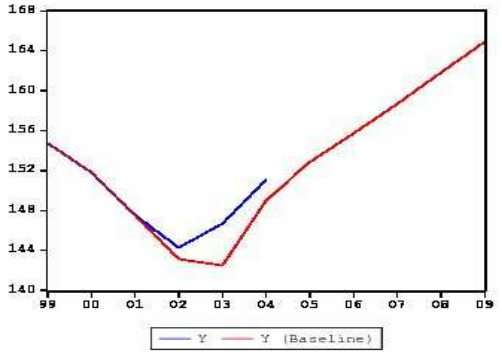

Bonaire, Consumptieprijsindex

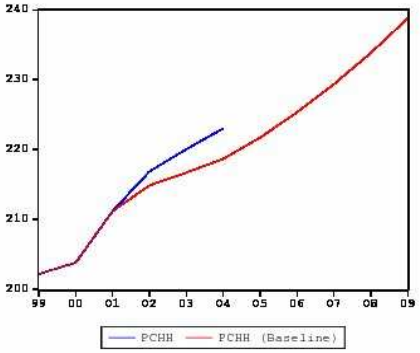

Curaçao, BBP in constante prijzen

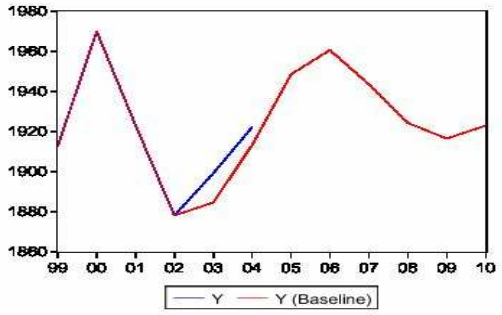

Curaçao, Consumptieprijsindex

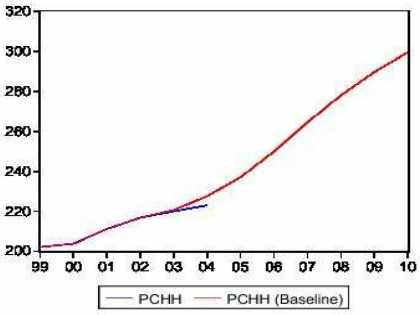

Bovenwindse Eilanden, BBP in constante prijzen

Bovenwindse Eilanden, Consumptieprijsindex

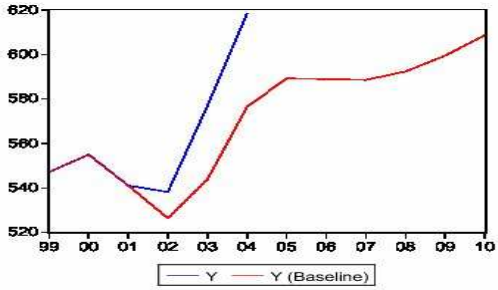

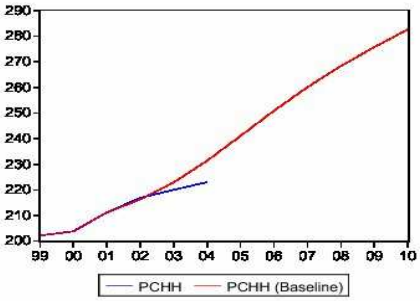

De modellen houden binnen het gehanteerde theoretische kader rekening met alle door de veranderingen uitgelokte reacties van de economische subjecten. Het overgrote deel hiervan bestaat uit boekhoudkundige reacties die lopen via de definities van de nationale rekeningen. Andere zijn gebaseerd op theoretische overwegingen in het neo-klassieke kader van optimaliserende economische subjecten. Gezien het feit dat de modellen de onderlinge relaties tussen overheid, bedrijven, gezinnen en het buitenland specificeren houden zij na veranderingen in één of meer exogene variabelen rekening met de reacties van deze economische subjecten, waarbij zoals gezegd het bij het totale effect meer gaat om de richting van het effect dan om de exacte omvang ervan.

De conclusie is dat de modellen ondanks de beperkte mogelijkheden voor empirische validatie een adequate beschrijving geven van de reacties op de institutionele veranderingen. De hieronder beschreven testen laten zien dat de uitkomsten van de modellen qua richting niet gevoelig zijn voor de gemaakte veronderstellingen. De omvang van de effecten is hiervan wel afhankelijk, maar minder dan de omvang van de impulsen.

(ii) de gebruikte parameters

Testen op de gevoeligheden van de uitkomsten voor de belangrijkste parameters in het model laten zien dat weliswaar de dynamiek van de effecten kan veranderen, maar dat de lange termijn oplossing van het model hiervoor tamelijk ongevoelig is. Dit verandert als neo-klassieke basisvereisten geweld wordt aangedaan, zoals de theoretische eis van homogeniteit van kosten en prijzen. Indien bijvoorbeeld niet langer alle kostenstijgingen in prijzen worden doorberekend heeft dit ook gevolgen voor de lange termijn oplossing van het model, ook waar het de effecten van verschillende maatregelen betreft. De resultaten zijn dan echter niet realistisch omdat bijvoorbeeld de loonquote, dat is de loonsom als percentage van het BBP (of de overig inkomensquote) groter dan één zou kunnen worden.

De modeluitkomsten zijn meer gevoelig voor sommige parameters dan voor andere. In het bijzonder is het model gevoelig voor de specificatie van de loonvergelijking en daarin voor de specificatie van het zogenaamde Phillips-curve effect, en voor de prijselasticiteit van uitvoer. Een grotere reactie van de lonen op de werkloosheid leidt in het model tot grotere fluctuaties, maar op de lange termijn stabiliseert het model op een vergelijkbaar "natuurlijk" werkloosheidspercentage. Sterkere reacties van uitvoer op het verschil tussen de uitvoerprijs en de buitenlandse prijzen leiden ook tot grotere fluctuaties. Ook hier zien we dat dit nauwelijks invloed heeft op langere termijn, vooral omdat voor deze kleine open economieën de binnenlandse prijzen door de buitenlandse prijzen worden

gedomineerd. Met andere woorden, op den duur lopen de binnenlandse prijzen in de pas met de buitenlandse prijzen.

(iii) de exogene variabelen

Voor de projectie met ongewijzigd beleid, dat is het tijdpad waartegen de voorspelling van de economie als UPG wordt afgezet, is uitgegaan van de volgende veronderstellingen met betrekking tot de voor het model exogene variabelen:

- De voor de eilanden buitenlandse vraag groeit met 5% per jaar;
- De buitenlandse prijzen nemen met 3% per jaar toe;
- De buitenlandse rente is vastgesteld op 4%;
- De afspraken met Nederland over de schuld van de eilanden zijn geëffectueerd;
- De overheidsconsumptie en -investeringen in lopende prijzen blijven constant als percentage van het BBP;
- Voor de bevolking van de eilandgebieden van de Nederlandse Antillen zijn de projecties van het Bureau van de Statistiek van de Nederlandse Antillen overgenomen. Voor Aruba is aangenomen dat de bevolking groeit met een percentage gelijk aan de gemiddelde groei over de afgelopen vijf jaar;
- De autonome technische vooruitgang is vastgesteld op 2% per jaar;

Testen met het model wijzen uit dat de verschillen tussen de projecties inclusief veranderingen als gevolg van de introductie van de UPG status en de projectie met ongewijzigd beleid weinig gevoelig zijn voor de veronderstellingen met betrekking tot de exogenen. Een uitzondering is de schuld van de overheid. Als de overeenkomst met de Nederlandse regering met betrekking tot schuldsanering en –kwijtschelding niet wordt geëffectueerd is de startpositie van de eilanden, en die van Curaçao in het bijzonder, veel ongunstiger wat de beleidsruimte van de lokale overheden aanzienlijk beperkt. Dit komt niet tot uiting in de richting van de effecten maar wel in de omvang ervan.

Onzekerheid met betrekking tot de impulsen

Een andere categorie onzekerheden betreft de omvang van de impulsen en de wijze waarop deze binnen het model invloed hebben op de andere economische grootheden. In andere woorden hoe groot zijn bijvoorbeeld de structuurfondsen waarop de eilanden recht hebben en hoe worden deze extra fondsen besteed, of in welke mate worden de eilanden verplicht de opbrengsten uit tarieven af te dragen aan de EU. Weliswaar zijn in eerdere hoofdstukken, mede in het licht van ervaringen in andere UPG's , schattingen gemaakt maar daarin is ook duidelijk gemaakt dat er mogelijkheden bestaan af te wijken van de regels. Vanwege deze onzekerheden zijn twee scenario's, een optimistisch en een pessimistisch scenario, doorgerekend. Met betrekking tot het optimistisch scenario zal veel afhangen van de overtuigingskracht van de verschillende overheden betrokken bij de onderhandelingen over de condities bij overgang van de ene status naar de andere.

Wat betreft structuurfondsen is in het optimistische scenario aangenomen dat deze worden gebruikt voor investeringen. De ervaringen met structuurfondsen zijn echter wisselend. Sommige landen hebben geprofiteerd van de daarmee ondersteunde structuurversterking. Er bestaan echter ook aanwijzingen in andere landen dat ze vaak consumptief worden aangewend. In het pessimistisch scenario is de omvang van de

fondsen niet alleen geringer, maar worden ze daarom voor de helft consumptief besteed. Om een indruk te krijgen van het verschil in aanwending van overheidsbestedingen worden later in dit hoofdstuk de resultaten vergeleken van het gebruik extra fondsen uit een verhoging van de BTW voor overheidsconsumptie en overheidsinvesteringen.

Tot slot zouden er ook effecten kunnen optreden die hier niet zijn doorgerekend. Buitenlandse investeringen zijn hiervan een voorbeeld. Nieuwe EU lidstaten hebben zelfs voorafgaand aan toetreding geprofiteerd van een toename in investeringen door buitenlandse bedrijven. Een ander voorbeeld is migratie. Met de UPG status vormen de Nederlandse Antillen en Aruba de buitengrens van de EU, waardoor extra immigratie kan optreden. Effecten hiervan op de economie van de eilanden zijn niet in de berekeningen meegenomen.

Onzekerheden met betrekking tot de reacties van de buitenwereld

In de berekeningen is aangenomen dat de buitenwereld niet reageert op een status verandering van de Nederlandse Antillen en Aruba. Achtergrond is dat de eilandeconomieën zeer klein zijn in vergelijking met de rest van de wereld. Als er al reacties optreden dan zijn deze verwaarloosbaar klein. Een uitzondering betreft het effect op de handelsstromen zoals berekend in hoofdstuk 5. In de modelberekeningen zijn deze meegenomen via veranderingen in de uitvoer.

6.3 SAMENVATTING VAN DE VERANDERINGEN

De mogelijke overgang naar de status van UPG impliceert de introductie van EU regelgeving (Acquis Communautaire) en geeft toegang tot generieke en voor UPG's specifieke fondsen. Deze elementen zijn in de eerdere hoofdstukken gepresenteerd en worden in onderstaande tabel samengevat. Voor elk van de effecten laat de tabel een pessimistisch en optimistisch scenario zien. Het pessimistisch scenario geeft de maatregelen als de regels naar de letter worden nageleefd. Ervaringen met andere UPG's leren echter dat uitzonderingen mogelijk zijn. Mogelijke uitzonderingen zijn in hoofdstuk 3 onderzocht. In de modelexercities is verondersteld dat de derogaties effectief zijn voor de gehele periode van de simulatie: dit is in overeenstemming met de derogaties in de bestaande UPG's die ook een permanent karakter hebben.

Zoals gezegd gaat toetreding tot de EU en daarmee de introductie van de Acquis gepaard met kosten. Zij betreffen kosten voor de overheid die een nieuwe regelgeving moet introduceren en voor de private sector die eveneens onder regelgeving van Brussel komt te vallen. Deze introductiekosten zijn weliswaar tijdelijk maar gezien de ervaringen van andere landen die tot de EU zijn toegetreden aanzienlijk. In de modelberekeningen is ervan uitgegaan dat deze introductiekosten voor de overheid oplopen tot 1,8% van het BBP (zie Antczak, 2006) in de pessimistische variant. Deze schatting is gebaseerd op het gemiddelde van acht landen die recent tot de EU zijn toegetreden. In het optimistische scenario is verondersteld dat deze kosten 25% lager zijn wat overeenkomt met het gemiddelde van de vier landen met de laagste kosten. Het feit dat een groot deel van de wetgeving van de Nederlandse Antillen en Aruba gebaseerd is op Nederlandse wetgeving zou hiervoor kunnen pleiten. Voor de handhavingskosten – dit zijn dus de permanente

kosten in tegenstelling tot de introductiekosten - onder de UPG status is aangenomen dat deze gelijk zijn aan de handhavingskosten onder de huidige instituties.

Bedrijven moeten ook maatregelen nemen, bijvoorbeeld ten behoeve van het milieu wat tot een verhoging leidt in productiekosten. In het model is dit gesimuleerd via een verhoging van de kosten per eenheid product. Er zijn geen empirische studies van andere landen bekend met schattingen van de omvang van de kostenstijging bij invoering van het Acquis en de gekozen kostenstijgingen zijn dus noodzakelijkerwijs arbitrair. In het pessimistische scenario is uitgegaan van een stijging van 10%, onder het optimistische scenario van 5%, onder de veronderstelling dat uitzonderingen mogelijk zijn zoals in het geval van een aantal andere UPG's (zie Hoofdstuk 3). Deze kostenstijging is vooral van belang aan het begin van de periode waarover gesimuleerd wordt.

Door de invoering van het EU handelsregime veranderen invoertarieven en daarmee de invoerprijzen voor voedingsmiddelen en andere invoerproducten. De huidige invoertarieven vormen een belangrijke inkomstenbron van de overheden van de eilanden. Onder het EU regime wordt volgens de regels 75% van de tariefinkomsten afgedragen aan Brussel. De implicaties van deze verandering in termen van invoerprijzen en overheidsfinanciën zijn ook weergegeven in onderstaande tabel. Zij laten zien dat met uitzondering van de Bovenwindse eilanden de invoerprijzen dalen, maar dat er grote verschillen bestaan tussen invoerprijzen van voedingsmiddelen en ander importen. Omdat op de Bovenwindse eilanden op dit moment geen tarief op invoer bestaat heeft invoering van het EU tarievenbewind over de gehele linie stijgende prijzen tot gevolg. Binnen het kader van het gebruikte model wordt de afdracht aan de EU gecompenseerd door een stijging van de binnenlandse indirecte belastingen (BTW). Het optimistisch scenario veronderstelt dat slechts 50% van de opbrengsten wordt afgedragen aan de EU ter compensatie van de daling in de overheidsinkomsten.

Structuur fondsen staan voor een verzameling van generieke en specifiek voor UPG's bedoelde ondersteuningsprogramma's. Toegang tot deze fondsen kan een belangrijk voordeel blijken voor de eilanden na toetreding. In hoofdstuk 4 van dit document is uitgebreid ingegaan op de omvang van de financiële ondersteuning waar de eilanden aanspraak op kunnen maken. De daar genoemde bedragen moeten gecorrigeerd worden voor de huidige bijdragen aan de eilanden uit het Europees Ontwikkelingsfonds (er is € 24 miljoen voor de Nederlandse Antillen en € 8,8 miljoen voor Aruba gereserveerd voor de periode 2008 – 2009)[57]. In Tabel 1 hieronder zijn de gegevens over de bijdragen van de EU fondsen samengevat. In het optimistische geval kwalificeren alle eilanden voor ondersteuning vanuit de EU, en per eiland meer dan in het pessimistische scenario. Aruba heeft een BBP per capita, dat uitgaat boven de grens van 75% van het gemiddelde BBP per capita van de EU lidstaten. Om deze reden komt het eiland in het pessimistische geval niet in aanmerking voor steun uit deze fondsen.

[57] Het ministerie van Binnenlandse Zaken gaat er vanuit dat de € 24 mln voor de NA over de eilandgebieden verdeeld worden op basis van de criteria die voor alle LGO gelden.

Tabel 1: Samenvatting van de effecten van toetreding en derogaties				
Effect van de introductie van EU regelgeving in % BBP (Bron: schattingen EC).				
	Aruba	Bonaire	Curaçao	Bovenwindse eilanden
Pessimistisch scenario	1,8%	1,8%	1,8%	1,8%
Optimistisch scenario	1,4%	1,4%	1,4%	1,4%
Effect op invoerprijzen in % van huidige prijzen (Bron: Hoofdstuk 2).				
Voedselinvoer	9,3%	5,9%	5,5%	16,8%
Overige invoer	-7,6%	-8,2%	-7,6%	2,7%
Total	-4,0%	-4,6%	-4,5%	5,8%
Invoering EU handelsregime; effect overheidsinkomsten in € x miljoen (Bron: Hoofdstuk 2).				
Pessimistisch scenario: 75% afdracht aan EU	-32,7	-1,2	-29,7	-17,7
Optimistisch scenario: 50% afdracht aan EU	-21,8	-0,8	-19,8	-11,8
Structurele fondsen gecorrigeerd voor bijdragen uit Europees Ontwikkelingsfonds, € x miljoen (Bron: Hoofdstuk 4).				
Pessimistisch scenario	0,0	0,7	12,8	1,8
Optimistisch scenario	11,3	1,7	25,4	5,8
Effect op buitenlandse vraag in % huidige situatie (gebaseerd op berekeningen in Hoofdstuk 5).				
Pessimistisch scenario	-1,0	6,0	1,0	-1,0
Optimistisch scenario	-0,3	9,0	2,0	-0,3

Ervaringen in andere UPG's laten zien dat uitzondering op het BTW tarief van het "moederland" mogelijk is. Als illustratie van het effect hiervan worden om deze reden in onderstaande paragrafen de effecten van een BTW verlaging van 3%-punten van het BBP gesimuleerd. De omvang en richting van de effecten zijn afhankelijk van de vraag of de daling in de inkomsten ten koste gaat van de overheidsconsumptie of van overheidsinvesteringen. In de tabellen worden de effecten voor beide mogelijkheden gepresenteerd.

6.4 CURAÇAO

Effecten van invoering van het Acquis Communautaire en de euro

Onderstaande Tabel 2 geeft een schatting van het totale effect van de invoering van de Acquis en de euro op productie, prijzen, werkloosheid, lopende rekening van de betalingsbalans en overheidsschuld in Curaçao[58]. De effecten van hantering van een ander BTW tarief (een uitzondering die aan enkele andere UPG's is toegestaan) wordt apart gepresenteerd, vanwege de grote onzekerheid.

De *introductiekosten* drukken op de overheidsbegroting wat in eerste instantie tot uiting komt in een toename van de schuld van de overheid; zij worden in tweede instantie gedekt uit extra belastingheffing. In het model betreft dit een verhoging van de indirecte belastingen. Dit leidt tot een stijging van de binnenlandse prijzen met als gevolg een verslechtering van de concurrentiepositie en een daling van het beschikbaar inkomen van huishoudens. Per saldo resulteert een daling van de productie ten opzichte van de projectie bij ongewijzigd beleid. Omdat de kostenverhoging eenmalig is (in de berekeningen een periode van vier jaar) zijn de lange termijn effecten verwaarloosbaar. In het optimistische scenario zijn de introductiekosten 25% lager en vergelijkbaar met de gemiddelde kosten waarmee vier recent tot de EU toegetreden landen werden geconfronteerd. Dit verandert niets aan de richting van de effecten maar wel aan de omvang ervan. Bedrijven krijgen ook te maken met hogere kosten. Aangenomen is dat de productiekosten in het pessimistische scenario met 10% toenemen en in het optimistische scenario met 5%.

Structuurfondsen worden in het optimistische scenario aangewend voor investeringen in infrastructuur en versterken daarmee de economische structuur van het eiland. In het pessimistische scenario is het bedrag dat beschikbaar komt in het kader van de structuurfondsen lager en wordt het voor de helft consumptief besteed. Als gevolg hiervan neemt de productie op lange termijn toe met iets meer dan 2,0% ten opzichte van de projectie met ongewijzigd beleid in het pessimistische scenario tot 7% in het optimistische scenario. De uit structuurfondsen gefinancierde investeringen leiden tot een daling van de kosten per eenheid product wat positief bijdraagt aan de concurrentiepositie van Curaçao met op de lange termijn een positief effect op de uitvoer. De toenemende groei leidt tot een sterke toename van de invoer. In combinatie met druk op de uitvoerprijzen leidt dit in eerste instantie tot een oplopend tekort op de lopende rekening. Op den duur verdwijnt dit tekort door de toegenomen uitvoer. De richting van de optimistische en pessimistische scenario's is gelijk, de omvang van de effecten verschilt.

De gevolgen van de overgang naar het *EU invoertarieven* heeft gevolgen voor invoerprijzen en overheidsfinanciën. Per saldo dalen de invoerprijzen. Een extra effect is het begrotingseffect omdat de inkomsten uit tarieven door de overheid onder het nieuwe regime moeten worden afgedragen aan Brussel. Ter compensatie verhoogt de overheid de binnenlandse indirecte belastingen (BTW) met als gevolg een drukkend effect op de binnenlandse private bestedingen en activiteiten. Per saldo is het lange termijn effect op het BBP negatief, of het nu gaat om het optimistische of het pessimistisch scenario. In het optimistische scenario is de afdracht aan Brussel eenderde van de afdracht in het

[58] De modelresultaten per onderdeel worden voor meer variabelen gepresenteerd in tabellen in de Annex 2

pessimistische scenario. Deze effecten zijn vooral zichtbaar in de overheidsschuld die in het pessimistische scenario aanzienlijk hoger uitkomt dan in het optimistische scenario.

De *handelsstromen* na toetreding veranderen qua richting en omvang. De totale uitvoer neemt toe met als gevolg een positieve hoewel relatief kleine impuls voor de binnenlandse productie. De invoer neemt ook toe en meer dan de uitvoer met als gevolg een verslechtering van de lopende rekening van de betalingsbalans. De in het model opgenomen aanpassingsmechanismen zorgen er echter voor dat de verslechtering op de lange termijn gering is. De aanpassing verloopt via de prijzen die als gevolg van de extra vraag stijgen en daarmee op termijn een dempende invloed uitoefenen op de totale vraag.

De combinatie van deze maatregelen laat een positief effect zien op de binnenlandse productie van Curaçao. In eerste instantie gaat dit gepaard met stijgende prijzen. Op lange termijn is het prijseffect gering vooral vanwege de stijgende productiviteit die het gevolg is van de additionele overheidsinvesteringen gefinancierd uit structurele fondsen. De effecten op werkloosheid en lopende rekening zijn op de lange duur klein.

Tabel 2: Curaçao, Totaal effect op enkele belangrijke economische variabelen

	Korte termijn		Middellange termijn		Lange termijn	
	Pessim.	Optim.	Pessim.	Optim.	Pessim.	Optim.
	Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid					
BBP	0,3	2,2	0,6	3,1	2,5	7,9
Consumptieprijzen	2,1	3,0	1,8	3,1	0,7	0,7
	Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid					
Werkloosheid (% arbeidsaanbod)	-0,1	-0,2	-0,2	-0,4	0,0	0,1
Lopende rekening (% BBP)	-0,3	-0,2	0,1	0,0	0,2	0,3
Overheidsschuld (% BBP)	0,2	-0,5	0,0	-1,2	0,0	0,2

Bron: modelberekeningen

BTW

Hantering van een afwijkend BTW tarief is onderhandelbaar zoals blijkt bij andere UPG's. Om het effect hiervan te onderzoeken is een verhoging van het BTW tarief gesimuleerd ter grootte van 3% punten van het BBP. Vervolgens is verondersteld dat de overheid de daardoor extra gegenereerde inkomsten besteed aan extra consumptieve uitgaven of aan extra investeringsuitgaven. Tabel 3 hieronder geeft de resultaten op een aantal kernvariabelen. Op korte termijn zijn de effecten vergelijkbaar: de verhoging van de indirecte belastingen creëert weliswaar meer bestedingsruimte voor de overheid maar de positieve effecten daarvan zijn onvoldoende om de negatieve effecten van de hogere

belastingen te compenseren. Als de overheid de extra inkomsten besteedt aan extra investeringen is het effect op langere termijn positief. De extra investeringen hebben een positief effect op capaciteit en kosten per eenheid product waardoor op den duur binnenlandse en buitenlandse vraag toenemen. Het positieve effect op de kosten per eenheid product wordt vooral zichtbaar in de druk op de prijzen. Als de overheid de extra inkomsten besteed aan consumptieve uitgaven treden deze productiviteitsverhogende effecten niet op met als gevolg een negatief effect op productie, ook op lange termijn.

Tabel 3: Curaçao, Effecten van een BTW verhoging

	Korte termijn		Middellange termijn		Lange termijn	
	Cons.	Invest.	Cons.	Invest.	Cons.	Invest.
	Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid					
BBP	-1,2	-1,1	-0,6	0,9	-1,5	4,4
Consumptieprijzen	1,0	0,8	1,0	-0,2	1,5	-1,3
	Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid					
Werkloosheid (% arbeidsaanbod)	0,2	0,2	0,4	0,6	0,0	0,0
Lopende rekening (% BBP)	-0,1	-0,0	-0,4	-0,1	-0,4	0,0
Overheidsschuld (% BBP)	-1,8	-1,8	-1,9	-2,0	-0,2	-0,1

Bron: modelberekeningen.

6.5 BONAIRE

Effecten van invoering van het Acquis Communautaire en de euro

Evenals in het hierboven besproken geval van Curaçao geeft onderstaande tabel het totale effect, exclusief de uitzondering met betrekking tot BTW, die in een aparte tabel is opgenomen.

De effecten voor Bonaire van de *kosten van invoering* van EU regelgeving zijn vergelijkbaar met de eerder besproken effecten voor Curaçao. In eerste instantie gaan de kosten ten laste van de overheidsfinanciën. De financiering van de extra - in dit geval - consumptieve uitgaven heeft een drukkend effect op activiteiten in de private sector tot uiting komend in een daling van het BBP. Dit effect wordt versterkt door de kostenstijging in de private sector. De kosten per eenheid product stijgen met als gevolg een verslechtering van de concurrentiepositie van Bonaire met een sterk negatief effect op de uitvoer. Omdat de kostenstijging tijdelijk is waardoor na verloop van 4 jaar de extra uitgaven van de overheid weer naar het niveau van ongewijzigd beleid terugkeren zijn de lange termijneffecten verwaarloosbaar klein. De verschillen tussen het pessimistische en

optimistische scenario komen vooral naar voren in de omvang van de effecten niet in de richting.

De *structuurfondsen* hebben een positief effect op de economische activiteiten in Bonaire. Zij werken via de extra vraag door de overheid zonder dat daar binnenlandse financiering tegenover staat en via de aanbodkant van de economie omdat de door de fondsen gefinancierde investeringen de structuur van de economie versterken. In het optimistische scenario wordt alle fondsen gebruikt voor investeringen, in het pessimistische geval de helft. De toegenomen investeringen leiden tot een daling van de kosten per eenheid product en daarmee tot een verbetering van de concurrentiepositie ten opzichte van het buitenland. Op de lange termijn zien we dan ook een stijging van de uitvoer en de binnenlandse bestedingen uitmondend in een stijging van het BBP. In de optimistische variant loopt dit op tot bijna 6% meer productie ten opzichte van ongewijzigd beleid. In de pessimistische variant beloopt de stijging op lange termijn iets minder dan 2%. De overheidsbegroting profiteert waardoor de overheid enige ruimte krijgt voor belastingverlaging. De toegenomen binnenlandse vraag leidt tot extra invoer die in eerste instantie de extra uitvoer overstijgt met als gevolg een verslechtering van de lopende rekening. Op de lange termijn is dit effect gelijk aan nul. De effecten op de werkloosheid zijn gering wat vooral verklaard kan worden uit het evenwichtskarakter van het model.

De invoering van de *EU invoertarieven* heeft sterk negatieve effecten op het reëel beschikbare inkomen van gezinnen, en wel om twee redenen. De eerste reden is dat de prijzen van ingevoerde voedingsmiddelen stijgen en de tweede reden is dat de productiegroei vertraagt. De geringere productiegroei ten opzichte van de variant met ongewijzigd beleid wordt vooral veroorzaakt door de terugval van tariefinkomsten voor de overheid wat op termijn binnen het kader van het model compensatie vraagt via extra binnenlandse indirecte belastingen. Dit verklaart ook dat de overheidsschuld op de korte en middellange termijn oploopt. De groeivertraging heeft een negatief effect op de werkgelegenheid.

Invoering van de euro en toetreding tot de Europese douane unie heeft een positief effect op de productie van Bonaire. Belangrijkste reden is dat de uitvoer toeneemt. Op de lange termijn volgt de invoer de uitvoer. Het positieve effect op de productie creëert extra bestedingsruimte voor de overheid wat extra koopkracht genereert in de private sector.

Tabel 4: Bonaire, Totaal effect op enkele belangrijke economische variabelen

	Korte termijn		Middellange termijn		Lange termijn	
	Pessim.	Optim.	Pessim.	Optim.	Pessim.	Optim.
	Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid					
BBP	4,5	8,4	1,8	5,9	0,7	6,0
Consumptieprijzen	3,8	4,6	4,8	6,5	-0,8	-1.8
	Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid					
Werkloosheid (% arbeidsaanbod)	-0,5	-0,8	-1,9	-3,1	0,0	0,0
Lopende rekening (% BBP)	1,2	1,9	0,4	0,2	0,0	0,0
Overheidsschuld (% BBP)	-0,6	-2,3	-0,8	-3,8	0,8	1,2

Bron: modelberekeningen.

Het totale effect van deze vier onderdelen van de introductie van de Acquis leidt in zowel het optimistische scenario als het pessimistische scenario tot hogere productie, oplopend tot 6% ten opzichte van ongewijzigd beleid op lange termijn in het optimistische scenario. Op den duur zijn de effecten op prijzen, werkloosheid, lopende rekening en overheidsfinanciën gering, of het nu gaat om de pessimistische of optimistische variant.

BTW

Tabel 5 presenteert de effecten van een verhoging van de BTW van 3% van het BBP in combinatie met een verhoging van de consumptieve overheidsbestedingen of een verhoging van de overheidsinvesteringen. Hogere BTW tarieven hebben een negatief effect op het activiteitenniveau van Bonaire. De daardoor mogelijk gemaakte extra uitgaven van de overheid compenseren op termijn dit negatief effect als het gaat om investeringsuitgaven maar niet als de overheid deze extra middelen besteedt aan extra consumptie. Investeringen stimuleren de productiviteit met als gevolg druk op kosten per eenheid product en daardoor een verbetering van de concurrentiepositie van het eiland. Deze effecten treden niet op in geval van consumptieve uitgaven.

Tabel 5: Bonaire, Effecten van een BTW verhoging

	Korte termijn		Middellange termijn		Lange termijn	
	Cons.	Invest.	Cons.	Invest.	Cons.	Invest.
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid						
BBP	-1.8	-1.7	-1.0	0.1	-2.7	5.7
Consumptieprijzen	2.5	2.4	1.6	0.7	5.2	-2.3
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid						
Werkloosheid (% arbeidsaanbod)	0.2	0.2	0.7	0.8	-0.1	0.1
Lopende rekening (% BBP)	-0.2	-0.2	-0.1	0.0	0.0	0.0
Overheidsschuld (% BBP)	-1.6	-1.6	-1.7	-1.6	-0.5	0.0

Bron: modelberekeningen.

6.6 BOVENWINDSE EILANDEN

Effecten van invoering van het Acquis Communautaire en de euro

De *invoeringskosten* in het pessimistische scenario belopen 1,8% van het BBP met als gevolg een daling van het BBP oplopend tot 0.3%. In het model wordt een deel van de kosten door de overheid afgewenteld op de private sector via een verhoging van de indirecte belastingen. Dit leidt tot een stijging van de kosten per eenheid product met als gevolg druk op de uitvoer en daarmee op binnenlandse productie en werkgelegenheid. De kosten per eenheid product stijgen ook omdat het bedrijfsleven met hogere kosten wordt geconfronteerd. De daling van de uitvoer is groter dan de daling van de invoer resulterend in een groeiend tekort op de lopende rekening van de betalingsbalans. De invoeringskosten zijn van korte duur (aangenomen is 4 jaar) wat verklaart dat de effecten ervan op lange termijn verwaarloosbaar zijn.

Structuurfondsen hebben een positief effect op de overheidsfinanciën en versterken de economische structuur van het eilandgebied voor zover zij worden aangewend voor investeringen. De extra fondsen zijn een overdracht vanuit de EU naar de overheidsbegroting waarmee ruimte wordt gecreëerd voor extra overheidsinvesteringen en voor extra overheidsconsumptie in het pessimistische scenario. De extra investeringen hebben een positieve invloed op de totale productiviteit van de economie en resulteren daardoor in lagere kosten per eenheid product met een positief gevolg voor de internationale concurrentiepositie van de eilanden. Hierdoor stijgt de binnenlandse en buitenlandse vraag met als gevolg een productiestijging ten opzichte van het scenario zonder deze fondsen van respectievelijk 1% in het pessimistische scenario tot meer dan 4% in het optimistische scenario. Door deze extra activiteiten in combinatie met druk op de binnenlandse prijzen stijgt het beschikbaar inkomen van huishoudens op lange termijn

met meer dan 5% in het optimistische scenario. Vanwege de relatief hoge invoerintensiteit van de economie verslechtert in eerste instantie de lopende rekening van de betalingsbalans. Dit effect wordt op termijn gecompenseerd door extra uitvoer.

De invoering van het *EU invoertarieven* heeft relatief grote gevolgen voor de Bovenwindse eilanden, omdat dit eilandgebied nu geen tarieven kent. De als gevolg tamelijk omvangrijke stijging in invoerprijzen vertaalt zich in binnenlandse prijsstijgingen en een in vergelijking met andere maatregelen aanzienlijke daling in het BBP. Dit is vooral het geval in het pessimistische scenario. De lopende rekening profiteert door lagere invoer, hoewel de uitvoer eveneens daalt. Hoewel de overheidsinkomsten in eerste instantie stijgen komen zij op den duur onder druk door de vertraging in de productiegroei.

Zowel onder optimistische als pessimistische veronderstellingen is toetreding tot de *douane unie in combinatie met invoering van de euro* niet profijtelijk voor de Bovenwindse eilanden. Het effect op de productie is negatief oplopend tot een daling van ruim 2% ten opzichte van ongewijzigd beleid. De dalende activiteiten leiden wel tot een positief effect op de lopende rekening van de betalingsbalans omdat de invoervraag daalt maar het heeft een negatief effect op de overheidsfinanciën resulterend in een oplopende schuldquote.

Tabel 6: Bovenwindse eilanden, totaal effect invoering Acquis Communautaire en euro

	Korte termijn		Middellange termijn		Lange termijn	
	Pessim.	Optim.	Pessim.	Optim.	Pessim.	Optim.
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid						
BBP	-6,7	-3,4	-4,0	0,0	-4.3	2,1
Consumptieprijzen	2,0	2,0	-1,5	-0,5	-1,5	-1,6
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid						
Werkloosheid (% arbeidsaanbod)	1,1	0,8	3,7	1,9	-0,2	-0,2
Lopende rekening (% BBP)	0,8	0,4	2.5	0,9	1,9	1,2
Overheidsschuld (% BBP)	0,5	-1,0	-0,4	-2,1	-0,1	-0,3

Bron: modelberekeningen.

Het totale effect van introductie van de Acquis volgens de regels is wat betreft productie negatief. In het positieve scenario waarin is aangenomen dat uitzonderingen op de regels mogelijk zijn is het productie effect op lange termijn positief. Dit komt vooral door de steun uit de structurele fondsen die via extra investeringen leiden tot lagere productiekosten. De daardoor toenemende concurrentiekracht van de economie leidt tot stijgende buitenlandse vraag met een op den duur positief effect op de binnenlandse activiteiten. Prijzen reageren in eerste instantie positief op de toenemende vraag, maar

komen op den duur onder druk als gevolg van de geïnduceerde productiviteitsverbetering. Dit laatste effect is in de optimistische variant aanzienlijk groter dan in het alternatief.

BTW

De effecten van een BTW verhoging (3% van het BBP) in de Bovenwindse eilanden in combinatie met extra bestedingen van de overheid zijn vergelijkbaar met die in Curaçao en Bonaire. Als de extra inkomsten uit de BTW worden besteed aan consumptie van de overheid heeft het een negatief effect op de groei (negatieve balanced budget multiplier). Besteding aan overheidsinvesteringen heeft wel positieve effecten op de productie maar pas op lange termijn (positieve balanced budget multiplier). Evenals besproken voor de andere eilanden heeft de verhoging van deze indirecte belastingen een sterk effect op de binnenlandse prijzen. Dit effect wordt overgecompenseerd door toenemende productiviteit in geval van toenemende investeringen.

Tabel 7: Bovenwindse eilanden, Effecten van een BTW verhoging

	Korte termijn		Middellange termijn		Lange termijn	
	Cons.	Invest.	Cons.	Invest.	Cons.	Invest.
	Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid					
BBP	-2,3	-2,4	-1,7	-0,7	-2,3	9,2
Consumptieprijzen	1,7	1,4	1,1	-0,2	0,8	-3,9
	Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid					
Werkloosheid (% arbeidsaanbod)	0,4	0,4	1,3	1,5	-0,1	0,5
Lopende rekening (% BBP)	-0,1	0,3	-0,2	0,5	-0,2	0,6
Overheidsschuld (% BBP)	-1,4	-1,5	-1,5	-2,0	-0,3	1,2

Bron: modelberekeningen.

6.7 ARUBA

Effecten van invoering van het Acquis Communautaire en de euro

In de pessimistische variant wordt ervan uitgegaan dat Aruba geen aanspraak kan maken op structurele fondsen vanuit Brussel. Hiermee wordt een belangrijk positief element uit het totale pakket van maatregelen te niet gedaan. Hoewel de structuurfondsen in de optimistische variant wel een positieve bijdrage leveren is dit onvoldoende om het totale effect te kantelen. De andere maatregelen, zoals introductiekosten, toetreding tot de EU

douane unie, en de introductie van de euro hebben op korte, middellange en lange termijn allemaal een negatief effect op de Arubaanse productie. Per saldo resulteert dus een beeld dat een daling van het BBP ten opzichte van geen verandering laat zien van meer dan 4,5% in het pessimistische scenario tot om en nabij 1% in het optimistische scenario.

Tabel 8 Aruba, totaal effect invoering Acquis Communautaire en euro

	Korte termijn		Middellange termijn		Lange termijn	
	Pessim.	Optim.	Pessim.	Optim.	Pessim.	Optim.
	Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid					
BBP	-3,2	-1,1	-3,3	-0,9	-4,5	-0,9
Consumptieprijzen	1,6	1,1	-0,9	-0,6	-0,3	-1.1
	Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid					
Werkloosheid (% arbeidsaanbod)	-0,1	0,0	-0,1	-0,0	-0,0	-0,0
Lopende rekening (% BBP)	-0,0	-0,6	0,6	-0,2	-0,7	-0,9
Overheidsschuld (% BBP)	1,7	0,5	1,6	-0,1	-0,1	0,0

Bron: modelberekeningen.

BTW

Het plaatje met betrekking tot de combinatie van hogere BTW en toegenomen uitgaven van de overheid is voor Aruba hetzelfde als voor de eerder besproken eilanden (zie Tabel 9). Besteding van extra inkomen aan investeringen heeft op lange termijn positieve gevolgen voor het BBP. Besteding aan consumptieve uitgaven leidt tot een daling van het BBP ten opzichte van de projectie op basis van ongewijzigd beleid. Op de korte termijn zijn de effecten vergelijkbaar. De verschillen worden vooral zichtbaar op de lange termijn. Het verloop in prijzen is ook vergelijkbaar: in het geval van investeringsstimulering kantelt het inflatoire effect van de toegenomen indirecte belasting en dalen de prijzen ten opzichte van ongewijzigd beleid. Dit is niet het geval als de overheid haar consumptie verhoogt.

Tabel 9: Aruba, Effecten van een BTW verhoging

	Korte termijn		Middellange termijn		Lange termijn	
	Cons.	Invest.	Cons.	Invest.	Cons.	Invest.
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid						
BBP	-1.9	-2.0	-1.4	-0.6	-1.9	7.6
Consumptieprijzen	1.4	1.2	0.9	-0.2	0.7	-3.3
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid						
Werkloosheid (% arbeidsaanbod)	0.3	0.4	1.1	1.3	-0.1	0.4
Lopende rekening (% BBP)	-0.1	0.2	-0.1	0.4	-0.2	0.5
Overheidsschuld (% BBP)	-1.2	-1.2	-1.2	-1.7	-0.3	-1.0

Bron: modelberekeningen

6.8 VERGELIJKING TUSSEN DE EILANDEN

Tabel 10 hieronder vat de effecten op het BBP van de verschillende eilanden (eilandgebieden) samen. In de tabel is tussen haakjes het effect op de gemiddelde jaarlijkse groeivoet aangegeven. De tabel laat een duidelijk verschil tussen Aruba en de Bovenwindse eilanden aan de ene kant en Bonaire en Curaçao aan de andere kant. De laatste profiteren duidelijk van een mogelijke overgang van de huidige status naar de status van UPG. Aruba echter zou in dat geval geconfronteerd worden met een vertraging in de groei of we nu uitgaan van optimistische of pessimistische veronderstellingen. Op lange termijn zou bij introductie van de UPG status de gemiddelde jaarlijkse groei in het pessimistische scenario 0,15 procentpunten lager uitkomen. Het beeld voor de Bovenwindse eilanden is ingewikkelder. Onder de veronderstelling dat het Acquis Communautaire volgens de regels wordt ingevoerd (de pessimistische variant) zou het BBP afnemen. Indien gebruikt gemaakt kan worden van uitzonderingen op een aantal regels, bijvoorbeeld dat minder inkomsten uit douanetarieven aan de EU worden afgedragen en hogere bijdragen vanuit structurele fondsen, neemt het BBP op middellange en lange termijn toe ten opzichte van de situatie waarin de status niet verandert. In dat geval zou de gemiddelde jaarlijkse groeivoet met bijna 0,20 procentpunten toenemen.

De verschillen reflecteren voor een belangrijk deel de huidige verschillen tussen de eilanden. Bonaire en Curaçao zijn minder geïntegreerd in het US$ gebied waardoor een mogelijke overgang inclusief de introductie van de euro geringere effecten heeft op omvang van handelsstromen. Bovendien kwalificeren beide eilanden voor hogere bijdragen uit structurele fondsen. Aruba is het andere extreem: een sterk op de US$ georiënteerde economie en een inkomen per capita, dat zo hoog is dat het eiland

nauwelijks in aanmerking komt voor structuurfondsen. In het pessimistische geval is aangenomen dat het eiland hiervoor in het geheel niet in aanmerking komt.

Tabel 10: Samenvatting van de effecten op het BBP van de verschillende eilanden

	Aruba	Bonaire	Curaçao	Bovenwindse eilanden
Korte termijn				
Pessimistisch scenario	-3,2 (-0,81)	3,3 (1,1)	0,6 (0,02)	-5,2 (-1.33)
Optimistisch scenario	-1,1 (-0,28)	6,7 (1,63)	1,3 (0,32)	-1,5 (-0,38)
Middellange termijn				
Pessimistisch scenario	-3,3 (-0,30)	2,1 (0,19)	1,4 (0,13)	-2,4 (-0,22)
Optimistisch scenario	-0,9 (-0,08)	6,1 (0,54)	3,7 (0,33)	2,5 (0,22)
Lange termijn				
Pessimistisch scenario	-4,5 (-0,15)	2,8 (0,09)	4,1 (0,13)	-1,7 (-0,06)
Optimistisch scenario	-0,9 (-0,03)	7,8 (0,25)	7,8 (0,25)	5,2 (0,17)

Tussen haakjes het verschil in gemiddelde jaarlijkse groeivoeten onder het UPG regime ten opzichte van de verwachte groei onder het huidige regime

Economische modellen geven slechts een zeer gestileerd beeld van de complexe werkelijkheid. De hier gebruikte modellen vormen daarop geen uitzondering. Niettemin zijn zoveel mogelijk de reacties van de verschillende economische subjecten in de gebruikte modellen meegenomen. Zoals eerder in dit hoofdstuk is aangegeven zijn de uitkomsten van de modellen getest op de gevoeligheden voor de gemaakte veronderstellingen. Daaruit bleek dat de omvang van de effecten weliswaar kan verschillen maar dat ze qua richting niet veranderen.

De modelberekeningen zijn gebaseerd op de veranderingen die optreden bij de overgang van de huidige LGO status naar de status van UPG zoals onderzocht in eerdere hoofdstukken. De daar onderzochte institutionele veranderingen zijn vertaald in financiële termen die als input hebben gediend voor de modelsimulaties. Voor zover mogelijk zijn de verschillen tussen de optimistische en pessimistische scenario's ontleend aan de berekeningen in deze hoofdstukken.

De analyse in hoofdstuk 5 met betrekking tot handelsstromen en de invoering van de euro vormt daarop een uitzondering. In hoofdstuk 5 zijn de veranderingen in in- en uitvoer berekend als gevolg van de institutionele veranderingen. Dit betrof echter de initiële effecten en hielden daarom geen rekening met de door de veranderingen in handelsstromen geïnduceerde veranderingen in andere economische variabelen. De eerder in dit hoofdstuk gepresenteerde effecten zijn gebaseerd op een model waarin reacties van

binnenlandse sectoren, zoals gezinnen, bedrijven, overheid zijn geëndogeniseerd. De modelsimulaties zijn op een zodanige wijze uitgevoerd dat de in hoofdstuk 5 berekende veranderingen in de uitvoer van goederen en diensten op de middellange termijn gelijk zijn aan die door het model worden gegenereerd. Als gevolg van de onderlinge reacties zoals gespecificeerd in het model wijken de uiteindelijke uitkomsten met betrekking tot invoer en lopende rekening van de betalingsbalans af van die in hoofdstuk 5. Op lange termijn, de termijn waarop alle evenwichtsherstellende mechanismen in het model zijn uitgewerkt wijkt ook de uitvoer af van de veranderingen zoals weergegeven in hoofdstuk 5.

Om de uitkomsten in perspectief te plaatsen zijn ze vergeleken met eerdere berekeningen uitgevoerd voor de Nederlandse Antillen (zie SEOR 2004). Wat betreft BBP voorspelt deze studie een toename van het BBP van 9,8% ten opzichte van de situatie zonder overgang naar UPG. De huidige berekeningen laten een toename op lange termijn zien van 9,5% voor Curaçao, 8,0% voor Bonaire en 3,9% voor de Bovenwindse eilanden. Gemiddeld zijn deze schattingen dus minder positief. Eén van de redenen is dat in de berekeningen uit 2004 ook rekening is gehouden met door de EU gefinancierde transportsubsidies. De huidige berekeningen houden hiermee geen rekening omdat zeer onzeker is in hoeverre de Nederlandse Antillen en Aruba hierop aanspraak kunnen maken. Transportsubsidies verlagen de kosten per eenheid product wat een belangrijk effect heeft op in- en uitvoer en daarmee op de productie.

Wat betreft de werkloosheid, de lopende rekening van de betalingsbalans en de overheidsschuld zijn de verschillen groter. Een belangrijk verschil met de berekeningen van destijds is dat de uitgangspositie van de eilanden verschilt. Een andere reden is dat het hier gebruikte model meer dan het model gebruikt in 2004 het karakter heeft van een algemeen evenwichtsmodel. Dit heeft vooral effecten op de balansgrootheden van de verschillende economische subjecten, die daardoor op lange termijn naar een evenwicht tenderen.

ANNEX I: METHODOLOGY OF GRAVITY MODEL

STRUCTURE OF INTERNATIONAL TRADE

The effects of the institutional change will, of course, depend on the present economic structure and the current economic interactions of the islands of the Netherlands Antilles and Aruba with outside countries. In this respect, as discussed below, a double distinction is important, namely (i) between goods and services and (ii) between traded and non-traded commodities.

Historically, international trade flows in goods have been measured in detail and fairly accurately. Production of services is becoming increasingly important and, associated with this and with recent technological improvements for trading services internationally, so has the trade of international services. Of this, trade in tourism services is the most important, but also financial services, producer services, and ICT software engineering services are important components. Since services are intangible and non-storable (production and consumption must occur simultaneously, although not necessarily at the same location) services trade is monitored less perfectly than goods trade. The World Trade Organization (WTO) identifies four modes of international supply of services:

- *Cross-border*; services supplied from the territory of one country into the territory of another country (e.g. tele-medical advice or distance training);
- *Consumption abroad*; services supplied in the territory of a nation to the consumers of another nation (e.g. tourists or foreign students);
- *Commercial presence*; services supplied by one country through commercial presence in the territory of another country (e.g. affiliates of banks or hotels);
- *Presence of natural persons*; services supplied by a country through the presence of natural persons in another country (e.g. consultant or health worker).

Both goods and services can be either tradable or non-tradable commodities. Historically, most goods are tradable in principle (although some only at very high transport and interaction costs), while services were mostly non-tradable. As mentioned above, various technological changes related to the four modes of international supply of services (e.g. airplanes & telecommunications improvements) have resulted in a general shift in the past decades of services from the "non-tradable" to the "tradable" services category. In principle, therefore, this study distinguishes between the following four types of categories[59]:

- tradable goods, e.g. food;
- non-tradable goods, e.g. buildings;

[59] The sector examples given for the categories are indicative; barber services, for example, are generally non-traded, except to the (limited) extent tourists or consultants get haircuts whilst abroad.

– tradable services, e.g. tourism;
– non-tradable services, e.g. haircuts.

This distinction is important for the analysis as the institutional change will affect the interaction with the outside world differently for tradable goods and tradable services (we will, in fact, distinguish between different types of tradable services in the analysis below). Moreover, the impact on the provision of non-tradable goods and services is only *in*direct, as these are generally adjusted depending on the supply of tradable goods and services.

INTERNATIONAL TRADE: THEORIES AND INSTITUTIONAL CHANGE

The export of goods and services from one country to another involves time, effort, and hence costs. Goods have to be physically loaded and unloaded, transported by truck, train, ship, or plane, packed, insured, traced, etc. before they reach their destination. There they have to be unpacked, checked, assembled, and displayed before they can be sold to the consumer or an intermediate goods firm. A distribution and maintenance network has to be established, and the exporter will have to familiarize herself with the (legal) rules and procedures in another country, usually in another language and embedded in a different culture. All of this involves costs, which tend to increase with 'distance', referring to both physical distance (which may be hampered or alleviated by geographical phenomena such as mountain ranges or easy access to good waterways) or political, cultural, or social distance, which also require time and effort before one can successfully engage in international business. The institutional change for the NA&A islands considered in this study for international interactions is an example of a reduction in this second type of 'distance'.

Countries may trade with one another advantageously for various reasons. There can be comparative advantages, based on differences in technology or in the abundance of available factors of production. There can also be competitive advantages, based on the competitive pressure of additional firms on the market (pro-competitive gains from trade) or extensions of the market-reach of firms, leading to more varieties of final goods or increased output through production externalities associated with intermediate goods trade. Recent analysis of the importance of multinational firms combines these insights by analyzing fragmentation of the production process, based on the various explanations for trade flows mentioned above[60].

For the past half century, many empirical analyses into the impact of institutional changes, such as free trade agreements and customs unions, have been based on the *gravity equation*. This successful empirical relationship to explain international trade flows between nations (further discussed below) was pioneered by Jan Tinbergen (1962) and Hans Linneman (1966). Although initially lacking a solid theoretical foundation,

[60] See, for example, Helpman and Krugman (1985) and Van Marrewijk (2007).

starting with the work of Anderson (1979) and Bergstrand (1985), it turned out one can derive the gravity equation from various economic trade theories, both based on perfect competition and imperfect competition analyses. This is a big *disadvantage* for the trade theorist, as it becomes difficult to falsify specific theories based on the empirical evidence (usually requiring rather subtle differences in predictions beyond the reliability scope of the data). At the same time this is a big *advantage* for empirical policy analysis, as we do not have to worry if the underlying economic structure for specific sectors is mainly one of perfect competition or imperfect competition (since both lead to similar empirical trade relationships).

There are some econometric subtleties for the empirical analysis of the consequences of institutional changes on international trade flows, caused by the endogeneity bias. Baier and Bergstrand (2004), for example, find that the probability that two countries engage in a free trade agreement is larger, (i) the larger and more similar their GDPs, (ii) the closer they are to each other, (iii) the more remote the pair is from the rest of the world, (iv) the wider the difference in their relative factor endowments is with respect to each other, and (v) the narrower this difference is with respect to the rest of the world. All these factors are also influential in explaining international trade flows, which has led to quite some confusion among the profession regarding the impact of institutional changes (which cannot be adequately dealt with using instrumental variables). Using an ingenious methodology based on the econometric analysis of treatment effects (see e.g. Wooldridge, 2000), for all free trade agreements for a large set of (96) countries and an extended time period (1960-2000), Baier and Bergstrand (2007a) are able to convincingly deal with the endogeneity problem using fixed effects and first differences in their panel data set.

A final issue that should be mentioned, based on the influential theoretical work of Anderson and van Wincoop (2003), are the *multilateral price resistance terms* when estimating the gravity equation and computing the impact of institutional changes. The disadvantage of their theoretical framework is the need for cumbersome, custom-made nonlinear least squares computations when doing comparative statics, such that few researchers actually perform such calculations. As noted by Anderson and van Wincoop (2003) and Feenstra (2004), one can partially overcome these problems by using region-specific fixed effects in panel data. Baier and Bergstrand (2007b), again, provide an elegant solution to the calculation problem by advocating a simple OLS approach based on a Taylor-series expansion that is quite robust and seems to work well. They then apply this method to their earlier work (Baier and Bergstrand, 2007a) on institutional change, for free trade agreements in general and the EU in particular, to find that incorporation of the multilateral resistance term leads to a dampening of these earlier results[61]. Our assessments in this study are largely based on the recent methodological developments and results described above.

[61] The approximation method is quite good, unless the countries considered are both "small" and "close by". Although the former is the case, the latter is not (the distance from NA&A to the EU is "large").

To enable an analysis of the impact of institutional change at the island level we employ the gravity equation, a basic specification of which is given below:

$$(1) \quad Ex^{j,k} = \beta_0 (GDP_j)^{\beta_1} (GDP_k)^{\beta_2} (Dist_{j,k})^{\beta_3} e^{\beta_4 (lang_{j,k})} e^{\beta_5 (adj_{j,k})} e^{\beta_6 (col_{j,k})} e^{\beta_7 (FTA_{j,k})} f(.) \varepsilon_{j,k}$$

In this equation, $Ex^{j,k}$ indicates the export flow from country *j* to country *k*. The first three variables on the right-hand-side indicate the 'gravity' part of the equation, where GDP_j indicates gross domestic product of country *j* and $Dist_{j,k}$ indicates the "distance" from country *j* to country *k*. The parameters β_i can be estimated using empirical data. Since β_1 and β_2 are positive, while β_3 is negative, trade flows increase with the economic size of the participating countries and decrease if the distance between them increases (as in a physical gravity equation). As noted above, 'distance' refers both to physical distance and political, cultural, or social distance. The remainder of equation (1) lists a few popular "control" variables, namely the dummy variables $lang_{j,k}$, $adj_{j,k}$, $col_{j,k}$, and $FTA_{j,k}$ which take on the value 1 if countries *j* and *k* share a common language, are adjacent to each other, have former colonial ties, or share a free trade agreement together, respectively, and the value 0 otherwise. The function $f(.)$ is a reminder that the research can include other control variables not listed here. The term $\varepsilon_{j,k}$, finally, is an error term. Note that the basic equation as listed here was developed for trade in goods, but can also be applied to services trade, while the parameters may depend on the type of flow considered (see below).

INSTITUTIONAL CHANGE IN THE NETHERLANDS ANTILLES AND ARUBA

The institutional change of the NA&A islands from the OCT arrangement to the OR arrangement has several implications for the interactions with the rest of the world and between the islands themselves, as discussed below.

ESTABLISHING A FREE TRADE AREA WITH THE EU

A move to the OR arrangement implies a Free Trade Agreement (FTA) with the EU countries (see below for further discussion). It is well-known that such an arrangement increases the trade connections between participating countries. Although the ultimate effect is notoriously difficult to estimate in view of the above-discussed endogeneity bias problem and the price endogeneity problem, Baier and Bergstrand (2007a) extensively discuss these issues and arguably provide the best analysis and empirical estimates on these problems to date. Their main results are summarized in Table 1, where the numbers indicate the coefficient estimates.

Tabel 1 Influence of Free Trade Agreement (FTA) on trade flows

	Coefficient estimates, total and lagged		
$FTA_{ij,t}$	0.46***	0.29***	0.28***
$FTA_{ij,t-1}$		0.38***	0.27***
$FTA_{ij,t-2}$			0.21***
Average Treatment Effect (ATE)	0.46	0.67	0.76
Implied total increase trade flows	58%	95%	114%

Source: Calculations based on Baier and Bergstrand (2007a, Table 5)

*** and **** indicate statistical significance at 5 and 1 percent level, respectively.*

Table 1 provides both total and lagged effects of an FTA. The coefficient 0.46, for example, indicates that countries engaging in an FTA will ultimately have $e^{0.46} = 1.58$ times higher trade flows, implying a total increase in trade flows of 58 percent. Taking into consideration the gradual phasing-in of agreements and a lagged impact on bilateral trade (see columns 3 and 4 of Table 3), Baier and Bergstrand estimate the total increase of trade flows from an FTA to be 95 to 114 percent (see the last row of Table 3) after a period of about 10 years.

FTA, asymmetry, and price endogeneity

When estimating the impact of the institutional change for the NA&A islands with respect to the FTA link discussed above, we have to take the specific circumstances into consideration. First, there is an asymmetry in the degree of FTA impact for trade flows from the NA&A islands to the EU (NA&A exports) and for flows from the EU to the NA&A islands (NA&A imports). NA&A exports have benefited from a virtually complete FTA agreement in the past already, such that additional gains in trade flows relative to the EU in this direction will be limited[62]. NA&A imports, on the other hand, have received more protection, also recently, such that the scope for additional trade gains here is larger[63]. Other things equal, this effect leads us to expect that NA&A imports from the EU will rise more than NA&A exports to the EU. Second, we have to take the price endogeneity effect into consideration. Anderson and van Wincoop (2003) analytically show the importance of price index effects. In recent research continuing on their earlier study, but this time focusing on the NAFTA countries (USA, Canada, and Mexico), Baier and Bergstrand (2007b) estimate that this leads to a dampening of the above-discussed FTA effect of 20 – 40 percent. The size of the dampening factor depends on the size of the country. The smaller the country, the larger the price index effect, and therefore the larger the dampening factor. In their analysis Canada and Mexico are small relative to the USA. In our analysis, we must consider the size of the NA&A islands relative to the EU,

[62] We estimate about a quarter more gain and provide a robustness check around this value.

[63] We estimate about three-quarters more gain and provide a robustness check around this value.

leading to a sizeable dampening factor and therefore a substantial mitigation of the expected impact on trade flows relative to the EU64.

Differential impact of goods & services

In principle the above FTA analysis holds both for goods and services. We must point out, however, that the large majority of gravity equation analysis is based on trade in goods only, or on total trade flows (goods ànd services, where services comprise about 20-40 percent of the total). As noted in Chapter 1, however, the NA&A islands export almost only services and hardly any goods. Recent work by Francois, Hoekman, and Woerz (2007) analyzes a gravity equation for cross-border services trade. Their main results on market size and distance are listed in Table 4, both for all services taken together and for four different services categories.

Tabel 2 Gravity equation coefficients for cross-border services trade

	Total	Service categories			
	Services	**Transport**	**Producer**	**Other Business**	**Other Services**
Ln(pop)	0.77***	0.74***	0.79***	0.78***	0.76***
Ln(GDPcap)	0.94***	0.84***	1.10***	1.04***	0.89***
Ln(dist)	-0.11**	0.21***	-0.07	-0.12	-0.15***

Source: Francois, Hoekman, and Woerz (2007, Table 2)

*** and **** indicate statistical significance at 5 and 1 percent level, respectively.*

The regular "market potential" coefficients, in this case population and income per capita, are robust across services categories and comparable to those for goods trade. The impact of distance is, however, much smaller than for goods trade. For total services the elasticity is -0.11, indicating that a doubling of the distance between countries only reduces services trade flows by about 11 percent. For goods trade this elasticity is usually around -0.90, indicating that a doubling of the distance between countries reduces goods trade by about 90 percent. Moreover, we see that the impact is not robust for the various services categories. It is, as perhaps to be expected, positive for transport services (0.21) and (mildly) negative for producer services, other business services, and other services (including tourism). All in all, the lower impact of distance on services trade, and the high

[64] We estimate the dampening factor to be 65-80 percent. In conjunction with the above mentioned asymmetry on trade flows, we estimate the FTA impact of export flows to the EU to increase by about 6.5-12 percent and import flows from the EU to increase by about 19.5-36 percent after 10 years.

dependence of NA&A exports on services, leads to a further reduction in the expected increase of NA&A exports to the EU[65].

Distance and transport costs

As noted above, the interaction costs between nations tend to increase (and hence their trade flows tend to decrease) with 'distance', referring to both physical distance (which may be hampered or alleviated by geographical phenomena such as mountain ranges or easy access to good waterways) or political, cultural, or social distance, which also require time and effort before one can successfully engage in international business. The institutional change for the NA&A islands considered in this study for international interactions is an example of a reduction in this second type of distance. The increased reliability of the NA&A islands by a stronger embedment in the EU laws and regulations serves as a reduction in these types of interaction costs relative to all other countries in the world[66]. However, the high dependence of NA&A exports on services trade and the (absolutely) low elasticity of services trade with respect to distance lead one to expect only a small increase in NA&A export flows. Again, the expected impact on NA&A imports (which are more goods-related with a higher [absolute] elasticity) is higher, leading to an asymmetry in export and import flows and therefore an expected deterioration in the current account. To the extent that the NA&A islands may be eligible for EU subsidies for transport costs, this may lead to a further reduction of distance-related interaction costs relative to the EU, which we also take into consideration.

ADOPTING THE EURO IN THE NETHERLANDS ANTILLES AND ARUBA

The institutional change from the OCT arrangement to the OR arrangement may also lead to countries to join the Economic Monetary Union (EMU) and ultimately adopting the euro as the currency for the NA&A islands. Participating in the euro will affect the exchange rate risk of the NA&A islands. It is argued that increased stability leads to larger trade flows and there is, indeed, evidence to support this claim. Chowdhury (1993), using an overall measure of exchange rate volatility V, finds long run elasticities with respect to the exchange rate volatility of around -0.50 for the G7 countries[67]. Obviously, participation in the euro area leads to more stability relative to the euro countries and less

---

[65] Where appropriate we put the services impact to about two-thirds those of goods, based on the composition of world exports and imports, and weighted the impact of trade flows to countries using trade shares, with the usual robustness check.

[66] We estimated this impact to lead to a total reduction of distance-related interaction costs of 10 percent, with a robustness check.

[67] If Q is the real exchange rate, Chowdhury uses $m = 8$ in

$$V_t = \left[\frac{1}{m} \sum_{i=1}^{m} \left(\ln(Q_{t+i-1}) - \ln(Q_{t+i-2}) \right)^2 \right]^{1/2}.$$

stability relative to the USA, the NA&A's main trading partner. The overall effect can be estimated by comparing the current variability with that of the euro[68].

EMPIRICAL SPECIFICATION OF SIMULATIONS AND ROBUSTNESS CHECKS

Empirical specifications

From the discussions in the previous sections we need to extract a specification which we can use for simulations. The starting point is equation 1. First we take natural logarithms and first differences of both sides of equation 1, and omit irrelevant terms. This generates:

$$(2) \qquad dlEx^{j,k} = \beta_3 dlDist_{j,k} + \beta_7 dFTA_{j,k}$$

From equation (2) we calculate the simulated value as:

$$(3) \qquad Ex^{j,k} = exp[\, lEx_{t-1}^{j,k} + \beta_3 dlDist_{j,k} + \beta_7 dFTA_{j,k}\,]$$

We next specify different goods and services (l), a price dampening factor (ζ) and an asymmetry factor (η):

$$(4) \qquad Ex^{j,k,l} = exp[\, lEx_{t-1}^{j,k,l} + \beta_{3,l} dlDist_{j,k} + (1-\zeta)*\eta*\beta_7 dFTA_{j,k}\,]$$

Price dampening reflects the impact of the endogeneity of prices and the asymmetry reflects the differential impact of the Free Trade Area on the import and the export side. The above equation is used for the FTA simulation, assuming that dFTA=1 for trade

---

[68] In another and much debated paper, Rose and van Wincoop (2001) estimate the overall effect of a currency union on the trade flows of participants to lead to about a 50 percent increase. This estimate would lead to a 50 percent increase in NA&A – EU trade flows *without* detrimentally influencing the NA&A – USA trade flows. It is fairly difficult to believe that a decrease in the euro risk (actually, risk decreases to zero) leads to an increase in trade flows, while simultaneously an increase in US$ risk has a zero affect on trade flows with the US$ trading partners. Therefore, we ignore this result.

flows with the EU and dFTA=0 for other flows. The following values of parameters are used in the simulations: β_7 = .76; $\beta_{3,goods}$ = -.90; $\beta_{3,travel\ services}$ = -0.15; $\beta_{3,fin\&bus\ services}$ = -0.12; $\beta_{3,other\ services}$ = 0.21; dlDIST=-0.10 for trade flows with the EU and dlDIST=0 for other flows; ζ = 0.50 – 0.80; η = 0.25 in case of exports and η = 0.75 in case of imports.

In a slightly adjusted form a similar equation is used for the simulations of the common external EU import tariff and the increase in VAT:

(common external EU import tariff):

$$(5) \qquad Ex^{j,k,l} = exp[lEx_{t-1}^{j,k,l} + (1-\zeta)*\beta_7 dCET_{j,k}]$$

where dCET = 1 for non EU imports of non-food goods, dCET = -1 for non EU imports of food and dCET = 0 elsewhere. The following values of parameters are used in the simulations: β_7 = .76; ζ = 0.90;

(increase in VAT):

$$(6) \qquad Ex^{j,k,l} = exp[lEx_{t-1}^{j,k,l} + (1-\zeta)*\beta_7 dVAT_{j,k}]$$

where dVAT = 1 for all export flows. The following values of parameters are used in the simulations: β_7 = .76; ζ = 0.90;

For the adoption of the euro we use the following equation:

$$(7) \qquad Ex^{j,k,l} = exp[lEx_{t-1}^{j,k,l} + \beta_{euro} dVOLATILITY_{j,k}]$$

where dVOLATILITY = volatility(euro/US$) for all trade flows in US$ and dVOLATILITY = - volatility(euro/US$) for all trade flows in euro. The following values of parameters are used in the simulations:β_{euro} = -0.512

Robustness checks

The tables below report the upper and lower bounds of a 95% confidence interval of the impact of the simulation calculated over a 20% grid on both sides of the point estimate of the parameter which is investigated. Most results indicate that the simulations are robust. The direction of the impacts is maintained in all simulations, although in a few instances very small changes (approximately zero) do change sign. Relatively large variations in impact are observed for the coefficient for the common external tariff (all islands), the coefficient for the FTA (Bonaire and Curacao), the change in distance related interaction costs (Bonaire and Curacao) and the coefficient for exchange rate volatility (Aruba and

St. Maarten). This implies for example that the CET impact for Curacao on the balance of the current account ranges from -7.82% to -4.12% (see Table 5, below). Small variations in impact are realized for the assumption of a 25% of the average long run FTA effect in exports, the coefficient for exchange rate volatility (Bonaire and Curacao). The FTA impact is relatively large and uncertain for Curacao and Bonaire, the euro impact is relatively large and uncertain for Aruba and St. Maarten and the impact of the common external tariff is relatively large and uncertain for all islands. However, despite some degree of uncertainty of the simulation results, direction and sign give a clear indication of the impacts that one may expect.

Tabel 3 Sensitivity of FTA simulation results: beta_FTA*

	Aruba		Bonaire		Curacao		Windward Islands	
Exports, Total	**0.11**	**0.15**	**1.81**	**2.65**	**1.89**	**2.70**	**0.58**	**0.86**
Goods	2.44	2.91	2.97	3.55	3.57	4.26	1.00	1.19
Services	0.06	0.10	1.67	2.54	1.51	2.35	0.54	0.83
Imports, Total	**2.20**	**3.19**	**5.55**	**8.02**	**4.24**	**6.22**	**0.79**	**0.98**
Goods	3.07	4.34	6.01	8.51	5.01	7.10	0.97	1.16
Services	0.66	1.16	3.24	5.63	2.36	4.12	0.33	0.54
Balance current account *								
(goods & services)	**-3.50**	**-2.41**	**-4.49**	**-3.12**	**-7.76**	**-5.23**	**-0.09**	**0.03**

The table reports upper and lower bounds of a 95% confidence interval of the impact of the simulation in %.

Tabel 4 Sensitivity of FTA simulation results: asymmetric response of imports and exports: 25% exports*

	Aruba		Bonaire		Curacao		Windward Islands	
Exports, Total	**0.11**	**0.15**	**1.82**	**2.63**	**1.91**	**2.68**	**0.58**	**0.85**
Goods	2.45	2.90	2.99	3.54	3.58	4.25	1.00	1.19
Services	0.07	0.10	1.69	2.52	1.53	2.33	0.54	0.82
Imports, Total	**2.69**	**2.69**	**6.78**	**6.78**	**5.23**	**5.23**	**0.79**	**0.98**
Goods	3.71	3.71	7.26	7.26	6.05	6.05	0.98	1.16
Services	0.91	0.91	4.43	4.43	3.24	3.24	0.34	0.53
Balance current account *								
(goods & services)	**-2.98**	**-2.94**	**-4.21**	**-3.40**	**-6.88**	**-6.11**	**-0.08**	**0.03**

The table reports upper and lower bounds of a 95% confidence interval of the impact of the simulation in %.

Tabel 5 Sensitivity of FTA simulation results: Different distance related impact of goods and services, beta_distance*

	Aruba		Bonaire		Curacao		Windward Islands	
Exports, Total	0.11	0.14	2.02	2.43	2.05	2.54	0.66	0.78
Goods	2.16	3.20	2.63	3.90	3.16	4.68	0.88	1.31
Services	0.08	0.09	1.95	2.26	1.80	2.05	0.63	0.73
Imports, Total	2.39	3.00	6.00	7.57	4.67	5.80	0.73	1.04
Goods	3.24	4.17	6.34	8.18	5.29	6.82	0.86	1.28
Services	0.89	0.93	4.32	4.55	3.16	3.31	0.41	0.46
Balance current account *								
(goods & services)	-3.29	-2.62	-4.30	-3.32	-7.20	-5.79	-0.10	0.04

The table reports upper and lower bounds of a 95% confidence interval of the impact of the simulation in %.

Tabel 6 Sensitivity of FTA simulation results: distance related interaction costs (10%)*

	Aruba		Bonaire		Curacao		Windward Islands	
Exports, Total	0.10	0.15	1.89	2.56	1.90	2.69	0.62	0.82
Goods	1.83	3.53	2.23	4.30	2.67	5.16	0.75	1.45
Services	0.07	0.09	1.85	2.36	1.72	2.13	0.60	0.76
Imports, Total	2.19	3.19	5.51	8.06	4.31	6.15	0.63	1.14
Goods	2.94	4.47	5.76	8.76	4.80	7.30	0.73	1.41
Services	0.88	0.94	4.25	4.62	3.11	3.36	0.40	0.47
Balance current account *								
(goods & services)	-3.50	-2.41	-4.61	-3.01	-7.65	-5.34	-0.14	0.08

The table reports upper and lower bounds of a 95% confidence interval of the impact of the simulation in %.

Tabel 7 Sensitivity of Common External Tariff simulation results: beta_CET*

	Aruba		Bonaire		Curacao		Windward Islands	
Exports, Total	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Goods	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Services	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Imports, Total	2.82	5.27	3.33	6.20	2.45	4.66	-9.70	-5.62
Goods	4.42	8.27	4.01	7.45	3.46	6.58	-13.65	-7.90
Services	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Balance current account *								
(goods & services)	-6.03	-3.23	-5.51	-2.96	-7.82	-4.12	4.74	8.18

The table reports upper and lower bounds of a 95% confidence interval of the impact of the simulation in %.

Tabel 8 Sensitivity of introduction of euro simulation results: beta_euro*

	Aruba		Bonaire		Curacao		Windward Islands	
Exports, Total	-4.00	-2.38	-0.99	-0.60	-1.12	-0.68	-3.10	-1.85
Goods	-2.50	-1.49	-2.13	-1.28	-1.73	-1.04	-3.48	-2.07
Services	-4.03	-2.39	-0.85	-0.52	-0.98	-0.60	-3.06	-1.82
Imports, Total	-3.06	-1.82	-1.42	-0.86	-1.95	-1.17	-3.64	-2.16
Goods	-2.77	-1.65	-1.44	-0.87	-1.89	-1.13	-3.50	-2.08
Services	-3.57	-2.12	-1.35	-0.81	-2.09	-1.25	-3.99	-2.37
Balance current account *								
(goods & services)	-0.50	-0.29	0.16	0.28	1.28	2.15	-0.03	-0.02

The table reports upper and lower bounds of a 95% confidence interval of the impact of the simulationin %.

ANNEX II: STRUCTURE OF THE MACROECONOMIC MODEL

INTRODUCTION

This paper describes a macroeconomic model of the island regions of the Netherlands Antilles and of Aruba, which has being used to estimate the impact of the change from the current LGO status of the islands into the status of UPG. The model is an annual model and it is based on an integrated set of financial and national accounts. It contains both, the determination of product demand and supply, labour demand and supply in the real sector of the economy. The inclusion of a rather detailed supply side was considered important because the main changes in the economy of the Antilles and Aruba, are largely taking place in the supply side of the economy. During the construction of the model experiments have been carried out with different specifications of the supply side of the economy. The CES production approach appears to give the most plausible results in terms of overall model simulations.

The model parameters have been estimated on the basis of the limited data available. The parameters of the supply side have been derived indirectly under the restriction of consistency with labour demand, investment and price equations.

After this introduction the paper continues with a review of the available statistics. In general there is a lack of consistent data for each of the individual islands for a sufficiently long period. The general structure of the model is presented in section 3. The real sector is rather conventional, though some elements are treated in a non traditional way. Rather than only focusing on forecasts the model should show desirable dynamic characteristics. This implies that it should at least produce a stable long-term solution. This is guaranteed by applying rather strict neo-classical rules for behavioural equations regarding product supply and demand and labour supply and demand. Short-term fluctuations are allowed in cases of over-capacity in the product market or in cases of excess supply or demand in the labour market. The document presents the details of these relations and their background in section 4.

STATISTICS AND ESTIMATION OF PARAMETERS

One of the main requirements of the model is that it should be based upon a full and consistent set of national accounts. Preferably it should not have uncontrollable open ends. The data for the individual islands were provided by respectively the Central Bureau of Statistics of the Netherlands Antilles and of Aruba, and from the Central Banks of the Netherlands Antilles and of Aruba. Other sources of information included statistics prepared by Micromacro Consultants[69] and the various IMF reports prepared in the context of the Consultation IV missions. For the Netherlands Antilles the consistent set of National Accounts is available for the period 1997 – 2004. For Aruba the National

[69] This data is accessible for the public at the website micromacroconsultants.com

Accounts were less detailed but the statistics covered a longer period (1995 – 2006). This data, which forms the basis for the model exercise is presented in Annex 1.

Given the relative short period for which data are available econometric estimation of the parameters is not feasible. For that reason the parameters were 'guestimated'. These guesses are based upon theory and from what is known from empirical studies in other, often, comparable countries. The overall cyclical and long-term behaviour of the model has served as a guidance of the selection. In addition the model should be able to describe the main economic variables for the period data is available.

Another handicap regarding statistics is the poor linkage between the government budget statistics that are based on the GFS methodology and methodology of the national accounts. Where necessary and relevant the link in the model has been made through regression analysis.

THE GENERAL STRUCTURE OF THE MODEL

The model contains six interdependent blocks. The *first block* represents the supply side of the economy. It is based upon a two-level CES production function. The first level describes the relation between GDP production capacity on the one hand and efficiency units of capital and labour on the other hand. The second level includes imports, which is combined with the production from capital and labour (GDP). Minimizing short-term costs with given production, labour and capital stocks determine utilization rates, assuming that imports goods and services can be adjusted to shortfalls in overall demand more easily than labour and capital. Planned capacity is related to (expected) sales and relative prices of production and imports.

The total capital stock is composed of private sector and government investments. For the aggregation of private sector and public sector capital stocks to total capital stock simple sum is applied.

The *second block* provides a rather conventional determination of effective domestic demand. Consumption expenditure is explained by disposable income of households. Disposable income of households is determined by wages, the share of operating surplus transferred to households, and transfers from government and the rest of the world. Total investment is divided into government investment and private investment. Government investment is assumed exogenous in values and can be treated as a policy variable. Since prices of government investment are determined endogenously within the model government investments in constant prices are treated endogenously. Private investments are determined by the flexible accelerator mechanism, in which desired capacity and expected capital costs determine the planned capital stock; an additional determinant is the utilization rate. The interest rate plays a role through the cost of capital.

The *third block* describes the trade relations with abroad. World trade (that is total world imports weighted by the relative share of exports from the Netherlands Antilles to the various world regions), relative prices and home pressure of demand explain exports of goods. Exports of services, largely revenues from tourism, are determined endogenously as well, and its main determinants are world GDP and relative prices. Total imports are divided into two categories: imports of goods and imports of services. Imports of goods are explained by total domestic sales, relative prices (domestic versus import prices) and

a variable representing home pressure of demand. The latter reflects that imports tend to increase relatively fast when domestic demand is in excess of domestic supply. Imports of services follow disposable income corrected for different price developments domestically and abroad.

Prices and wages are determined in the *fourth block*. Domestic cost per unit of output, that is the sum of capital- and wage costs, and import costs determine market prices (consumption, investment, etc.). In a few of these price equations such as in the case of private consumption indirect taxes play a role as well. Here it should be mentioned that through prices cost per unit of output play an important role in the model. It is the main determinant of prices and through them of the competitiveness of the island economies. The costs per unit of output are determined through cost minimization under the assumption of an exogenous public sector capital stock. As a result the productivity per unit of privately owned capital and labour declines if the capital stock of the public sector lags behind. In some policy simulations this effect is quite significant such as in the case of increasing government investments.

The GDP deflator is determined on the basis of the definitional relationship.

The private wage rate equation implies full compensation of consumption prices, compensation of labour productivity, a shifting of the burden of taxes and premiums for social security to employers and a Phillips-curve effect reflected by the unemployment rate. The government wage rate follows the private wage rate with some time lag.

The *fifth block* contains private labour demand and –supply. Labour demand is related to the capacity and labour costs developments in comparison with overall cost developments. In the Netherlands Antilles migration plays a rather important role regarding labour supply. In some versions of the model labour supply is based on population growth (taking into account migration from and to the island economies) only. For projection purposes population growth figures are taken from the Central Bureaus of Statistics.

Block six describes the government sector. Social benefits follow wage rate developments. Total premiums follow the social benefits corrected by government payments. The shares of premiums paid by employers and employees depend on the unemployment rate. Taxes are endogenous. The expenditures in current prices are exogenous as well as government employment. The model assumes that the government is not allowed to run deficits forever. The model assumes that the government will increase the VAT when facing a too large deficit and/or too large public debt in relation to the GDP.

The general structure of the models for the island economies is the same. The parameters and timing of the reactions differ. The sections below describe the individual behavioural and technical equations of the model. Variables ending with “pc” symbolize annual percentage changes. P(L) reflects a distributed lag function. The definitions of the National Accounts are not presented.

BLOCK 1: SUPPLY SIDE

Planned capital stock and labour demand are derived on the basis of a long-run cost minimization model where a two-level CES production function serves as the planning relation between expected long-run output, desired labour input, desired capital stock and imports. From the same model a cost function is derived, which is being used for the determination of planned capacity and prices, the latter being more fully discussed below. In addition equations are derived for utilization rates, which reflect possible short-run deviations from the optimal levels.

It is assumed that the optimal combination of capacity and factor inputs can be described by a two-level CES production function with constant returns to scale. The first level determines production on the basis of total capital and labour. The production factors labour (L) and capital (K) are measured in efficiency units under the assumption that both labour and capital efficiency follow a continuous function of time, representing technical progress and working hours. Since public sector capital is exogenous in the optimisation problem marginal productivity declines with increasing private sector capital stock and constant public sector stocks. This declining marginal productivity is reflected in the cost per unit of output that increase if the public sector capital stock grows at a slower rate than the private sector capital stock.The second level combines GDP and imports to total sales.

Expectations are determined on the basis of distributed lags of the relevant variables. User cost of capital follows the definition of Jorgenson, in which the price of investment and the real interest rate plays a role next to the rate of depreciation.

As mentioned, from this optimisation problem also an overall cost function can be derived, which is used in the determination of prices and planned capacity, assuming that imperfect competition between domestic and foreign producers prevails in product markets, with firms anticipating a log-linear aggregate demand function.

The above system of equations determines to a large extent the long-run solution of the model. There may however be a number of reasons that in the short-run actual values deviate from the long-run equilibrium values of the model. These deviations give rise to shifts in the utilization rates of labour, capital and overall capacity. Actual capacity is determined through a short-run production function in which labour and capital stock are considered constant.

1) kastpc = capstarpc – c(1) * (pkpc – cpupc)

The optimal capital (kast) is derived from the optimal growth of capacity and the prices of capital (pk) relatively to the costs per unit of output (cpu).

2) Kpr = (kast ^ c((2)) * kpr(-1) ^ (1 – c((2))* (1 + c(3))*BOP(-1)/GDPP(-1))

The actual development of private capital (kpr) is a geometric average of the optimal and past capital. A deficit in the balance of payments (BOP) influences the investment negatively.

3) Kap = kpr+kg

Total capital is the sum of government and private capital

4) capstarpc = c(4) + c(5) * (P(L) * qy – 80)

The optimal growth of capacity (capstarpc) is determined by the exogenous technological growth of 3 % p.a and the distance from optimal (80 %) use of capacities (qy).

5) Qy = 100 * y / cap

Capacity utilization rate is defined as the actual production (y) as percentage of the capacity production (cap)

BLOCK 2: AGGREGATE DOMESTIC DEMAND

This section describes respectively consumption, business investments and changes in stocks.

PRIVATE CONSUMPTION DEMAND

Consumption demand consists of private and government consumption. The value of government consumption is assumed exogenous.

Private consumption (constant prices) is determined by disposable income of households, where the relevant elasticity has been taken as unity.

6) chhpc = 1.0 * P(L) * (dihpc - pchhpc)

The growth of consumption (chhpc) depends positively on disposable income (dih) of household and negatively on the prices of consumption goods (pchh).

PRIVATE INVESTMENT

The theoretical basis for the two factor demand equations (productive private investment and employment of wage earners) is the CES production model described above combined with efficiency allocation assumptions. Ideally these assumptions lead to mutually consistent desired levels of the capital stock and the labour stock that would enter the specifications for business investments and employment.

7) ipriv = kpr - kpr(-1) + c((6) * kpr(-1)

Private investments (ipriv) are equal to the difference between current and past capital level. Depreciation is taken into account.

8) Kg = (1 – c(7)) * kg(-1) + ig

9) Ig = exogenous

Government investment (ig) is exogenous and so it its capital (kg).

10) It = ipriv+ ig

Total investment (it) is private plus public investment.

The equation for "productive" business investment is based on a partial adjustment model in which gross investment is proportional to the gap between desired level of the capital stock, which on its turn is based on the structural demand for output of firms, and the utilization rate. Theoretically the desired level of the capital stock depends on desired capacity and relative costs (capital costs and wage costs). The actual investments are also dependent on the availability of domestic financing, which is measured by the deficit of the balance of payments.

GOVERNMENT DEMAND

Both government consumption and government investment in current prices are treated exogenously and can therefore be considered policy variables in the model. For the policy neutral projection with the model the government consumption and investment as a percentage of GDP has been fixed at the average rate over the past five years. Prices of these government demand categories are determined within the model, and therefore government consumption and investments are determined endogenously in the model. Similarly government employment is exogenous, but the total wages paid by government are determined within the model because in the long run the government wage rate follows private sector wages. Transfers to and from the government has been fixed at fixed ratios to total government income.

BLOCK 3: FOREIGN TRADE

EXPORTS OF GOODS & SERVICES

The volume of exports of goods depends on world imports that are relevant for the Netherlands Antilles. Relative prices are included to allow for the effect of shifts in price competitiveness between the island economies and foreign suppliers. The relevant elasticity is pegged to 2, assuming that, ceteris paribus, the country has to be very careful in foreign trade pricing, as its goods can be easily replaced by other countries. In addition, a low rate of utilization tends to influence the volume of exports favourably reflecting that exports compete with domestic demand ('home pressure of demand).

The equation for exports of services contains total trade of goods, that is the total of Antillean commodity imports and exports. Further relative prices are included, assuming that services are exported for their domestic price.

11) expgpc = mwpc + c(8) * P(L) (pexpgpc – pmwpc) + c(9) * (qy – 80)

Export of goods (expg) grows with increasing foreign demand (mwpc), decreases with increasing relative prices of export (pexpg) versus world prices (pmwpc) . Export is crowded out if the capacity is utilized above 80%.

12) expspc = c(10) * gdprowpc + c(11) * P(L) (pchhpc – pmwpc)

Export of services (expspc) reacts to foreign income and to the difference between domestic consumer prices (pchhpc, prices of food, hotels and so on) and foreign prices.

IMPORTS OF GOODS & SERVICES

Imports of goods are primarily explained by total sales, divided into inventories and other sales. Furthermore price competitiveness of foreign versus domestic suppliers is represented by a relative price term. The price elasticity is pegged at 0.5, which is the same as above in the determination of domestic production. Supply factors are allowed for by means of the utilization rate in the economy. Rising capacity utilization imply more imports (home pressure of demand).

Imports of services are determined by disposable income with an elasticity of unity and relative prices reflecting competition between foreign and domestic suppliers.

13) impgpc = adpc + c(12) * P(L) * (pimpgpc – padpc) + c(13) * (qy - 80)

Import of goods (impgpc) grows with aggregate demand (ad) and decreases if the import prices (pimpg) grow faster than prices of domestic output (pad). Import increases if capacity is above 80%.

14) impspc = c(14) * (dihpc – pchhpc) + c(15) * P(L) * (pimpspc(-1) – padpc(-1))

Import of services (imps) grows with real income households (dihpc-pchhpc) and decreases if import prices of services (pimps) grow faster than overal prices at the domestic market (pad).

BLOCK 4: WAGES AND PRICES

PRICES

The prices of the main expenditure categories are essentially explained from cost per unit of output and from the price of total imports. In addition the prices of commodity exports and of exports of services are further related to the relevant (exogenous) competitors' price. The price of government consumption is assumed to depend on the wage rate and the price of total sales. On top of these costs indirect taxes are added as an additional explanatory variable in some of the price equations. Discrepancies between demand and supply are represented by the utilization rate, which has been added to some of the equations. The GDP deflator is based on the definitional relation between GDP in current and constant prices.

All price equations are linearly homogeneous in the explanatory price variable.

15) pchhpc = cpupmpc + (impgsp(-1) / adp(-1)) * (pmgspc - cpupmpc) + c_vat * (vatrate - vatrate(-2)) + c(16) * P(L) * (qy - 80.0)

Domestic consumption prices are determined by costs per unit of output (cpupm) and import prices (pmngspc). The VAT is included fully (vatrate). If capacity is highly used (qy>80), it pushes prices upwards.

16) picpc = (1-c(17)) * pypc + c(17) * pmgpc

Private investment prices (pic) are a weighted average of domestic and foreign price growth.

17) pigpc = (1-c(17)) * pypc + c(17) * pmgpc

Public investment prices (pig) follow the same rules as the private.

18) pcgpc = C(18) * padpc + (1-c(18)) * wrgpc

Price of public consumption (pcg) follows domestic price level and wages in governmental sector (wrg.)

19) pexpgpc = c(19) * pexcomppc + (1-c(19)) * cpupmpc

Prices of export of goods (pexpg) are partly exogenous, partly determined by costs per unit of output.

20) pexpspc = c(20) * pexcomppc + (1-c(20)) * cpupmpc

... and so are export prices of services (pexps).

21) cpupc = C(21) * P(L) * wrcpc + c(22) * P(L) * pkpc - c(23) * .4 * (kgpc(-1) - kprpc(-1))

The costs per unit of output (cpu) are a combination of the wage costs (wrc) and

costs of capital (pk). They are also influenced by the existent public capital/infrastructure (kgpc).

22) pistarpc = C(24) * pipc + (1-c(24)) * pipcstar(-1)

The optimal prices of investment goods (pistar) are a combination of its current prices (pipc) and past optimal prices.

23) realint = rlna – pipcstar

The real interest rate (realint) depends on the long run interest level (rlna) and the optimal price of investment (pipcstar).

24) pkpc = pipc + (pi(-1) / pk(-1)) * (realint - realint(-1))

Price of capital (pk) is given by the prices of investment goods (pi) and the real interest rate.

25) pk = (1+ pkpc/100)*pk(-1)

26) rlna = rlrow + c(25) * debtgdp(-1)

WAGES

In the model a distinction is made between the wage rates of the private sector and the public sector. The elasticity of the private sector wage rate with respect to the price of private consumption is set at one. Wage earners benefit for 100% from labour productivity increases. It is further assumed that wage earners are able to shift the burden of social security contributions and direct taxes on wage income to employers. Finally the unemployment rate is added to represent the Phillips-curve mechanism. The overall model results appear to be extremely sensitive for the way the Phillips curve mechanism is specified. In case it is included as a level the model generates an 'equilibrium unemployment' rate of about 17%, which seems, although about equal to the current rate in the Netherlands Antilles, to be quite high for the long run. If the unemployment rate is included in deviation from a moving average the model shows a declining rate to approximately 15% of the labour force. Although ideally this question should have been solved empirically the statistics do not allow a final answer.

27) Wrcpc = c(26) * P(L) * pchhpc + c(27) * P(L) * labprod + c(28) * P(L) * ur + c(29) * wdrukhpc

Private sector wages (wrc) are fully indexed by consumer prices (pchh) and increases with labour productivity (labprod). Higher unemployment (ur) leads to lower wages. A large tax wedge (wdrukh) leads to an upward wage pressure.

The public sector wage rate is linked to the wage rate of companies. We assume that in the long run public sector wages follow completely the wages paid in the private sector.

BLOCK 5: LABOUR MARKET

Total employment is divided into dependent and exogenous independent employment, the latter comprising self-employed workers. Government employment is exogenous as well. Unemployment follows from its definition.

It is assumed that the actual level of private sector employment is partially adjusted to the desired level, which is determined on the basis of the optimisation procedure described above.

The supply of labour is determined by the size of the working-age population, which exogenous in the model.

28) Empl = emplc + emplg

Total employment (empl) is the sum of private (emplc) and public (emplg) employment

29) Lfpc = c((30) * popupc

Labour force (lf) follows the population growth (popu)

30) Lastpc = 1.0 * capstarpc - c(31) * P(L) * (wrcpc - cpupc - c(3))

The optimal employment (last) follows the optimal capacities (capstar) and the difference between wage (wrcpc) and costs (cpupc) growth. Technological progress leads to less employment (c(3)).

31) Emplc = last ^ c((32) * emplc(-1) ^ (1 - c((32))

Actual employment in the private sector (emplc) is a combination of the optimal and past employment.

32) U = Lf – empl

Nr. of unemployed people (U) is the difference between the labour force and employment.

33) Ur = 100 * U / lf

Unemployment rate (ur)

BLOCK 6: GOVERNMENT

The basic principle of the social security system is that benefits are related to wages and unemployment. The price component is reflected by the wage rate whereas the volume is represented by number of unemployed people. Premiums for social security are determined on the basis of total benefits, whereas the difference between total premiums paid and benefits received is covered from the government budget.

The government is not allowed to run a long run deficit of its finances. If the deficit crosses 3% of the current GDP or if the debt increases to more than 60 % of the GDP (the EU rules), the government is forced to increase the value added tax in order to return the deficit to sustainable levels.

34) VAT = vatrate* CHHP

The income from value added tax (VAT) depends on the endogenous VAT rate (vatrate) and the household consumption (CHHP) in current prices.

35) TARIFFS = Tariffrate * IMPGSP

The tariffs are collected on all imports of goods and services (IMPGSP).

36) Vatrate = Vatrate(-1) + c(33) * (debtgdp - 60) + c(34) * (defgdp - c(3))

The VAT rate will increase if debt to gdp ratio (debtgdp) is greter than 60 %. It also increases when the deficit to gdp ratio (defgdp) is greater than 3 %.

MODELUITKOMSTEN PER EILAND EN PER EFFECT

Curaçao, Pessimistisch scenario: Introductiekosten EU-regelgeving +1.8% BBP			
	Korte termijn	Middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-0,20	-0,02	0,02
Particuliere consumptie	-0,15	-0,19	0,02
Beschikbaar inkomen huishoudens	0,13	-0,22	-0,02
Exporten	-0,49	0,08	0,03
Importen	-0,06	-0,07	0,00
Investeringen	-0,43	0,01	0,01
Loonvoet	0,26	-0,11	-0,04
Prijsdeflator consumptie	0,31	-0,07	-0,04
Prijsdeflator BBP	0,39	-0,11	-0,05
Werkgelegenheid	-0,01	-0,05	0,00
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,01	0,01	0,00
Werkloosheidspercentage	0,01	0,05	0,00
Investeringsquote	-0,07	0,01	0,00
Lopende rekening als % van het BBP	-0,17	0,06	0,01
Overheidstekort als % van het BBP	0,09	-0,06	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	0,37	0,08	-0,01

Curaçao, Pessimistisch scenario: Structuurfondsen			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	0,57	1,43	4,00
Particuliere consumptie	0,59	1,87	5,01
Beschikbaar inkomen huishoudens	0,81	1,47	3,40
Exporten	-0,23	0,92	4,53
Importen	0,69	1,44	3,34
Investeringen	2,65	2,40	1,68
Loonvoet	0,40	0,72	2,36
Prijsdeflator consumptie	0,14	-0,42	-1,38
Prijsdeflator BBP	0,38	-0,28	-2,68
Werkgelegenheid	0,02	-0,10	-0,09
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	-0,01	-0,02	0,01
Werkloosheidspercentage	-0,02	0,09	0,08
Investeringsquote	0,65	0,32	-0,86
Lopende rekening als % van het BBP	-0,43	-0,35	-0,24
Overheidstekort als % van het BBP	-0,07	-0,02	0,01
Overheidsschuld als % van het BBP	-0,28	-0,39	0,19

Curaçao, Pessimistisch scenario: effect op invoerprijzen			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-0,52	-0,46	-0,46
Particuliere consumptie	-0,50	-1,00	-1,08
Beschikbaar inkomen huishoudens	-0,34	-0,92	-0,93
Exporten	-0,27	0,31	0,22
Importen	-0,16	-0,25	-0,26
Investeringen	-0,53	-0,70	-0,51
Loonvoet	0,05	-0,14	-0,32
Prijsdeflator consumptie	0,25	0,02	0,10
Prijsdeflator BBP	0,27	-0,12	-0,10
Werkgelegenheid	-0,05	-0,30	0,00
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,02	0,06	0,00
Werkloosheidspercentage	0,04	0,25	0,00
Investeringsquote	-0,01	-0,08	-0,02
Lopende rekening als % van het BBP	-0,05	0,22	0,16
Overheidstekort als % van het BBP	0,34	0,05	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	1,13	1,59	0,05

Curaçao, Pessimistisch scenario: effect invoering EU-Handelsregime			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	0,70	0,46	0,56
Particuliere consumptie	0,53	0,90	1,20
Beschikbaar inkomen huishoudens	1,28	2,09	2,16
Exporten	1,28	0,89	0,94
Importen	0,92	1,15	1,23
Investeringen	1,02	0,90	0,75
Loonvoet	0,84	1,43	1,56
Prijsdeflator consumptie	0,66	1,22	0,99
Prijsdeflator BBP	0,84	1,78	1,73
Werkgelegenheid	0,07	0,31	0,00
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	-0,01	-0,03	0,00
Werkloosheidspercentage	-0,06	-0,26	0,00
Investeringsquote	0,10	0,15	0,07
Lopende rekening als % van het BBP	0,30	0,14	0,21
Overheidstekort als % van het BBP	-0,12	-0,01	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	-0,42	-0,66	-0,04

Curaçao, Optimistisch scenario: Introductiekosten EU-regelgeving +1.8% BBP			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-0,15	-0,02	0,02
Particuliere consumptie	-0,10	-0,16	0,02
Beschikbaar inkomen huishoudens	0,17	-0,19	-0,02
Exporten	-0,47	0,07	0,03
Importen	-0,02	-0,06	0,01
Investeringen	-0,32	0,00	0,01
Loonvoet	0,26	-0,11	-0,03
Prijsdeflator consumptie	0,29	-0,06	-0,04
Prijsdeflator BBP	0,38	-0,10	-0,05
Werkgelegenheid	0,00	-0,04	0,00
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,01	0,01	0,00
Werkloosheidspercentage	0,00	0,04	0,00
Investeringsquote	-0,05	0,01	0,00
Lopende rekening als % van het BBP	-0,18	0,05	0,01
Overheidstekort als % van het BBP	0,07	-0,05	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	0,30	0,07	-0,01

Curaçao, Optimistisch scenario: Structuurfondsen			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	1,06	2,66	7,70
Particuliere consumptie	1,11	3,48	9,71
Beschikbaar inkomen huishoudens	1,51	2,74	6,45
Exporten	-0,42	1,69	8,58
Importen	1,28	2,68	6,44
Investeringen	4,92	4,48	3,40
Loonvoet	0,73	1,33	4,39
Prijsdeflator consumptie	0,25	-0,78	-2,69
Prijsdeflator BBP	0,70	-0,50	-4,87
Werkgelegenheid	0,04	-0,18	-0,16
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	-0,01	-0,03	0,01
Werkloosheidspercentage	-0,04	0,16	0,13
Investeringsquote	1,20	0,59	-1,54
Lopende rekening als % van het BBP	-0,79	-0,66	-0,42
Overheidstekort als % van het BBP	-0,13	-0,03	0,02
Overheidsschuld als % van het BBP	-0,53	-0,75	0,28

Curaçao, Optimistisch scenario: effect op invoerprijzen			
	korte termijn	middellange termijn	Lange. termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-0,28	-0,30	-0,32
Particuliere consumptie	-0,15	-0,50	-0,57
Beschikbaar inkomen huishoudens	-0,09	-0,47	-0,49
Exporten	-0,09	0,19	0,12
Importen	0,03	-0,06	-0,07
Investeringen	-0,36	-0,48	-0,36
Loonvoet	-0,01	-0,14	-0,26
Prijsdeflator consumptie	0,11	0,00	0,06
Prijsdeflator BBP	0,11	-0,08	-0,05
Werkgelegenheid	-0,02	-0,16	0,00
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,01	0,04	0,00
Werkloosheidspercentage	0,02	0,14	0,00
Investeringsquote	-0,03	-0,06	-0,01
Lopende rekening als % van het BBP	-0,08	0,07	0,04
Overheidstekort als % van het BBP	0,20	0,03	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	0,69	0,97	0,03

Curaçao, Optimistisch scenario: effect invoering EU-Handelsregime			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	1,40	0,91	1,12
Particuliere consumptie	1,06	1,80	2,40
Beschikbaar inkomen huishoudens	2,58	4,20	4,34
Exporten	2,56	1,79	1,90
Importen	1,84	2,30	2,48
Investeringen	2,04	1,80	1,50
Loonvoet	1,70	2,88	3,14
Prijsdeflator consumptie	1,32	2,45	1,99
Prijsdeflator BBP	1,70	3,58	3,48
Werkgelegenheid	0,13	0,62	0,00
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	-0,01	-0,05	0,00
Werkloosheidspercentage	-0,11	-0,52	0,00
Investeringsquote	0,20	0,29	0,15
Lopende rekening als % van het BBP	0,60	0,28	0,42
Overheidstekort als % van het BBP	-0,23	-0,02	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	-0,82	-1,30	-0,08

Bonaire, Pessimistisch scenario: Introductiekosten EU-regelgeving +1.8% BBP			
	Korte termijn	Middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-0,21	-0,37	-0,06
Particuliere consumptie	-0,62	-0,85	-0,05
Beschikbaar inkomen huishoudens	0,49	0,65	-0,02
Exporten	-1,33	-0,79	-0,07
Importen	-0,22	-0,46	-0,05
Investeringen	0,81	0,61	0,00
Loonvoet	0,98	0,67	-0,06
Prijsdeflator consumptie	1,24	1,35	-0,03
Prijsdeflator BBP	1,33	1,57	-0,01
Werkgelegenheid	0,10	0,29	0,00
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,01	0,00	0,00
Werkloosheidspercentage	-0,09	-0,26	0,00
Investeringsquote	0,36	0,35	0,02
Lopende rekening als % van het BBP	-0,32	0,09	0,00
Overheidstekort als % van het BBP	0,05	-0,09	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	0,20	-0,27	0,09

Bonaire, Pessimistisch scenario: Structuurfondsen			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	0,67	1,25	1,85
Particuliere consumptie	0,56	1,73	3,30
Beschikbaar inkomen huishoudens	0,55	1,84	2,94
Exporten	0,18	0,32	0,79
Importen	0,55	1,04	1,57
Investeringen	1,53	2,08	1,81
Loonvoet	0,24	0,93	1,64
Prijsdeflator consumptie	-0,11	0,10	-0,25
Prijsdeflator BBP	-0,02	0,48	0,55
Werkgelegenheid	0,06	0,30	-0,02
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	-0,01	-0,04	0,00
Werkloosheidspercentage	-0,05	-0,27	0,02
Investeringsquote	0,30	0,29	-0,01
Lopende rekening als % van het BBP	-0,11	-0,11	0,01
Overheidstekort als % van het BBP	-0,18	-0,11	0,01
Overheidsschuld als % van het BBP	-0,58	-1,26	0,03

Bonaire, Pessimistisch scenario: effect op invoerprijzen			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-1,19	-2,33	-2,45
Particuliere consumptie	-1,02	-3,10	-4,80
Beschikbaar inkomen huishoudens	0,15	-1,42	-3,15
Exporten	-0,93	-0,29	0,38
Importen	-0,20	-1,03	-1,07
Investeringen	-1,12	-3,18	-2,63
Loonvoet	0,68	0,24	-1,15
Prijsdeflator consumptie	1,42	1,63	1,53
Prijsdeflator BBP	1,32	1,27	-0,19
Werkgelegenheid	-0,09	-0,92	0,01
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,05	0,14	0,00
Werkloosheidspercentage	0,09	0,83	-0,01
Investeringsquote	0,02	-0,32	-0,07
Lopende rekening als % van het BBP	-0,18	0,26	-0,01
Overheidstekort als % van het BBP	0,72	0,24	-0,02
Overheidsschuld als % van het BBP	2,30	3,81	0,04

Bonaire, Pessimistisch scenario: effect invoering EU-Handelsregime			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	5,31	3,17	1,61
Particuliere consumptie	4,09	5,59	1,53
Beschikbaar inkomen huishoudens	5,99	7,02	-0,56
Exporten	10,11	3,74	4,64
Importen	6,79	6,75	5,31
Investeringen	6,28	5,00	1,90
Loonvoet	3,73	3,69	-0,38
Prijsdeflator consumptie	1,19	1,84	-2,00
Prijsdeflator BBP	2,49	4,14	-1,84
Werkgelegenheid	0,54	2,38	0,04
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	-0,04	-0,13	0,02
Werkloosheidspercentage	-0,49	-2,16	-0,04
Investeringsquote	0,33	0,64	0,10
Lopende rekening als % van het BBP	1,87	0,15	-0,01
Overheidstekort als % van het BBP	-0,73	0,04	-0,02
Overheidsschuld als % van het BBP	-2,45	-2,88	0,50

Bonaire, Optimistisch scenario: Introductiekosten EU-regelgeving +1.8% BBP			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-0,19	-0,21	-0,02
Particuliere consumptie	-0,41	-0,48	-0,02
Beschikbaar inkomen huishoudens	0,43	0,36	-0,02
Exporten	-0,95	-0,37	-0,02
Importen	-0,14	-0,27	-0,02
Investeringen	0,24	0,26	0,01
Loonvoet	0,74	0,38	-0,04
Prijsdeflator consumptie	0,93	0,73	-0,04
Prijsdeflator BBP	1,03	0,86	-0,04
Werkgelegenheid	0,05	0,11	0,00
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,01	0,00	0,00
Werkloosheidspercentage	-0,04	-0,10	0,00
Investeringsquote	0,15	0,17	0,01
Lopende rekening als % van het BBP	-0,21	0,08	0,00
Overheidstekort als % van het BBP	0,06	-0,07	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	0,26	-0,12	0,06

Bonaire, Optimistisch scenario: Structuurfondsen			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	1,59	3,15	5,87
Particuliere consumptie	1,13	4,12	9,52
Beschikbaar inkomen huishoudens	1,99	5,56	9,09
Exporten	-0,24	0,86	3,75
Importen	1,38	2,73	5,18
Investeringen	4,77	5,65	5,47
Loonvoet	1,41	3,52	5,74
Prijsdeflator consumptie	0,67	1,31	-0,13
Prijsdeflator BBP	0,92	2,33	1,44
Werkgelegenheid	0,12	0,47	-0,07
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	-0,01	-0,08	0,00
Werkloosheidspercentage	-0,11	-0,43	0,06
Investeringsquote	1,10	0,87	-0,14
Lopende rekening als % van het BBP	-0,46	-0,23	0,02
Overheidstekort als % van het BBP	-0,24	-0,24	0,02
Overheidsschuld als % van het BBP	-0,83	-2,33	0,06

Bonaire, Optimistisch scenario: effect op invoerprijzen			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-0,90	-1,84	-1,96
Particuliere consumptie	-0,65	-2,31	-3,56
Beschikbaar inkomen huishoudens	0,27	-0,82	-2,04
Exporten	-0,65	-0,20	0,17
Importen	0,02	-0,65	-0,73
Investeringen	-0,90	-2,53	-2,09
Loonvoet	0,55	0,34	-0,70
Prijsdeflator consumptie	1,10	1,45	1,43
Prijsdeflator BBP	1,02	1,19	0,24
Werkgelegenheid	-0,07	-0,71	0,01
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,04	0,11	0,00
Werkloosheidspercentage	0,06	0,64	0,00
Investeringsquote	0,00	-0,25	-0,05
Lopende rekening als % van het BBP	-0,18	0,18	0,00
Overheidstekort als % van het BBP	0,59	0,18	-0,01
Overheidsschuld als % van het BBP	1,92	3,04	0,03

Bonaire, Pessimistisch scenario: effect invoering EU-Handelsregime			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	8,02	4,69	2,29
Particuliere consumptie	6,18	8,33	2,17
Beschikbaar inkomen huishoudens	9,21	10,78	-0,96
Exporten	15,31	5,59	6,83
Importen	10,32	10,21	7,87
Investeringen	9,48	7,51	2,72
Loonvoet	5,73	5,78	-0,65
Prijsdeflator consumptie	1,89	3,02	-2,93
Prijsdeflator BBP	3,85	6,52	-2,68
Werkgelegenheid	0,81	3,57	0,07
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	-0,06	-0,20	0,04
Werkloosheidspercentage	-0,74	-3,23	-0,06
Investeringsquote	0,48	0,97	0,15
Lopende rekening als % van het BBP	2,75	0,21	-0,01
Overheidstekort als % van het BBP	-1,07	0,05	-0,03
Overheidsschuld als % van het BBP	-3,60	-4,28	0,77

Bovenwindse eilanden, Pessimistisch scenario: Introductiekosten EU-regelgeving +1.8% BBP			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-0,66	-0,33	-0,01
Particuliere consumptie	-0,80	-0,56	-0,03
Beschikbaar inkomen huishoudens	-0,53	-0,43	-0,02
Exporten	-0,90	-0,26	-0,03
Importen	-0,53	-0,19	-0,04
Investeringen	0,48	0,47	-0,02
Loonvoet	0,06	-0,67	-0,04
Prijsdeflator consumptie	0,43	-0,04	-0,02
Prijsdeflator BBP	0,63	0,41	-0,06
Werkgelegenheid	0,08	0,12	-0,02
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,01	0,00	0,00
Werkloosheidspercentage	-0,08	-0,12	0,01
Investeringsquote	0,33	0,26	0,00
Lopende rekening als % van het BBP	-0,41	0,10	0,00
Overheidstekort als % van het BBP	0,08	-0,07	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	0,32	-0,11	0,00

Bovenwindse eilanden, Pessimistisch scenario: Structuurfondsen			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	0,23	0,46	0,94
Particuliere consumptie	0,29	0,69	1,46
Beschikbaar inkomen huishoudens	0,22	0,48	0,99
Exporten	0,15	0,31	0,71
Importen	0,23	0,45	0,90
Investeringen	0,64	0,76	0,68
Loonvoet	0,02	0,13	0,48
Prijsdeflator consumptie	-0,11	-0,21	-0,42
Prijsdeflator BBP	-0,03	-0,12	-0,28
Werkgelegenheid	0,02	0,10	0,00
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,00	-0,01	0,00
Werkloosheidspercentage	-0,02	-0,09	0,00
Investeringsquote	0,12	0,10	-0,08
Lopende rekening als % van het BBP	-0,09	-0,14	-0,06
Overheidstekort als % van het BBP	-0,05	-0,01	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	-0,17	-0,25	-0,02

Bovenwindse eilanden, Pessimistisch scenario: effect op invoerprijzen			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-3,78	-2,06	-2,94
Particuliere consumptie	-7,37	-5,05	-5,46
Beschikbaar inkomen huishoudens	-5,02	-3,08	-3,65
Exporten	-3,53	-1,95	-2,93
Importen	-4,81	-3,56	-4,04
Investeringen	-3,22	-4,31	-3,08
Loonvoet	0,43	1,66	-1,44
Prijsdeflator consumptie	2,97	1,95	1,77
Prijsdeflator BBP	2,26	0,64	2,08
Werkgelegenheid	-0,94	-2,37	0,17
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,00	-0,01	0,00
Werkloosheidspercentage	0,88	2,25	-0,15
Investeringsquote	0,16	-0,75	-0,05
Lopende rekening als % van het BBP	1,24	1,51	1,49
Overheidstekort als % van het BBP	-0,04	0,04	-0,02
Overheidsschuld als % van het BBP	-0,03	-0,17	-0,17

Bovenwindse eilanden, Pessimistisch scenario: effect invoering EU-Handelsregime			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-2,49	-1,92	-2,21
Particuliere consumptie	-1,53	0,21	-0,14
Beschikbaar inkomen huishoudens	-2,98	-2,74	-2,89
Exporten	-2,88	-2,53	-3,07
Importen	-2,30	-1,85	-1,90
Investeringen	-2,89	-4,19	-2,47
Loonvoet	-2,37	-3,85	-4,91
Prijsdeflator consumptie	-1,30	-3,08	-2,76
Prijsdeflator BBP	-0,11	-0,70	-0,06
Werkgelegenheid	-0,37	-1,67	0,07
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,01	0,01	0,00
Werkloosheidspercentage	0,35	1,59	-0,06
Investeringsquote	-0,13	-0,75	-0,09
Lopende rekening als % van het BBP	0,06	0,93	0,44
Overheidstekort als % van het BBP	0,11	-0,02	-0,01
Overheidsschuld als % van het BBP	0,30	0,09	0,04

Bovenwindse eilanden, Optimistisch scenario: Intr. EU-regelgeving +1.8% BBP			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-0,48	-0,18	0,01
Particuliere consumptie	-0,60	-0,32	0,00
Beschikbaar inkomen huishoudens	-0,36	-0,24	0,00
Exporten	-0,63	-0,11	-0,01
Importen	-0,39	-0,10	-0,02
Investeringen	-0,02	0,17	0,01
Loonvoet	0,08	-0,36	-0,03
Prijsdeflator consumptie	0,35	-0,04	-0,02
Prijsdeflator BBP	0,39	0,21	-0,04
Werkgelegenheid	0,03	-0,01	0,01
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,01	0,00	0,00
Werkloosheidspercentage	-0,02	0,01	-0,01
Investeringsquote	0,13	0,11	0,00
Lopende rekening als % van het BBP	-0,30	0,10	0,00
Overheidstekort als % van het BBP	0,08	-0,06	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	0,33	-0,06	-0,01

Bovenwindse eilanden, Optimistisch scenario: Structuurfondsen			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	0,48	1,49	4,40
Particuliere consumptie	0,67	2,61	7,60
Beschikbaar inkomen huishoudens	0,62	1,87	5,05
Exporten	0,23	1,23	3,62
Importen	0,65	1,77	4,71
Investeringen	2,50	2,19	2,67
Loonvoet	0,12	0,52	1,93
Prijsdeflator consumptie	-0,16	-0,78	-2,19
Prijsdeflator BBP	0,26	0,01	-0,66
Werkgelegenheid	0,01	-0,15	0,01
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,00	-0,01	-0,01
Werkloosheidspercentage	-0,01	0,14	-0,01
Investeringsquote	0,57	0,22	-0,55
Lopende rekening als % van het BBP	-0,44	-0,27	0,13
Overheidstekort als % van het BBP	-0,05	-0,04	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	-0,12	-0,36	-0,13

Bovenwindse eilanden, Optimistisch scenario: effect op invoerprijzen			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-2,57	-0,45	-1,40
Particuliere consumptie	-5,74	-2,67	-3,66
Beschikbaar inkomen huishoudens	-3,86	-1,51	-2,32
Exporten	-2,60	-1,26	-2,15
Importen	-3,78	-2,34	-3,07
Investeringen	-2,13	-1,58	-1,45
Loonvoet	0,33	1,78	-0,27
Prijsdeflator consumptie	2,17	1,25	1,37
Prijsdeflator BBP	1,62	-0,10	0,83
Werkgelegenheid	-0,77	-1,24	0,21
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	-0,02	-0,08	-0,01
Werkloosheidspercentage	0,72	1,19	-0,18
Investeringsquote	0,12	-0,37	-0,02
Lopende rekening als % van het BBP	1,18	0,74	0,87
Overheidstekort als % van het BBP	-0,44	-0,02	-0,01
Overheidsschuld als % van het BBP	-1,33	-1,82	-0,18

Bovenwindse eilanden, Optimistisch scenario: effect invoering EU-Handelsregime			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-0,75	-0,58	-0,67
Particuliere consumptie	-0,46	0,07	-0,04
Beschikbaar inkomen huishoudens	-0,90	-0,82	-0,87
Exporten	-0,87	-0,76	-0,93
Importen	-0,69	-0,55	-0,57
Investeringen	-0,87	-1,26	-0,74
Loonvoet	-0,72	-1,17	-1,49
Prijsdeflator consumptie	-0,39	-0,93	-0,83
Prijsdeflator BBP	-0,03	-0,20	-0,01
Werkgelegenheid	-0,11	-0,50	0,02
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,00	0,00	0,00
Werkloosheidspercentage	0,10	0,48	-0,02
Investeringsquote	-0,04	-0,23	-0,03
Lopende rekening als % van het BBP	0,02	0,28	0,13
Overheidstekort als % van het BBP	0,03	-0,01	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	0,09	0,02	0,01

Aruba, pessimistisch scenario: Intr. EU-regelgeving +1.8% BBP			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-0,49	-0,04	0,05
Particuliere consumptie	-1,09	-0,24	-0,01
Beschikbaar inkomen huishoudens	-0,23	0,02	-0,01
Exporten	-1,48	-0,25	0,09
Importen	-0,71	-0,06	-0,01
Investeringen	-2,78	1,19	0,05
Loonvoet	0,51	-0,02	-0,01
Prijsdeflator consumptie	1,04	0,15	0,00
Prijsdeflator BBP	0,52	0,08	-0,07
Werkgelegenheid	-0,03	0,01	0,00
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,00	0,00	0,00
Werkloosheidspercentage	0,03	-0,01	0,00
Investeringsquote	-0,69	0,30	0,00
Lopende rekening als % van het BBP	-0,52	-0,08	0,01
Overheidstekort als % van het BBP	0,07	-0,05	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	0,23	-0,08	0,00

Aruba, pessimistisch scenario: Structuurfondsen			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	0,00	0,00	0,00
Particuliere consumptie	0,00	0,00	0,00
Beschikbaar inkomen huishoudens	0,00	0,00	0,00
Exporten	0,00	0,00	0,00
Importen	0,00	0,00	0,00
Investeringen	0,00	0,00	0,00
Loonvoet	0,00	0,00	0,00
Prijsdeflator consumptie	0,00	0,00	0,00
Prijsdeflator BBP	0,00	0,00	0,00
Werkgelegenheid	0,00	0,00	0,00
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,00	0,00	0,00
Werkloosheidspercentage	0,00	0,00	0,00
Investeringsquote	0,00	0,00	0,00
Lopende rekening als % van het BBP	0,00	0,00	0,00
Overheidstekort als % van het BBP	0,00	0,00	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	0,00	0,00	0,00

Aruba, pessimistisch scenario: effect op invoerprijzen			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-2,02	-1,51	-3,14
Particuliere consumptie	-3,22	-3,65	-1,94
Beschikbaar inkomen huishoudens	-2,74	-3,21	-1,83
Exporten	-1,10	0,28	0,36
Importen	-2,29	-2,01	-1,43
Investeringen	-5,70	-5,36	-3,70
Loonvoet	-0,23	-0,67	-0,85
Prijsdeflator consumptie	0,88	0,22	0,00
Prijsdeflator BBP	-0,39	-1,06	1,00
Werkgelegenheid	0,04	0,01	0,02
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,01	0,01	0,00
Werkloosheidspercentage	-0,04	-0,01	-0,02
Investeringsquote	-1,14	-0,95	-0,23
Lopende rekening als % van het BBP	0,53	0,79	-0,26
Overheidstekort als % van het BBP	0,26	-0,02	-0,01
Overheidsschuld als % van het BBP	1,22	1,05	0,02

Aruba, pessimistisch scenario: effect invoering EU-Handelsregime			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-0,71	-1,69	-1,29
Particuliere consumptie	-0,42	-1,21	-0,46
Beschikbaar inkomen huishoudens	-0,80	-2,33	-0,58
Exporten	-0,67	-1,57	-3,37
Importen	-0,68	-1,72	-0,59
Investeringen	-2,71	-7,01	-0,85
Loonvoet	-0,43	-1,48	-0,48
Prijsdeflator consumptie	-0,31	-1,21	-0,15
Prijsdeflator BBP	-0,32	-1,16	0,49
Werkgelegenheid	0,04	0,06	-0,01
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,00	0,01	0,00
Werkloosheidspercentage	-0,04	-0,06	0,01
Investeringsquote	-0,49	-1,32	0,18
Lopende rekening als % van het BBP	-0,04	-0,15	-0,33
Overheidstekort als % van het BBP	0,03	0,01	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	0,20	0,53	-0,12

Aruba, optimistisch scenario: Intr. EU-regelgeving +1.8% BBP			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-0,35	-0,07	0,04
Particuliere consumptie	-0,90	-0,25	-0,03
Beschikbaar inkomen huishoudens	-0,08	0,01	-0,04
Exporten	-1,37	-0,29	0,10
Importen	-0,54	-0,09	-0,03
Investeringen	-2,42	1,08	0,03
Loonvoet	0,52	-0,03	-0,04
Prijsdeflator consumptie	0,97	0,16	-0,01
Prijsdeflator BBP	0,49	0,09	-0,09
Werkgelegenheid	-0,04	0,01	0,00
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,00	0,00	0,00
Werkloosheidspercentage	0,04	-0,01	0,00
Investeringsquote	-0,62	0,28	0,00
Lopende rekening als % van het BBP	-0,57	-0,09	0,01
Overheidstekort als % van het BBP	0,06	-0,04	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	0,18	-0,05	0,01

Aruba, optimistisch scenario: Structuurfondsen			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	0,25	0,65	1,55
Particuliere consumptie	0,18	0,50	0,84
Beschikbaar inkomen huishoudens	0,21	0,31	0,36
Exporten	-0,04	0,36	0,94
Importen	0,24	0,56	0,84
Investeringen	1,95	3,26	1,66
Loonvoet	0,13	0,17	0,37
Prijsdeflator consumptie	0,03	-0,20	-0,50
Prijsdeflator BBP	0,04	-0,18	-1,33
Werkgelegenheid	-0,01	0,00	0,00
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,01	-0,01	0,00
Werkloosheidspercentage	0,01	0,00	0,00
Investeringsquote	0,34	0,45	0,03
Lopende rekening als % van het BBP	-0,15	-0,11	-0,22
Overheidstekort als % van het BBP	-0,06	-0,10	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	-0,40	-0,92	0,01

Aruba, optimistisch scenario: effect op invoerprijzen			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-0,56	-0,49	-1,70
Particuliere consumptie	-1,19	-1,47	-0,89
Beschikbaar inkomen huishoudens	-1,18	-1,38	-1,35
Exporten	0,04	0,53	1,27
Importen	-0,54	-0,44	-0,50
Investeringen	-1,85	-1,69	-2,22
Loonvoet	-0,12	-0,25	-0,89
Prijsdeflator consumptie	0,15	0,01	-0,50
Prijsdeflator BBP	-0,71	-0,96	-0,10
Werkgelegenheid	0,02	0,00	0,02
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,00	0,01	0,00
Werkloosheidspercentage	-0,01	0,00	-0,01
Investeringsquote	-0,39	-0,29	-0,21
Lopende rekening als % van het BBP	-0,01	0,02	-0,52
Overheidstekort als % van het BBP	0,13	-0,01	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	0,61	0,56	0,06

Aruba, optimistisch scenario: effect invoering EU-Handelsregime			
	korte termijn	middellange termijn	lange termijn
Procentueel verschil met scenario ongewijzigd beleid			
BBP	-0,36	-0,84	-0,65
Particuliere consumptie	-0,21	-0,60	-0,23
Beschikbaar inkomen huishoudens	-0,40	-1,17	-0,29
Exporten	-0,33	-0,78	-1,70
Importen	-0,34	-0,86	-0,29
Investeringen	-1,35	-3,51	-0,42
Loonvoet	-0,22	-0,74	-0,24
Prijsdeflator consumptie	-0,16	-0,61	-0,08
Prijsdeflator BBP	-0,16	-0,58	0,24
Werkgelegenheid	0,02	0,03	0,00
Absoluut verschil met scenario ongewijzigd beleid			
Lange rente	0,00	0,00	0,00
Werkloosheidspercentage	-0,02	-0,03	0,00
Investeringsquote	-0,24	-0,66	0,09
Lopende rekening als % van het BBP	-0,02	-0,08	-0,16
Overheidstekort als % van het BBP	0,01	0,00	0,00
Overheidsschuld als % van het BBP	0,10	0,26	-0,06

ANNEX III: LIST OF INTERVIEWED PERSONS AND VISITED INSTITUTIONS

For the purpose of this study members of the team had discussions with and interviewed the following persons (name, (position), institution, location, date of meeting):

- Herman Bröring; Rijks Universiteit Groningen, The Hague, Ministry of the Interior and Kingdom Relations, 15/10/2007.
- Niel van de Bijl / Jan Klugkist, Ministry of Foreign Affairs, The Hague, Ministry of Foreign Affairs, 16/10/2007.
- Marieke Pondman / Wouter Vrolijk, Ministry of Economic Affairs, Handelspolitiek, Ministry of Economic Affairs, 16/10/2007.
- Dr. C.D. James, Kabinet van de Gevolmachtigde Minister van Aruba, Den Haag, 19/10/2007.
- Stephane Verwilghen; EU, DG DEV, Brussel, 24/10/2007.
- Remco Vahl; EU, DG TRADE, Brussel, 24/10/2007.
- Pascale Wolfcarius; EU DG REGIO, Brussel, 24/10/2007.
- Vinod Kalloe and Clause Pilat, DG Taxation and Custom, Brussel, 24/10/2007.
- Junior Lodge, Caribbean Regional Negotiating Machinery (CRNM), Brussel, 25/10/2007.
- John Bogaerts and Hans van der Oosterkamp, Netherlands Permanent Representative at the EU, Brussel, 25/10/2007.
- Laurens Warnink and P.R.J. Comenencia, Kabinet van de Gevolmachtigde Minister van de Nederlandse Antillen, Den Haag, 31/10/2007.
- Martine Levy, Ministère de l'Outre-Mer, Paris, 02/11/2007.
- John H. Jacobs and Amerigo C.M. Thode, Kamer van Koophandel / Chamber of Commerce & Industry, Curacao, 19/11/2007.
- Mr. E. Ys, Former prime minister of the Netherlands Antilles, 19/11/2007.
- Jaap Rutger Kos and Wendell Meriaan, KPMG, Curacao (financial services sector), 19/11/2007.
- Johan Liew, Vereniging Bedrijfsleven Curacao, Curacao, 20/11/2007.
- Eduardo A. de Kort, managing director, Banco de Caribe N.V., 20/11/2007.
- Alberto Romero, R. Doran, E. Matto, Centrale Bank Nederlandse Antillen, Curacao, 20/11/2007.
- Don Werdekker, Chata, Curacao Hospitality and Tourism Association, Curacao, 20/11/2008.
- Drs. Rosaria, State Secretary for Fiscal Affairs, Mr Martijn R. Niekus, Secretary on policy affairs of the State Secretary of Fiscal Affairs, 21/11/2008.
- Dhr Plantijn, Dhr Justiana, Dhr Magloire, Directie Economische Zaken (nationaal),Curacao, 21/11/2007.
- Steve Vanenburg, Phyllis van den Hout, CIFA (Curacao International Fiscal Agents), Curacao, 21/11/2007.

- Eric Smeulders (managing director), Fiorina Hernandez, Edgar Yzer Mba, CURINDE, Curacao, 21/11/2007.
- Frans Versteeg and Theo Baken, USONA (Uitvoeringsorgaan Stichting Ontwikkelingshulp Nederlandse Antillen), Curacao, 21/11/2007.
- Gregory Elias, Michael Ellis, IFG, United Trust, Curacao, 21/11/2008.
- Ir. Ralph James, Ir. Edil T. Paulina, Trainee, Department for Development Cooperation (DOS: Dienst Ontwikkelingssamenwerking), Curacao, 22/11/2007.
- Francis G.J.Vierbergen, Mr Dreischor, Centraal Bureau Statistiek, Curacao, 22/11/2007.
- Mr. Julian Lopez Ramirez, Hoofd Inspecteur, Custom Authority, Curacao, 22/11/2008.
- J.H.C. Levenstone, Dienst Economische Zaken en Arubeidsaangelegenheden, Bonaire, Pasan Grahan, 23/22/2007.
- Ronella S.Croes, Tourist Corporation Bonaire, Bonaire, Pasan Grahan, 23/11/2007.
- B. Scholts, Tourist Corporation Bonaire, Bonaire, Pasan Grahan, 23/11/2007.
- Mrs M.A.Daantje-Cecilia, CBS, Bonaire, Pasan Grahan, 23/11/2007.
- Raymuno P.Saleh, Board Member, Asosasion di Komersio I Industria Boneriano / Bonaire business Association, Pasan Grahan, 23/11/2007.
- Stephane Grauvogel, Secrétariat Général aux Affaires Régionales, préfecture de Guadeloupe, 26/11/2007.
- Jean-Louis Boucard, Direction des Affaires européennes et de la coopération, Conseil régional de Guadeloupe, 27/11/2007.
- Alain Maurin, université Antilles-Guyane, Guadeloupe, 27/11/2008.
- Lus le Cabellec, Institut d'émission des Département de l'Outre-Mer, Guadeloupe, 28/11/2007.
- Lorraine da Souza, Executive Director, Chamber of Commerce, Aruba, 25/11/2007Laurens Knegt, Vertegenwoordiger van Nederland in Aruba, Vertegenwoordiging Nederland in Aruba (VNO), Aruba, 26/11/2007.
- Mevr. Ritza Hernandez, Director, C.J.B. Oldenhof, Mrs. Anita ten Hove, Directie der Directe Belastingen, Aruba, Vertegenwoordiging Nederland in Aruba (VNO), 26/11/2007.
- Edwin Roos, President, Chamber of Commerce, Aruba, Vertegenwoordiging Nederland in Aruba (VNO), 26/11/2007.
- Martijn Balkestein, acting director, Centraal Bureau Statistiek Aruba, Aruba Vertegenwoordiging Nederland in Aruba (VNO), 26/11/2007.
- […], Directie Financien, Aruba, Vertegenwoordiging Nederland in Aruba (VNO), 26/11/2007.
- J.D. Irausquin, Directeur Aruba Trade & Industry Association, Aruba, Vertegenwoordiging Nederland in Aruba (VNO), 26/11/2007.
- Agustin Vrolijk, Directeur Directie Buitenlandse Betrekkingen, Government of Aruba, 26/11/2007.
- Hassanali Mehran, President, Miriam Gonzalez, Manager, Kenneth A.H. Polvliet, Jane Semeleer, Executive Director, Central Bank of Aruba, Aruba,27/11/2007.
- Wiebe E. Pera, Hoofd van Dienst, Mevr. Cabenda, Inspectie der Invoerrechten en Accijnzen, Aruba, Vertegenwoordiging Nederland in Aruba (VNO), 27/11/2007.

- Javier Wolter, Managing Director, Caribbean Mercantile Bank, Aruba, Vertegenwoordiging Nederland in Aruba (VNO), 27/11/2007.
- Harry T. Bareno, Department of Economic Affaires, Aruba, Vertegenwoordiging Nederland in Aruba (VNO), 27/11/2007.
- Rob Smith, President & CEO, The Aruba Hotel & Tourism Association (AHATA), Aruba, Vertegenwoordiging Nederland in Aruba (VNO), 27/11/2007.
- Myrna Jensen-Feliciano, Aruba Tourism Authority, Vertegenwoordiging Nederland in Aruba (VNO), 27/11/2007.
- Maria Buncamper Molanus, Gedeputeerde / Deputy Economic Affairs, Administratiekantoor, Eilandgebied St. Maarten, St. Maarten, 28/11/2007.
- Mr Robert Dubourcq, St. Maarten Hotel and Tourism Association, 28/22/2007.
- Ludwig Ouenniche, Boardmember, Jeroen Veen, Chamber of Commerce, St. Maarten, 29/11/2007.
- Mrs. Iliana Schotborgh, Cabinet Gezaghebber, St. Maarten, 29/11/2007.
- Mrs. Sarah Wescot, Commisioner of Finance, Administratiekantoor, St. Maarten, 29/11/2007.
- Pierre Brangé, Directeur General Adjoint des Services, Hotel de la Collectivite, Marigot, Saint Martin, 30/11/2007.
- Koos Sneek, Business Advice and Real Estate, St.Eustatius, Ministry of the Interior and Kingdom Relations, 1/2/2008
- R.Hooker, Island Council Member & Commissioner, St. Eustatius, Ministry of the Interior and Kingdom Relations, 1/2/2008.
- Christopher S.B. Johnson, Commissioner, Saba, Ministry of the Interior and Kingdom Relations, 1/2/2008

ANNEX IV: SELECTION OF DIRECTIVES AND REGULATIONS OF THE ACQUIS COMMUNATAIRE

ANNEX 1: CUSTOMS UNION

- **31992R2913**
  Council Regulation (EEC) No 2913/92 of 12 October 1992 establishing the **Community Customs Code**
  (OJ L 302, 19.10.1992, p. 1–50) html
- Implemented by 31993R2454 (OJ L 253, 11.10.1993, p. 1–766)
  Amended by 32006R1791 (OJ L 363, 20.12.2006, p. 1–80)
- **31993R2454**
  Commission Regulation (EEC) No 2454/93 of 2 July 1993 laying down provisions for the **implementation** of Council Regulation (EEC) No 2913/92 establishing the **Community Customs Code**
  (OJ L 253, 11.10.1993, p. 1–766) html
- Amended by 32007R0214 (OJ L 62, 1.3.2007, p. 6–7)
- **31999R0502**
  Commission Regulation (EC) No 502/1999 of 12 February 1999 amending Regulation (EEC) No 2454/93 laying down provisions for the **implementation** of Council Regulation (EEC) No 2913/92 establishing the **Community Customs Code** *(OJ L 65, 12.3.1999, p. 1–49)* html pdf
- Consolidated text 01999R0502-19990319
  Amended by 32000R2787 (OJ L 330, 27.12.2000, p. 1–86)
- **31987R2658**
  Council Regulation (EEC) No 2658/87 of 23 July 1987 on the **tariff and statistical nomenclature** and on the **Common Customs Tariff** *(OJ L 256, 7.9.1987, p. 1–675)* html
- Amended by 32007R1214 (OJ L 286, 31.10.2007, p. 1–894)
  Amendment proposed by 52007PC0615

  31997R1482
  Commission Regulation (EC) No 1482/97 of 28 July 1997 laying down provisions for the free zone of Madeira for the implementation of Council Regulation (EC) No 122/96 establishing **favourable tariff treatment for imports of certain goods into the free zones of Madeira and the Azores** by reason of their end-use *(OJ L 200, 29.7.1997, p. 46–55)* html

ANNEX 2: FREEDOM OF MOVEMENT FOR WORKERS, SOCIAL POLICY

- **31968R1612**
  Regulation (EEC) No 1612/68 of the Council of 15 October 1968 on **freedom of movement for workers** within the Community *(OJ L 257, 19.10.1968, p. 2–12)* html
- Consolidated text 01968R1612-20060430

- **32004L0038**
  Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the **right** of citizens of the Union and their family members **to move and reside freely within the territory of the Member States** amending Regulation (EEC) No 1612/68 and repealing Directives 64/221/EEC, 68/360/EEC, 72/194/EEC, 73/148/EEC, 75/34/EEC, 75/35/EEC, 90/364/EEC, 90/365/EEC and 93/96/EEC (Text with EEA relevance) *(OJ L 158, 30.4.2004, p. 77–123)* html pdf
- Consolidated text 02004L0038-20040430
- **32005L0036**
  Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the **recognition of professional qualifications** (Text with EEA relevance)
  (OJ L 255, 30.9.2005, p. 22–142) html pdf
- Consolidated text 02005L0036-20070101
- **31976L0207**
  Council Directive 76/207/EEC of 9 February 1976 on the **implementation** of the principle of **equal treatment** for men and women as regards **access to employment**, vocational training and promotion, and working conditions *(OJ L 39, 14.2.1976, p. 40–42)* html
- Incorporated by 21994A0103(68) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 484–491)
  Amended by 32002L0073 (OJ L 269, 5.10.2002, p. 15–20)

- **32000L0078**
  Council Directive 2000/78/EC of 27 November 2000 establishing a general framework for **equal treatment in employment and occupation** *(OJ L 303, 2.12.2000, p. 16–22)* html pdf
- Consolidated text 02000L0078-20001202
- **32004L0113**
  Council Directive 2004/113/EC of 13 December 2004 **implementing** the principle of **equal treatment** between men and women in the access to and supply of goods and services
  (OJ L 373, 21.12.2004, p. 37–43) html pdf
- **32006L0054**
  Directive 2006/54/EC of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the **implementation** of the principle of **equal opportunities and equal treatment** of men and women in matters of employment and occupation (recast)
  (OJ L 204, 26.7.2006, p. 23–36) html pdf
- **31996L0071**
  Directive 96/71/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December

1996 concerning the **posting of workers** in the framework of the provision of services *(OJ L 18, 21.1.1997, p. 1–6)* html

– **31997L0081**
Council Directive 97/81/EC of 15 December 1997 concerning the Framework Agreement on **part-time work** concluded by UNICE, CEEP and the ETUC - Annex : Framework agreement on part-time work
(OJ L 14, 20.1.1998, p. 9–14) html pdf

– Amended by 31998L0023 (OJ L 131, 5.5.1998, p. 10–10)

– **32003L0088**
Directive 2003/88/EC of the European Parliament and of the Council of 4 November 2003 concerning certain aspects of the **organisation of working time** *(OJ L 299, 18.11.2003, p. 9–19)* html pdf

– Amendment proposed by 52004PC0607
Amendment proposed by 52005PC0246

– **31989L0391**
Council Directive 89/391/EEC of 12 June 1989 on the introduction of measures to encourage improvements in the **safety and health of workers at work** *(OJ L 183, 29.6.1989, p. 1–8)* html

– Consolidated text 01989L0391-20070628

– **31989L0654**
Council Directive 89/654/EEC of 30 November 1989 concerning the **minimum safety and health requirements for the workplace** (first individual directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC) *(OJ L 393, 30.12.1989, p. 1–12)* html

– Incorporated by 21994A0103(68) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 484–491)
Amended by 32007L0030 (OJ L 165, 27.6.2007, p. 21–24)

– **31989L0655**
Council Directive 89/655/EEC of 30 November 1989 concerning the **minimum safety and health requirements for the use of work equipment** by workers at work (second individual Directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC) *(OJ L 393, 30.12.1989, p. 13–17)* html

– Consolidated text 01989L0655-19960119
Amended by 32007L0030 (OJ L 165, 27.6.2007, p. 21–24)

– **31989L0656**
Council Directive 89/656/EEC of 30 November 1989 on the minimum health and safety requirements for the use by workers of **personal protective equipment at the workplace** (third individual directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC) *(OJ L 393, 30.12.1989, p. 18–28)* html

– Incorporated by 21994A0103(68) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 484–491)
Amended by 32007L0030 (OJ L 165, 27.6.2007, p. 21–24)

– **31990L0269**
Council Directive 90/269/EEC of 29 May 1990 on the minimum health and safety requirements for the **manual handling of loads** where there is a risk particularly of back injury to workers (fourth individual Directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC) *(OJ L 156, 21.6.1990, p. 9–13)* html

– Incorporated by 21994A0103(68) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 484–491)
Amended by 32007L0030 (OJ L 165, 27.6.2007, p. 21–24)

– **31990L0270**
Council Directive 90/270/EEC of 29 May 1990 on the minimum safety and health requirements for work with **display screen** equipment (fifth individual Directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC) *(OJ L 156, 21.6.1990, p. 14–18)* html

– Incorporated by 21994A0103(68) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 484–491)
Amended by 32007L0030 (OJ L 165, 27.6.2007, p. 21–24)

– **31992L0057**
Council Directive 92/57/EEC of 24 June 1992 on the implementation of minimum safety and health requirements at **temporary or mobile construction sites** (eighth individual Directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC) *(OJ L 245, 26.8.1992, p. 6–22)* html

– Amended by 32007L0030 (OJ L 165, 27.6.2007, p. 21–24)

– **31992L0085**
Council Directive 92/85/EEC of 19 October 1992 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health at work of **pregnant workers** and workers who have recently given birth or are breastfeeding (tenth individual Directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC) *(OJ L 348, 28.11.1992, p. 1–8)* html

– Amended by 32007L0030 (OJ L 165, 27.6.2007, p. 21–24)

– **31992L0104**
Council Directive 92/104/EEC of 3 December 1992 on the minimum requirements for improving the safety and health protection of workers in **surface and underground mineral-extracting industries** (twelfth individual Directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC)
(OJ L 404, 31.12.1992, p. 10–25) html

– Amended by 32007L0030 (OJ L 165, 27.6.2007, p. 21–24)

– **31993L0103**
Council Directive 93/103/EC of 23 November 1993 concerning the minimum safety and health requirements for work **on board fishing vessels** (thirteenth individual Directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC) *(OJ L 307, 13.12.1993, p. 1–17)* html

– Amended by 32007L0030 (OJ L 165, 27.6.2007, p. 21–24)

– **31994L0033**
Council Directive 94/33/EC of 22 June 1994 on the **protection of young people at work**
(OJ L 216, 20.8.1994, p. 12–20) html

– Amended by 32007L0030 (OJ L 165, 27.6.2007, p. 21–24)
Consolidated text 01994L0033-20070628

– **31996L0082**
Council Directive 96/82/EC of 9 December 1996 on the **control of major-accident hazards involving dangerous substances** *(OJ L 10, 14.1.1997, p. 13–33)* html

– Consolidated text 01996L0082-20031120

– **31998L0024**
Council Directive 98/24/EC of 7 April 1998 on the protection of the health and safety of workers from the risks related to **chemical agents at work** (fourteenth

individual Directive within the meaning of Article 16(1) of Directive 89/391/EEC) *(OJ L 131, 5.5.1998, p. 11–23)* html pdf

– Amended by 32007L0030 (OJ L 165, 27.6.2007, p. 21–24)

– **31999L0092**
Directive 1999/92/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 1999 on minimum requirements for improving the safety and health protection of workers potentially at risk from **explosive atmospheres** (15th individual Directive within the meaning of Article 16(1) of Directive 89/391/EEC) *(OJ L 23, 28.1.2000, p. 57–64)* html pdf

– Consolidated text 01999L0092-20000128
Amended by 32007L0030 (OJ L 165, 27.6.2007, p. 21–24)

– **32003L0010**
Directive 2003/10/EC of the European Parliament and of the Council of 6 February 2003 on the minimum health and safety requirements regarding the exposure of workers to the **risks arising from physical agents (noise)** (Seventeenth individual Directive within the meaning of Article 16(1) of Directive 89/391/EEC) *(OJ L 42, 15.2.2003, p. 38–44)* html pdf

– Amended by 32007L0030 (OJ L 165, 27.6.2007, p. 21–24)

– **32004L0037**
Directive 2004/37/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the protection of workers from the risks related to **exposure to carcinogens or mutagens at work** (Sixth individual Directive within the meaning of Article 16(1) of Council Directive 89/391/EEC) (codified version) (Text with EEA relevance) *(OJ L 158, 30.4.2004, p. 50–76)* html pdf

– **31975L0117**
Council Directive 75/117/EEC of 10 February 1975 on the approximation of the laws of the Member States relating to the **application of the principle of equal pay for men and women**
(OJ L 45, 19.2.1975, p. 19–20) html

– Incorporated by 21994A0103(68) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 484–491)
See 32006L0054 (OJ L 204, 26.7.2006, p. 23–36)

– **31991L0533**
Council Directive 91/533/EEC of 14 October 1991 on an **employer's obligation to inform employees of the conditions applicable** to the contract or employment relationship *(OJ L 288, 18.10.1991, p. 32–35)* html

– **31999L0095**
Directive 1999/95/EC of the European Parliament and of the Council of 13 December 1999 concerning the **enforcement of provisions in respect of seafarers' hours of work on board ships calling at Community ports** *(OJ L 14, 20.1.2000, p. 29–35)* html pdf

– **32003L0088**
Directive 2003/88/EC of the European Parliament and of the Council of 4 November 2003 concerning certain aspects of the **organisation of working time** *(OJ L 299, 18.11.2003, p. 9–19)* html pdf

– Amendment proposed by 52004PC0607
Amendment proposed by 52005PC0246

– **32002L0014**
Directive 2002/14/EC of the European Parliament and of the Council of 11 March

2002 establishing a general **framework for informing and consulting employees** in the European Community - Joint declaration of the European Parliament, the Council and the Commission on employee representation
(OJ L 80, 23.3.2002, p. 29–34) html pdf

– **31980L0987**
Council Directive 80/987/EEC of 20 October 1980 on the approximation of the laws of the Member States relating to the **protection of employees in the event of the insolvency of their employer**
(OJ L 283, 28.10.1980, p. 23–27) html

– Consolidated text 01980L0987-19950101
Incorporated by 21994A0103(68) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 484–491)
Amended by 32002L0074 (OJ L 270, 8.10.2002, p. 10–13)

– **31996L0034**
Council Directive 96/34/EC of 3 June 1996 on the framework agreement on **parental leave** concluded by UNICE, CEEP and the ETUC *(OJ L 145, 19.6.1996, p. 4–9)* html

– Amended by 31997L0075 (OJ L 10, 16.1.1998, p. 24–24)

– **31998L0059**
Council Directive 98/59/EC of 20 July 1998 on the approximation of the laws of the Member States relating to **collective redundancies** *(OJ L 225, 12.8.1998, p. 16–21)* html pdf

– Consolidated text 01998L0059-19980901

– **32001L0023**
Council Directive 2001/23/EC of 12 March 2001 on the approximation of the laws of the Member States relating to the safeguarding **of employees' rights in the event of transfers of undertakings**, businesses or parts of undertakings or businesses *(OJ L 82, 22.3.2001, p. 16–20)* html pdf

– **32003L0041**
Directive 2003/41/EC of the European Parliament and of the Council of 3 June 2003 on the activities and **supervision of institutions for occupational retirement provision** *(OJ L 235, 23.9.2003, p. 10–21)* html pdf

– **32002R2204**
Commission Regulation (EC) No 2204/2002 of 12 December 2002 on the application of Articles 87 and 88 of the EC Treaty to **State aid for employment** *(OJ L 337, 13.12.2002, p. 3–14)* html pdf

– Amended by 32006R1976 (OJ L 368, 23.12.2006, p. 85–86)
Applic. extended by 32006R1976 (OJ L 368, 23.12.2006, p. 85–86)

– **31979L0007**
Council Directive 79/7/EEC of 19 December 1978 on the progressive implementation of the principle of **equal treatment for men and women in matters of social security** *(OJ L 6, 10.1.1979, p. 24–25)* html

– Incorporated by 21994A0103(68) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 484–491)

– **31986L0378**
Council Directive 86/378/EEC of 24 July 1986 on the **implementation** of the principle of **equal treatment** for men and women in **occupational social security schemes** *(OJ L 225, 12.8.1986, p. 40–42)* html

– Incorporated by 21994A0103(68) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 484–491)
Amended by 31996L0097 (OJ L 46, 17.2.1997, p. 20–24)
See 32006L0054 (OJ L 204, 26.7.2006, p. 23–36)

– **31971R1408**
Regulation (EEC) No 1408/71 of the Council of 14 June 1971 on the **application of social security schemes to employed persons and their families moving within the Community** *(OJ L 149, 5.7.1971, p. 2–50)* html

– Consolidated text 01971R1408-20070102

– **31972R0574**
Regulation (EEC) No 574/72 of the Council of 21 March 1972 fixing the procedure for **implementing** Regulation (EEC) No 1408/71 on the **application of social security schemes** to employed persons and their families moving within the Community *(OJ L 74, 27.3.1972, p. 1–83)* html

– Consolidated text 01972R0574-20070412

– **31981R1390**
Council Regulation (EEC) No 1390/81 of 12 May 1981 **extending to self-employed persons** and members of their families Regulation (EEC) No 1408/71 on the **application of social security schemes** to employed persons and their families moving within the Community *(OJ L 143, 29.5.1981, p. 1–32)* html

– **31992R1247**
Council Regulation (EEC) No 1247/92 of 30 April 1992 **amending** Regulation (EEC) No 1408/71 on the **application of social security schemes** to employed persons, to self- employed persons and to members of their families moving within the Community *(OJ L 136, 19.5.1992, p. 1–6)* html

– Amended by 31995R3095 (OJ L 335, 30.12.1995, p. 1–9)

– **31998L0049**
Council Directive 98/49/EC of 29 June 1998 on **safeguarding the supplementary pension rights of employed and self-employed persons moving within the Community** *(OJ L 209, 25.7.1998, p. 46–49)* html pdf

– **32004R0883**
Regulation (EC) No 883/2004 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the **coordination of social security systems** (Text with relevance for the EEA and for Switzerland)
(OJ L 166, 30.4.2004, p. 1–123) html pdf

– Amendment proposed by 52006PC0007
Amendment proposed by 52007PC0376

ANNEX 3: RIGHT OF ESTABLISHMENT AND FREEDOM TO PROVIDE SERVICES

– **31997L0009**
Directive 97/9/EC of the European Parliament and of the Council of 3 March 1997 on **investor-compensation schemes** *(OJ L 84, 26.3.1997, p. 22–31)* html

– **32001L0025**
Directive 2001/25/EC of the European Parliament and of the Council of 4 April 2001 on the **minimum level of training of seafarers** *(OJ L 136, 18.5.2001, p. 17–41)* html pdf

– Amended by 32005L0045 (OJ L 255, 30.9.2005, p. 160–163)
Amendment proposed by 52007PC0610

– **32001L0086**
Council Directive 2001/86/EC of 8 October 2001 supplementing the **Statute for a European company** with regard to the involvement of **employees** *(OJ L 294, 10.11.2001, p. 22–32)* html pdf

– **32001R2157**
Council Regulation (EC) No 2157/2001 of 8 October 2001 on the **Statute for a European company** (**SE**) *(OJ L 294, 10.11.2001, p. 1–21)* html pdf

– Consolidated text 02001R2157-20040501
Amended by 32006R1791 (OJ L 363, 20.12.2006, p. 1–80)

– **32005L0036**
Directive 2005/36/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the **recognition of professional qualifications** (Text with EEA relevance) *(OJ L 255, 30.9.2005, p. 22–142)* html pdf

– Amended by 32006L0100 (OJ L 363, 20.12.2006, p. 141–237)
Amendment proposed by 52007PC0741

– **32005L0045**
Directive 2005/45/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the **mutual recognition of seafarers' certificates** issued by the Member States and amending Directive 2001/25/EC (Text with EEA relevance) *(OJ L 255, 30.9.2005, p. 160–163)* html pdf

– **32006L0123**
Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on **services in the internal market** *(OJ L 376, 27.12.2006, p. 36–68)* html pdf

– **31996L0071**
Directive 96/71/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 1996 concerning the **posting of workers in the framework of the provision of services** *(OJ L 18, 21.1.1997, p. 1–6)* html

– **31998L0026**
Directive 98/26/EC of the European Parliament and of the Council of 19 May 1998 on **settlement finality in payment and securities settlement systems** *(OJ L 166, 11.6.1998, p. 45–50)* html pdf

– **32002L0065**
Directive 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council of 23 September 2002 concerning the **distance marketing of consumer financial services** and amending Council Directive 90/619/EEC and Directives 97/7/EC and 98/27/EC *(OJ L 271, 9.10.2002, p. 16–24)* html pdf

– Amended by 32005L0029 (OJ L 149, 11.6.2005, p. 22–39)

– **32002L0087**
Directive 2002/87/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2002 on the **supplementary supervision of credit institutions, insurance undertakings and investment firms in a financial conglomerate** and amending Council Directives 73/239/EEC, 79/267/EEC, 92/49/EEC, 92/96/EEC, 93/6/EEC and 93/22/EEC, and Directives 98/78/EC and 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council *(OJ L 35, 11.2.2003, p. 1–27)* html pdf

– Consolidated text 02002L0087-20050413
Amendment proposed by 52006PC0916

– **32006L0049**
Directive 2006/49/EC of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on the **capital adequacy of investment firms and credit institutions** (recast) *(OJ L 177, 30.6.2006, p. 201–255)* html pdf

– Amendment proposed by 52006PC0901

– **31964L0225**
Council Directive 64/225/EEC of 25 February 1964 on the **abolition of restrictions on freedom of establishment and freedom to provide services** in respect of reinsurance and retrocession
(OJ 56, 4.4.1964, p. 878–883) html

– Incorporated by 21994A0103(59) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 403–416)

– **31973L0240**
Council Directive 73/240/EEC of 24 July 1973 **abolishing restrictions on freedom of establishment** in the business of **direct insurance** other than life assurance *(OJ L 228, 16.8.1973, p. 20–22)* html

– Incorporated by 21994A0103(59) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 403–416)

– **31986L0635**
Council Directive 86/635/EEC of 8 December 1986 on the **annual accounts and consolidated accounts of banks** and other financial institutions *(OJ L 372, 31.12.1986, p. 1–17)* html

– Consolidated text 01986L0635-20060905

– **31989L0117**
Council Directive 89/117/EEC of 13 February 1989 on the **obligations of branches** established in a Member State of credit institutions and financial institutions having their head offices outside that Member State regarding the publication of **annual accounting documents** *(OJ L 44, 16.2.1989, p. 40–42)* html

– Incorporated by 21994A0103(59) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 403–416)

– **31994L0019**
Directive 94/19/EC of the European Parliament and of the Council of 30 May 1994 on **deposit-guarantee schemes** *(OJ L 135, 31.5.1994, p. 5–14)* html

– Consolidated text 01994L0019-20050413

– **31997L0005**
Directive 97/5/EC of the European Parliament and of the Council of 27 January 1997 on **cross-border credit transfers** *(OJ L 43, 14.2.1997, p. 25–30)* html

– **32000L0046**
Directive 2000/46/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on the taking up, pursuit of and prudential supervision of the business of **electronic money institutions**
(OJ L 275, 27.10.2000, p. 39–43) html pdf

– **32001L0024**
Directive 2001/24/EC of the European Parliament and of the Council of 4 April 2001 on the **reorganisation and winding up of credit institutions** *(OJ L 125, 5.5.2001, p. 15–23)* html pdf

– **32001R2560**
Regulation (EC) No 2560/2001 of the European Parliament and of the Council of 19 December 2001 on **cross-border payments in euro** *(OJ L 344, 28.12.2001, p. 13–16)* html pdf

– **32006L0048**
Directive 2006/48/EC of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 relating to the **taking up and pursuit of the business of credit institutions** (recast) (Text with EEA relevance)
(OJ L 177, 30.6.2006, p. 1–200) html pdf

– Amended by 32007L0044 (OJ L 247, 21.9.2007, p. 1–16)

– **31985L0611**
Council Directive 85/611/EEC of 20 December 1985 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to **undertakings for collective investment in transferable securities (UCITS)** *(OJ L 375, 31.12.1985, p. 3–18)* html

– Consolidated text 01985L0611-20050413
Amendment proposed by 52006PC0926

– **31986R4055**
Council Regulation (EEC) No 4055/86 of 22 December 1986 applying the principle of **freedom to provide services to maritime transport** between Member States and between Member States and third countries *(OJ L 378, 31.12.1986, p. 1–3)* html

– Incorporated by 21994A0103(63) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 422–445)

– **31992R2407**
Council Regulation (EEC) No 2407/92 of 23 July 1992 on **licensing of air carriers**
(OJ L 240, 24.8.1992, p. 1–7) html

– **31992R3577**
Council Regulation (EEC) No 3577/92 of 7 December 1992 applying the principle of **freedom to provide sevices to maritime transport** within Member States (maritime **cabotage**)
(OJ L 364, 12.12.1992, p. 7–10) html

– **32006L0023**
Directive 2006/23/EC of the European Parliament and of the Council of 5 April 2006 on a **Community air traffic controller licence** (Text with EEA relevance) *(OJ L 114, 27.4.2006, p. 22–37)* html pdf

– **31997L0067**
Directive 97/67/EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 1997 on common rules for the development of the **internal market of Community postal services** and the improvement of quality of service *(OJ L 15, 21.1.1998, p. 14–25)* html pdf

– Amended by 32003R1882 (OJ L 284, 31.10.2003, p. 1–53)
Amendment proposed by 52006PC0594

– **31977L0249**
Council Directive 77/249/EEC of 22 March 1977 to facilitate the effective exercise by **lawyers** of **freedom to provide services** *(OJ L 78, 26.3.1977, p. 17–18)* html

– Consolidated text 01977L0249-20070101

– **31998L0005**
Directive 98/5/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 to facilitate practice of the profession of **lawyer** on a permanent basis in a Member State **other than** that in which the **qualification was obtained** *(OJ L 77, 14.3.1998, p. 36–43)* html pdf

– Consolidated text 01998L0005-20070101

ANNEX 4: TRANSPORT – SAFETY REQUIRMENTS FOR SHIPS, ENVIRONMENT

- **31994L0057**
  Council Directive 94/57/EC of 22 November 1994 on **common rules and standards for ship inspection** and survey organizations and for the relevant activities of maritime administrations
  (OJ L 319, 12.12.1994, p. 20–27) html
- Consolidated text 01994L0057-20020122
  Amended by 32002L0084 (OJ L 324, 29.11.2002, p. 53–58)
- **31995L0021**
  Council Directive 95/21/EC of 19 June 1995 concerning the enforcement, in respect of shipping using Community ports and sailing in the waters under the jurisdiction of the Member States, of international standards for ship safety, pollution prevention and shipboard living and working conditions (**port State control**) *(OJ L 157, 7.7.1995, p. 1–19)* html
- Consolidated text 01995L0021-20020122
  Amended by 32002L0084 (OJ L 324, 29.11.2002, p. 53–58)
- **31996L0098**
  Council Directive 96/98/EC of 20 December 1996 on **marine equipment**
  (OJ L 46, 17.2.1997, p. 25–56) html
- Consolidated text 01996L0098-20010817
  Amended by 32002L0084 (OJ L 324, 29.11.2002, p. 53–58)
- **31997L0070**
  Council Directive 97/70/EC of 11 December 1997 setting up a harmonised safety regime for fishing vessels of 24 metres in length and over *(OJ L 34, 9.2.1998, p. 1–29)* html pdf
- Consolidated text 01997L0070-20020517
  Amended by 32002L0084 (OJ L 324, 29.11.2002, p. 53–58)
- **31998L0018**
  Council Directive 98/18/EC of 17 March 1998 on **safety rules and standards for passenger ships**
  (OJ L 144, 15.5.1998, p. 1–115) html pdf
- Consolidated text 01998L0018-20050101
- **31998L0041**
  Council Directive 98/41/EC of 18 June 1998 on the **registration of persons sailing on board passenger ships operating to or from ports of the Member States** of the Community *(OJ L 188, 2.7.1998, p. 35–39)* html pdf
- Amended by 32002L0084 (OJ L 324, 29.11.2002, p. 53–58)
- **32001L0025**
  Directive 2001/25/EC of the European Parliament and of the Council of 4 April 2001 on the **minimum level of training of seafarers** *(OJ L 136, 18.5.2001, p. 17–41)* html pdf
- Amended by 32005L0045 (OJ L 255, 30.9.2005, p. 160–163)
  Amendment proposed by 52007PC0610
- **32001L0096**
  Directive 2001/96/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2001 establishing harmonised requirements and procedures for the **safe**

loading and unloading of bulk carriers (Text with EEA relevance) *(OJ L 13, 16.1.2002, p. 9–20)* html pdf

– Amended by 32002L0084 (OJ L 324, 29.11.2002, p. 53–58)

– **32002L0059**
Directive 2002/59/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2002 establishing a **Community vessel traffic monitoring and information system** and repealing Council Directive 93/75/EEC
(OJ L 208, 5.8.2002, p. 10–27) html pdf

– **32002R0417**
Regulation (EC) No 417/2002 of the European Parliament and of the Council of 18 February 2002 on the **accelerated phasing-in of double hull or equivalent design requirements for single hull oil tankers** and repealing Council Regulation (EC) No 2978/94 *(OJ L 64, 7.3.2002, p. 1–5)* html pdf

– Consolidated text 02002R0417-20070520

– **32004R0725**
Regulation (EC) No 725/2004 of the European Parliament and of the Council of 31 March 2004 on **enhancing ship and port facility security** (Text with EEA relevance) *(OJ L 129, 29.4.2004, p. 6–91)* html pdf

– **32005F0667**
Council Framework Decision 2005/667/JHA of 12 July 2005 to strengthen the **criminal-law framework for the enforcement of the law against ship-source pollution** *(OJ L 255, 30.9.2005, p. 164–167)* html pdf

– **32005L0035**
Directive 2005/35/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on **ship-source pollution and on the introduction of penalties for infringements** *(OJ L 255, 30.9.2005, p. 11–21)* html pdf

– Consolidated text 02005L0035-20051001

– **32005L0045**
Directive 2005/45/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on the **mutual recognition of seafarers' certificates** issued by the Member States and amending Directive 2001/25/EC (Text with EEA relevance)
(OJ L 255, 30.9.2005, p. 160–163) html pdf

– **32005L0065**
Directive 2005/65/EC of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 **on enhancing port security** (Text with EEA relevance) *(OJ L 310, 25.11.2005, p. 28–39)* html pdf

– **32000L0059**
Directive 2000/59/EC of the European Parliament and of the Council of 27 November 2000 **on port reception facilities for ship-generated waste and cargo residues** - Commission declaration
(OJ L 332, 28.12.2000, p. 81–90) html pdf

– Amended by 32002L0084 (OJ L 324, 29.11.2002, p. 53–58)

– **32002L0006**
Directive 2002/6/EC of the European Parliament and of the Council of 18 February

2002 **on reporting formalities for ships arriving in and/or departing from ports of the Member States** of the Community (Text with EEA relevance) *(OJ L 67, 9.3.2002, p. 31–45)* html pdf

– **31992L0029**
Council Directive 92/29/EEC of 31 March 1992 on the **minimum safety and health requirements for improved medical treatment on board vessels** *(OJ L 113, 30.4.1992, p. 19–36)* html

– Consolidated text 01992L0029-20070628

– **31999L0063**
Council Directive 1999/63/EC of 21 June 1999 concerning the **Agreement on the organisation of working time of seafarers** concluded by the European Community Shipowners' Association (ECSA) and the Federation of Transport Workers' Unions in the European Union (FST) - Annex: European Agreement on the organisation of working time of seafarers *(OJ L 167, 2.7.1999, p. 33–37)* html pdf

– Consolidated text 01999L0063-19990722

– **31999L0095**
Directive 1999/95/EC of the European Parliament and of the Council of 13 December 1999 concerning the **enforcement of provisions in respect of seafarers' hours of work on board ships calling at Community ports** *(OJ L 14, 20.1.2000, p. 29–35)* html pdf

ANNEX 5: COMPETITION

- **32003R0001**
  Council Regulation (EC) No 1/2003 of 16 December 2002 on the **implementation of the rules on competition** laid down in Articles 81 and 82 of the Treaty (Text with EEA relevance)
  (OJ L 1, 4.1.2003, p. 1–25) html pdf
- Consolidated text 02003R0001-20061018
- **32003R0358**
  Commission Regulation (EC) No 358/2003 of 27 February 2003 on the **application of Article 81(3)** of the Treaty to certain categories of **agreements, decisions and concerted practices in the insurance sector** (Text with EEA relevance) *(OJ L 53, 28.2.2003, p. 8–16)* html pdf
- Amended by 32004R0886 (OJ L 168, 1.5.2004, p. 14–34)
  Consolidated text 02003R0358-20040501

32002L0077

Commission Directive 2002/77/EC of 16 September 2002 on **competition in the markets for electronic communications networks and services** (Text with EEA relevance) *(OJ L 249, 17.9.2002, p. 21–26)* html pdf

32006L0111

Commission Directive 2006/111/EC of 16 November 2006 on the **transparency of financial relations between Member States and public undertakings** as well as on financial transparency within certain undertakings (Codified version) (Text with EEA relevance) *(OJ L 318, 17.11.2006, p. 17–25)* html pdf

32001R0070

Commission Regulation (EC) No 70/2001 of 12 January 2001 on the application of Articles 87 and 88 of the EC Treaty to **State aid to small and medium-sized enterprises** *(OJ L 10, 13.1.2001, p. 33–42)* html pdf

Consolidated text 02001R0070-20070101

32001Y0203(02)

Information from the Commission - Community guidelines on **State aid for environmental protection** *(OJ C 37, 3.2.2001, p. 3–15)*

html pdf

32002R2204

Commission Regulation (EC) No 2204/2002 of 12 December 2002 on the **application of Articles 87 and 88 of the EC Treaty to State aid for employment** *(OJ L 337, 13.12.2002, p. 3–14)* html pdf

Amended by 32006R1976 (OJ L 368, 23.12.2006, p. 85–86)

Applic. extended by 32006R1976 (OJ L 368, 23.12.2006, p. 85–86)

32007R0875

Commission Regulation (EC) No 875/2007 of 24 July 2007 on the application of Articles 87 and 88 of the EC Treaty to **de minimis aid in the fisheries sector** and amending Regulation (EC) No 1860/2004 *(OJ L 193, 25.7.2007, p. 6–12)* html pdf

ANNEX 6: ERDF AND COHESION FUND

- **32006R1080**
  Regulation (EC) No 1080/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the **European Regional Development Fund** and repealing Regulation (EC) No 1783/1999
  (OJ L 210, 31.7.2006, p. 1–11) html pdf

- **31991D0314**
  91/314/EEC: Council Decision of 26 June 1991 setting up a programme of options specific to the remote and insular nature of the Canary Islands (**Poseican**)
  (OJ L 171, 29.6.1991, p. 5–9) html

- **31991D0315**
  91/315/EEC: Council Decision of 26 June 1991 setting up a programme of options specific to the remote and insular nature of Madeira and the Azores (**Poseima**)
  (OJ L 171, 29.6.1991, p. 10–16) html

- **31991R1911**
  Council Regulation (EEC) No 1911/91 of 26 June 1991 on the **application** of the provisions of **Community law to the Canary Islands** *(OJ L 171, 29.6.1991, p. 1–4)* html
- Consolidated text 01991R1911-19991218
  Amended by 32001R1105 (OJ L 151, 7.6.2001, p. 1–2)
- **32002D0546**
  2002/546/EC: Council Decision of 20 June 2002 on the **AIEM tax applicable in the Canary Islands** *(OJ L 179, 9.7.2002, p. 22–27)* html pdf

- **32007R0791**
  Council Regulation (EC) No 791/2007 of 21 May 2007 introducing a scheme to **compensate for the additional costs incurred in the marketing of certain fishery products from the outermost regions the Azores, Madeira, the Canary Islands, French Guiana and Réunion** *(OJ L 176, 6.7.2007, p. 1–4)* html pdf

- **32006D0769**
  2006/769/EC: Commission Decision of 31 October 2006 drawing up the **list of regions and areas eligible for funding from the European Regional Development Fund** under the cross-border and transnational strands of the European **territorial cooperation objective** for the **period 2007 to 2013** (notified under document number C(2006) 5144) *(OJ L 312, 11.11.2006, p. 47–58)* html pdf
- Amended by 32007D0190 (OJ L 87, 28.3.2007, p. 16–17)
  Consolidated text 02006D0769-20070101
- **32006R1083**
  Council Regulation (EC) No 1083/2006 of 11 July 2006 laying down **general provisions** on the **European Regional Development Fund, the European Social Fund and the Cohesion Fund** and repealing Regulation (EC) No 1260/1999 *(OJ L 210, 31.7.2006, p. 25–78)* html pdf
- Consolidated text 02006R1083-20070101

– **32006R1084**
Council Regulation (EC) No 1084/2006 of 11 July 2006 establishing a **Cohesion Fund** and repealing Regulation (EC) No 1164/94 *(OJ L 210, 31.7.2006, p. 79–81)* html pdf

– **32006D0595**
2006/595/EC: Commission Decision of 4 August 2006 drawing up the **list of regions eligible for funding from the Structural Funds** under the **Convergence objective** for the **period 2007-2013** (notified under document number C(2006) 3475) *(OJ L 243, 6.9.2006, p. 44–46)* html pdf

– Amended by 32007D0189 (OJ L 87, 28.3.2007, p. 15–15)
Consolidated text 02006D0595-20070101

List of NUTS 2 regions eligible for funding from the Structural Funds under the Convergence objective for the period from 1 January 2007 to 31 December 2013

FR91 | Guadeloupe |

FR92 | Martinique |

FR93 | Guyane |

FR94 | Réunion |

– **32006D0596**
2006/596/EC: Commission Decision of 4 August 2006 drawing up the **list of Member States eligible for funding from the Cohesion Fund** for the period 2007-2013 (notified under document number C(2006) 3479) *(OJ L 243, 6.9.2006, p. 47–48)* html pdf

– Amended by 32007D0188 (OJ L 87, 28.3.2007, p. 13–14)

ANNEX I

List of Member States eligible for funding from the Cohesion Fund on 1 January 2007

Portugal

ANNEX II

List of Member States eligible for funding from the Cohesion Fund on a transitional and specific basis for the period from 1 January 2007 to 31 December 2013

Spain

– **32006D0597**
2006/597/EC: Commission Decision of 4 August 2006 drawing up the **list of regions eligible for funding from the Structural Funds on a transitional and specific basis** under the Regional competitiveness and employment objective for the period 2007-2013 (notified under document number C(2006) 3480) *(OJ L 243, 6.9.2006, p. 49–50)* html pdf

List of NUTS II regions eligible for funding from the Structural Funds on a transitional and specific basis under the Regional competitiveness and employment objective for the period from 1 January 2007 to 31 December 2013

– ES70 Canarias

ANNEX 7-1: GENERAL PROVISIONS STRUCTURAL FUNDS, SELECTION. COUNCIL REGULATION (EC) NO 1083/2006 OF 11 JULY 2006 LAYING DOWN GENERAL PROVISIONS ON THE EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND, THE EUROPEAN SOCIAL FUND AND THE COHESION FUND AND REPEALING REGULATION (EC) NO 1260/1999

CHAPTER II Objectives and missions

Article 3 **Objectives**

1. The action taken by the Community under Article 158 of the Treaty shall be designed to strengthen the economic and social cohesion of the enlarged European Union in order to promote the harmonious, balanced and sustainable development of the Community. This action shall be taken with the aid of the Funds, the European Investment Bank (EIB) and other existing financial instruments. It shall be aimed at reducing the economic, social and territorial disparities which have arisen particularly in countries and regions whose development is lagging behind and in connection with economic and social restructuring and the ageing of the population.

The action taken under the Funds shall incorporate, at national and regional level, the Community's priorities in favour of sustainable development by strengthening growth, competitiveness, employment and social inclusion and by protecting and improving the quality of the environment.

2. To that end, the ERDF, the ESF, the Cohesion Fund, the EIB and the other existing Community financial instruments shall each contribute in an appropriate way towards achieving the following three objectives:

the Convergence objective, which shall be aimed at speeding up the convergence of the least-developed Member States and regions by improving conditions for growth and employment through the increasing and improvement of the quality of investment in physical and human capital, the development of innovation and of the knowledge society, adaptability to economic and social changes, the protection and improvement of the environment, and administrative efficiency. This objective shall constitute the priority of the Funds;

the Regional competitiveness and employment objective, which shall, outside the least-developed regions, be aimed at strengthening regions' competitiveness and attractiveness as well as employment by anticipating economic and social changes, including those linked to the opening of trade, through the increasing and improvement of the quality of investment in human capital, innovation and the promotion of the knowledge society, entrepreneurship, the protection and improvement of the environment, and the improvement of accessibility, adaptability of workers and businesses as well as the development of inclusive job markets; and

the European territorial cooperation objective, which shall be aimed at strengthening cross-border cooperation through joint local and regional initiatives, strengthening transnational cooperation by means of actions conducive to integrated territorial development linked to the Community priorities, and strengthening interregional cooperation and exchange of experience at the appropriate territorial level.

3. Under the three objectives referred to in paragraph 2, assistance from the Funds shall, according to their nature, take into account specific economic and social features, on the one hand, and specific territorial features, on the other. The assistance shall, in an appropriate manner, support sustainable urban development particularly as part of regional development and the renewal of rural areas and of areas dependent on fisheries through economic diversification. The assistance shall also support areas affected by geographical or natural handicaps which aggravate the problems of development, particularly in the outermost regions as referred to in Article 299(2) of the Treaty as well as the northern areas with very low population density, certain islands and island Member States, and mountainous areas.

Article 4 **Instruments and missions**

1. The Funds shall contribute, each in accordance with the specific provisions governing it, towards achieving the three objectives referred to in Article 3(2) as follows:
   a. the Convergence objective: the ERDF, the ESF and the Cohesion Fund;
   b. the Regional competitiveness and employment objective: the ERDF and the ESF; and
   c. the European territorial cooperation objective: the ERDF.
   d. 2. The Cohesion Fund shall also intervene in those regions not eligible for support from the Convergence objective under the criteria set out in Article 5(1) which belong to:
   e. a Member State eligible for support from the Cohesion Fund under the criteria set out in Article 5(2); and
   f. a Member State eligible for support from the Cohesion Fund under the criteria set out in Article 8(3).
2. The Funds shall contribute towards the financing of technical assistance on the initiative of the Member States and the Commission.

CHAPTER III **Geographical eligibility**

Article 5 Convergence

1. The regions eligible for funding from the Structural Funds under the Convergence objective shall be regions corresponding to level 2 of the common classification of territorial units for statistics (hereinafter NUTS level 2) within the meaning of Regulation (EC) No 1059/2003 whose gross domestic product (GDP) per capita, measured in purchasing power parities and calculated on the basis of Community figures for the period 2000 to 2002, is less than 75% of the average GDP of the EU-25 for the same reference period.
2. The Member States eligible for funding from the Cohesion Fund shall be those whose gross national income (GNI) per capita, measured in purchasing power parities and calculated on the basis of Community figures for the period 2001 to 2003, is less than 90% of the average GNI of the EU-25 and which have a programme for meeting the economic convergence conditions referred to in Article 104 of the Treaty.
3. Immediately following the entry into force of this Regulation, the Commission shall adopt the list of regions fulfilling the criteria under paragraph 1 and of

Member States fulfilling the criteria under paragraph 2. This list shall be valid from 1 January 2007 to 31 December 2013.

4. The eligibility of Member States for the Cohesion Fund shall be reviewed in 2010 on the basis of Community GNI figures for the EU-25.

Article 6 **Regional competitiveness and employment**

The regions eligible for funding from the Structural Funds under the Regional competitiveness and employment objective shall be those not covered by Article 5(1) and Article 8(1) and (2).

When presenting the national strategic reference framework referred to in Article 27, each Member State concerned shall indicate the NUTS level 1 or NUTS level 2 regions for which it will present a programme for financing by the ERDF.

Article 7 **European Territorial Cooperation**

1. For the purpose of cross-border cooperation, the NUTS level 3 regions of the Community along all internal and certain external land borders and all NUTS level 3 regions of the Community along maritime borders separated, as a general rule, by a maximum of 150 kilometres shall be eligible for financing taking into account potential adjustments needed to ensure the coherence and continuity of the cooperation action.

Immediately following the entry into force of this Regulation, the Commission shall adopt, in accordance with the procedure referred to in Article 103(2), the list of the eligible regions. This list shall be valid from 1 January 2007 to 31 December 2013.

2. For the purpose of transnational cooperation, the Commission, in accordance with the procedure referred to in Article 103(2), shall adopt the list of the eligible transnational areas broken down by programme. This list shall be valid from 1 January 2007 to 31 December 2013.

3. For the purpose of interregional cooperation, cooperation networks and exchange of experience, the entire territory of the Community shall be eligible.

Article 8 **Transitional support**

1. The NUTS level 2 regions which would have been eligible for Convergence objective status under Article 5(1) had the eligibility threshold remained at 75% of the average GDP of the EU-15, but which lose eligibility because their nominal GDP per capita level will exceed 75% of the average GDP of the EU-25, measured and calculated according to Article 5(1), shall be eligible, on a transitional and specific basis, for financing by the Structural Funds under the Convergence objective.

ANNEX 7-2: ERDF REGULATION, SELECTION

Regulation (EC) No 1080/2006 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2006 on the European Regional Development Fund and repealing Regulation (EC) No 1783/1999

Whereas:

1. Article 160 of the Treaty provides that the European Regional Development Fund (ERDF) is intended to help to redress the main regional imbalances in the Community. The ERDF therefore contributes to reducing the gap between the levels of development of the various regions and the extent to which the least favoured regions, including rural and urban areas, declining industrial regions, areas with a geographical or natural handicap, such as islands, mountainous areas, sparsely populated areas and border regions, are lagging behind.
2. The provisions common to the Structural Funds and the Cohesion Fund are set out in Council Regulation (EC) No 1083/2006 of 11 July 2006 laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund and the Cohesion Fund [4]. Specific provisions concerning the type of activities which may be financed by the ERDF under the objectives defined in that Regulation should be laid down.
3. The ERDF should provide assistance within the framework of an overall strategy for cohesion policy which ensures greater concentration of assistance on the priorities of the Community.
4. Regulation (EC) No 1083/2006 provides that rules on eligibility of expenditure are to be established at national level, with certain exceptions for which it is necessary to lay down specific provisions. Specific provisions should therefore be laid down for the exceptions related to the ERDF.
5. Specific attention should be paid to the outermost regions, namely by extending, on an exceptional basis, the scope of the ERDF to the financing of operating aid linked to the offsetting of the additional costs resulting from their specific economic and social situation, which is compounded by their remoteness, insularity, small size, difficult topography and climate and their economic dependence on a few products, the permanence and combination of which severely restrain their development. Such specific measures require the use of Article 299(2) of the Treaty as a legal basis.

Article 3 **Scope of assistance**

1. The ERDF shall focus its assistance on thematic priorities. The type and range of actions to be financed within each priority shall reflect the different nature of the Convergence, Regional competitiveness and employment and European territorial cooperation objectives in accordance with Articles 4, 5 and 6.
2. The ERDF shall contribute towards the financing of:

(a) productive investment which contributes to creating and safeguarding sustainable jobs, primarily through direct aid to investment primarily in small and medium-sized enterprises (SMEs);

(b) investment in infrastructure;

(c) development of endogenous potential by measures which support regional and local development. These measures include support for and services to enterprises, in particular SMEs, creation and development of financing instruments such as venture capital, loan and guarantee funds, local development funds, interest subsidies, networking, cooperation and exchange of experience between regions, towns, and relevant social, economic and environmental actors;

(d) technical assistance as referred to in Articles 45 and 46 of Regulation (EC) No

1083/2006.
The range of investments and measures listed above under points (a) to (d) shall be available to implement the thematic priorities in accordance with Articles 4, 5 and 6.

Article 4 **Convergence**
Under the Convergence objective, the ERDF shall focus its assistance on supporting sustainable integrated regional and local economic development and employment by mobilising and strengthening endogenous capacity through operational programmes aimed at the modernisation and diversification of economic structures and at the creation and safeguarding of sustainable jobs. This shall be achieved primarily through the following priorities, the precise policy mix depending on the specificities of each Member State:

1. research and technological development (R&TD), innovation and entrepreneurship, including strengthening research and technological development capacities, and their integration into the European Research Area, including infrastructures; aid to R&TD, notably in SMEs, and to technology transfer; improvement of links between SMEs, tertiary education institutions, research institutions and research and technology centres; development of business networks; public-private partnerships and clusters; support for the provision of business and technology services to groups of SMEs; and fostering of entrepreneurship and innovation funding for SMEs through financial engineering instruments;

2. information society, including development of electronic communications infrastructure, local content, services and applications, improvement of secure access to and development of on-line public services; aid and services to SMEs to adopt and effectively use information and communication technologies (ICTs) or to exploit new ideas;

3. local development initiatives and aid for structures providing neighbourhood services to create new jobs, where such actions are outside the scope of Regulation (EC) No 1081/2006;

4. environment, including investments connected with water supply and water and waste management; waste-water treatment and air quality; prevention, control and fight against desertification; integrated pollution prevention and control; aid to mitigate the effects of climate change; rehabilitation of the physical environment, including contaminated sites and land and brownfield redevelopment; promotion of biodiversity and nature protection, including investments in NATURA 2000 sites; aid to SMEs to promote sustainable production patterns through the introduction of cost-effective environmental management systems and the adoption and use of pollution-prevention technologies;

5. prevention of risks, including development and implementation of plans to prevent and cope with natural and technological risks;

6. tourism, including promotion of natural assets as potential for the development of sustainable tourism; protection and enhancement of natural heritage in support of socio-economic development; aid to improve the supply of tourism services through new higher added-value services and to encourage new, more sustainable patterns of tourism;

7. investments in culture, including protection, promotion and preservation of cultural heritage; development of cultural infrastructure in support of socio-economic

development, sustainable tourism and improved regional attractiveness; and aid to improve the supply of cultural services through new higher added-value services;

8. transport investments, including improvement of trans-European networks and links to the TEN-T network; integrated strategies for clean transport which contribute to improving the access to and quality of passenger and goods services, to achieving a more balanced modal split, to promoting intermodal systems and to reducing environmental impacts;

9. energy investments, including in improvements to trans-European networks which contribute to improving security of supply, the integration of environmental considerations, the improvement of energy efficiency and the development of renewable energies;

10. education investments, including in vocational training, which contribute to increasing attractiveness and quality of life;

11. investments in health and social infrastructure which contribute to regional and local development and increasing the quality of life.

Article 5 **Regional competitiveness and employment**

Under the Regional competitiveness and employment objective, the ERDF shall focus its assistance in the context of sustainable development strategies, while promoting employment, primarily on the following three priorities:

1. innovation and the knowledge economy, including through the creation and strengthening of efficient regional innovation economies, systemic relations between the private and public sectors, universities and technology centres which take into account local needs, and in particular:

- *a.* enhancing regional R&TD and innovation capacities directly linked to regional economic development objectives by supporting industry or technology-specific competence centres, promoting industrial R&TD, SMEs and technology transfer, developing technology forecasting and international benchmarking of policies to promote innovation and supporting inter-firm collaboration and joint R&TD and innovation policies;
- *b.* stimulating innovation and entrepreneurship in all sectors of the regional and local economy by supporting the introduction of new or improved products, processes and services onto the market by SMEs, supporting business networks and clusters, improving access to finance by SMEs, promoting cooperation networks between enterprises and appropriate tertiary education and research institutions, facilitating SMEs' access to business support services and supporting the integration of cleaner and innovative technologies in SMEs;
- *c.* promoting entrepreneurship, in particular by facilitating the economic exploitation of new ideas and fostering the creation of new firms by appropriate tertiary education and research institutions and existing firms;
- *d.* creating financial engineering instruments and incubation facilities that are conducive to the research and technological development capacity of SMEs and to encouraging entrepreneurship and the formation of new businesses, especially knowledge-intensive SMEs;

2. environment and risk prevention, and in particular:

a. stimulating investment for the rehabilitation of the physical environment, including contaminated, desertified and brownfield sites and land;

b. promoting the development of infrastructure linked to biodiversity and investments in NATURA 2000 sites, where this contributes to sustainable economic development and/or diversification of rural areas;

c. timulating energy efficiency and renewable energy production and the development of efficient energy management systems;

d. promoting clean and sustainable public transport, particularly in urban areas;

e. developing plans and measures to prevent and cope with natural risks (e.g. desertification, droughts, fires and floods) and technological risks;

f. protection and enhancement of the natural and cultural heritage in support of socio-economic development and the promotion of natural and cultural assets as potential for the development of sustainable tourism;

3. access to transport and telecommunication services of general economic interest, and in particular:

a. strengthening secondary transport networks by improving links to TEN-T networks, regional railway hubs, airports and ports or multimodal platforms, providing radial links to main railway lines and promoting regional and local inland waterways and short-sea shipping;

b. promoting access to, take up, and efficient use of ICTs by SMEs by supporting access to networks, the establishment of public Internet access points, equipment, and the development of services and applications, including, in particular, the development of action plans for very small and craft enterprises.
In addition, for operational programmes supported by the ERDF in the regions eligible for the specific and transitional financing referred to in Article 8(2) of Regulation (EC) No 1083/2006, the Member States and the Commission may decide to extend support to the priorities referred to in Article 4 of this Regulation.

Article 6 **European territorial cooperation**
Under the European territorial cooperation objective, the ERDF shall focus its assistance on the following priorities:

the development of cross-border economic, social and environmental activities through joint strategies for sustainable territorial development, and primarily:

a. by encouraging entrepreneurship, in particular the development of SMEs, tourism, culture, and cross-border trade;

b. by encouraging and improving the joint protection and management of natural and cultural resources, as well as the prevention of natural and technological risks;

c. by supporting links between urban and rural areas;

d. by reducing isolation through improved access to transport, information and communication networks and services, and cross-border water, waste and energy systems and facilities;

e. by developing collaboration, capacity and joint use of infrastructures, in particular in sectors such as health, culture, tourism and education.

In addition, the ERDF may contribute to promoting legal and administrative cooperation, the integration of cross-border labour markets, local employment initiatives, gender equality and equal opportunities, training and social inclusion, and sharing of human resources and facilities for R&TD. As regards the PEACE Programme between Northern Ireland and the border counties of Ireland as envisaged under paragraph 22 of Annex II to Regulation (EC) No 1083/2006, the ERDF shall in addition to the abovementioned actions contribute to promote social and economic stability in the regions concerned, notably by actions to promote cohesion between communities;

the establishment and development of transnational cooperation, including bilateral cooperation between maritime regions not covered under point 1, through the financing of networks and of actions conducive to integrated territorial development, concentrating primarily on the following priority areas:

a. innovation: the creation and development of scientific and technological networks, and the enhancement of regional R&TD and innovation capacities, where these make a direct contribution to the balanced economic development of transnational areas. Actions may include: the establishment of networks between appropriate tertiary education and research institutions and SMEs; links to improve access to scientific knowledge and technology transfer between R&TD facilities and international centres of RTD excellence; twinning of technology transfer institutions; and development of joint financial engineering instruments directed at supporting R&TD in SMEs;

b. environment: water management, energy efficiency, risk prevention and environmental protection activities with a clear transnational dimension. Actions may include: protection and management of river basins, coastal zones, marine resources, water services and wetlands; fire, drought and flood prevention; the promotion of maritime security and protection against natural and technological risks; and protection and enhancement of the natural heritage in support of socio-economic development and sustainable tourism;

c. accessibility: activities to improve access to and quality of transport and telecommunications services where these have a clear transnational dimension. Actions may include: investments in cross-border sections of trans-European networks; improved local and regional access to national and transnational networks; enhanced interoperability of national and regional systems; and promotion of advanced information and communication technologies;

d. sustainable urban development: strengthening polycentric development at transnational, national and regional level, with a clear transnational impact. Actions may include: the creation and improvement of urban networks and urban-rural links; strategies to tackle common urban-rural issues; preservation and promotion of the cultural heritage, and the strategic integration of development zones on a transnational basis.

Assistance to bilateral cooperation between maritime regions may be extended to the priorities referred to in point 1;

reinforcement of the effectiveness of regional policy by promoting:

a. interregional cooperation focusing on innovation and the knowledge economy and environment and risk prevention in the sense of Article 5(1) and (2);

b. exchanges of experience concerning the identification, transfer and dissemination of best practice including on sustainable urban development as referred to in Article 8; and

c. actions involving studies, data collection, and the observation and analysis of development trends in the Community.

Article 11 Outermost regions

1. The specific additional allocation [of € 35 per inhabitant per year, see bottom page; AM] referred to in paragraph 20 of Annex II to Regulation (EC) No 1083/2006 shall be used to offset the additional costs, linked to the handicaps defined in Article 299(2) of the Treaty, incurred in the outermost regions in supporting:

a. the priorities referred to in Articles 4 and/or 5 as appropriate;

b. freight transport services and start up aid for transport services;

c. operations linked to storage constraints, the excessive size and maintenance of production tools, and lack of human capital in the local market.

4. Within the scope of Article 3, the specific additional allocation may finance investment costs. In addition, the specific additional allocation shall be used to a minimum of 50% to help finance operating aid and expenditure covering public service obligations and contracts in the outermost regions.

5. The amount to which the rate of co-financing applies shall be proportional to the additional costs as mentioned in paragraph 1 incurred by the beneficiary in the case of operating aid and expenditure covering public service obligations and contracts only, and may cover the total eligible costs in the case of expenditure for investment.

6. Financing under this Article may not be used to support:
(a) operations involving products falling within Annex I to the Treaty;
(b) aids to transport of persons authorised under Article 87(2)(a) of the Treaty;
(c) tax exemptions and exemption of social charges.

Council Regulation (EC) No 1083/2006 of 11 July 2006 laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund and the Cohesion Fund and repealing Regulation (EC) No 1260/1999,

ANNEX II

20. The outermost regions identified in Article 299 of the Treaty and the NUTS level 2 regions fulfilling the criteria laid down in Article 2 of Protocol No 6 to the Treaty of Accession of Austria, Finland and Sweden will, in view of their specific constraints, benefit from additional funding from the ERDF. This funding will amount to EUR 35 per inhabitant per year and will be in addition to any funding for which these regions are otherwise eligible.

ANNEX 8: ENVIRONMENT

- **32000R2037**
  Regulation (EC) No 2037/2000 of the European Parliament and of the Council of 29 June 2000 on **substances that deplete the ozone layer** *(OJ L 244, 29.9.2000, p. 1–24)* html pdf
- Consolidated text 02000R2037-20070731
  Amended by 32007R0899 (OJ L 196, 28.7.2007, p. 24–25)
- **31985L0337**
  Council Directive 85/337/EEC of 27 June 1985 on the **assessment of the effects of certain public and private projects on the environment** *(OJ L 175, 5.7.1985, p. 40–48)* html
- Consolidated text 01985L0337-19970403
  Amended by 32003L0035 (OJ L 156, 25.6.2003, p. 17–25)
- **31993R0793**
  Council Regulation (EEC) No 793/93 of 23 March 1993 **on the evaluation and control of the risks of existing substances** *(OJ L 84, 5.4.1993, p. 1–75)* html
- Amended by 32003R1882 (OJ L 284, 31.10.2003, p. 1–53)
  See 32006R1907 (OJ L 396, 30.12.2006, p. 1–851)
- **31999L0045**
  Directive 1999/45/EC of the European Parliament and of the Council of 31 May 1999 concerning the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to the **classification, packaging and labelling of dangerous preparations** *(OJ L 200, 30.7.1999, p. 1–68)* html pdf
- Consolidated text 01999L0045-20070601
- **32004L0035**
  Directive 2004/35/CE of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on **environmental liability** with regard to the prevention and remedying of environmental damage *(OJ L 143, 30.4.2004, p. 56–75)* html pdf
- Consolidated text 02004L0035-20060501
  Amendment proposed by 52006PC0232
- **31975L0440**
  Council Directive 75/440/EEC of 16 June 1975 concerning the **quality required of surface water intended for the abstraction of drinking water** in the Member States *(OJ L 194, 25.7.1975, p. 26–31)* html
- Incorporated by 21994A0103(70) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 494–500)
  See 32000L0060 (OJ L 327, 22.12.2000, p. 1–73)
- **31976L0160**
  Council Directive 76/160/EEC of 8 December 1975 concerning the **quality of bathing water**
  (OJ L 31, 5.2.1976, p. 1–7) html
- Consolidated text 01976L0160-19950101
  Amended by 32003R0807 (OJ L 122, 16.5.2003, p. 36–62)
  See 32006L0007 (OJ L 64, 4.3.2006, p. 37–51)
- **31980L0068**
  Council Directive 80/68/EEC of 17 December 1979 on the **protection of**

groundwater against pollution caused by certain dangerous substances *(OJ L 20, 26.1.1980, p. 43–48)* html

– Incorporated by 21994A0103(70) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 494–500)
See 32000L0060 (OJ L 327, 22.12.2000, p. 1–73)

– **31984L0491**
Council Directive 84/491/EEC of 9 October 1984 on **limit values and quality objectives for discharges of hexachlorocyclohexane** *(OJ L 274, 17.10.1984, p. 11–17)* html

– Incorporated by 21994A0103(70) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 494–500)

– **31986L0280**
Council Directive 86/280/EEC of 12 June 1986 on **limit values and quality objectives for discharges of certain dangerous substances** included in List I of the Annex to Directive 76/464/EEC
(OJ L 181, 4.7.1986, p. 16–27) html

– Incorporated by 21994A0103(70) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 494–500)

– **31991L0271**
Council Directive 91/271/EEC of 21 May 1991 concerning **urban waste-water treatment**
(OJ L 135, 30.5.1991, p. 40–52) html

– Amended by 32003R1882 (OJ L 284, 31.10.2003, p. 1–53)

– **31998L0083**
Council Directive 98/83/EC of 3 November 1998 on the **quality of water intended for human consumption** *(OJ L 330, 5.12.1998, p. 32–54)* html pdf

– Amended by 32003R1882 (OJ L 284, 31.10.2003, p. 1–53)

– **32000L0060**
Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a **framework for Community action in the field of water policy** *(OJ L 327, 22.12.2000, p. 1–73)* html pdf

– Amended by 32001D2455 (OJ L 331, 15.12.2001, p. 1–5)
Amendment proposed by 52006PC0397

– **32005F0667**
Council Framework Decision 2005/667/JHA of 12 July 2005 to **strengthen the criminal-law framework for the enforcement of the law against ship-source pollution** *(OJ L 255, 30.9.2005, p. 164–167)* html pdf

– **32005L0035**
Directive 2005/35/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on **ship-source pollution and on the introduction of penalties for infringements** *(OJ L 255, 30.9.2005, p. 11–21)* html pdf

– **32006L0007**
Directive 2006/7/EC of the European Parliament and of the Council of 15 February 2006 concerning the **management of bathing water quality** and repealing

Directive 76/160/EEC *(OJ L 64, 4.3.2006, p. 37–51)* html pdf

– **32006L0011**
Directive 2006/11/EC of the European Parliament and of the Council of 15 February 2006 **on pollution caused by certain dangerous substances discharged into the aquatic environment** of the Community (Codified version) (Text with EEA relevance) *(OJ L 64, 4.3.2006, p. 52–59)* html pdf

– **32006L0118**
Directive 2006/118/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on the **protection of groundwater against pollution and deterioration** *(OJ L 372, 27.12.2006, p. 19–31)* html pdf

– **31984L0360**
Council Directive 84/360/EEC of 28 June 1984 on the **combating of air pollution from industrial plants**
(OJ L 188, 16.7.1984, p. 20–25) html

– Amended by 31991L0692 (OJ L 377, 31.12.1991, p. 48–54)
Incorporated by 21994A0103(70) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 494–500)

– **31985L0203**
Council Directive 85/203/EEC of 7 March 1985 **on air quality standards for nitrogen dioxide**
(OJ L 87, 27.3.1985, p. 1–7) html

– Amended by 31999L0030 (OJ L 163, 29.6.1999, p. 41–60)

– **31994L0063**
European Parliament and Council Directive 94/63/EC of 20 December 1994 on the **control of volatile organic compound (VOC) emissions** resulting from the storage of petrol and its distribution from terminals to service stations *(OJ L 365, 31.12.1994, p. 24–33)* html

– Amended by 32003R1882 (OJ L 284, 31.10.2003, p. 1–53)
Derogation in 12005S

– **31996L0062**
Council Directive 96/62/EC of 27 September 1996 on **ambient air quality assessment and management**
(OJ L 296, 21.11.1996, p. 55–63) html

– Amended by 32003R1882 (OJ L 284, 31.10.2003, p. 1–53)

– **31998L0070**
Directive 98/70/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 1998 relating to the **quality of petrol and diesel fuels** and amending Council Directive 93/12/EEC *(OJ L 350, 28.12.1998, p. 58–68)* html pdf

– Consolidated text 01998L0070-20030322
Amended by 32003R1882 (OJ L 284, 31.10.2003, p. 1–53)

– **31999L0030**
Council Directive 1999/30/EC of 22 April 1999 relating to **limit values for sulphur dioxide, nitrogen dioxide and oxides of nitrogen, particulate matter and lead in ambient air** *(OJ L 163, 29.6.1999, p. 41–60)* html pdf

– Amended by 32001D0744 (OJ L 278, 23.10.2001, p. 35–36)

- **31999L0032**
  Council Directive 1999/32/EC of 26 April 1999 relating to a **reduction in the sulphur content of certain liquid fuels** and amending Directive 93/12/EEC *(OJ L 121, 11.5.1999, p. 13–18)* html pdf
- Amended by 32005L0033 (OJ L 191, 22.7.2005, p. 59–69)
  Consolidated text 01999L0032-20050811
- **32000L0069**
  Directive 2000/69/EC of the European Parliament and of the Council of 16 November 2000 relating to **limit values for benzene and carbon monoxide in ambient air** *(OJ L 313, 13.12.2000, p. 12–21)* html pdf
- **32000L0076**
  Directive 2000/76/EC of the European Parliament and of the Council of 4 December 2000 on the **incineration of waste** *(OJ L 332, 28.12.2000, p. 91–111)* html pdf
- **32001L0080**
  Directive 2001/80/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2001 on the **limitation of emissions of certain pollutants into the air from large combustion plants** *(OJ L 309, 27.11.2001, p. 1–21)* html pdf
- Amended by 32006L0105 (OJ L 363, 20.12.2006, p. 368–408)
  Consolidated text 02001L0080-20070101
- **32001L0081**
  Directive 2001/81/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2001 **on national emission ceilings for certain atmospheric pollutants** *(OJ L 309, 27.11.2001, p. 22–30)* html pdf
- Amended by 32006L0105 (OJ L 363, 20.12.2006, p. 368–408)
  Consolidated text 02001L0081-20070101
- **32002L0003**
  Directive 2002/3/EC of the European Parliament and of the Council of 12 February 2002 relating to **ozone in ambient air** *(OJ L 67, 9.3.2002, p. 14–30)* html pdf
- **32002L0091**
  Directive 2002/91/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2002 on the **energy performance of buildings** *(OJ L 1, 4.1.2003, p. 65–71)* html pdf
- **32003L0087**
  Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a **scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community** and amending Council Directive 96/61/EC (Text with EEA relevance) *(OJ L 275, 25.10.2003, p. 32–46)* html pdf
- **32004L0107**
  Directive 2004/107/EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 2004 relating to **arsenic, cadmium, mercury, nickel and polycyclic aromatic hydrocarbons in ambient air** *(OJ L 23, 26.1.2005, p. 3–16)* html pdf
- **32001L0042**
  Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 on the **assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment**
  (OJ L 197, 21.7.2001, p. 30–37) html pdf

– **31996L0061**
Council Directive 96/61/EC of 24 September 1996 concerning **integrated pollution prevention and control** *(OJ L 257, 10.10.1996, p. 26–40)* html

– Amended by 32006R0166 (OJ L 33, 4.2.2006, p. 1–17)
Consolidated text 01996L0061-20060224

– **32006L0032**
Directive 2006/32/EC of the European Parliament and of the Council of 5 April 2006 on **energy end-use efficiency and energy services** and repealing Council Directive 93/76/EEC (Text with EEA relevance)
(OJ L 114, 27.4.2006, p. 64–85) html pdf

– **32006L0040**
Directive 2006/40/EC of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 relating to **emissions from air conditioning systems in motor vehicles** and amending Council Directive 70/156/EEC (Text with EEA relevance) *(OJ L 161, 14.6.2006, p. 12–18)* html pdf

– **32006R0842**
Regulation (EC) No 842/2006 of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 on certain **fluorinated greenhouse gases** (Text with EEA relevance)
(OJ L 161, 14.6.2006, p. 1–11) html pdf

– **31976L0769**
Council Directive 76/769/EEC of 27 July 1976 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to **restrictions on the marketing and use of certain dangerous substances and preparations** *(OJ L 262, 27.9.1976, p. 201–203)* html

– Consolidated text 01976L0769-20071003
Amendment proposed by 52007PC0559

– **31990L0219**
Council Directive 90/219/EEC of 23 April 1990 on the **contained use of genetically modified micro-organisms** *(OJ L 117, 8.5.1990, p. 1–14)* html

– Consolidated text 01990L0219-20031120
Amended by 32005D0174 (OJ L 59, 5.3.2005, p. 20–26)

– **31994L0055**
Council Directive 94/55/EC of 21 November 1994 on the approximation of the laws of the Member States with regard to the **transport of dangerous goods by road** *(OJ L 319, 12.12.1994, p. 7–13)* html

– Consolidated text 01994L0055-20061124

– **31996L0082**
Council Directive 96/82/EC of 9 December 1996 on the **control of major-accident hazards involving dangerous substances** *(OJ L 10, 14.1.1997, p. 13–33)* html

– Amended by 32003R1882 (OJ L 284, 31.10.2003, p. 1–53)
Consolidated text 01996L0082-20031120

– **32003R0304**
Regulation (EC) No 304/2003 of the European Parliament and of the Council of 28 January 2003 concerning the **export and import of dangerous chemicals** (Text with EEA relevance) *(OJ L 63, 6.3.2003, p. 1–26)* html pdf

– Amended by 32006R0777 (OJ L 136, 24.5.2006, p. 9–17)

– **32004R0850**
Regulation (EC) No 850/2004 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on **persistent organic pollutants** and amending Directive 79/117/EEC *(OJ L 158, 30.4.2004, p. 7–49)* html pdf

– Consolidated text 02004R0850-20070416

– **32006R1907**
Regulation (EC) No 1907/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 concerning the **Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH)**, establishing a European Chemicals Agency, amending Directive 1999/45/EC and repealing Council Regulation (EEC) No 793/93 and Commission Regulation (EC) No 1488/94 as well as Council Directive 76/769/EEC and Commission Directives 91/155/EEC, 93/67/EEC, 93/105/EC and 2000/21/EC
(OJ L 396, 30.12.2006, p. 1–851) html pdf

– Amendment proposed by 52007PC0355
Amendment proposed by 52007PC0449

Conservation of wild fauna and flora

– **31979L0409**
Council Directive 79/409/EEC of 2 April 1979 on the **conservation of wild birds** *(OJ L 103, 25.4.1979, p. 1–18)* html

– Amended by 32006L0105 (OJ L 363, 20.12.2006, p. 368–408)
Consolidated text 01979L0409-20070101

– **31992L0043**
Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the **conservation of natural habitats and of wild fauna and flora** *(OJ L 206, 22.7.1992, p. 7–50)* html

– Consolidated text 01992L0043-20031120
Amended by 32006L0105 (OJ L 363, 20.12.2006, p. 368–408)

– **31997R0338**
Council Regulation (EC) No 338/97 of 9 December 1996 on the **protection of species of wild fauna and flora by regulating trade** therein *(OJ L 61, 3.3.1997, p. 1–69)* html

– Consolidated text 01997R0338-20040520
Amended by 32005R1332 (OJ L 215, 19.8.2005, p. 1–60)

– **32006R0865**
Commission Regulation (EC) No 865/2006 of 4 May 2006 laying down detailed rules concerning the **implementation** of Council Regulation (EC) No 338/97 on the **protection of species of wild fauna and flora by regulating trade** therein *(OJ L 166, 19.6.2006, p. 1–69)* html pdf

– **32007R0708**
Council Regulation (EC) No 708/2007 of 11 June 2007 concerning **use of alien and locally absent species in aquaculture** *(OJ L 168, 28.6.2007, p. 1–17)* html pdf

– **32007R1037**
Commission Regulation (EC) No 1037/2007 of 29 August 2007 suspending the **introduction into the Community of specimens of certain species of wild fauna and flora** *(OJ L 238, 11.9.2007, p. 3–22)* html pdf

WASTE MANAGEMENT

– **31975L0439**
Council Directive 75/439/EEC of 16 June 1975 on the **disposal of waste oils** *(OJ L 194, 25.7.1975, p. 23–25)* html

– Amended by 32000L0076 (OJ L 332, 28.12.2000, p. 91–111)
Consolidated text 01975L0439-20051228

– **31991L0689**
Council Directive 91/689/EEC of 12 December 1991 on **hazardous waste** *(OJ L 377, 31.12.1991, p. 20–27)* html

– Amended by 32006R0166 (OJ L 33, 4.2.2006, p. 1–17)
Consolidated text 01991L0689-20060224

– **31993R0259**
Council Regulation (EEC) No 259/93 of 1 February 1993 on the **supervision and control of shipments of waste** within, into and out of the European Community *(OJ L 30, 6.2.1993, p. 1–28)* html

– Amended by 32001R2557 (OJ L 349, 31.12.2001, p. 1–39)

– **31994L0062**
European Parliament and Council Directive 94/62/EC of 20 December 1994 on **packaging and packaging waste** *(OJ L 365, 31.12.1994, p. 10–23)* html

– Amended by 32005L0020 (OJ L 70, 16.3.2005, p. 17–18)
Consolidated text 01994L0062-20050405

– **31996L0059**
Council Directive 96/59/EC of 16 September 1996 on the **disposal of** polychlorinated biphenyls and polychlorinated terphenyls (**PCB/PCT**) *(OJ L 243, 24.9.1996, p. 31–35)* html

– **31999L0031**
Council Directive 1999/31/EC of 26 April 1999 on the **landfill of waste** *(OJ L 182, 16.7.1999, p. 1–19)* html pdf

– Amended by 32003R1882 (OJ L 284, 31.10.2003, p. 1–53)
Derogation in 12005S

– **32000L0059**
Directive 2000/59/EC of the European Parliament and of the Council of 27 November 2000 on **port reception facilities for ship-generated waste and cargo residues** - Commission declaration
(OJ L 332, 28.12.2000, p. 81–90) html pdf

– Amended by 32002L0084 (OJ L 324, 29.11.2002, p. 53–58)

– **32000L0076**
Directive 2000/76/EC of the European Parliament and of the Council of 4

December 2000 on the **incineration of waste** *(OJ L 332, 28.12.2000, p. 91–111)* html pdf

– Consolidated text 02000L0076-20001228

– **32006L0012**
Directive 2006/12/EC of the European Parliament and of the Council of 5 April 2006 on **waste** (Text with EEA relevance) *(OJ L 114, 27.4.2006, p. 9–21)* html pdf

– **32006L0021**
Directive 2006/21/EC of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 on the **management of waste from extractive industries** and amending Directive 2004/35/EC - Statement by the European Parliament, the Council and the Commission *(OJ L 102, 11.4.2006, p. 15–34)* html pdf

– **32006L0066**
Directive 2006/66/EC of the European Parliament and of the Council of 6 September 2006 on batteries and accumulators and **waste batteries and accumulators** and repealing Directive 91/157/EEC (Text with EEA relevance) *(OJ L 266, 26.9.2006, p. 1–14)* html pdf

– Amendment proposed by 52007PC0093

– **32006R1013**
Regulation (EC) No 1013/2006 of the European Parliament and of the Council of 14 June 2006 on **shipments of waste** *(OJ L 190, 12.7.2006, p. 1–98)* html pdf

ANNEX 9: CONSUMERS

- **31990L0496**
  Council Directive 90/496/EEC of 24 September 1990 on **nutrition labelling for foodstuffs** *(OJ L 276, 6.10.1990, p. 40–44)* html
- Amended by 32003R1882 (OJ L 284, 31.10.2003, p. 1–53)
  Amendment proposed by 52007PC0741
- **32000L0013**
  Directive 2000/13/EC of the European Parliament and of the Council of 20 March 2000 on the approximation of the laws of the Member States relating to the **labelling, presentation and advertising of foodstuffs** *(OJ L 109, 6.5.2000, p. 29–42)* html pdf
- Amended by 32007L0068 (OJ L 310, 28.11.2007, p. 11–14)
  Amendment proposed by 52007PC0670
- **32001L0037**
  Directive 2001/37/EC of the European Parliament and of the Council of 5 June 2001 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning the **manufacture, presentation and sale of tobacco products** - Commission statement *(OJ L 194, 18.7.2001, p. 26–35)* html pdf
- **32006R1924**
  Regulation (EC) No 1924/2006 of the European Parliament and of the Council of 20 December 2006 on **nutrition and health claims made on foods** *(OJ L 404, 30.12.2006, p. 9–25)* html pdf
- Amendment proposed by 52007PC0368
- **31976L0769**
  Council Directive 76/769/EEC of 27 July 1976 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to **restrictions on the marketing and use of certain dangerous substances and preparations** *(OJ L 262, 27.9.1976, p. 201–203)* html
- Consolidated text 01976L0769-20071003

- **31988L0378**
  Council Directive 88/378/EEC of 3 May 1988 on the approximation of the laws of the Member States concerning the **safety of toys** *(OJ L 187, 16.7.1988, p. 1–13)* html
- Amended by 31993L0068 (OJ L 220, 30.8.1993, p. 1–22)
  Incorporated by 21994A0103(52) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 263–320)

- **31993R0339**
  Council Regulation (EEC) No 339/93 of 8 February 1993 on **checks for conformity with the rules on product safety in the case of products imported from third countries** *(OJ L 40, 17.2.1993, p. 1–4)* html
- Amended by 32006R1791 (OJ L 363, 20.12.2006, p. 1–80)
  Consolidated text 01993R0339-20070101
- **31999L0045**
  Directive 1999/45/EC of the European Parliament and of the Council of 31 May

1999 concerning the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States relating to the **classification, packaging and labelling of dangerous preparations** *(OJ L 200, 30.7.1999, p. 1–68)* html pdf

– Amended by 32006R1907 (OJ L 396, 30.12.2006, p. 1–851)
Consolidated text 01999L0045-20070601
Amendment proposed by 52007PC0741

– **32001L0095**
Directive 2001/95/EC of the European Parliament and of the Council of 3 December 2001 on **general product safety** (Text with EEA relevance) *(OJ L 11, 15.1.2002, p. 4–17)* html pdf

– **32002L0046**
Directive 2002/46/EC of the European Parliament and of the Council of 10 June 2002 on the approximation of the laws of the Member States relating to **food supplements** (Text with EEA relevance) *(OJ L 183, 12.7.2002, p. 51–57)* html pdf

– Amended by 32006L0037 (OJ L 94, 1.4.2006, p. 32–33)
Consolidated text 02002L0046-20060421
Amendment proposed by 52007PC0741

– **32003R1946**
Regulation (EC) No 1946/2003 of the European Parliament and of the Council of 15 July 2003 on **transboundary movements of genetically modified organisms** (Text with EEA relevance)
(OJ L 287, 5.11.2003, p. 1–10) html pdf

– **32004R0854**
Regulation (EC) No 854/2004 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 laying down specific rules for the organisation of **official controls on products of animal origin intended for human consumption** *(OJ L 139, 30.4.2004, p. 206–320)* html pdf

– Amended by 32006R1791 (OJ L 363, 20.12.2006, p. 1–80)
Consolidated text 02004R0854-20070101

– **32005R0111**
Council Regulation (EC) No 111/2005 of 22 December 2004 laying down rules for the **monitoring of trade between the Community and third countries in drug precursors** *(OJ L 22, 26.1.2005, p. 1–10)* html pdf

– **32006R1925**
Regulation (EC) No 1925/2006 of the European Parliament and of the Council of 20 December 2006 on the **addition of vitamins and minerals and of certain other substances to foods** *(OJ L 404, 30.12.2006, p. 26–38)* html pdf

Protection of economic interests

– **31985L0374**
Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning **liability for defective products**
(OJ L 210, 7.8.1985, p. 29–33) html

– Incorporated by 21994A0103(52) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 263–320)
Amended by 31999L0034 (OJ L 141, 4.6.1999, p. 20–21)

– **31985L0577**
Council Directive 85/577/EEC of 20 December 1985 to **protect the consumer in respect of contracts negotiated away from business premises** *(OJ L 372, 31.12.1985, p. 31–33)* html

– Incorporated by 21994A0103(69) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 492–493)

– **31987L0102**
Council Directive 87/102/EEC of 22 December 1986 for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning **consumer credit** *(OJ L 42, 12.2.1987, p. 48–53)* html

– Incorporated by 21994A0103(69) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 492–493)
Amended by 31998L0007 (OJ L 101, 1.4.1998, p. 17–23)
Amendment proposed by 52002PC0443

– **31997L0007**
Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council of 20 May 1997 on the protection of consumers in respect of **distance contracts** - Statement by the Council and the Parliament re Article 6 (1) - Statement by the Commission re Article 3 (1), first indent *(OJ L 144, 4.6.1997, p. 19–27)* html

– Amended by 32005L0029 (OJ L 149, 11.6.2005, p. 22–39)

– **31998L0006**
Directive 98/6/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 on consumer protection in the **indication of the prices of products offered to consumers** *(OJ L 80, 18.3.1998, p. 27–31)* html pdf

– **31998L0027**
Directive 98/27/EC of the European Parliament and of the Council of 19 May 1998 on **injunctions for the protection of consumers' interests** *(OJ L 166, 11.6.1998, p. 51–55)* html pdf

– Amended by 32006L0123 (OJ L 376, 27.12.2006, p. 36–68)
Consolidated text 01998L0027-20061228

– **31999L0044**
Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council of 25 May 1999 on certain aspects of the **sale of consumer goods and associated guarantees** *(OJ L 171, 7.7.1999, p. 12–16)* html pdf

– **32002L0047**
Directive 2002/47/EC of the European Parliament and of the Council of 6 June 2002 on **financial collateral arrangements** *(OJ L 168, 27.6.2002, p. 43–50)* html pdf

– **32002L0065**
Directive 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council of 23 September 2002 concerning the **distance marketing of consumer financial services** and amending Council Directive 90/619/EEC and Directives 97/7/EC and 98/27/EC *(OJ L 271, 9.10.2002, p. 16–24)* html pdf

– Amended by 32005L0029 (OJ L 149, 11.6.2005, p. 22–39)

– **32004R0261**
Regulation (EC) No 261/2004 of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004 establishing common rules on **compensation and assistance to passengers in the event of denied boarding** and of cancellation or long delay of

flights, and repealing Regulation (EEC) No 295/91 (Text with EEA relevance) - Commission Statement *(OJ L 46, 17.2.2004, p. 1–8)* html pdf

– **32005L0029**
Directive 2005/29/EC of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005 concerning **unfair business-to-consumer commercial practices** in the internal market and amending Council Directive 84/450/EEC, Directives 97/7/EC, 98/27/EC and 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council and Regulation (EC) No 2006/2004 of the European Parliament and of the Council ('Unfair Commercial Practices Directive') (Text with EEA relevance) *(OJ L 149, 11.6.2005, p. 22–39)* html pdf

– **32006L0114**
Directive 2006/114/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 concerning **misleading and comparative advertising** (codified version) (Text with EEA relevance)
(OJ L 376, 27.12.2006, p. 21–27) html pdf

ANNEX 10: EDUCATION

– **31977L0486**
Council Directive 77/486/EEC of 25 July 1977 on the **education of the children of migrant workers** *(OJ L 199, 6.8.1977, p. 32–33)* html

Incorporated by 21994A0103(55) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 325–326)

– **32004L0114**
Council Directive 2004/114/EC of 13 December 2004 on the **conditions of admission of third-country nationals for the purposes of studies**, pupil exchange, unremunerated training or voluntary service *(OJ L 375, 23.12.2004, p. 12–18)* html pdf

ANNEX 11: COMPANY LAW

- **31978L0660**
  Fourth Council Directive 78/660/EEC of 25 July 1978 based on Article 54 (3) (g) of the Treaty on the **annual accounts** of certain types of companies *(OJ L 222, 14.8.1978, p. 11–31)* html
- Consolidated text 01978L0660-20070101
- **31978L0855**
  Third Council Directive 78/855/EEC of 9 October 1978 based on Article 54 (3) (g) of the Treaty concerning **mergers of public limited liability companies** *(OJ L 295, 20.10.1978, p. 36–43)* html
- Amended by 32007L0063 (OJ L 300, 17.11.2007, p. 47–48)
- **31982L0891**
  Sixth Council Directive 82/891/EEC of 17 December 1982 based on Article 54 (3) (g) of the Treaty, concerning the **division of public limited liability companies** *(OJ L 378, 31.12.1982, p. 47–54)* html
- Incorporated by 21994A0103(72) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 517–522)
  Amended by 32007L0063 (OJ L 300, 17.11.2007, p. 47–48)
- **31983L0349**
  Seventh Council Directive 83/349/EEC of 13 June 1983 based on the Article 54 (3) (g) of the Treaty on **consolidated accounts** *(OJ L 193, 18.7.1983, p. 1–17)* html
- Consolidated text 01983L0349-20070101
- **31985R2137**
  Council Regulation (EEC) No 2137/85 of 25 July 1985 on the **European Economic Interest Grouping (EEIG)** *(OJ L 199, 31.7.1985, p. 1–9)* html
- Incorporated by 21994A0103(72) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 517–522)
- **31989L0666**
  Eleventh Council Directive 89/666/EEC of 21 December 1989 concerning **disclosure requirements in respect of branches** opened in a Member State by certain types of company governed by the law of another State *(OJ L 395, 30.12.1989, p. 36–39)* html
- Incorporated by 21994A0103(72) (OJ L 1, 3.1.1994, p. 517–522)
- **31989L0667**
  Twelfth Council Company Law Directive 89/667/EEC of 21 December 1989 on **single-member private limited-liability companies** *(OJ L 395, 30.12.1989, p. 40–42)* html
- Consolidated text 01989L0667-20070101
- **31990L0434**
  Council Directive 90/434/EEC of 23 July 1990 on the **common system of taxation applicable to mergers, divisions, transfers of assets and exchanges of shares** concerning companies of different Member States *(OJ L 225, 20.8.1990, p. 1–5)* html
- Consolidated text 01990L0434-20070101
- **31990L0435**
  Council Directive 90/435/EEC of 23 July 1990 on the **common system of taxation**

applicable in the case of parent companies and subsidiaries of different Member States *(OJ L 225, 20.8.1990, p. 6–9)* html

– Consolidated text 01990L0435-20070101

– **32001L0086**
Council Directive 2001/86/EC of 8 October 2001 **supplementing the Statute for a European company** with regard to the **involvement of employees** *(OJ L 294, 10.11.2001, p. 22–32)* html pdf

– **32001R2157**
Council Regulation (EC) No 2157/2001 of 8 October 2001 on the **Statute for a European company (SE)** *(OJ L 294, 10.11.2001, p. 1–21)* html pdf

– Consolidated text 02001R2157-20040501
Amended by 32006R1791 (OJ L 363, 20.12.2006, p. 1–80)

– **32002R1606**
Regulation (EC) No 1606/2002 of the European Parliament and of the Council of 19 July 2002 on the **application of international accounting standards** *(OJ L 243, 11.9.2002, p. 1–4)* html pdf

– Amendment proposed by 52006PC0918

– **32003L0049**
Council Directive 2003/49/EC of 3 June 2003 on a **common system of taxation applicable to interest and royalty payments made between associated companies of different Member States**
(OJ L 157, 26.6.2003, p. 49–54) html pdf

– Consolidated text 02003L0049-20070101

– **32003L0072**
Council Directive 2003/72/EC of 22 July 2003 **supplementing the Statute for a European Cooperative Society** with regard to the **involvement of employees** *(OJ L 207, 18.8.2003, p. 25–36)* html pdf

– **32003R1435**
Council Regulation (EC) No 1435/2003 of 22 July 2003 on the **Statute for a European Cooperative Society (SCE)** *(OJ L 207, 18.8.2003, p. 1–24)* html pdf

– Consolidated text 02003R1435-20030821

– **32003R1725**
Commission Regulation (EC) No 1725/2003 of 29 September 2003 adopting certain **international accounting standards** in accordance with Regulation (EC) No 1606/2002 of the European Parliament and of the Council (Text with EEA relevance.) *(OJ L 261, 13.10.2003, p. 1–420)* html pdf

–
Consolidated text 02003R1725-20070605
Amended by 32007R1358 (OJ L 304, 22.11.2007, p. 9–20)

– **32004L0025**
Directive 2004/25/EC of the European Parliament and of the Council of 21 april 2004 on **takeover bids** (Text with EEA relevance) *(OJ L 142, 30.4.2004, p. 12–23)* html pdf

– Directive 2005/56/EC of the European Parliament and of the Council of 26 October 2005 on **cross-border mergers of limited liability companies** (Text with EEA

relevance)
(OJ L 310, 25.11.2005, p. 1–9) html pdf

– **32006L0043**
Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 on **statutory audits of annual accounts and consolidated accounts**, amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC and repealing Council Directive 84/253/EEC (Text with EEA relevance)
(OJ L 157, 9.6.2006, p. 87–107) html pdf

– Amendment proposed by 52006PC0903

– **32007L0036**
Directive 2007/36/EC of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the exercise of certain **rights of shareholders in listed companies** *(OJ L 184, 14.7.2007, p. 17–24)* html pdf

ANNEX 12: FREE MOVEMENT OF PERSONS

- **32004L0038**
  Directive 2004/38/EC of the European Parliament and of the Council of 29 April 2004 on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of the Member States amending Regulation (EEC) No 1612/68 and repealing Directives 64/221/EEC, 68/360/EEC, 72/194/EEC, 73/148/EEC, 75/34/EEC, 75/35/EEC, 90/364/EEC, 90/365/EEC and 93/96/EEC (Text with EEA relevance) *(OJ L 158, 30.4.2004, p. 77–123)* html pdf
- Consolidated text 02004L0038-20040430
- **32006R1931**
  Regulation (EC) No 1931/2006 of the European Parliament and of the Council of 20 December 2006 laying down rules on local border traffic at the external land borders of the Member States and amending the provisions of the Schengen Convention *(OJ L 405, 30.12.2006, p. 1–22)* html pdf

- **42000A0922(01)**
  The Schengen acquis - Agreement between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders *(OJ L 239, 22.9.2000, p. 13–18)* html pdf
- Amendment proposed by 52004IG1118(01)

- **42000A0922(02)**
  The Schengen acquis - Convention implementing the Schengen Agreement of 14 June 1985 between the Governments of the States of the Benelux Economic Union, the Federal Republic of Germany and the French Republic on the gradual abolition of checks at their common borders *(OJ L 239, 22.9.2000, p. 19–62)* html pdf
- Replaced by 32006R1987 (OJ L 381, 28.12.2006, p. 4–23)
  Amendment proposed by 52007PC0306
  Amendment proposed by 52007PC0311
- **31991L0477**
  Council Directive 91/477/EEC of 18 June 1991 on control of the acquisition and possession of weapons
  (OJ L 256, 13.9.1991, p. 51–58) html
- Amendment proposed by 52006PC0093
- **32006R0562**
  Regulation (EC) No 562/2006 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2006 establishing a Community Code on the rules governing the movement of persons across borders (Schengen Borders Code) *(OJ L 105, 13.4.2006, p. 1–32)* html pdf
- Amendment proposed by 52006PC0904
- **32001R0539**
  Council Regulation (EC) No 539/2001 of 15 March 2001 listing the third countries whose nationals must be in possession of visas when crossing the external borders and those whose nationals are exempt from that requirement *(OJ L 81, 21.3.2001, p. 1–7)* html pdf

– Amended by 32006R1932 (OJ L 405, 30.12.2006, p. 23–34)

– **32003R0415**
Council Regulation (EC) No 415/2003 of 27 February 2003 on the issue of visas at the border, including the issue of such visas to seamen in transit *(OJ L 64, 7.3.2003, p. 1–8)* html pdf

– **32004L0082**
Council Directive 2004/82/EC of 29 April 2004 on the obligation of carriers to communicate passenger data
(OJ L 261, 6.8.2004, p. 4–4) html pdf

– **32003L0109**
Council Directive 2003/109/EC of 25 November 2003 concerning the status of third-country nationals who are long-term residents *(OJ L 16, 23.1.2004, p. 44–53)* html pdf

– Amendment proposed by 52007PC0637

– **32004L0114**
Council Directive 2004/114/EC of 13 december 2004 on the conditions of admission of third-country nationals for the purposes of studies, pupil exchange, unremunerated training or voluntary service
(OJ L 375, 23.12.2004, p. 12–18) html pdf

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Antczak, M., M. Markiewicz and J. Siwinska, 2006, *Fiscal pressures on the road to accession*, Center for Social and Economic Research, *mimeo*, Warsaw.

Aruba Chamber of Commerce & Industry, 2003, Integration into the European Union: Study of an Ultra-Peripheral Region, Report on the Fact Finding Mission to Lisbon and Madeira, September 28, 2003 to October 4, 2003.

Bache I. (1999) "The extended gatekeeper: Central government and the implementation of EC regional policy in the UK", *Journal of European Public policy*, 6:1, pp. 28-45.

Banden met Brussel, De betrekkingen van de Nederlandse Antillen en Aruba met de Europese Unie, 2004, Rapport van de Commissie ter bestudering van mogelijke toekomstige relaties van de Nederlandse Antillen en Aruba met de Europese Unie (commissie Beuge).

Commissie ter bestudering van mogelijke toekomstige relaties van de Nederlandse Antillen en Aruba met de Europese Unie (Commissie van Beuge) (2004), *Banden met Brussel. De betrekkingen van de Nederlandse Antillen en Aruba met de Europese Unie,* 1 juli 2004.

Department of Economic Affairs, 2007, Commerce and Industry, Aruba Economic Outlook, 2008.

Department of Economic and Labour Affairs (DEZA), Island Territory of Bonaire, 2007, The Bonaire Economic Note 2006.

Department of Economic Affairs, 2007, Island Territory of Curacao, Curacao Economic Outlook 2007.

Department of Economic Policy & Research, 2007, Economic Outlook St. Maarten 2007, Philipsburg, St. Maarten, March.

DIACT, 2007, *Cadre de Référence Stratégique National*, DIACT, Paris.

ERF Steering Committee, 2005, St. Maarten Tourism Master Plan, TourMap, Final Report and Action Plan. 2005.

EU, 2007, Overseas Countries and Territories: Regional Integration Impact Study, The European Union's Cooperation Programme for OCT Countries, Final Report 2007.

European Commission, 2004, *A stronger partnership for the Outermost regions,* COM(2004)343, Brussels.

European Commission, 2007a, *Strategy for the Outermost Regions: Achievements and future prospects,* COM(2007)507, Brussels.

European Commission, 2007b, *Fourth Report on Economic and Social Cohesion*, Brussels.

European Council, 2006, *COUNCIL REGULATION (EC) No 1083/2006 of 11 July 2006 laying down general provisions on the European Regional Development Fund, the European Social Fund and the Cohesion Fund and repealing Regulation (EC) No 1260/1999*

FIAS, 2006, ARUBA, Diversification for sustainable growth and reduction of risk, Steps Towards the Design and Implementation of a Strategy December 2005, With some revisions - December 2006.

IMF, 2005, Kingdom of the Netherlands – Aruba: 2005 Article IV Consultation, Staff Report and Public Information Notice on the Executive Board Discussion, International Monetary Fund Country Report No. 05/204, June 2005.

IMF, 2006, Kingdom of the Netherlands – Netherlands Antilles: 2006 Article IV Consultation, Staff Report and Public Information Notice on the Executive Board Discussion, International Monetary Fund Country Report No. 06/116, March 2006.

IMF, 2007, Kingdom of the Netherlands – Aruba: 2007 Article IV Consultation, Concluding Statement of the Mission, Oranjestad, 4 December.

Kamer van Koophandel en Nijverheid Aruba, 2007, De Arubaanse Arbeidsmarkt in de Toekomst, June.

Kochenov, D., 2008, *The Place of Outermost Regions in the Geographical scope of Application of EU Law: Substantive and Procedural issues.* Groningen, European Law Department.

Lucas, R., 1976, "Econometric Policy Evaluation: A Critique." Carnegie-Rochester Conference Series on Public Policy 1: 19–46.

Martin P., 2006, "Subsidies to Poor Regions and Inequalities: Some Unpleasant Arithmetic", with Vincent Dupont, 2006, *Journal of Economic Geography*, April 2006; 6: 223 – 240.

Martin P., 1998, Can Regional Policies Affect Growth and Geography in Europe? *The World Economy*, Volume 21, Number 6, pp. 757-774(18)

Ministerio de Economia y Hacienda, 2007, *Marco Estratégico Nacional de Referencia 2007-2013*

Ministério do Ambiente, do Ordenamento do Território e do Desenvolvimento Regional, 2007, *Quadro de Referência Estratégico Nacional 2007-2013*

NEI, 1997, Impact of the OCT/EU trade arrangement on the economies of the Netherlands Antilles and Aruba and the Common Agricutural Policy.

OECD, 2005, OECD Investment Policy Reviews, Caribbean Rim, Netherlands Antilles.

van de Raadt, F., 2007, Nieuwe handelsactiviteiten voor St. Eustatius: inkomsten generen door produceren in plaats van importeren, Universiteit van Twente

Rapport Commissie Schuldenproblematiek, 2003, "Op weg naar gezonde overheidsfinanciën", Willemstad, Curacao

Rijks Universiteit Groningen, 2008, *Schurende rechtsordes. Over juridische implicaties van de UPG-status voor de eilandgebieden van de Nederlandse Antillen en Aruba*. Groningen.

Sala-i-Martin, X., 1996, "Regional Cohesion: Evidence and Theories of RegionalGrowth and Convergence", *European Economic Review*; 40(6), 1325-52.

SEOR, 2004, Nederlandse Antillen: LGO of UPG, study on behalf of the Central Bank of the Netherlands Antilles.

Studiegroep Aruba-Europese Unie, 2003, Aruba en de Europese Unie, Rapport van de Studiegroep Aruba-Europese Unie,Oranjestad, Oktober.

Saba Small Enterprise Stimulation Netherlands Antilles (SESNA), 2007, Pies to the Roadmap, report 2.

Transition Accord, February 12, 2007, The Netherlands, the country The Netherlands Antilles, the island terrotory of Bonaire, Saba, St.Eustatius and St. Maarten (Overgangsakkoord, Afspraken over de inwerkingtreding van de nieuwe staatkundige verhoudingen binnen het Koninkrijk der Nederlanden).

Accession of Curacao to the Transition Accord, August 28, 2007, The Netherlands, the country The Netherlands Antilles and the island terrotory of Curacao (Toetreding Curacao tot het Overgangsakkoord).

Vereniging van Antilliaanse Belastingadviseurs, 2005, Curacao: Overzees of Ultraperifeer? Een Fiscale Benadering ten behoeve van de Curacaose internationale Financiële Dienstverleningssector.

Werkgroep Bestuurlijke en Financiële Verhoudingen Nederlandse Antillen, 2004, Nu kan het… nu moet het! Advies aan het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 8 oktober 2004 (Rapport Commissie Jesurun)

Wierda, C. and Burgers, I.J.J., 2007, *Specifieke maatregelen toegestaan aan huidige Ultraperifere gebieden*. Background study to Schurende rechtsordes. RUG, 30 november 2007.

World Bank, 2001, Netherlands Antilles, Elements of a Strategy for Economic Recovery and Sustainable Growth.

World Travel and Tourism Council, 2007, Tourism Satellite Accounting, Aruba.